

PATHOLOGICÆ MEDICÆ
 PARS SECUNDA,
 CONTINENS
 PATHOLOGIAM
 SPECIALEM.
 SECTIO I,
 DE
 MORBIS EX VITIO SANGUINIS.
 CAPUT I.
 DE PLETHORA.

I.

*n detur plethora, vel sanguinis in se boni
 abundantia, a multis dubitatur.*

SCHOL.

Contendunt enim multi Medicorum, sanguinem, tanquam thesaurum vitæ, & nutritionis materiam, optime constitutum non posse abundare, cum semper talis materia pro conservando corpore sit necessaria, nec boni quidquam superfluum in corpore adesse queat. Nos tamen meliora edocui, sanguinem etiam bonum quantitate physica excedere, & abundare, facileque plethoræ existentiam demonstrari posse, confidimus: cum manifestum sit, sanguinem, cum universa humorum massa, ordinarie in suo incremento proportionem ingestorum sequi, & ad proportionem motuum corporis iterum consumi atque imminui.

Coschwitzii Pathologia.

K

II.

II.

Est itaque possibile, quod sanguis, etiam in se bonus atque laudabilis, abundet.

SCHOL.

Cum enim certissimum sit, naturam in se spectatam, paucis contentam esse, & pro nuda, ac sola quotidiana corporis nutritione & conservatione, in statu præsentem paucam ingestorum quantitatem sufficere, simul tamen notorium sit, plurimos hominum longe plus ciborum potuumque quotidie ingerere, quam pro sola sufficiente nutritione quotidiana, indigerent, simul autem multos illorum non tantum laboribus ac motibus indulgere, quantum ad proportionatam nutrimenti resolutionem quotidianam requiritur; sane ex hoc unico argumento possibilitas præsentis plethoræ satis adparet.

III.

Huic possibilitati adhuc adjungimus necessitatem aliquam naturalem ipsius plethoræ, simpliciter consideratæ: quod nempe necesse sit, plus sanguinis in corpore adesse, quam pro sola conservatione corporis quotidiana simpliciter requiritur.

SCHOL.

Videmus hoc 1. in corporibus infantum ac puerorum, quæ in longum & latum adhuc excrefcere debent: si enim in his non major sanguinis & humoris nutritii quantitas adesset, quam quotidianæ conservationi in præsens sufficeret, sane hæc corpora tantam molem solum fervarent, quanta in lucem prodierant, nullatenus autem in longum & latum augmentum caperent.

2. In corporibus adultorum in genere, quæ non minus semper in eodem statu naturali conservari debent. Si enim hic non semper plus sanguinis gelationosi adesset, quam pro sola quotidiana conservatione sufficeret, facili negotio loco conservationis perpetuæ, consumptio positiva succederet, si eturies, aut ciborum defectus, per paucum tempus contingeret; unde videmus, naturam vel ex illo multam pinguedinem colligere ac coacervare, ut in casu necessitatis pro nutrimento inserviat.

3. In specie quoque talis necessitas abundantis aliqualis sanguinis adparet, in sexu fœminino, ubi tempore graviditatis & lactationis nutrimento

tritio

tricio foetus, partim in utero, partim extra illum succedere debet, quæ sine detrimento corporis materni contingere non posset, nisi aliqua sanguinis abundantia statim præsto esset, in hunc usum impendenda.

IV.

Non modo potest, & debet adesse, sed revera datur, & observatur sanguinis abundantia.

SCHOL.

Postquam ea, quæ possibilitatem & necessitatem plethoræ probant, præmissa sunt, subjungimus merito ipsam veritatem facti, ex observatione practica, ubi tot quotidie occurrunt subjecta, de molestiis morbosæ conquerentia, quæ molestiæ de mole sanguinis superflua, proportionem viarum superante, sufficienter testantur, nec unquam melius aut constantius, nisi per sanguinis imminutionem vel naturalem consumptoriam, vel artificialem sinceram, vel denique spontaneam, sinceram tamen, sublevantur, aut removentur.

V.

Plethora est vel quoad vasa, vel quoad habitum.

SCHOL.

Plethoram quoad vasa vocamus, quando vasa sanguifera admodum sanguine turgescunt, plenaque adparent, intra habitum autem spongiosum non æque multum sanguinis conspicitur. Cum e contrario plethoram quoad habitum designet, turgidus ac floridus a sanguine, partium carnosarum adsepctus, ut quasi sanguis intimiora ipsius spatia penetret, atque per cutim transpareat, vasis licet minoribus existentibus.

VI

Subjectum plethoræ generale constituunt persona ætate juniores: quoad sexum, fœminæ præ viris: & quoad vitæ genus, otiose, plenoque victu abutentes.

SCHOL.

Sicut enim in ætate juniore necessitas naturalis aliquem sanguinis penum postulat, pro augmento corporis in longum & latum quotidie succedente, ita in fœminarum corpore eadem necessitas naturalis ex alio capite §. 3. demonstrata fuit: cui accedit vitæ genus sedentarium,

cui præ viris ut plurimum adfuescunt foemellæ: quod autem otiosi, pleneque diæta gaudentes, naturali nexu ad plethoram disponantur, id partim ex §. 2. adparet, partim ex deductione causarum, in sequentibus pertractanda, pluribus patebit.

VII.

Subiectum speciale declaramus totum corpus, tam quoad vasa, quam quoad partes spongiosas atque fibrosas molles.

SCHOL.

Cum enim sanguis, ut humor universalis, per totum corpus feratur, & non modo vasa sanguifera, sed etiam partes carnosas fibrosas semper transeat, specialissimam aliquam corporis partem ipsius abundantia tribuere non licet; sed manifestum est, cum tota sanguinis massa abundet, hanc abundantiam quoque ubique in toto corpore deprehendi.

VIII.

Causam plethoræ materialem antecedentem & quidem proximiorē, constituit diæta plena & lautior, sub usu & ingestione copiosa ciborum laudabilium, potuumque consistentiorum, ac bene nutrientium.

SCHOL.

Cum in superioribus jam indicatum sit, proventum sanguinis & reliquorum humorum proportionem ingestorum ordinarie sequi, & ad proportionem motuum iterum consumi, haud difficulter asserti hujus veritas patebit. A cibis enim laudabilibus & copiosis major dependet meliorque chyli proventus, qui quo largior & laudabilior existit, eo plus materiae, sanguinem augentis, proxime suppeditat atque largitur: hic enim maxime valet ille canon: qualis cibus, talis chylus; qualis chylus, talis quoque lympa & sanguis.

IX.

Ad causarum antecedentium remotiorum classē referimus otium & motuum laboriosorum neglectum.

SCHOL.

Quando enim proportio motuum corporis ad proportionem ingestio-

gestorum non accedit, secretiones & excretiones quoque multum impediuntur; quo magis autem motus laboriosi vigent, eo plus particularum sanguinis gelatinosarum quoque resolvitur in tenuius serum, & tam per sudorem, quam per urinam excernitur, atque hoc pacto successive in mole sua minuitur; quo minus autem hæc secretio succedit, eo plus particularum pinguiorum gelatinosarum nutrientium sanguini quotidie accedunt, ejusque proventum copiosorem augent.

X.

Ad eandem causarum classem evacuationum sanguinearum minor successus aut totalis defectus pertinet.

SCHOL.

Si enim contingat, ut, præsentem plethora, vel etiam hac absente, in ætate juniore narium hæmorrhagiæ, & quidem largiores, aut sæpius recurrentes, in provectiore autem partim venæsectiones & scarificationes, partim in sexu sequiori evacuationes menstruæ vigeant atque in usu sint, minus succedere potest plethoræ incrementum. Quo magis vero vel ejusmodi evacuationes tam spontaneæ, quam artificiales, plane non succedunt, & emanent, vel si præcesserint, iterum cessant, aut negliguntur, eo facilius sanguis in quantitate sua & mole physica augetur, ut proportionem viarum, quas permeare debet, superet.

XI.

Occasionales magis causas constituunt tam sexus fœmininus, quam ætas, præcipue junior.

SCHOL.

Quoniam in sexu fœminino, quam diu prolis generationi aptus existit, semper major sanguinis quantitas, huic negotio inserviens, in futuros quasi usus præsto est, quæ tamen extra hunc usum singulis mensibus evacuatur: cessante tamen generationis negotio, si vitæ vicusque genus in priori statu maneat, ex consuetudine prægressa, facile augetur. In ætate autem juniore notabiliter corporis augmentum & incrementum floret, & hanc ob rationem plus nutrimenti ordinarie præsto est, quam nude consumi potest: licet reliquæ ætates ab abundantia sanguinis haud

semper liberæ maneant, si nempe causarum antecedentium accessus, quoad diætam plenam lautamque, ac vitam otiosam conspiret.

XII.

Plethora tamen etiam præsens, non semper & omni tempore est morbus.

SCHOL.

Non quidem eam ob rationem plethoram in primo statim capite pathologiæ considerandam produximus, quasi simpliciter & in se considerata, semper constitueret morbum ipsum, cum nobis æque notum sit, multos plethoricos ad longum sæpe tempus optima sanitate frui. Sed quoniam frequentissime plethora foecundissima mater, & causa aliorum morborum antecedens aut continens esse solet, ipsa tamen læsio quantitatis debitæ sanguinis existit, merito ipsius considerationem, & generationis causas præmittimus, ut tanto faciliori aliorum inde pullulantium morborum explorationi inserviat.

XIII.

Sicut plethora simpliciter considerata, haud facile pro morbo habetur, ita plethora commota hunc potius titulum subit.

SCHOL.

Sanguinis enim progressus localis satis libere adhuc sub reliquis motuum adminiculis legitimis procedere potest, etiamsi mole sua abundante, proprium sui motum aliquatenus tardiozem reddat, non tamen tantas statim molestias parit, ut querelæ desuper moveantur. Quod si autem organica accedat commotio & sanguinis expansio, tunc sane ex affectato majore spatio, vasa & partes porosæ a motu illo sanguinis expansorio molestiis afficiuntur variis, ut subjecta querelas hinc movere necesse habeant.

XIV.

Causa hujus commotionis plethora, sunt vel materiales, vel immateriales.

SCHOL.

Ad priorem classem pertinent, quæ accessu suo materiali, partes sanguini-

sanguinis sulphureas, pingues, & agiles vel augent, vel speciatim in majorem velocioremque motum redigunt: spirituosa nempe vinosa, aromatica valde acria, sive diætetico, sive pharmaceutico usu ad corpus delata, massæque sanguineæ communicata: quibus haud raro symbolum suum addit aër calidior & ficior.

Ad alteram spectant motus, tam corporis vehementiores exagitationis, quam animi vehementiores iracundi.

CAPUT II.

DE

HÆMORRHAGIIS IN GENERE.

I.

Hæmorrhagia dicitur sanguinis sincerum profluvium, e quacunque nostri corporis parte id contingat; sive a causa interna, sive externa proveniens.

SCHOL.

Consistit enim omnium hæmorrhagiarum formale in genere, in vasorum sanguiferorum extraordinaria dilatatione & apertura, in variis ac diversis corporis partibus, & locis, ut humorem intus contentum, contra consuetum alias morem, non amplius detineant, sed e canalibus suis dimittant, atque dilabi patiantur, sub qua vasculorum sanguiferorum apertura aliæ quoque partes simul patiuntur, quales sunt membranæ organa excretoria involventes, sub quibus vascula jacent, & quas simul distendunt, ut sanguini erumpenti viam concedant, aut quarum læsionem antecedentem vasorum quoque læsio, & sanguinis profluxus sequitur.

II.

Respectu causarum distinguimus hæmorrhagias, in activas & passivas.

SCHOL.

Passivas vocamus illas, quæ a nudo defectu partis continentis, per læsionem continuitatis dependent, & passivo sanguinis prolapsu absolvuntur.

Activas

Activas vero appellamus, quæ sine læsione continui, cum activa aliqua congestione, motuumque certorum congestiorum directione, atque concursu contingunt.

III.

Respectu loci & modi excretionis, hæmorrhagiæ varias in specie obtinent denominationes.

SCHOL.

Hoc intuitu enim in scholis medicis notæ sunt, hæmorrhagiæ narium, vulnerum, varicum, mensium, uterinæ, hæmoptysis, vomitus & mictus cruentus, ut & hæmorrhoides.

IV.

Passivarum hæmorrhagarum causam antecedentem proximam constituunt læsiones externa violenta, sive a casu, aut ictu, sive a diæresi, sive ab instrumento lædente, casum aut punctum inflictæ fuerint.

SCHOL.

Hoc respectu, huic hæmorrhagarum classi præcipue subjiciuntur partes corporis nostri externæ, & aliquando post læsas externas, quoque internæ, quando nempe vel sub vulnerationibus viscera quoque, in cavitatibus contenta, simul læduntur, ut sanguinem intus contentum profuere sinant: vel quando viscera eadem per corrosivorum accessum ita læduntur, ut per solutionem unitatis hæmorrhagia sequatur.

Cum autem hæ, quæ ex partibus externis contingunt, hæmorrhagiæ, non stricte medici, qua medici, consilium exigant, sed potius chirurgorum tractationi curatoriæ subjiciantur, nos illas hic loci haud ulterius prosequimur, sed potius sicco pede ad activas hæmorrhagias transgredimur.

V.

Subjectum hæmorrhagarum generale constituunt corpora plethorica.

SCHOL.

Hæc enim ex abundantia sanguinis, qua vel quoad vasa, vel quoad habitum gaudent, omnium primo necesse habent, ut sanguis aliquando
immi-

imminuatur, & subtrahatur, quo reliquus tanto liberiore per partes tubulosas servare queat cursum, & ita in crasi sua tanto melius conservetur.

VI.

Subiectum magis speciale sunt individua certa, qua vel ex ætate, vel sexus ratione ad certas hæmorrhagiarum species disponuntur.

SCHOL.

Hoc intuitu enim prima puerilis & juvenilis ætas subiectum evadit hæmorrhagiæ narium: sicut viri seniores hæmorrhoidibus, & sexus fequior in specie hæmorrhagiis ex utero subjiciuntur.

VII.

Specialissimum tandem hæmorrhagiarum subiectum sunt diversa illa nostri corporis partes, e quibus, eorumque vasis sanguiferis, ipse sanguis promanat.

SCHOL.

Sic nares, pulmones, fauces, ventriculus, intestina, renes, vesica urinaria, pro diversitate hæmorrhagiæ, ejusdem fiunt subiectum, prout ex una vel altera harum partium sanguinis profluvium contingit.

VIII.

Causa omnium hæmorrhagiarum materialis proxima, nulla alia est nisi sanguis.

SCHOL.

Sanguis enim est proxima illa materia, quæ immediate in vasis sanguiferis continetur, eaque mole sua abundans distendit, ut aperiantur, & quæ facta illa vasorum apertura, manifeste profluit. Nullatenus tamen sanguis hæmorrhagias causatur in se consideratus, sed quatenus ex una aut altera parte læsus existit, & vario respectu materiam in corpore peccantem constituit.

IX.

Potest itaque sanguis in hoc passu peccare quantitate.

SCHOL.

Si nempe quantitas sanguinis adest excessiva; quo respectu plethoræ
Cofchwitzii Pathologia. L ra

ra hæmorrhagiarum causa dici potest, quando nempe sanguis, mole sua physica proportionem vasorum superans, hæc distendit, ac illorum aperturam spontaneam urget.

X.

Non solum autem semper peccat sanguinis abundans quantitas; sed sæpissime quoque in culpa simul est læsa ipsius qualitas.

XI.

Qualitatis læsio respicit, vel consistentiam, vel reliquam mixtionem.

SCHOL.

Quoad consistentiam enim sanguis nimis spissus aliquando peccat, dum occasionem præbet naturæ, ut pro removenda illa spissitudine molesta & noxia, motus vehementiores transpressorios per partes solidas suscipiat atque intendat; quo fit, ut vascula exiliora aperiantur, per motum a tergo succedentem, partes spongiosæ distendantur, ac membranæ perrumpantur.

Quando enim sanguis spissior partim per exiliora vasa, partim per intestitia fibrosarum partium pellitur, ibique ex spissitudine distensiones efficit, in dictis partibus necessario sensus molestus excitatur, qui mediantibus filamentis nerveis, undique excurrentibus, ad sensorium commune defertur, ac naturæ communicatus, hanc ad reactionem, per motus pro re nata suscipiendos, extimulat.

Ex altera parte, nimia quoque sanguinis tenuitas in causa esse potest, ut sub hac dispositione tanto promptius atque facillius, sub levioribus quoque commotionibus, partes continentes perrumpere, aut iisdem atoniam contrahere, eoque ipso earundem officium lædere potest.

XII.

Præter modo dictas discrasias, que sanguinis consistentiam respiciunt, aliquando etiam occurrit, atque concurrit sanguinis a particulis heterogeneis ac peregrinis, mixtionem illius intransitibus, inquinatio

SCHOL.

SCHOL.

Fit hoc, quando v.g. multæ particulæ sulphuræ, oleosæ, pingues, atque activæ, acrimoniam sulphureo-salinam inducunt, & hoc respectu sanguinem ad faciliorem majoremque expansionem organicam disponunt, ut data occasione majus spatium querendo, vasorum ostiola distendat, partesque solidas perrumpat.

Non minus occurrit aliquando, licet rarius, specialis ejusmodi sanguinis acrimonia, ut vocant, corrosiva, sive salina, sive acida, ab ejusmodi particulis peregrinis proveniens, qualis quandoque occurrit tam in ita dictis scorbuticis, quam in venereo contagio consummato laborantibus, & vasâ membranasque erodendo, atque in continuitate lædendo, passivum quasi sanguinis profluxum excitant.

Monendus tamen est Medicus, ne nimium, aut nimis frequenter hanc corrosivam acrimoniam subesse credat, ac nimis superstitiosus sit circa hanc materiam, cum sane hæc hæmorrhagiarum causa sit rarissima, & saltem individualis, ne ex suppositione illius therapeutica speculationes nudas foveat, & indicationes curatorias vanas formet, quæ vel non applicabiles existunt, vel applicatæ nihil efficiunt.

XIII.

Quemadmodum sanguis, hætenus recitatis modis læsus, causam suppeditat hæmorrhagiarum materialem proximam, ita læsionum ante dictarum causas antecedentes agnoscit, quæ hæmorrhagiarum remotiores dicuntur, & partim ex diætâ, partim ex vitæ genere, sunt derivandæ.

SCHOL.

Sanguinis itaque proventui largiori, quantitativæ abundantæ, favet diætâ & plena & lauta, omniumque ciborum & potuum usus; qui abundante bonoque succo nutritio, partibusque gelatinosis ac emullivis gaudent, præcipue si otium accedat.

Ad spissitudinem sanguinem disponunt, vita sedentaria, potus consistenteres, ac minus defæcati, nec minus cibi crudiores, multum muciditatis habentes.

Discrasia sulphuræ favent, ex cibis, valde aromatici, eorumque

abusus, qui copiosas particulas oleosas atque salinas volatiles subtiliores suggerunt, sicuti e potibus vinosi, iisque præsertim generosi, spirituosi, nec non cerevisiarii valde lupulati, aut pice conditi, idem symbolum conferre possunt.

Salinam discrasiam augent, ac materialiter suppeditant cibi multum saliti, si abusive in usum trahantur, nec non aquæ, salinis impuritatibus scatentes, cibis potibusque præparandis adhibitæ; id quod tanto promptius succedit, si secretiones partium heterogenearum e massa humorum sufflammentur, ac serum falsum non satis cito e connubio reliquorum humorum sejungatur.

Neque ab harum causarum classe excludenda est dispositio hæreditaria, & consuetudo: cujus utriusque energia in motibus eluctatoriis & excretoriis suscipiendis, toto die est notissima.

XIV.

Neque deficiunt causæ occasionales variæ, a quibus reliquæ proximiores, proxime quasi in actum deducuntur.

SCHOL.

Sic enim diætã vinosa aut spirituosã largior, speciatim brevi ante hæmorrhagiam celebrata, exæstuationes corporis per motus cursorios, laboriosos, saltatorios nimios ac vehementes; caloris externi nimii, sive ab æstu solis, sive a calore hypocaufti, sive a flamma ignis, accessus, seorsim aut collectim sanguinis commotionem turgescientiam & expansionem promovent; quorsum non minus faciunt animi pathemata vehementiora, præsertim ira & gaudium, a quibus sanguis magis intestine & localiter movetur, ut tanto promptius egressum per loca excretoria obtineat.

XV.

Sub omnium tamen dictarum causarum concursu, Medicus sane non minorem habere debet respectum causæ efficientis.

SCHOL.

Hæc nulla alia est, nisi ipsa natura, (de cujus existentia & officio in physiologicis abunde egimus.) Hæc enim in omnibus activis hæmorrhagiis propter certum agit finem & sanguinem, ejusque motus ad & versus certa organa & loca excretoria dirigit sub moliminibus congestoriis,

riis,

riis, eumque in finem motibus solidarum partium, tanquam causa instrumentali, utitur, quo sine illo potiri possit, ut sanguinem vel mole physica in genere, vel expansione turgefactoria, vel restagnatione particulari molestum, excernat, evacuet, imminuat, ultiores majoresque stases avertat, & ita pro viribus sanitatis statum conservet.

CAPUT III.

DE

HÆMORRHAGIIS IN SPECIE.

I.

Densitatis sic in cap. antecedente, omnium hæmorrhagarum in genere universalibus atque communiorebus causis, facile nunc erit, earundem in specie, specialiores invenire causas: quippe quæ non novæ, aut singulares, sed respectu classium supra dictarum, semper eadem manent; excepto saltem accessu impulsivarum aut occasionalium causarum, quæ pro determinatione loci excretionis favent atque inserviunt.

Hæmorrhagia Narium.

II.

Narium hæmorrhagia dicitur sanguinis profluvium aut stillicidium, e naribus sponte, & sine narium vulneratoria lesionis contingens.

III.

Subiectum hæmorrhagiæ narium generale præ reliquis constituunt pueri & juvenes.

SCHOL.

Etiam si non penitus negandum sit, quod etiam adultioris ætatis personæ, imo aliquando senes, occurrant, qui narium hæmorrhagiam experiuntur,

untur, sollemnissimum tamen est, quod hæc subjecta longe rariora existant, præ illis: & quotidiana nos docet experientia, quod motus sanguinis & humorum in genere, sub ætate puerili & juvenili prima magis ad caput vergant, qui crescentibus annis successive ad inferiora descendunt.

IV.

Speciale subjectum in hoc affectu sunt nares, & in illis specialim tam vasa, quam membrana, nares interne cingens.

SCHOL.

Illa enim, vasa nimirum sanguifera, a sanguinis mole turgida, in exilitatibus ad extrema interioris superficiem narium expanduntur, & ita distenduntur, ut tandem sanguinem dimittant; quod stillicidium tamen succedere non posset, nisi membrana narium simul relaxata existeret, ipsique sanguini transitum per sui substantiam concederet.

V.

Ad narium hæmorrhagiam, præter communes superius allegatas causas, in specie disponit una, quæ est naturalis & intrinseca.

SCHOL.

Hanc causam constituit ætas puerilis & juvenilis, cui sanguinis congestiones, æque ac reliquorum humorum in genere, magis familiares sunt ad caput, quam ad alias partes, unde in hac ætate frequentius varia congestionum ac evacuationum genera in capitis confiniis, sub hæmorrhagiis, coryza, tinea capitis, ophthalmiis, cephalalgis, respective occurrunt: sub quibus earumque frequentiore recurso, partes solidæ fibrosæ narium magis magisque successive distenduntur, in tono suo debilitantur, ut sanguini irruenti facilius locum concedant, ejusque actuali perruptioni cedant, cum de cætero adhuc molliores tenerioresque existant, nec tantum tonicum robur possideant, quantum deinceps sub annorum augmento acquirunt: e quo fundamento etiam contingit, ut narium hæmorrhagia in hac ætate, cæteris paribus, longe frequentior sit, quam in quacunque alia.

VI.

Huic ad latus ponimus alteram, quæ est extrinseca & occasionalis.

SCHOL.

SCHOL.

Consistit hæc in speciali aliqua sanguinis, ejusque adfluxus ad caput, invitatione, per violentias externas capiti illatas: quorum pertinent plagæ, alapæ, ictus, nares specialiter ferientes, caustica naribus admota, ploratus, ac ejulatus, puerili maxime ætati familiares; quibus omnibus sanguis majore impetu ad caput movetur, & repetita quasi consuetudine partes ad faciliorem promptioremque hæmorrhagiam sustinendam disponuntur.

Hæmoptysis.

VII.

Hæmoptysis est sanguinis floridi & fluidi, e pulmonibus, sub tussi facta excretio, a ruptura vasculi cujusdam sanguiferi, sive arteriosi, sive venosi, oriunda.

SCHOL.

Distinguiamus hac definitione hæmoptysin ab aliis sanguineis excretionibus, itidem ex ore provenientibus, sputo nempe & vomitu cruento; quippe quæ aliam non modo morbi sedem, sed alium quoque excretionis modum, nec minus materiæ excretæ diversam conditionem conjunctam habent.

VIII.

Subiectum hæmoptyseos generale constituunt viri præ fœminis; plethorici in ætate media constituti, cholericæ sanguinei, qui in juvenute narium hæmorrhagias, tempestive emanantes, experti sunt, & vitæ generi addicti sunt, sub quo pulmonum extraordinario motui subjiciuntur.

SCHOL.

Viri præ fœminis huic affectui facilius obnoxii sunt, varias ob causas occasionales, a quibus fœminæ ut plurimum exemptæ manent; ne dicam de evacuatione menstrua, fœmellis sub illa ætate jamjam solenni, easque a talibus commotionibus sanguineis ad pectus præservante; ita ut rariora exempla prostent fœminarum hæmoptycarum, nisi ex mensium retentione tales fiant, aut per hæreditariam dispositionem eidem succedant.

Reliqua

Reliquæ subjectorum conditiones fundamentum suum habent in illis rationibus, quas cap. antecedente, sub deductione causarum, hæmorrhagias in genere producentium, explicavimus.

IX.

Subjectum speciale hujus affectus constituunt pulmones & vasa sanguifera, tam arteriosa, quam venosa, pulmonum substantiam perreptantia, cum aspera arteria.

SCHOL.

Sicut enim vasa sanguifera, innumeris ramulis totam pulmonum substantiam transcurrentia, præcipue apertionem aut rupturam patiuntur; ita non minus membranosa substantia, hæc & asperæ arteriæ ramificationes cingens atque conjungens, idem patitur fatum, quo factò, sanguis perumpens per bronchia asperæ arteriæ, ad truncum ejusdem progreditur, atque per illum exitum tandem in os sortitur.

Quod autem vasa arteriosa æque ac venosa aliquando specialiter patiantur, id ex modo profusionis hæmoptycæ apparet diverso; dum e venis profluens hæmoptycorum sanguis, spumescencia ac florido colore notatus, sola tussi rejicitur: arteriosus vero magno vigore & pulsu etiam sub respiratione, ore aperto, ad notabilem fane loci distantiam, profilire solet. Ubi tamen notamus, hanc a sanguine arterioso profluentem hæmoptysin longe rariorem esse præ illa, qua sanguis venosus rejicitur.

X.

Causæ specialiter ad hæmoptysin disponentes, ut plurimum tales sunt, quæ pectori & pulmonibus vim aliquam inferunt, atque pulmones vel immediate in substantia sua, per solutionem continuitatis ledunt: vel mediate tractu temporis continuitatis solutionem post se relinquunt.

SCHOL.

Prioris ordinis sunt graviores pectoris violentæ læsiones, per ictus, plagas, pondera illapsa, aut violenter gestata, atque a terra cum impetu elevata, halituum corrosivorum inspirationes & attractiones, quale quid in laboratoriiis chymicis contingere solet: a quibus ruptura & diæresis vasorum pulmonalium sæpius immediate succedit.

Ad

Ad posteriorem classẽ pertinent tusses vehementiores & diuturniores, clamores, cantationes, instrumentorum musicorum, quæ flatu diriguntur, usus & abusus: quippe quæ, præsertim, si potuum spirituosorum abusus forte concurrat, sanguineos decubitus ad pulmones majori impetu invitant, stagnationes & infarctus producunt, & ita temporis tractu, vasculorum rupturæ viam sternunt.

XI.

Aliquando fœmina hæmoptysin patiuntur ex peculiari aliqua causa.

SCHOL.

Quando nempe sanguis specialiter, post menstrui fluxus suppressionem pertinaciorem, ad pectus restringitur atque congeritur, ibique viam excretionis quærit. Hæc hæmoptysis in eo a communi hæmoptysi differt, quod tempora menstrua ordinarie servet, & vices menstruorum suppleat, unde hæmoptyses periodicæ titulum obtinet, nec incongrue ad menses, per loca insolita fluentes, referri potest.

XII.

Nec plane insolita est hæmoptysis periodica apud viros.

SCHOL.

Rarius equidem occurrit in sexu virili hæmoptysis periodica, tempora servans, quam in sequiore, cum sequior sexus respectu negotii menstrui facilius ejusmodi periodis adfuescere possit: interim tamen non minus contingit, ut personæ sensibiliores una aut altera vice a causis communioribus & occasionalibus, specialiter circa tempora æquinoctialia, solstitialia, aut demum notabiles lunæ phases, repetito recurrentibus, & commissis, hæmoptysin experiantur, cui excretioni aliquoties repetitæ natura demum ita adfuescit, ut, deficientibus licet postmodum causis illis occasionalibus, eodem præcise tempore nihilominus hanc excretionem repetat, & præsertim, si status plethoricus adfuerit, hanc quasi (licet per errorem) imminuere conetur.

Vomitus cruentus.

XIII.

Vomitus cruentus dicitur excretio sanguinis sinceri, sive fluidi, sive (& quidem ut plurimum) grumosi, ex ventriculo per os, vomitu contingens: postquam e vasis venosis, ventriculum perreptantibus, prater naturam in ventriculi cavitatem, sub motibus spasticis, protrusus erat.

SCHOL.

Hoc modo distinctam reddimus hanc sanguineam excretionem, a mox præcedenti; licet enim per os quoque contingat, nihilominus tamen non ex pulmonibus, sed ventriculo, neque per tussim, sed per vomitum, procedit, & sanguis ipse ut plurimum grumosus & coagulatus rejicitur, aut si aliquando fluidus deprehendatur, tamen neque floridus, neque spumidus existit.

XIV.

Respectu causarum antecedentium distinguimus vomitum cruentum, in violentum, & spontaneum.

SCHOL.

Violentum nominamus illum, qui a solis violentiis, corpori ab extra illatis, proficiscitur, nec prægressas congestiones sanguineas intrinsecas pro causa agnoscit.

Spontaneus vero dicitur, qui a causis internis, inter se conspirantibus, sine accedente aliqua externa violentia, vel corpori in genere, vel ventriculo in specie illata, ortum ducit.

XV.

Subiectum generale vomitus cruenti violenti constituere possunt cujuscunque ætatis, sexus, aut conditionis, persona.

SCHOL.

Cum enim, ut mox in sequentibus monstrabitur, causa hujus affectus in externis injuriis, vel corpori, vel in specie ventriculo illatis, consistant, nec ullus homo, data occasione, ab illis liber manere possit, facile patet, in hoc casu, affectum hunc non ad peculiariora individua restringi posse.

XVI.

XVI.

Spontanei vomitus cruenti subjecta sunt foemina pra viris: praecipue si status plethoricus, & temperamentum de cholericis participians, concurrat. Ex viris autem illi, qui hypochondriacis passionibus vexantur, & haemorrhoidum emanatione, aut suppressione laborant.

SCHOL.

Quod foeminae pra viris facilius, atque frequentius vomitu cruento laborent, id adscribendum est negotio mensium, quod universus sequior sexus experitur, secus ac viri, e quibus certa solum individua, respectu aetatis & temperamenti, haemorrhoidum fluxum patiuntur. Cum itaque vomitus cruentus spontaneus maximam partem, a turbis negotii menstrui & haemorrhoidalis originem capiat, non mirandum est, quod illis magis familiaris sit personis, apud quas una pra altera harum excretionum solennis existit.

XVII.

Subjectum speciale, vel partem specialiter affectam, in utraque hujus affectus specie, constituit ventriculus, cum vasculis sanguiferis eundem perreptantibus, diversus licet adsit afflictionis modus.

SCHOL.

In violento nimium vomitu cruento dictae partes continuitatis laesionem patiuntur, dum vel a violentia externa rumpuntur, vel ab absumentis causticis eroduntur.

In spontaneo autem affectu vasa sanguifera, venosa, ventriculi fundum potissimum perreptantia, a sanguine restagnante infarciuntur, ac dilatantur, quo ipso simul tunicae ventriculi interiores distenduntur, ut spatium inter illas acquirat sanguis, venas turgesciens. Sicut autem in principio adfectus utriusque tunicae laxitas & atonia concurrat, ita remanente illa laxitate in tunica interiore nervea, musculo ventriculi tunica, sub affectus ulteriore progressu, & accedentibus motibus vomitoriis & excessivis, spastica contrahitur, qua ipsa spastica contractione ex una parte sanguinis regressus a ventriculo impeditur, & sanguis incar-

ceratus hæret; ex altera vero parte, non resistente tunica nervea, actu in ventriculi cavitatem impellitur atque excernitur, salva tamen manente & integra structura atque substantia ventriculi: ita ut partim atonia, partim infarctus, partim denique constrictio spastica in hoc affectu, circa ventriculum concurrat.

XVIII.

Vomitus cruenti violenti causam antecedentem proximam constituunt varia externa injuria & violentia, a quibus sanguinis in ventriculum effluxus produci & excitari potest.

SCHOL.

Vel enim sunt solæ injuriæ, corpori extrinsecus illatæ, per plagas, ictus, contusiones, casum ab alto, in regione ventriculi, hypochondriorum ac abdominis, perpestiæ, undè extravasationes ac stases violentæ sanguinis hic loci ortum ducere possunt: vel sunt veræ læsiones continuitatis ipsius substantiæ ventriculi, vel a læsione vulneratoria, vel ab assumptione causticorum & corrosivorum in ventriculum ortum capientes.

Tale quid contingere potest vel a positive corrosivis, spiritibus acidis mineralibus, spiritu nitri, aqua forti, mercurio sublimate: vel a talibus, quæ salia quidem caustica possident, verum non semper, sed solummodo male preparata, aut immodice propinata, effectum causticum edere possunt: quorsum pertinent purgantia & vomitoria drastica, tam e minerali, quam vegetabili regno depromenda, cujus census sunt vitrum ¶ ii, Mercurius vitæ, elleborus albus, semen cataput. Ricinus, crocus metallorum, gummi guttæ, gratiola, mezereum, elaterium, ejusque farinæ alia, quæ tunicam ventriculi nerveam arrodendo, oscula vasorum sanguiferorum intersperforum simul lædunt, & ita partim per partis continentis subtractionem, contenti effluxum passivum causantur, partim etiam motus spasticos inducendo, activam aliquam sanguinis expulsionem producunt.

XIX.

Spontanei vomitus cruenti causa materialis, eadem est, quæ violenti, & aliarum hæmorrhagiarum causa existit.

SCHOL.

SCHOL.

Sanguis nempe non quidem solum, imo ne quidem semper, generaliter in corpore abundantia physica peccans, sed specialiter a vena portæ versus superiora regurgitans atque congestus, & ex hac congestione in vasis ventriculi hærens in carceratus atque stagnans, qui simul, pro diversitate temperamentorum individuorum, atque causarum individualium, qualitate læsus existere potest, siquidem spissitudo ipsius ordinarie concurrere solet.

XX.

Antecedentem hujus regurgitationis causam ordinarie constituit, excretionum sanguinearum per inferiora alias solemnium suppressio, quæ in viris esse solet hæmorrhoidalis, in fœminis autem menstrua aut lochialis.

SCHOL.

Agnoscent hæ suppressiones ordinariæ tanquam causam, tunicarum intestini recti, aut in sexu sequiori substantiæ uteri constrictionem spasticam, liberiolem excretionis solitæ progressum impediendam, quo fit, ut sanguis, consuetum transitum aut exitum hic non inveniens, ad partes vicinas, venæ portæ nempe distributiones, circa intestinorum volumen ad truncum usque regurgitare necesse habeat: adeo ut truncus V. portæ sanguinem partim ab intestinis, partim a liene, ventriculo, pancreate refluxum, pari facilitate recipere, aut ad hepar transmittere nequeat, unde distensiones atque infarctus, tam dictorum viscerum, quam specialiter vasorum inter lienem & ventriculum, (quæ breviter vocantur) aut inter pancreas & ventriculum positum, oriuntur.

XXI.

Facta tali non modo solitarum excretionum suppressione, sed & sanguinis ad superiora regurgitatione, in hoc casu, natura tanquam causa efficiens, motibus utitur expulsoriis, eoque ipso errorem committit sub hoc negotio.

SCHOL.

Quamvis enim non in totum natura a generali scopo moven-

di, sanguinemque excernendi aberret, in tantum tamen errorem committit, quatenus inconueniens ac minus congruum excretionis organum eligit, nec viæ ordinariæ insistit. Recte enim actum est, quod natura sanguinem, alias excerni solitum, in genere excernere conetur, quippe, qui sui restagnatione dictis in locis molestiam, causatur, sui que excretionem urget. Verum longe melius actum esset, si natura motus illos expulsorios versus inferiora prosequeretur, non autem motu retrogrado sanguinem ad superiora compellendo, effluxum ejus in organum inconueniens produceret.

XXII.

Siquidem autem natura non facile ac sponte vehementes ejusmodi errores committit, nisi in ordinariis suis motibus valde turbetur; ita mentionem hic quoque facere decet causarum occasionalium ac impulsivarum, a quibus ejusmodi errores ordinarie initium capere solent.

SCHOL.

Sunt autem illæ ex parte animi, pathemata vehementiora ac repentina, e quibus ira & terror agmen ducunt, præcipue si fluxui menstruo præsentem aut proxime instantem superveniant, & tempore ingestionis ciborum ægras affligant, ideoque primam restrictioni fluxus, aut simul motibus vomitoriis ansam præbeant; Idem quoque efficere valent partium inferiorum pedum & abdominis refrigerationes positivæ, tempore fluentium mensium perpessæ: nec minus eodem tempore ingesti cibi austeri adstringentes, aut concoctu difficiles, qui vel adstrictiones positivas in partibus inferioribus, vel motus ventriculi evacuatorios, & cardialgicos post se trahere possunt.

Mictus cruentus.

XXIII.

Mictus cruentus est sanguinis sinceri excretio, per vias urinarias contingens, ita, ut cum urina sub mingendo, sanguis sincerus, sive fluidus, sive congrumatus, simul excernatur.

SCHOL.

SCHOL.

Agnosimus itaque mictum cruenti præsentiam non modo ex colore urinæ valde rubro & sanguineo, sed maximopere ex tinctura sanguinea, qua lintea immissa imbut, & residentia sanguinis ad fundum urinæ, quæ non expectat urinæ refrigerium, ut per modum sedimenti ex urina frigida separetur, sed statim sub brevi quiete, calente adhuc urina contingit, ita ut spissiolem sanguinis portionem tanquam graviorem, in forma vel fluida, vel coagulata in fundo, leviolem & tenuiolem autem sub urina superstite permixtam atque diffusam videamus.

XXIV.

Dispecimus mictum cruentum in violentum & spontaneum.

SCHOL.

Per illum intelligimus talem, qui a causis manifestis violentis externis, sine causarum intrinsecarum antecedentium concursu, suam originem ducit: sicut per hunc illum indigitamus, qui citra extrinsecarum causarum concursum, a solis internis causis ortum capit: de quo notamus, quod in comparatione cum reliquis sanguineis excretionibus, æque rara existere solet.

XXV.

Subjectum hujus morbigenerale, si a causa violenta oriatur, constituere possunt cujuscunque conditionis individua: sicut spontaneo affectui subjiciuntur viri præ fœminis, & quidem seniores præ junioribus, de cætero plethorici.

SCHOL.

Rationem si dare velimus, cur viri præ fœminis mictum patientur cruentum, satis probabile est, hoc dependere a negotio hæmorrhoidali: cum enim affectus noster potissimum hæmorrhoidarios exercent, hæmorrhoidale negotium vero viris præ fœminis solenne existat, & etiamsi a turbationibus menstrui fluxus similiter apud fœminas emergere possit, vitia mensium tamen facilius in ordinem redigantur, quam hæmorrhoidum ataxiæ, perspectu facile est fundamentum dispositionis unius sexus præ altero ad mictum cruentum.

XXVI.

XXVI.

Subiectum speciale in mictu cruento sunt vel renes, vel vesica urinaria, vel aliquando & ex parte ureteres, dictarumque partium vasa sanguifera, sanguinem fundentia.

SCHOL.

Dicuntur hæ partes specialiter affectæ, quatenus vel ipsæ solutionem unitatis patiuntur, vel ad minimum sanguini aliorum affluentium transitum, viamque concedunt: ita enim ureteres & vesica urinaria posteriori sensu morbi subiectum dicuntur, quando sanguis e vasis renalibus ad pelvim deductus, in his egressus viam invenit; sicut ipsa vasa renalia per sui aperturam sanguinem dimittunt, & sub hac aliquando etiam substantia renalis simul continuitatis læsionem patitur.

XXVII.

Materialem causam constituit semper sanguis, qui præter naturalem ordinem hic excernitur.

SCHOL.

Et quidem hic sanguis est, vel intra renum substantiam corticalem restagnans atque congestus, vasa distendens, ac demum pererrumpens, & per substantiam medullarem in pelvim renalem effusus, tandemque per ureteres ad vesicam urinariam delatus, atque per hanc cum urina excretus: vel e substantia renum, vesicæ, aut ureterum læsa passively promanans, & cum urina sese miscens: id quod contingit in affectu, a causa violenta ortum ducente.

XXVIII.

Antecedens proximior causa est vel extrinseca violenta, vel interna.

SCHOL.

Ad priorum, externarum nempe, causarum classem pertinent violentiæ succussatoriæ, aut vulneratoriæ renum, ureterum, & vesicæ, ab ictu, casu, vulnere, vel alia violenta harum partium læsione ab extra illata, quas facile e confessione & relatione ægrorum percipere licet.

Si

Si ad internas autem causas animum dirigimus, antecedentem constituit congestio sanguinea ad renes facta, ita ut vasa distendantur, atque in renibus perumpantur: originem ut plurimum capiens, vel a regurgitatione sanguinis sola, vel cum actuali restrictione spastica conjuncta, a partibus inferioribus, vasisque hæmorrhoidalibus, præcipue externis: quam regurgitationem præcedere solet, hæmorrhoidum vel antea fluentium suppressio, vel molientium, egressum tamen non invenientium, emansio, unde sanguis ad vasa renalia ab inferioribus repellitur, mediante motu restrictorio spastico, qui, tanquam instrumentalis causa, ab efficiente alibi jam nominata dependens atque suscepta agnosci debet.

XXXIX.

Nec tamen semper sola ejusmodi causa interna restrictoria adest, sed aliquando intrinseca quoque violentia concurrunt, aut solitarie adsunt.

SCHOL.

Ad harum classem pertinent calculi, & quidem asperioris præsentia, in renibus, ureteribus, aut vesica, qui interiorum harum partium structuram lædendo, per continuitatis solutionem, dictam hæmorrhagiam producit.

XXX.

Occasionales mictus cruenti causa, vel externæ magis, vel intrinseca esse possunt.

SCHOL.

Adnumeramus huic causarum ordini, renum atque lumborum succussiones, vectura, equitatione violenta, quibus decubitus sanguinis major cum aliquali infarctu nephritico invitatur: rei venereæ abusus excessivus, præcipue in senibus: lithontripticorum & diureticorum fortiorum calidiorum abusus, sub metu calculi renalis: quæ omnia, diverso licet ordine, huic adfectui viam sternere possunt.

Mensium hæmorrhagia.

XXXI.

Mensium hæmorrhagia, dicitur sanguinis profluvium ex utero, menstruis quidem temporibus ordinem servans, sed vel

Coschwitzii Pathologia.

N

quans-

quantitate, vel tempore durationis, vel impetu perruptionis excedens.

SCHOL.

Hoc ipso distinguitur ab inordinato mensum fluxu, qui stata recursus tempora non servat, sed vage recurrit; cum quo tamen aliquando conjuncta esse potest: quantitate autem excedit, quando respectu individui tanta sanguinis copia hoc fluxu excernitur, ut vires prosterantur, lipothymia aut pallores insoliti sequantur, sive quantitas illa brevi, sive longiore tempore excernatur. Tempore durationis excedit hoc profluvium, si loco dierum v. g. 4. 5. 6. ad plures non modo dies, sed quandoque septimanas, aut menses continuatur; sicut perruptionis impetu peccare dicitur, quando vel simultanea, vel per vices quidem repetita excretionem, non stillando, sed vere profluendo, excessum manifestat.

XXXII.

Subjectum hujus affectus generale constituunt fœmellæ, in eâ atate constitutæ, ut menses fluere possint: præsertim plethorica.

SCHOL.

Hanc ob rationem mensum hæmorrhagia expectari nequit ante pubertatis annos, cum expleto pubertatis termino, ordinarie menses initium suum capiant, (nisi forsitan, rariore quidem exemplo, unum aut alterum individuum robustum, corporis mole antecellens, simul valde plethoricum, aliquando a regula universali exceptionem formet) neque post quinquagesimum ætatis annum, ubi menstruus fluxus jam cessat: etiam si enim hæmorrhagiæ uterinæ tunc temporis etiam occurrant, minus recte tamen menstruæ vocari possunt. Plethorica autem supponimus subjecta, non eo sensu, quasi nunquam alia, nisi hæc, hæmorrhagiæ modo dictæ subjiçantur; sed quoniam in his individuis semper maxima causâ materialis, sui imminutionem postulans, præsto est.

XXXIII.

Speciale subjectum affectus hæmorrhagici constituit uterus, cum vasis sanguiferis, eundem perreptantibus.

SCHOL.

SCHOL.

Sub uteri nomine impræsentiarum non solum uteri corpus stricte dictum intelligimus, sed quatenus etiam connexa cum illo vagina huc pertinet; & sanguis per utramque partem sub hæmorrhagia fluere debet, quoniam vasa, quæ sanguinem dimittunt, utriusque compagem perreptant, Uterus itaque sub hoc pathemate morbofo laxior existit, quam in statu plane naturali, unde fibrosa sua compage dilatata, sanguinis profluvium facilius concedit. Vasa autem sanguifera, per quæ sanguis copiosus nunc profluit atque exernitur, vel atonia laborant, & passivo sanguinis prolapsui cedunt; vel in superiore sui parte plus justo stringuntur, ut sub hac strictura, sanguis per inferiorum partium ostiola tanto majore activitate expellatur.

XXXIV.

Præsentibus hæmorrhagiarum universalioribus, quæ hic quoque locum habent, causis, variæ occurrunt occasionales, ad hanc in specie hæmorrhagiam fœmellas disponentes.

SCHOL.

Ne repetitione causarum universaliorum lectori benevolo molesti simus, has seponendo, ad illas saltem progredimur, a quarum speciali concursu atque præsentia, excretio sanguinis per uterum facilitatur ac invitatur. Tale quid frequenter satis præstant commotiones animi vehementiores iracundæ, in mensium tempus incidentes, aut sub ipsis mensibus fluentibus perpeffæ, motus corporis exæstuatorii nimii, saltatorii, & omnia, quæ in corpus assumta, orgasmum sanguinis excitare valent notabilem, quorum spectant, diætâ vinosa valdeque aromatica, si nempe circa res modo dictas, tempore instantium aut fluentium menstruorum error commissus fuerit; remedia pharmaceutica emenagoga fortiora aut calidiora, aloëtica, myrrhata, crocata, succinata, aliaque, si forsan sub impeditiore mensium successu, paulo largius usurpata fuerint.

Nec minus aliquando ansam suppeditat intensissimus appetitus venereus atque lascivus, apud fœmellas æque ac puellas, in diætâ lauta vinosa, vitæque otiosa viventes, si forsan occasionaliter in tempora menstrua incidit, atque vehementem orgasmicam humorum commotionem concitaverit.

Pertinent quoque ad causas occasionales variæ fluxus lochialis turbæ, in puerperio perpessæ, aut sæpius recurrentes abortus, apud fœminas in matrimonio viventes. Hinc enim facile contingit, ut vel motus erronei in consuetudinem abeant, temporibusque mensuris facili negotio recurrant; vel vasa & partes fibrosæ valde debilitentur & relaxentur, ut, inducta atonia, sanguinem contentum haud debite retinere queant, sed tantis profusionibus sanguinis viam sternant.

Hæmorrhagia lochialis.

XXXV.

Hæmorrhagia lochialis dicitur nimium sanguinis profusivum ex utero, tam sub partu legitimo & puerperio, quam sub abortiva fœtus exclusione contingens.

SCHOL.

Licet hæc hæmorrhagia in utroque casu familiaris existat, differentia tamen occurrit aliqua, cum tempore legitimi partus, ante fœtus exclusionem, sit oppido rara, & vel immediate cum fœtus exclusione, vel quod ordinarium est, post illam contingat: abortivo vero tempore eveniens, frequentissime & quasi semper ipsum abortum antecedit, eumque quasi imminentem atque instantem prædicat & indicet, rarius illi immediate saltim jungatur, aut post illum solitarie sequatur, quamvis per tempus notabile continuetur.

XXXVI.

Subiectum generale hujus affectus sunt fœmina, tam gravida, quam puerpera: quoniam extra hunc statum locus huius hæmorrhagiæ non conceditur.

XXXVII.

Speciale subiectum idem est, quod sub affectu præcedente designavimus.

XXXVIII.

Causa proxima & continens quasi hujus hæmorrhagiæ

con-

consistit in vasorum sanguiferorum, uterum ejusque placentam intercedentium, disruptione & apertura.

SCHOL.

Motum enim est, placentam uterinam, copiosissimis vasis arteriosis & venosis instructam, cum vasis ejusdem generis, uteri substantiam perreptantibus, arctissime conspirare, & mutuo illo commercio circulum sanguinis fœtum inter & matrem conservari, quamdiu ex nulla parte ab invicem secedunt. Quam primum autem aut in abortu, ante tempus legitimum, aut in partu, debito tempore secundinarum secessio contingit, quæ sine vasorum dictorum disjunctione & apertione evenire nequit, necessario propter vasis continentis subtractionem, contenti sanguinis profluvium tamdiu succedit, donec sub contractione uteri, vasa iterum in illo coarctentur, eorumque ostiola claudantur.

XXXIX.

Reliqua causa, specialiter hic observantes, (missis illis generalioribus, a plethora ejusque commotione desumptis, quæ tamen concurrere possunt,) ordinaria sunt occasionales & adventitiæ, quæ ex accidenti quasi naturam ad extraordinarios motus expulsorios suscipiendos impellunt.

SCHOL.

Hujus generis sunt animi commotiones vehementiores, præsertim ira atque terror, quibus vel gravidæ, vel puerperæ percelluntur, unde si abortum supponamus, in corpore matris gravidæ motus inordinati concitantur, proximo maximoque impetu facile ad uterum redundantes, atque fœtus extrusione violenta sese terminantes.

Pertinent huc quoque corporis violentiores motus, seu voluntarii impetuosi, sub ponderum gestationibus, aut elevationibus, saltationibus, succussionibus ventris per vecturam aliamque occasionem; quorum ferri etiam possunt casus ab alto, plagæque in abdomine perpessæ, a quibus omnibus violenta secundinarum avulsio, sive in totum, sive in tantum produci potest.

In partu legitimo & puerperio occasionales causas constituit, par-

tim violenta, per manum obstetricis facta, secundinarum avulsio, partim inquieta puerperæ continentia, refrigeratio congrumationibus sanguinis in utero ansam præbens, fermocinationes brevi post partum institutæ vehementiores, portiuncula secundinarum avulsæ atque retentæ; concreta tunicea molaria, quæ uteri restitutionem pristinam impediendo, motibus spasticis & strictoriis ejusdem occasionem præbent. Nec minus aliquando accusandus est abusus calidiorum remediorum, v. g. aromatum, & vinorum aromatizatorum, cum croco, myrrha, cinnamomo, caryophyllis &c. paratorum, & post partum, sub spe promovendi fluxus lochialis, assumptorum.

Hæmorrhagia uterina, circa mensium cessationem contingens.

XL.

Præter modo dictas ac recensitas ex utero hæmorrhagias, partim menstruo, partim puerperii tempore, occurrentes, haud raro fœminæ similem sanguinis excretionem experiuntur, atque incurrunt, eo tempore, quo menstruus fluxus ex ætatis conditione cessare cupit aut solet.

SCHOL.

Potest non modo, sed solet hæc hæmorrhagica excretio nimia esse, tam respectu ipsius quantitatis sanguinis excreti, quam ratione temporis durationis, aut recursus. Sicut enim tunc temporis certas illas, statasque periodos menstruas non servat, ita extra illas, & citra certum terminum repente, vehementerque sæpe ex utero fluit, & aliquando recursus tempora breviora aut longiora servat, dum mox unica, mox binis, ternis, quaternisve vicibus in anno recurrit, mox per unam, alteramve septimanam, mox per plures, easque satis multas, durat; quo fluxu sanguinis immoderato non solum vires notorie prosteruntur, sed simul facili negotio ad dispositionem cachecticam via sternitur.

XLI.

Subiectum hujus hæmorrhagie sunt fœminæ, annum ætatis quinquagesimum circiter attingentes, simul plethorica.

SCHOL.

SCHOL.

Hic enim annorum terminus simul constituit ultimum quasi menstrui fluxus terminum, de quo notissimum est, quod a secundo annorum septenario, ad nonum usque ordinarie excurrat, ita tamen, ut haud infrequenter paulo citius cessare incipiat, circa annum nempe 46. 48. rarius vero ante 14tum incipiat, & rarissime ultra 50mum, ordine menstruo continetur.

XLII.

Præter plethoram, & reliquas hæmorrhagiarum generaliores causas, tanquam antecedens hujus hæmorrhagiæ causa ut plurimum agnoscenda est, evacuationis menstruæ largius succedentis consuetudo prægressa.

SCHOL.

Et quidem hoc tanto magis, tantoque certius, si fœminæ tales post vitæ genus laboriosum, cui antea addictæ erant, vitam otiosam magis & sedentariam eligant, simulque diætæ lautiori, aut largiori indulgeant, & animi pathematibus iracundis expositæ fuerint,

XLIII.

Haud absimili modo causam quoque antecedentem aliquando constituunt hæmorrhagiæ lochiales, aut abortivæ graviore, si forte in ultima illa menstrui fluxus tempora incidant.

SCHOL.

Admodum enim familiare est, quod ejusmodi hæmorrhagiæ aliquoties recurrentes, postmodum in consuetudinem degenerent, iisque natura adsuescat: ut postmodum, increbescente plethora, pristinarum evacuationum memor, pristina quoque loca cum impetu quærat.

XLIV.

Occasionalem sæpissime constituit causam V. S. vicariarum neglectio, & motus corporis exæstuatorius.

SCHOL.

Hanc ob rationem maxime persuadendæ sunt fœminæ, ut cessante menstruorum fluxu, venæ sectionibus æquinoctialibus adsuescant, præfer-

tim

tim, si largiori mensium fluxui adsueta fuerint: nec minus ut motibus corporis laboriosis moderatis & continuatis se non subtrahant, omnes autem sanguinis orgasticas commotiones, tam a diæta vinosa aut spirituosa, quam a motibus vehementioribus oriundas, evitare studeant, eoque ipso ab ejusmodi hæmorrhagiis periculosis semetipsas tempestive præservent.

Varicum hæmorrhagia.

XLV.

Varicum hæmorrhagia, est sanguinis profluvium ex nodosis vasorum venosorum cruralium elevationibus, per cutim per-rumpens.

SCHOL.

Sicut nodosa illa vasorum venosorum cruralium intumescencia aliquando eveniens, varices constituit, ita varicum hæmorrhagia audit, quando vasa ita tumida, non accedente licet læsione externa aut vulneratoria, vel etiam sub illa adeo expanduntur, ut sanguis per ipsam cutim perrumpat, fluxumque formet, quæ hæmorrhagiæ species, quamquam rarior paulo sit, aliquando tamen occurrit, variasque molestias parit, tam a spasticis tractionibus, quam ab ipso profluvio, ordinarie quasi defectu quantitatis peccante, dependentes.

XLVI.

Subiectum generale molesti hujus affectus præ viris constituunt fœmina.

SCHOL.

Quamvis enim viros ab hoc adfectu non in totum excludamus, rarior tamen apud illos existit, quam apud fœminas, quoniam in sexu sequiori plures occurrunt causæ, viam ipsi faciliorem sternentes.

XLVII.

Subiectum speciale sunt vasa venosa cruralia, cum cute superstrata.

SCHOL.

Cum enim in dictis venis cruralibus præcipue valvulæ occurrant, quæ in statu naturali progressui sanguinis ad superiora succurrunt, hæ præsen-

præsentibus causis, progressum impredientibus, occasionem quoque præbent nodosæ venarum inflationi in illis locis, quæ valvas intercedunt, ut sanguini accumulato non modo ipsæ cedant, sed cutim superfatam quoque rumpere faciant.

XLVIII.

Causa & varicum, & hæmorrhagia per illas antecedens proxima, est vel nuda vasorum venosorum compressio, a mole quadam ipsis in parte superiori incumbente: vel eorundem & partium vicinarum vebemens strictura spastica, sanguinis transitum impediens.

SCHOT.

Illa præsto est apud fœminas in statu graviditatis, quando fœtus grandior factus, venis iliaticis incumbit, eoque ipso regressum sanguinis per hæc vasa, a pedibus impeditiorem reddit, & quo diutius, aut sæpius hæc causa accedit, eo certiolem dispositionem ad ejusmodi hæmorrhagiam relinquit.

Hæc vero aliquando ortum ducit ab adstringentium abusu, aut regimine valde ac repente refrigeratorio, aut terrificis animi pathematibus, tempore menstruo, vel lochiali intempestive accidentibus.

Quod ut exemplo luculento illustremus, in mentem incidit historia de uxore Medici cujusdam valde circumspæcti, & experti, febre quartana per aliquot septimanas laborante, constitutionis plethoricæ, V. S. non adfuetæ, temperamento sanguineo-melancholico gaudente: cui maritus varia medicamenta quidem exhibuerat, sed incassum, cum febris hospitium non relinqueret. Persuadebant itaque amici Medicum, ut ipsi famosum illud specificum chinæ chinæ exhiberet, quam tamen ipse reformidabat, aliorum exemplo edoctus. Cum ipsi autem partim philautia propriæ experientiæ objiceretur, partim amor erga uxorem misere afflictam urgeretur, tandem persuasioni cedebat, & secundum præscriptum tunc temporis familiare, uxori suavissimæ quinquæ pulverisatæ drachmam unam, cum haustu vini Hispanici, brevi ante paroxysmum porrigebat, injuncto simul quadantenus regimine diaphoretico. Diaphoresis non succedebat, paroxysmus autem febrilis ita accendebatur, ut gravissimus sequeretur æstus: cessante demum paroxysmo, uxor

O

sur-

Coschwitzii Pathologia.

furgere vellens e lecto, de gravissimis conquerebatur doloribus rheumaticis femorum ac pedum, & impotentia ambulandi plenaria. Crura inspiciens, vasa venosa per totum tractum crurum videbat varicosa & tumida, ad magnitudinem magnarum avellanarum & ultra, ita ut maritus omni opera, vix intra quindecim dies, variis adhibitis multisque remediis externis, & internis, eousque ægram conjugem restituere posset, ut iterum extra lectum esse posset: & quamvis varices cum ambulandi impotentia tandem cessarent, nihilominus decubitus humorum perpetuus in uno crure remanebat, cum tumore circa malleolum, tandem in exulcerationem cum reliqua vita continuam, degenerante.

XLIX.

Occasionalem haud raro suppeditat causam vita genus certum, cui talis modi personæ vacant.

SCHOL.

Quando nempe sub reliquis jam citatis circumstantiis fœminæ tales stando, ambulando, in situ erecto plurimum vitam agere coguntur, quo vasa venosa a sanguinis pondere valde distenduntur, cutimque in quibusdam subjectis simul teneram, ultra modum expandunt.

Nec est, quod statum plethoricum plane ex causarum classe rejiciamus, quin potius ex generalioribus hæmorrhagiarum causis eundem huc quoque referamus: & quidem tanto magis, quando reliquæ circumstantiæ in illa ætatis tempora incidunt, ubi reliquæ evacuationes sanguinis spontaneæ per menses & lochia, per ætatem cessarunt, vitæque lautioris genus, cum evacuationum vicariarum neglectione & omissione accesserunt.

CAPUT IV.

DE

SANGUINIS DEFECTU.

I.

Der defectum sanguinis hic loci non intelligimus omnimodam ipsius absentiam in corpore, qua sane fere nunquam deprehenditur, & si deprehenderetur,

cer-

certissime non morbum, sed mortem produceret; sed comparativum hic intelligimus defectum, quatenus naturali quantitati sanguinis, in corpore sano obvia, opponitur.

SCHOL.

Quemadmodum enim in antecedentibus demonstratum fuit, sanguinem excessiva & abundante quantitate peccare, variasque sanitatis læsiones producere posse, ita etiam non minus defectiva ipsius quantitas in corpore præsens non sufficit, pro necessaria corporis nutritione, viriumque per labores prostratarum restauratione.

II.

Subjectum si inquiramus generale defectus sanguinis, sane nullam ætatem, nullumque sexum, aut temperamentum hinc excludere valemus.

SCHOL.

Quamvis enim notissimum quidem sit, ratione ætatis, senio confectos, omnium facillime defectum sanguinis pati, nequaquam tamen aliis conditionis personæ a causis illis, quæ sanguinis defectum producere aptæ sunt, liberæ esse possunt: unde patebit, omnis generis homines, si illis causis subjiciantur, etiam pari facilitate sanguinis penuriam incurrere.

III.

Speciale subjectum universum dici potest corpus.

SCHOL.

Cum enim sanguis per totum corpus omnesque ipsius partes, suum cursum habeat, nec non toti corpori materiam nutritionis remotiorem præbeat, non potest non totum corpus a defectu sanguinis affici: unde quoad omnes facultates & actiones, defectus & debilitas in toto corpore perferentur.

IV.

Causas defectum sanguinis producentes quod concernit, alia sunt proximiores, & magis immediata, alia remotiores & mediata.

SCHOL.

Ad priorem classē pertinent enormes ac immediatæ sanguinis profusiones, & hæmorrhagiæ, sive illæ fuerint ab interna causâ abortæ, sive per violentiam externam vulneratoriam productæ; quorum non minus venæsectiones pertinent immodicæ, quæ, si vel simul & semel graviter invadant, vel frequenter recurrant, diutiusque durent, immediate defectum sanguinæ massæ post se trahunt.

Magis remotam causam constituit nutrimenti defectus, ac alimentorum penuria, quibus materia illa subtrahitur, e qua novus generari debet sanguis; unde partim sanguis novus non modo non generatur, sed ille, qui adest, actu etiam consumitur, & in præsens nutrimentum impenditur, cum tamen ordinariæ sanguis sub motibus laboriosis resolutus, quotidie per novum nutrimentum augeri deberet.

V.

Accedunt diversæ causæ occasionales, & quidem inter has, magis immateriales.

SCHOL.

Huc spectant omnes illæ causæ, quæ sub nomine animi pathematum, inedia, prostratumque appetitum producere possunt: cujus generis primario sunt mœror, & ira, quæ diverso quidem agendi modo, unanimi tamen effectu appetitum cibos capiendi prosterne possunt ac solent.

VI.

Nec minus hanc causarum classē subeunt nimia speculationes, & excessiva vigilia.

SCHOL.

Ab his enim natura in actionibus naturalibus ac vitalibus sæpissime valde turbatur, atque ab illis diversimode distrahitur; prout varia quotidie occurrentia exempla id nos docere possunt, quando v. g. literati speculationibus profundioribus inhærentes, & ciborum capiendorum, & somni, non reminiscuntur.

CAPUT V.
DE
SANGUINEARUM EVACUA-
TIONUM NATURALIUM SUP-
PRESSIONE.

I.
Suppressio evacuationum sanguinearum naturalium,
est defectus illarum hæmorrhagarum, sive totalis,
sive quoad partem, qua in statu naturali pro con-
servanda sanitate, adesse possent, aut deberent.

SCHOL.

Haud itaque in præsentiarum nobis sermo est de omnium & singu-
larum hæmorrhagarum evacuationum suppressione: quoniam aliquæ
illarum sunt, quæ vel violentæ, vel ad minimum morbosæ, imo positive
noxia existunt, quotiescunque sese exerunt: ideoque sui consideratio-
nem hac ratione non merentur, quin potius optandum esset, ut semper
suppressæ manerent; ad quarum classem pertinent hæmorrhagia vulne-
rum, hæmoptysis, vomitus miæctusque cruentus, & varicum hæmorrhagia,
quippe quæ vel nullum sanitati commodum notabile adferunt, vel læsio-
nes partium solidarum nobiliorum producunt, vel ad minimum officium
earundem præsentia sua lædunt, multasque in œconomia naturali turbas
causantur.

II.

Hæmorrhagia, de quibus hic nobis sermo est, ad statum na-
turalem & sanitatis sunt vel absolute necessaria, vel ad mini-
mum ita utiles, ut pro integritate sanitatis conservanda, ab ipsa
natura, vel certo ordine, stataque periodo, vel sine ordine quidem,
repetito tamen suscipiantur & continuentur.

SCHOL.

Prioris classis sunt menstruæ & lochiales evacuationes, in fœminis puberibus, & nuptis, a decimo quarto ætatis anno ad quadragesimum nomen usque familiares.

Ad alteram pertinent hæmorrhoides præcipue internæ, in viris potissimum certæ ætatis occurrentes, aut etiam externæ, aliquando statui prægnationis fœminarum supervenientes: & narium hæmorrhagia utrique sexui, diversæque ætati solennis.

Hæmorrhagiæ narium suppressio.

III.

Hæmorrhagiam narium suppressam nominamus, quando hæc excretio sanguinea, vel in dispositis, plane non succedit, aut rarissime se exserit, vel in adfuetis ante debitum terminum, & ultra consuetudinem, aut plane cessat, aut ad minimum itidem rarioribus recursibus, vel admodum parce succedit.

SCHOL.

Per dispositos ad hæmorrhagiam narium illas intelligimus personas, quæ ratione ætatis & temperamenti facilius & naturali ordine huic excretioni subjectæ esse possent, quales sunt pueri, juvenes, & de cholericis aut sanguineo temperamento potissimum participantes: quemadmodum per adfuetos, illos indigitamus, quibus actu vel sub consueta ætate, vel etiam post illam, hæc excretio solennis fuit, nunc autem vel penitus cessat, vel parcissime succedit,

IV.

Hoc ipso etiam subjecta declaramus, quæ huic suppressioni obnoxia sunt, pueros nempe & juvenes, eosque, qui ultra hanc ætatem hæmorrhagiam narium solennem experti fuerunt, aut experiri potuerunt.

V.

Subjectum speciale itidem constituunt nares, sicut in hæmorrhagiâ ipsa.

SCHOL.

SCHOL.

Quando nempe illarum vascula, & fibrosa compages vel obstructa, vel stricta sunt, ut sanguini egressum non concedant; ita tamen, ut sub molestiis, suppressionem fluxus sequentibus, partes quoque vicinæ symptomatum subiecta evadant.

VI.

Causam hujus suppressionis materiales proximam suppledit sanguis, vel quantitate, vel consistentia, vel denique peculiariter crasi læsus.

SCHOL.

Quantitas sanguinis in hoc casu ut plurimum peccat excessu, vel ad minimum sub plethora commota, unde vasa sanguifera cum interstitiis fibrosis nimium infarcta, membranam narium ita tendere valent, ut via excretionis præcludatur.

Quoad consistentiam læsam, in considerationem venit ejus spissitudo, quæ exiliora vasa, eorumque ostiola oppilando transitum prohibet, exitumque impedit.

Sub crasi peculiariter læsa denotamus in specie impuritates mucido-viscidas, aliquando sanguini sese intermiscentes, a quibus non modo sanguinis motus ipse retardatur, sed viæ etiam, per quas hæmorrhagiæ succedere deberet, oblinuntur, obstruuntur.

Antecedentes harum læsionum causas, ideoque respectu suppressionis hæmorrhagiæ remotiores, hic non repetimus, cum Cap. II. §. 13. jam ex parte indigitatæ sint.

VII.

Sicuti in materia movenda, ita non minus in partibus solidis, materia movenda viam largientibus, causa suppressæ hæmorrhagiæ aliquando hæret.

SCHOL.

Permeabilitatem vasorum atque fibrosarum partium, æque ac debitum tonicum robur, pro debito hæmorrhagiarum successu requiri, res est omnibus notissima. Quando itaque hæ partes in naribus vel admodum strictæ & angustatæ, vel ultra modum relaxatæ existunt, successus hæmorrhagiarum intercipitur: in priori quidem casu positive: in altero autem priva-

privative, dum sanguinis decubitu quidem viam concedunt, sed defectu roboris naturalis laborant, quod tamen pro transpulſu sanguinis requiritur.

VIII.

Hæc partium ſolidarum in naribus p. n. diſpoſitio varias agnoſcit cauſas occaſionales.

SCHOL.

Relaxatio enim illa tonica aliquando dependet a defluxionibus catarrhalibus ſeroſis, ſub coryza aut gravedine prægreſſis: aliquando a refrigerationibus, extraordinarie ab aëre frigido, ſimul humido, perpeſſis.

Strictura autem nimia perquam ſæpiſſime originem debet intempertivæ remediorum adſtringentium externæ & immediatæ applicationi ad nares, ſub turundarum, pulverum ſtegnoticorum, liquorum ſtypticorum in nares attractorum formulis, ſub prægreſſis narium hæmorrhagiis paulo largioribus, adhibitæ.

Menſtrui fluxus ſuppreſſio.

IX

Circa menſtrua evacuationis ſuppreſſionem & impeditonem notandum eſt, autores diverſas ipſius conſtituere claſſes, quæ tamen, verum ſi dicere fas eſt, eſſentialiter conveniunt, licet quoad gradum, aut ſpeciales quaſdam circumſtantias ab invicem differant.

X.

Prima, quæ circa menſtruum negotium a ſtatu naturali contingit, aberratio, dicitur menſium emanſio.

SCHOL.

Hæc nihil aliud denotat, quam nimis longam ac diuturnam in juvenulis hujus fluxus emanſionem, reſpectu primæ perruptionis, quando nempe longe tardius quam anno decimo quarto fluere incipiunt.

XI.

Alterum gradum ſuppreſſionis menſium conſtituit eorundem imminutio.

SCHOL.

SCHOL.

Hæc in eo consistit, quod fœmellæ hætenus fluxum menstruum, & quidem paulo largiorem expertæ, nunc per aliquod tempus, quantitatem fluxus imminutam experiantur, quamvis de cætero ordo & tempus excretionis conspirent.

XII.

Tertius gradus est, stricto nomine ita dicta, suppressio.

SCHOL.

Dicitur autem suppressio mensium, si fœmellæ, quibus menses jamjam debito ordine, vel aliquoties, vel per longum tempus fluxerunt, nunc semel aut pluribus vicibus, totalem hujus fluxus emanationem experiuntur, ut nihil de illo sentiant; quæ suppressio vel temporaria per aliquot menses, vel continua esse potest.

XIII.

Quartum gradum constituit mensium inordinatus fluxus.

SCHOL.

Per illum intelligimus, quando menses vel plane irregulari tempore fluunt, nec tempus solitum quatuor septimanarum servant, sed tribus, quinque, sex septimanis recurrunt; vel quando statum quidem tempus servant, sed sub ipso evacuationis decursu, variationes patiuntur, ita ut v. g. per unum pluresve dies fluant, mox iterum per aliquot dies subsistant, & tunc demum denuo prorumpant; quæ constitutio tanto magis medicam considerationem incurrit, si repetitis vicibus ita occurrat.

XIV.

Non minus ad has mensium aberrationes refertur eorundem decoloratio.

SCHOL.

Hæc apud Medicos audit, si fœmellæ alias sanguinem rubicundum ac floridum excernere consueta, deinceps loco hujus, vel aqueam saltem excretionem, loturæ carniæ instar, experiuntur, vel sanguinem lividum, tetrisve coloribus variegatum excernunt.

XV.

Ultimam harum aberrationum a regula naturali constituit mensium per loca insolita excretio.

SCHOL.

Quando nempe mensium per ordinata loca fluxu subsistente, temporibus tamen illis menstruis ac debitis, ex aliis plane locis, licet ad hoc negotium minus commodis & apris, sanguis profluit, & ordinem illum menstruum semper servat, siquidem exempla talia, vomitus & mictus cruenti, hæmoptysæos, & hæmorrhoidum, vices menstruæ evacuationis suppletium, apud autores varie prostant.

XVI.

Sicuti mensium negotium sua certo statoque tempore capit initia, ita quoque tandem ad cessationem pervenit.

SCHOL.

Vocamus autem mensium cessationem, quando universum negotium menstrui fluxus plane cessat, sine ulteriore recurso, sive id fiat tempore statò atque legitimo, circa septimum ætatis septenarium, (ubi quidem morbi nomen non subit, nec tamen semper ita cedit, ut nullam considerationem medicam mereatur) sive præmature ante dictum ætatis terminum consuetum, ubi ut plurimum ejusmodi post se trahere solet turbas atque molestias, ut sæpissime consilio & auxilio Medici fœminæ indigeant.

XVII.

Subiecta omnium harum afflictionum sunt fœmini sexus personæ, quæ ultra pubertatis annos adscenderunt, & intra eos, ac quinquagesimum ætatis annum vivunt.

SCHOL.

Sicut enim negotium menstruum a secundo annorum septenario circiter ordinarie incipit; ita ante dictum terminum ejus turbationes querere velle, incongruum esset: unde solum in illa ætate sexui sequiori eveniunt, sub qua totum negotium viget. Et cum ultimus ipsius terminus circa quinquagesimum annum ordinarie positus sit, neque post illum easdem amplius expectare licet: quamvis non negandum sit, quod ipsa quoque cessatio frequentissime tales post se relinquat effectus molestos, qui multum laboris, & fœmellis & Medico parere possunt.

XVIII.

Subiectum speciale omnium horum affectuum constituit prin-

principaliter uterus, cum vasis sanguiferis, illum perreptantibus.

SCHOL.

Cum enim hic primarium excretionis hujus constituat organum & subjectum, non potest, quin etiam pathematum morbosorum hic occurrentium subjectum existat: excepto tamen illo casu, in quo de excretionem mensium agimus per loca insolita, ubi ad minimum uterus cum suis vasis haud solitarie pro subjecto venditari potest; cum illæ quoque partes hunc censum subeant, per quas insolita excretio contingit; uterus vero cum vasis illum perreptantibus, subjectum potius causæ in hoc casu aliquando constituere possit.

XIX.

Causæ proximiores huc spectantes generaliter quarendæ sunt partim in materia movenda, partim in viis, per quas materia moveri debet.

SCHOL.

Utriusque enim debet adesse proportionata habitudo, si debitus mensium successus & progressus speratur. Deficiente enim debita materiæ movendæ mobilitate aut quantitate, nil proficit viarum optima dispositio: sicuti materiæ movendæ legitima dispositio nihil juvabit negotium, si viæ fuerint præclusæ, per quas salutaris hæc excretio contingere, & absolvi debet.

XX.

Sanguis itaque, quemadmodum materiam movendam, & causam materialem proximam in hoc negotio constituit, ita in producendis illis recensitis mensium anomaliis in culpa esse potest, tam quantitate quam qualitate peccans.

SCHOL.

Respectu quantitatis, abundantia ipsius aliquando in culpa est, dum vasa nimium infarciuntur, & fibræ partium inter se invicem comprimentur, earumque interstitia coarctantur, ut ita transitus ipsi sanguini per partes denegetur, nec non eo ipso sanguinis spissitudo acceleretur, varisque stasibus & obstructionibus via sternatur.

Alio respectu peccare quandoquidem potest defectus; deficiente enim debita materia excernendæ quantitate, haud mirum est, ipsam excretionem deficere, præcipue cum in præsentè casu materia talis sit, ut aliis quoque usibus in corpore inserviat: quos inter nec ille minimus est, ut ipsis partibus fibrosis ac vasculosis debitum robur largiatur, quo tanto melius motus per illas perpetrari possint.

Qualitas aut crasis læsa hic causam constituit, quando sanguis peccat vel spissitudine sola, ideoque ad promptiorem motum ac transitum per partes solidas ineptior redditur; vel, quando simul mucidis viscidisque impuritatibus refertus, lentorem concipit, & partim propriam mobilitatem amittit, partim obstructionibus vasorum atque viarum simul materiam suppeditat.

XXI.

Via, per quas sanguis in locis, huic excretioni dicatis, moveri debet, duplici respectu causam morbificam constituere possunt.

SCHOL.

Vel enim in causa est illorum strictura nimia & coarctatio, quæ positive sanguini in his locis transitum non concedit, atque effluxum impedit: vel ex opposito peccat viarum atonia, & nimia laxitas, quæ quidem ingressum sanguinis permittit, sed decubitibus & infarctibus viam sternit, nec ad expulsionem debitam sufficit, cum tamen hæc excretio non nudo passivo profluvio, sed actuali expressione, (de qua motus tractorii in lumbis & regione pubis sæpe testantur) a natura celebretur, ad quam debitum tam vasorum, quam partium vicinarum robur tonicum requiritur.

XXII.

Remotiores & antecedentes causæ querenda sunt partim in temperamento, partim in genere vitæ, diætæ, & morbis prægressis.

XXIII.

Temperamentum variis modis remotiorem impediti fluxus menstrui causam constituere potest.

SCHOL.

SCHOL.

Ita enim temperamentum phlegmaticum maximopere impuritatibus mucidis ac viscidis scatet, seroque impuriore abundat, nec non præ reliquis partium fibrosarum laxitati subiectum est, & facilius atonia laborat.

Temperamentum sanguineum facilius sanguine in genere abundat, nec non post phlegmaticum facile toni relaxationem patitur.

Cholicum animi pathematibus iracundis præ aliis afficitur, unde ad varias motuum anomalias, easque pertinaciores dispositum existit.

Melancholico familiaris est sanguinis spissitudo, & partium fibrosarum major strictura, quæ tanto magis augetur, si animi pathemata meticulosa, terrificata, accedunt, variisque restrictionibus sanguinis ansam præbent.

XXIV.

Ad vitæ genus non minus inter causas horum affectuum respiciendum est, quippe quod diversimode solum suum conferre potest.

SCHOL.

Præcipue hoc fit, quando per vitam sedentariam, aut speculabundam, motus sanguinis transpressorius, per partes solidas sufflaminatus, ipsius spissitudinem post se trahit, aut per nimis mobilem, in statu plethorico organica commotiones sanguinis excitantur, quibus non minus debita excretionis sufflaminantur, & extraordinarii infarctus producuntur: aut sub fessione continua, abdomine compresso facta, viscera abdominis, eorumque vasa comprimuntur, & sub respiratione parciore accedente, circulus sanguinis per vasa abdominis retardatur.

XXV.

Simili modo diæta vitia multum hic conferunt.

SCHOL.

Diæta enim lauta, plena atque vinosâ, præter quod statum plethoricum physice augeat, commotiones quoque organicas in massa sanguinea producit, atque hoc pacto infarctus auget, liberumque ejus transitum per subtiliora vasa facile sufflaminat, & hoc tanto certius, quo magis vita otiosa aut sedentaria concurrat; sicuti diætetici errores circa cibos vappidos,

mucidos, concoctu difficiles, adstringentes, fermentescibiles, commissi, tam discrasiam sanguinis mucidam ac lentam, quam cardialgias, & hinc spasticas in vicinia partium contractiones, verasque stricturas inducere valent.

XXVI.

Pariter morbi progressi sæpissime banc causarum classem subeunt.

SCHOL.

Hoc fit, quando vel sanguinis defectum, vir iumque motricium debilitationem producant, vel quando male tractati, variis motuum anomaliis ansam suppeditant. Id quod satis frequenter accidit a febribus, aut hæmorrhagiis, per adstringentia intempestive cohibitis, atque suppressis, aut aliis spasticis, hypochondriacis affectibus, per opiata atque anodyna, neglecta vera causa, palliative curatis.

XXVII.

Ad occasionales causas merito referimus animi pathemata, quippe que sæpissime repentinam hujus negotii mutationem inferunt, aut turbas productas pertinaciores reddunt.

SCHOL.

Ad repentinæ turbationes menstrui fluxus plurimum faciunt ira & terror: illa quidem tam humorum exagitationes orgasticas concitando, quam partium solidarum stricturas spasticas producendo: hic vero potissimum restrictiones humorum, per inductionem spasmorum, excitando: sicut mœror maximopere atoniam & debilitationem fibrarum motricium, humorumque spissitudinem producendo, turbas inductas pertinaciores reddere solet. Id quod semper tanto certius succedit, si dicta animi pathemata in tempora fluxus menstrui solita, sive instantia, sive præsentia incidant.

XXVIII.

Ad eandem causarum classem quoque referri debent vitia dietetica, specialius circa fluxus menstrui tempora commissa.

SCHOL.

SCHOL.

Hoc testantur frequentissime illæ observationes in praxi clinica occurrentes, de mensium suppressione, a pane calido, dulcibus, acidis, aliisque eduliis concoctu difficilibus, sub mensium fluxu præsentente aut instante, intempestive ingestis.

XXIX.

Neque hic excludendæ sunt partium inferiorum, pedum nempe atque abdominis, refrigerationes.

SCHOL.

Nascuntur enim hinc constrictiones, non modo partes exteriores afficientes, sed ad interiora per consensum partium sese extendentes: cujus rei exempla sufficientia e praxi adduci possunt, de mensibus suppressis aut impeditis, quando fœcellæ loturæ linteorum, pedibus in amne frigido stantes, vacarunt, vel alias vehementiores perfrigerationes perpessæ sunt.

XXX.

Sub mensium emanatione prima haud raro huic causarum classi adnumerare debemus vermes.

SCHOL.

Siquidem hi primæ ætati magis solemnes esse solent, ita facile tunc temporis adhuc in dispositis corporibus restant, & sicuti ordinariæ & fere semper convulsiva & spastica symptomata in intestinis, eorumque confiniis excitare solent, ita etiam facili negotio similes stricturas in mesenterio, vasisque interspersis, ad uterum quoque tendentibus, & in membranis illa involventibus, producere apti sunt.

Lochiorum suppressio.

XXXI.

Lochiorum suppressio est defectus illius prostruvii sanguinis, quod ordinariæ puerperæ post factus & secundinarum exclusionem experiuntur.

XXXII.

Subjectum hujus affectus solitarie constituunt puerperæ.

SCHOL.

SCHOL.

Cum enim fluxus lochialis unice sit consequens partus & puerperii, alio tempore hæc suppressio contingere nequit, quam in puerperio.

XXXIII.

Subjectum speciale idem est, quod in affectu proxime antecedente declaravimus.

XXXIV.

Causæ generaliores & antecedentes quoque, tam materiam, quam vias respicientes, eadem plane subesse possunt, quas modo in affectu proximo recensuimus.

XXXV.

Occasionalem proximam causam ordinarie constituunt vehementes ac repentina spastica strictura, circa uterum ejusque confinia contingentes.

SCHOL.

Hæc occasionem ut plurimum præbent, vel animi pathemata iracunda, aut terrificæ, vehementiora ac repentina: vel refrigerationes partium inferiorum, sub partu, aut post illum, admixtæ: vel denique dolores post partum, aut exclusionem secundinarum violentam remanentes, in spasmos vehementiores demum degenerantes.

Hæmorrhoidum suppressio.

XXXVI.

Hæmorrhoides suppressas vocamus, quando excretio sanguinea, qua aliquando in personis dispositis per venas sedis ex intestino recto contingit, vel per notabile atque insolitum tempus, vel totaliter, supprimitur.

XXXVII.

Subjecta hujus morbi equidem in utroque sexu occurrunt, verum-

verumtamen rariora sunt e sexu sequiori, frequentiora e virili, ubi tamen ætatis conditio simul conspirat.

SCHOL.

Etiamsi fluxus hæmorrhoidalis sexui muliebri in totum non denegetur, experientia tamen comprobatum habemus, hunc fluxum mulieres saltem quasi ex accidenti, & a causis occasionalibus, aut plane individualibus, experiri: viros autem frequentiore numero eidem subijci, ita tamen, ut neque totus virilis sexus, neque omnis ætas ipsi subijciatur, sed certa dispositio temperamentorum, & ut plurimum ætas quadragesimum annum superans, accedere debeat: unde suppressiones hujus fluxus haud in aliis, quam hujus conditionis personis quærenda erit.

XXXVIII.

Pars, quæ specialiter in hac suppressione afficitur, est intestinum rectum, cum vasis hæmorrhoidalibus dictis illud percurrentibus.

SCHOL.

Notum est ex anatomicis, quod vasa hæmorrhoidalia sint vel interna, vel externa, quorum illa a ramo V.P. hæmorrhoidali, hæc primario ab iliacis, secundo ab hypogastricis oriuntur, illa ad interna intestini, hæc ad externum ipsius limbum excurrunt. De prioribus itaque magis dicendum est, quod partem affectam constituent, præ reliquis, quoniam fluxus etiam internarum hæmorrhoidum maximopere contingit; per externa vasa autem hic fluxus, propter densitatem integumentorum, rarissime succedit.

XXXIX.

Causarum, hanc suppressionem producentium, enodationi merito supersedemus, cum essentialiter eadem plane sint, quas sub mensum suppressione recensuimus, quapropter applicationem illarum ad presentem quoque affectum commendamus.

CAPUT VI.
DE
CONGESTIONIBUS SANGUI-
NEIS IN GENERE.

I.

Congestiones sunt sanguinis & humorum ad certas corporis partes, particulares decubitus, ab ipsa natura sub certo motuum apparatu activo adornati atque suscepti, ut sanguis sub illis, vel per organa excretoria consueta actu excernatur, vel hoc non fiente, attenuetur, & depuretur.

SCHOL.

Dictum fuit in antecedentibus, ubi verba fecimus de hæmorrhagiis, quod hæ non semper nude passivo modo contingant, sed ut plurimum causas intrinsecas agnoscentes, ab activo quodam naturæ motu dependeant, secundum quem pro diversitate ætatum & reliquarum circumstantiarum, per diversa corporis loca procedunt, atque ad illa diriguntur.

Quibus positis, sponte fluit, ad hunc actum tanquam non plane quotidianum, sed aliquomodo extraordinarium, requiri: 1.) ut sanguis ad debita illa excretionis loca specialiter dirigatur & compellatur: 2.) ut ita sanguis insolito majore quantitate tunc temporis ad illas partes advehatur: 3.) ut a sanguine ita copiosius adpulso, vasa sanguifera, & partes fibrosæ solito plus distendantur, & expandantur: 4.) ut in regione illa, quorsum sanguis ita compellitur, oriantur sensationes caloris præternaturalis, oppletionis gravativæ, distensionis, imo nonnunquam coloris rubicundi, & doloris magis minusve sensibilis: 5.) ut in hoc negotio concurrant speciales motus tonici alterationes, strictoriæ & relaxatoriæ, illæ nempe in partibus magis distitis a locis hæmorrhagiæ dicatis, hæ vero in ipso loco excretorio: 6.) ut hanc ob causam in locis ab organo excretionis distitis aut oppositis, vel visibiles, vel ad minimum sensibiles stricturæ spasticæ, sanguisque restrictiones, actuale quoque frigus illius partis post se trahentes, oriantur.

II, Con-

omorum ad certas corp
tus, ab ipsa natura s
adornati atque s
excretoria consueta a
etur, & depuretur.

verba fecimus de hæm
modo contingant, sed
quodam nature motu
etatum & reliquarum circ
unt, atque ad illa dirigunt
e actum tanquam non p
riam, requiri: 1.) ut sang
gatur & compellatur: 2.)
poris ad illas partes acve
, vasa sanguifera, & part
atur: 4.) ut in regione
seculationes caloris preter
imo nonnunquam colli
ilis: 5.) ut in hoc negat
s, strictoria & relaxantia
hæmorrhagia dicantur in ve
causam in locis ob negat
les, vel ad minorem sensu
mes, actuale quoque figu

II.

Congestionum finis est, vel sanguinis sincera excretio, vel ejusdem attenuatio & depuratio.

SCHOL.

Hanc ob causam videmus, hæmorrhagias, quæ non passivæ existunt, omnes, fundamentum suum habere in congestionibus, nec sine illis absolvi. Interim, quamquam congestiones sanguineæ primario eum in finem contingant, ut excretiones hæmorrhagicæ ab ipsa natura perpetrentur, ita tamen non minus secundo quoque scopo, non semper & unice hunc in finem a natura suscipiuntur, sed vel sanguinis attenuationi, vel ipsius simultaneæ dnpurationi inserviunt; unde similis apparatus motuum in coriza quoque observatur, sub qua tamen non sanguis, sed serum mucidum & falsum, a sanguine secretum, excernitur; dum enim per partes spongiosas copiose & vehementius transprimitur, simul atteritur, magisque fluxilis redditur, & una partes heterogeneas admixtas amittit atque deponit.

III.

Differunt interim veræ atque completæ congestiones a moliminibus incompletis congestoriis, perfectum finem non assequentibus.

SCHOL.

Veræ atque completæ dicuntur congestiones, quæ directe in illis locis contingunt, & ad illas partes plenarie diriguntur, e quibus hæmorrhagiæ plenarie contingere possunt & solent, ita ut etiam perruptio evacuatoria inde sequatur, sive id fiat circa caput, sive circa pectus, sive in abdomine.

Molimina incompleta autem vocamus ejusmodi sanguinis motus congestorios, qui a longinquo quasi fiunt, neque plenaria ad loca excretionis pertingunt, sed incompletis tensionibus absolvuntur; id quod præcipue evenire solet sub transpressione attenuatoria, aut quando prima initia imminentium hæmorrhagarum occurrunt, quæ molimina incompleta, rheumatismorum titulum obtinere solent, & modo in scapulis, dorso, thorace anteriore, modo in lumbis, femoribus, pedibusque, aut etiam in interioribus partibus, a locis hæmorrhagiis destinatis paulo magis distitis, occurrunt.

IV.

Subiectum congestionum generale sunt cujuscunque ætatis, sexus, & temperamenti persona.

SCHOL.

Quamvis vi hujus asserti verissimum sit, omnes absque exceptione homines congestionibus expositos esse, nequaquam tamen exinde colligendum est, quod quævis ætas cuilibet congestionum speciei subiectum existat, sed illas ordinarie experiatur, quæ cum hæmorrhagiis, certis ætatibus competentibus, respondent atque conveniunt.

Sicut etiam nulla temperamenta a congestionibus excluduntur, sed sine discrimine iisdem obnoxia fieri possunt, ita tamen præ reliquis ea individua magis congestionibus subijci videmus, in quibus plures, majoresque commotionum orgasticarum causæ occurrunt: unde plethorica corpora, vitæ genere otioso & sedentario, lautaque ac plena diætâ abundantia, aut sanguinem simul spissiore possidentia, congestionibus frequentius vexantur.

V.

Speciale congestionum subiectum constituunt omnes illa corporis partes, in quibus vel evacuationes sanguineæ, vel sanguinis transpressiones attenuatoriæ, contingere possunt ac solent.

SCHOL.

Hoc intuitu, tam caput, quam pectus, atque abdomen, & singulæ quædam harum regionum partes, tanquam congestionum subiecta considerari merentur: quemadmodum id in sequentibus clarius adparebit.

VI.

Causa congestionum sanguinearum materialis proxima est sanguis, vel quantitate vel qualitate peccans.

SCHOL.

Physica enim mole abundans, sui evacuationem & imminutionem

nem

nem urget, ne tractu temporis molestus evadat aut noxius, aut ad minimum in sua crasi lædatur.

Qualitate vero læsa, causam suppeditat, five spissitudine peccans, sique transgressionem per partes porosas, hincque subsequenter attenuationem requirens: five denique aliis impuritatibus laborans, & depurationem per uberiores secretiones expectans.

VII.

Ad antecedentium & procatarticarum classem referri merentur omnes ille, a quibus & plethora, & crasseos læsio ortum ducere potest.

SCHOL.

Huc spectat diæta lauta atque vinosæ, orgasticis sanguinis & humorum expansionibus, & plethoræ moraliter peccanti ansam præbens. Vitæ genus otiosum, vel ad minimum sedentarium, tam sanguinis abundantiam, quam ejus spissitudinem promovens.

VIII.

Occasionalem certarum congestionum causam suppeditare potest certum temperamentum certaque ætas.

SCHOL.

Illud quidem, quatenus uni aut alteri causarum antecedentium favet. Hæc autem, in quantum speciatim certæ hæmorrhagiarum speciei congrua existit.

IX.

Efficientem causam præter naturam ipsam agnoscimus nullam.

SCHOL.

Hæc enim propter certum finem agens, & vel sanguinis imminutionem, vel ejusdem attenuationem cum depuratione intendit, ideoque motu tonico, specialiter in locis diffusis aucto, tanquam instrumentali causa utitur, ut sub illarum partium strictura auctiore, humores aliorum adpellat, finemque propositum, pro vitæ ac sanitatis futura conservatione obtineat.

CAPUT VII.
DE
CONGESTIONUM SANGUINEA-
RUM EFFECTIBUS IN SPECIE.

Capitis dolores.

I.

Dolorosi affectus circa caput occurrentes essentialiter quidem iidem sunt, verum apud medicos superioris ævi diversa, partim a loco, quem specialissime occupant, partim ab indole & modo, sortiti sunt nomina: unde sub titulo cephalalgia, cephalæ, hemicrania, & clavi innotuerunt.

SCHOL.

Omnes hi nominati affectus dolorosi supremum potissimum caput, cum suis partibus occupant, exceptis singulis in capite obviis organis, ita ad minimum, ut hæc, si aliquando simul tangantur, tamen non principaliter, sed per consensum & accidens patiantur.

Est itaque medicis cephalalgia dolor capitis, quasi simpliciter consideratus, quando vel totum supremum caput, a fronte ad occiput, vel maximam ad minimum ejus partem occupat, nec certam aliquam ejus quasi particulam solitarie obsidet, sive dolor ille sit lancinans, sive pungens, sive pressorius. Cephalæ autem est intensissimus & contumacissimus horum dolorum gradus, ita ut perpetuo quasi, vel ad longum tempus ægros adficiat, aut etiamsi per intervalla remittat, tamen a levissimis quoque causis impetuose recurrat.

Sub hemicrania illum comprehendimus capitis dolorem, qui saltem alterutrum capitis latus per dimidium quasi capitis intensissime lancinando afficit, cum nauseabunda cardialgia, & vertiginosis insultibus stipatus.

Clavus ita dictus Hippocratis, abinde nomen specialiter gerens, quod

quod dolor specialissimam saltem particulam magnitudine imperialis, aut adhuc minoris spatii, ita fixe occupet, ut instar clavi infixi in eodem semper loco hæreat, quantoties recurrit.

II.

Subiecta horum dolorum sunt personæ quoad ætatem juniores; plethoricæ, ad narium hæmorrhagiam antea prone, nunc autem illam raro, aut plane non, experientes: aut si provectioris ætatis fuerint, aliarum quoque evacuationum sanguinearum suppressionem patientes.

SCHOL.

Quod juniores in hanc classem locemus, id eam ob rationem fit, quoniam narium hæmorrhagiæ ætati juniore communiore sint, & dicta congestio potissimum in illam tendat. Provectioris tamen ætatis personæ non minus dictis doloribus sæpissime laborant, ex eo fundamento, quod hæmorrhagiis narium in juventute adsueta fuerint, postmodum autem eas amiserint, neque in earum locum alias vicarias substituerint evacuationes; aut quod ex aliarum evacuationum naturalium suppressione, & consuetudine motuum ad caput tendentium, regurgitationem & restagnationem sanguinis ad caput, præcipue occasionalibus concurrentibus causis, patiantur.

III.

Partem specialiter affectam primario constituunt capitis partes nervoso-membranaceæ, secundario vero reliquæ carnosæ musculosæ.

SCHOL.

Dum enim sanguis extraordinaria quantitate, & insolito magis impetu ad capitis confinia congeritur, atque compellitur, diutiusque hic detinetur, vasa sanguifera cruore turgida, ultra modum non modo expanduntur, sed præcipue periostrium, & cerebri meninges simul tendunt atque distendunt; in quibus, tanquam membranis nerveis, maxima sensibilitate gaudentibus, necessario gravissima sensatio molesta oritur, tamdiu durans, donec ille sanguinis appulsus remittat. Cum autem dicta vasa sanguinea carnosas quoque simul transcurrant partes, exque sæpissime a sanguine

a sanguinis infarctu valde turgeant, hæ quoque molestias, ad minimum æstuosas, sentiunt, quæ tamen, propter minorem fibrarum carnearum sensibilitatem, gradu quoque minores, præ illis, existunt.

IV.

Causa omnium horum affectuum dolorosorum materialis, est sanguis.

SCHOL.

Sanguis nempe vel quantitate excessiva peccans, sui que imminutionem per narium hæmorrhagiam postulans: vel spissitudine laborans, quo transpressionem attenuatoriam indicat. Nec plane hic excludimus impuritatem sanguinis salino-mucidam, quæ sui separationem ac sequestrationem, sub eadem transpressionem per partes solidas poscit.

V.

Antecedentem dolorum modo dictorum proximiorum causam constituit congestio ipsa, ad partes atque confinia capitis facta.

SCHOL.

Agnoscit hæc congestio sanguinis varias circumstantias antecedentes & concurrentes, de quibus in cap. antecedente dictum est, præcipue motus tonici varias alterationes, stricorias quidem in partibus distitis: relaxatorias autem & distensorias, in partibus dolorem specialiter patientibus, quæ tanquam causæ instrumentales huic negotio favent.

VI.

Remotiorum vero in hac classe causam constituunt hæmorrhagica excretiones antea perpeffas, nunc suppressæ, nec non evacuationes vicaria neglectæ.

SCHOL.

Hæmorrhagias quod concernit antea perpeffas, striciorum quidem sensu hic intelligimus illas, quæ e naribus profluxerunt, quippe quæ consuetudinem motuum excretoriorum circa hæc loca inducunt. Horum facilius reminiscitur natura, quando sub reliquis causarum concurrentium

tium

tium circumstantiis, in genere ad motuum transpressiorum & expressiorum susceptionem excitatur, ut priora excretionis loco quærat repetatque. Nec tamen animus est, alias quoque hæmorrhagias, in diffitis magis locis perpeffas, hic penitus excludere, sed latiore nexu illas admittimus, dum natura, suppressis illis excretionibus, sublevationis per illas factæ memor, generali intentione motum excretorium intendit, talemque pro hoc negotio eligit partem, per quam alias jam sanguinem excernere consueverat: ad cuius specialem electionem forsitan per occasionales causas, (licet non adeo exacte toti negotio respondeat) disposita & invitata fuit. Vicariarum evacuationum neglectiones in tantum huc faciunt, quantum pro accumulatione plethoræ, sub reliquarum causarum concursu, symbolum suum conferunt.

VII.

Ad occasionales causas referimus in genere omnes illas ab extra quasi suppeditatas ansas, quæ sanguinis motum speciatim ad caput invitare possunt.

SCHOL.

Hujus census sunt ploratus, speculationes profundiores ac diuturnæ, plagæ in capite perpeffæ, & violentiæ externæ, quæ capiti inferuntur. His enim omnibus motus sanguinis majori impetu ad caput fertur, sanguis diutius ibi detinetur, solidæ partes successu temporis debilitantur, ut imposterum tanto facilius decubitu novo cedant; quod, quo sæpius contingit, eo faciliorem habitum inducit.

Ophtalmia sanguinea.

VIII.

Ophtalmia est levior stasis inflammatoria circa oculum alterutrum, bulbum ipsius maxime afficiens, ex simili congestionum fundamento oriunda.

SCHOL.

Possumus hunc affectum, si non semper, tamen ad minimum satis frequenter, pro effectu congestionis sanguinæ ad nares, sub attentata

hæmorrhagia factæ, habere, cum proximior sit pars naribus junctæ, ad quam deficiente effectu excretionis, redundat. Exserit sese molestus hiecc affectus, doloribus lancinatoriis, sæpe intensissimis, in medullio quasi bulbi oculi, cum ardoris sensu, vasculorum sanguiferorum capillarium infarctû, albi oculorum rubore, & oculi, (si gravior fuerit affectus) tumore & protuberantia, copiosaque lacrymarum profusione.

IX.

Subjecta bujus affectus sunt juniores, præ senioribus: persona plethorica, & temperamentis calidioribus gaudentes.

SCHOL.

Quod juniores hoc in passu præferamus senioribus, ratio est, quod motus sanguinis in illis ordinarie quasi magis ad caput vergant, iisque hæmorrhagia narium solennior esse solet. Plethoricis autem ex hoc fundamento ophthalmiam assignamus, quoniam plethora fœcundissima mater congestionum & hæmorrhagarum existit, causamque impulsivam suppeditat, ut évacuationes sanguinis a natura suscipiantur & intendantur. Temperamenta vero calidiora ideo accusamus, quod sanguis illorum non modo agilior sit, longeque facilius intestino & locali motu agitetur, atque in partes teneriores quoque impelli possit: sed quod activitas etiam naturæ in illis concurrat, & partes fibrosæ ad motus suscipiendos sint aptiores.

X.

Subjectum speciale opthalmis, quando oculum nominamus, nullam penitus ipsius partem solidam excludimus, sive tunica, sive musculus, sive nervi, sive vasa fuerint: etiamsi enim respectu staseos ipsius, vasa sanguifera principaliter turgescant atque infarctum patiantur, longe tamen abest, quin reliqua nominata partes simul extensionem, & ab extensione extraordinaria, dolorem patiantur.

XI.

Causas quod concernit, tam materialem proximam, quam antecedentem proximiorum, atque remotiorem, eas hic non repeti.

*petimus, cum alia non sint, quam quæ sub antecedente affectu
propositæ fuerunt.*

XII.

*Occasionales causæ, pro differentia ætatis & conditionis
hominum, variæ esse possunt.*

SCHOL.

Sic ætas puerilis & infantilis ejulatu atque ploratu, oculorumque
intempestiva fricione sanguinis majorem affluxum ad oculos invitare
potest, iisque dispositionem conciliare, ut facilius sanguinis ad illos fiat
decubitus. In ætate provectiore, vel lucubrationes nocturnæ, vel alio-
rum subtiliorum laborum, cum multi luminis abusu, celebratio, vel mæ-
stitia diuturna, ploratus junctæ, vel aëris nimis calidi injuria, circa
oculos perpeffa, vel exhalationes acriores & causticæ, ad oculos delatæ,
eundem edere possunt effectum. Neque excludere possumus ab hac
causarum classe, prægressas, sed nunc suppressas hæmorrhagias varium,
consuetudinem decubitus humorum ad has partes producentes.

Otagia.

XIII.

*Otagiam constituit dolor acutissimus & gravissimus, circa
parotides, auresque fixam sedem formans, aliquando tamen ul-
terius quoque sese diffundens, & a simili sanguinea congestione
ortum capiens, quandoquidem in veram inflammationem abiens.*

SCHOL.

Affectum hunc ad congestios referri debere, testantur sympto-
mata, eundem comitantia, atque stipantia: interea tamen magis de in-
completo quasi, & e longinquo faltem fiente molimine hæmorrhagico
testatur, cum in genere quidem ad caput, non vero speciatim ad orga-
num excretionis fiat congestio.

XIV.

*Subiecta hujus affectus sunt juniores personæ ple-
thorica, quæ frequentius jam congestiones sanguineas ad caput*

passæ sunt, præsertim, quæ narium hæmorrhagiis subjecta fuerunt.

SCHOL.

Rationem, cur ætas junior, & plethorica invidua huic affectui subji-
ciuntur, videre licet Th. IX. sub affectu smox antecedentis tractatione.
Reliquæ fundamentum suum habent in motuum consuetudine genera-
liore: quando enim natura semel iterumque adsueta fuit motibus & mo-
liminibus sanguinis excretoriis, sive completis sive incompletis, facili
negotio sub causarum proximiorum accessu, priorum motuum recordatur,
ac sanguinem ad illa magis loca compellit, quorum frequentius
jam sanguinem adpulsit, idque tanto magis, si antea aliquoties sub ejus-
modi motibus congestoriis, in iisdem circiter locis excretionem ipsam
obtinuit.

XV.

*Subjectum speciale partim constituunt interna, partim ex-
terna aurium partes, cum parotidibus glandulis retro aures
positis.*

SCHOL.

Non equidem semper & in omni otalgia omnes dictæ partes simul
patiuntur, sed pro diversitate circumstantiarum una præ altera pars pa-
titur. Alio enim tempore congestio & stagnatio sanguinis circa aurem
internam, alio vero circa ejus exteriora contingit: sicut alia vice, sub
leviore gradu, intactis parotidibus, partes auris musculofas occupat,
alia autem parotides simul corripit, & tunc quoque graviore longe ex-
citatur dolores. Cum autem hic locorum, ubique concurrant plurimi
nervi, partiumque dictarum texturam ingredientur, hinc facile liquet,
quod dolores non modo exquisitissimi esse debeant, sed si vera inde
emergat inflammatio, hæc etiam gravissimis symptomatibus, atque haud
levi periculo sit stipata.

XVI.

*Causa otalgia proximior est sanguinis circa aurem stagna-
tio, aliquando vera stasis, in inflammationem & abscessum
abiens.*

SCHOL.

SCHOL.

Hac enim facta atque formata, & vasa, & partes nerveo-membranosæ expanduntur atque tenduntur, atque sub illa tensione nimia ac insolita dolores patiuntur, qui tanto acerbiores fiunt, si inflammatio atque abscessus inde oriuntur, cum ultimum præcipue sine continuitatis læsione, in partibus teneris & sensibilissimis fieri nequeat.

XVII.

Remotiorem affectus causam constituit congestio ejusdem sanguinis, a natura huc suscepta.

SCHOL.

Suscipit hos motus congestorios natura ex duplici potissimum causa: vel enim molitur excretionem sanguinis per partes superiores in genere, quam tamen sub hoc molimine non obtinet, quoniam haud sufficienter ad organum excretionis in specie motus profequitur; Vel ab alia causa antecedente & occasionali in parte adfecta præsentem ed inducit, ut pro avertenda & removenda illa molestia massam humoralem ed compellat, quo materia molesta, vel diluatur, vel abigatur.

XVIII.

Ejusmodi causa occasionales sunt vel læsiones externe contusoria & vulneratoria: vel perfrigerationes capitis externe: vel res p. n. in aures delatae.

SCHOL.

A prima dictarum causarum extravasatio & stasis sanguinea ortum capere potest, intra substantiam partium illarum solidarum, cum dolore partis conjuncto: hunc sentiens natura, simulque perpendens damnum, ex stasi metuendum, optimo sane generaliori consilio sanguinem in majore quantitate huc congerit natura, ut stasis illa vel diluatur ac dissolvatur, vel si hoc obtineri nequit, accedente motu inflammatorio, in materiam suppuratam redigatur.

Ab altera partim solidarum partium relaxatio, humorumque decubitus, partim sanguinis ad spissescentiam coagulatoriam dispositio oritur: cui ultimæ resolvendæ, eosdem natura impendit apparatus.

Ultima causarum, quas inter infecta quoque pertinent, si aures irrepererint, dolores sensumque molestum producit in aurium tenerioribus partibus nerveis; quibus excitatis, natura ad motuum susceptionem concitata, sanguinem atque humores huc copiosius adpellit, eoque impulsu molestiam quasi depulsura, stagnationem, expansionem producit, tanquam consecraria, ab universo illo actu haud separabilia,

Odontalgia.

XIX.

Odontalgia dicitur dolor, modo obtusus, modo exquisitissimus, circa dentes, aut in dente ipso perceptus: sive periostium radice, sive membranam nerveam dentis afficiens, vel a congestione sanguinea, vel ab erosione ortum ducens.

XX.

Distinguitur merito odontalgia in symptomaticam & idiopathicam.

SCHOL.

Symptomaticam vocamus partim illam, quæ aliis morbis cardinalibus, ut symptomata aliquando, jungitur: partim, & quidem maxime illam, quæ congestionem sanguineam, ad caput factam, immediate sequitur, aut comitatur, sedemque suam non in ipso dente habet. Idiopathicam vero declaramus, cujus sedes in ipso dente, & cujus signum concurrens cariola dentis erosio existit.

XXI.

Subiectum generale odontalgia differt, pro differentia ipsius affectus.

SCHOL.

Sicut enim idiopathicæ odontalgia subijciuntur individua varia, sine respectu ætatis, temperamenti, sexus, aut cujuscunque conditionis, quoniam ex occasionalium causarum concursu omnes & singuli homines cariem dentis experiri possunt: ita ex opposito, certa symptomaticæ odontalgia subiecta statuere decet. Sunt itaque hujus subiecta, vel personæ febricitantes, præcipue sub æstus paroxyfmis, sanguinis organica

sticam commotionem patientes, & tunc temporis plethora commota laborantes: vel plethorica subjecta in genere, quibus varia molimina eluctatoria solennia esse solent: aut quibus ex solemniorum hæmorrhagarum suppressione, regurgitationes ad superiora contingunt: vel præcipue ætate juniores, in quibus generaliter motus sanguinis congestorii ad caput & superiora vergere solent.

XXII.

Partem adfectam constituit partim periostium, radicem dentium cingens: partim membrana nerveo-vasculosa, cavitationem dentium internam investiens, partim etiam gingivæ.

SCHOL.

In symptomatica odontalgia, ubi sanguinis congestio illam producit, maxime patiuntur gingivæ, & periostium, alveolos maxillæ, dentisque radicem cingens, quando a sanguine irruente vasa infarciuntur, partesque membranaceæ tenduntur, premuntur: unde ægotantes in hoc casu difficulter dentem præcise dolentem determinare possunt, sed ordinarie dolorem per dimidium maxillæ, aut maxillæ sentiunt diffusum. In idiopathico vero affectu, qui erosionem pro causa agnoscit, & dentis cariosam corruptionem, modo radicis periostium, modo interior membrana nerveo-vasculosa, subjectum efficit speciale, prout nempe caries specialissimam dentis particulam, exteriorem aut interiorem occupavit.

XXIII.

Causam quod concernit materialam proximam odontalgia sympathica, illa nulla alia est, nisi sanguis.

SCHOL.

Hic enim sub motibus congestorii tam generatim ad capitis confinia, tam speciatim ad maxillas dentesque compellitur, stagnationem format, & per partium sensibilium extensionem praternaturalem dolores excitat.

Et cum hæc proximior causa, ab iisdem antecedentibus & remotioribus, quas sub affectu præcedente mox recensuimus, dependeat, atque

in

in actum deducatur, illarum repetitioni merito superfedemus, cum ea, quæ ibi dicta sunt, facillimo negotio ad præsentem affectum adplicari queant.

XXIV.

Idiopathica odontalgia causa proxima materialis, est materia quædam acris, læsionem perioſti aut membrana nervea per modum vellicationis, aut eroſionis produçens.

SCHOL.

Hæc enim; quæcunque demum fuerit, particulis acidis aut ſalfis prædita, materiali contactu in fibrillas dictarum membranarum tenerri- mas & ſenſibiliffimas agit, ita ut ſub leviore actu fibrillarum ſpaſticas tractiones, ſub graviore contactu unitatis ſolutionem, & utroque modo ſenſationem moleſtiſſimam cum ipſa dentis corruptione producat.

XXV.

Hæc causa aliquando eſt extrinſeca.

SCHOL.

Accidit enim aliquando, ut perſonæ, dentium curam gerentes, præter opinionem acria corroſiva pro dentium dealbatione adhibeant, quæ, præfertim ſi liquida fuerint, ut ſpirit. ſalis aut vitrioli acidus, facile ad partes intimiores penetrant, iisque labem affricare poſſunt. Vel a ciborum reliquiis acrimoniæ tales dentibus atque gingivis adhærent, quæ ſucceſſive corruptæ & acriores factæ molliorem gingivarum ſubſtan- tiam aggrediuntur, eoque ipſo ad perioſtium devolvuntur, unde pro- fundius ad dentes penetrando, horum quoque ſubſtantiam lædunt, & ad interiorem cavitatem, ejuſque membranam nerveam, viam ſibi parant.

XXVI.

Aliquando vero hæc causa intrinſeca exiſtit, & cauſam quoque antecedentem internam pro fundamento agnoſcit.

SCHOL.

Quando nempe portio quædam, licet levior, humoris ſanguineo- ſeroſi in dictis membranis nerveo-vaſculoſis ſtaſi ſubjecta, corruptionem patitur, ad ſalfam indolem inclinantem, & hæc ſubſtantia corrupta fibro- ſam ſolidarum partium compagem aggreditur, eundemque in ipſis affe- ctum edit, quem altera ante nominata materia peccans producere apta eſt.

Hæc

Hæc stasis ortum capere potest, vel sub simplici & ordinario humorum per dictas partes motu, dum vasculorum exilitas, humorumque aliquando occurrens minor fluxilitas, ansam suppeditare valent. Vel originem aliquando trahit a frequentius repetitis & recurrentibus sanguineis congestionibus, ad has partes factis: ubi sub imperu motuum congestiorum, præsentibus reliquis causis, tanto facilius dictæ stases producuntur.

XXVII.

Neque minore jure hic accusare licet hæreditariam dispositionem.

SCHOL.

Quemadmodum enim plures alii affectus morborum hæreditario jure in liberos transferuntur, ita non minus sæpissime hæc odontalgia utriusque ordinis per hæreditatem in liberos transmigrare observatur. Sympathica quidem per motuum consuetudinalium communicationem, potissimum a temperamento dependentem: idiopathica per peculiaris humorum discrasie acris aut falsæ translationem ad infantes.

XXVIII.

Occasionales quoque occurrunt causæ, quæ, etiamsi causam proximam non producant, tamen effectum illius, i. e. dolorem, revocant aut exacerbant.

SCHOL.

Huc pertinet tam ær frigidus, quam cibi calidiores, & potus frigidiores, dulcia, & acida: quando enim horum alterutrum vel immediate per dentem cariosum, ejusque foramen apertum, ad membranam nerveam pertingit, fibrillæ ejus afficiuntur, motusque spasticus in illis excitatur, quoniam nervosæ partes minime omnium frigida, acria, & nimis calida perferre possunt: vel dente quoque nondum perforato, carie ab intra incipiente, per substantiam ipsius corticalem quasi tenuem frigoris, aut nimii caloris sensus penetrat, atque in membrana illa nervea motum tremulum concitat: id quod tanto promptius succedit in perioestio, quippe quod externarum causarum injuriis propius expositum existit.

XXIX.

Quemadmodum omnes hactenus recensiti affectus capitis dolorosi ab iisdem essentialibus & materialibus causis oriuntur; ita tamen certissimum quoque est, quod respectu individualium circumstantiarum atque symptomatum certæ causæ, tam occasionales, quam antecedentes, varie inter se differre possint.

SCHOL.

Ita enim v. g. in hemicrania causa doloris, unum latus semper præ altero occupantis, esse potest consuetudo prægressæ hæmorrhagiæ narium, ex alterutro narium latere, qua nunc suppressa, motus specialiter ad illum locum magis dirigitur, e quo olim excretio promptius jam successit. Nec deficit alio tempore alia plane causa externa & occasionalis, a perfrigeratione capitis in eodem latere, unde fibrarum pororumque stricture nascuntur, & transpiratio insensibilis impeditur, ad quorum incommodorum remotionem major nunc sanguinis quantitas adpellitur, quo fibræ iterum distendantur, pori aperiantur, & ita sanguis liberiolem inveniatur transitum.

XXX.

Sic confert ad graduum doloris acerbitatem majorem, aut minorem, partim temperamentum, partim specialis partis specialiter affecta conditio, aut cum aliis vicinis connexio: partim individualis aliquando concurrere seri acrioris presentia.

SCHOL.

Quo siccius enim temperamentum existit, eo rigidiores sunt fibræ, eoque majoræ afficiuntur sensu; sicut e contrario molliores & laxiores fibræ humidiorum temperamentorum minores quoque dolores patiuntur.

Et quo magis pars affecta est musculosa, eo minus a dolore afficitur, in comparatione ad nervosas membranosas.

Si autem aliquando in aliqua parte a restagnatione seri acrioris & falsi, per varias excretiones impeditas producta, hoc in motu suo sufflammatum adhuc acrius temporis mora redditur, tunc utique non negandum est, quod acrimonia sua partibus nervosis, & nervoso-membranosis noceat, easque rodendo quoque afficiat, doloresque graviore efficiat.

E quo

E quo triplici fundamento gravissimi existunt dolores in ophthalmia, quoniam ipsius oculi structura est maxime sensibilis membranoso-nervæ; præterea oculus proximam cum cerebro connexionem habet per nervos opticos, aliosque ad oculos excurrentes, nec minus tunicæ sub lacrymarum excretionem, earumque discrasia falsâ vehementer sæpius afficiuntur, ita ut ægri sæpissime sensum illum rodentem, a falsedine speciali dependentem, satis distincte declarare, atque ab aliis sensationibus molestis discernere valeant.

Vertigo.

XXXI.

Vertiginem vocamus sensationem illam in capite satis molestam, atque turbatam, quando ægri circumgyrationem quasi, vel capitis, sui que ipsius, vel objectorum, que vident, experiri credunt aut sentiunt: qua circumgyratio, modo brevior & levior, modo gravior, & diutius durans existit: adeoque, ut aliquando ægri in terram concidant, aut ad sedendum cogantur, neque erecti stare valeant.

XXXII.

Dispescitur vertigo ordinariæ in simpliciore & scotomicam.

SCHOL.

Desumpta est hæc vertiginis distinctio a gradu affectus diverso, dum simplicior & levior dicitur, quando sola objecta in gyrum agi videntur, vel in ipso quidem capite tale quid observatur; manentibus tamen salvis reliquis sensibus externis & internis, & ipse accessus brevi temporis spatio transit.

Ex opposito autem vertigo scotomica dicitur, quando sub illo accessu vertiginoso, sensus visus præcipue ita simul turbatur, ut oculi

caligine obducantur, daß es vor den Augen dunckel und schwarz wird: nec non sæpissime sensus auditus susurro atque tinnitu in auribus obruitur, imo cogitationes quadantenus pereunt; & cum sub hoc vertiginis gradu fere ordinariæ ægri in terram concidant, ab hoc symptomate ipsi quoque nomen vertiginis caducæ imponitur.

XXXIII.

Porro vertigo solet distingui in idiopathicam, & symptomaticam.

SCHOL.

Idiopathica dicitur, quæ respectu sedis causarum, magis aut solitarie in capite & circa genus nervosum radicatur, ita ut hæc partes principaliter, sine concursu notabili aliarum, patiantur. Symptomaticam vero vocamus, si ab aliis partibus principaliter ægrotantibus, caput & genus nervosum saltem in consensum vocatur, & propter aliam partem patiuntur, ita ut hæc vertigo aliis affectibus superveniat, cum illis complicetur, & ut illorum symptoma, illis sublati iterum cesserit.

Neque de nihilo est hæc distinctio in medicina: usum enim habet suum; tam in prognosi, quam in ipsa cura.

XXXIV.

Nec minus vertigo dividitur in sanguineam & phlegmaticam.

SCHOL.

Respicit hæc distinctio potissimum causam proximam materialem, five materiam peccantem, affectum hunc producentem: quatenus nempe sub congestione facta, vel purior sanguis in subjectis plethoricis, & temperamentis calidioribus: vel cum motu sanguinis, plus materiæ serosæ phlegmaticæ, apud temperamenta phlegmatica, aut subjecta similia, ad capitis confinia congeritur atque compellitur.

XXXV.

Subjectum generale pro causæ proximioris diversitate differt.

SCHOL.

SCHOL.

Ita enim sanguineæ vertigini subjiciuntur magis personæ juniores temperamento sanguineo puriore, cholericō, melancholico, aut ex his mixto gaudent, atque plethoricæ, quippe quæ in genere ad congestiones pronæ existunt.

Phlegmaticæ autem magis subjecta sunt temperamenta phlegmatica, & de illo maxime participantia, quoad ætatem vero provectiores & senes: in quibus serosæ impuritates magis prævalent, generisque nervosæ debilitas cæteroquin occurrit.

XXXVI.

Subjectum speciale constituit cerebrum, cum reliquo genere nervoso.

SCHOL.

Cum enim hæ partes sine dubio illud constituent organum, per quod principaliter sensus & motus absolvuntur, sane negari nequit, quod eadem hic patiantur, quando nempe ab humoribus, copiose huc congestis, in ambitu suo per vasa expansa, tensasque membranas premuntur, ut officio suo rite fungi nequeant: unde compressis ita organis sensationis primariis, motus per nervos celebrandi impediuntur, nec non ideæ perceptæ principio agenti, ordine haud justo & confuso communicantur.

XXXVII.

Causa vertiginis materialis vel sanguis est, vel serum.

SCHOL.

In vertigine nempe sanguinea, sanguis causam constituit materiale proximam, dum hujus congestione aut decubitu, sanguifera vasa infarciuntur, & suo infarctu membranas extendendo, cerebrum comprimunt.

In vertigine vero phlegmatica, una cum sanguine feri, in sanguine hærentis, contingit major ad caput congestio, qua facta, eadem compressio cerebri oritur, verum simul humiditate serosa partes fibrosæ valde relaxantur, ut de cubitibus ulterioribus serosis tanto facilius concedant locum: unde quoque fit, ut ab hac causâ magis orientur vertigines habituales & inveteratæ.

XXXVIII.

Causam antecedentem vertiginis sanguinea constituit aliquando sanguinis spissitudo, aliquando ejusdem orgastica & expansoria commotio.

SCHOL.

Prius contingit in subjectis melancholicis, ubi sanguis spissior ad capitis confinia compulsus, per vasa capillaria tam promptum transitum non invenit, sed diutius illis inhæret, neque tam cito, quam par esset, regressum per venas invenire potest.

Posterius vero accidit in temperamento magis sanguineo, aut cholericis, præprimis si status plethoricus concurrat; & venæsectio negligatur: quippe quorum sanguis mobilis tenuis, atque particulis activis refertus existit, & a causis accessoriis, potibus v. g. spirituosis, motibus corporis exæstuatoriis, facile commovetur, atque orgastice expanditur.

XXXIX.

In vertigine pblegmatica tanquam causa antecedens agnosci potest, vel temperamentum pblegmaticum, vel ætas senilis.

SCHOL.

Illud nempe, quatenus in ipso humores ferofi valde abundant ex naturali sanguinis crasi: hæc autem, quoniam in ætate senili negotium secretionum & excretionum debilius tardiusque, ex conditione fibrosarum partium procedit, ideoque impuritates mucidæ & ferofæ in humoribus totoque corpore accumulatur.

XL.

Occasionales vertiginis cujuscunque causæ, pro diversitate circumstantiarum, possunt esse diversæ.

SCHOL.

Referimus ad hanc causarum classem, partim phantasiæ atque memoriæ extraordinarias fatigationes: unde literati, & ex his concionatores, qui sermones suos anxie memoriæ mandant, valdopere hoc malo vexantur: nec non juniores personæ satis frequenter in scholis ad idem malum disponuntur: partim ebrietatem, quæ ad orgasticam sanguinis commotionem

nem

nem multum facit: partim ventriculi onerationem & prægravationem a cibis crudioribus ac dispeptis, quoniam prægravato ventriculo, nervi ipsius afficiuntur, & per horum consensum variæ circa principium nervorum excitantur motus pressorii & tractorii: partim quoque fumos exhalantes, sub respiratione attractos, ac vaporoso suo sulphure nervosum genus male afficientes, sanguinemque expandentes, quale quid aliquando accidit a vaporibus carbonum, nec non tabaci fumo: partim denique corporis voluntarias circumgyrationes, locorum præcipitium, aut aquarum vorticum adspetus, nec non læsiones in capite aliquando perpeffas.

Tussis sicca juvenum ac plethoricorum.

XLI.

Non intelligimus sub hoc tussis sicca titulo quamcunque tussim siccam, sed solum illam, quæ plethoricis junioribus personis, aut provectioris quoque ætatis subjectis (quæ tamen ex juventute progressa illam reportarunt) solennis esse solet.

SCHOL.

Ordinarie hæc tussis observatur, quando narium hæmorrhagia cessante aut suppressa, statu tamen plethorico manente, molimina congestoria circa pectus magis subsistunt, nec amplius caput petunt; unde oppletivus nascitur infarctus, partim in musculis pectoralibus, quæ inde in suo motu debito sufflaminantur, partim in ipsis pulmonibus, unde vesiculæ pulmonales ita oppressæ sub respiratione, neque tantum aëris capere, neque aërem admissum commode diutius detinere possunt, sed ad motum elisorium incitantur.

XLII.

Subjecta itaque hujus tussis sunt præcipue juvenes plethorici, quibus hæmorrhagiæ narium progressæ nunc emanferunt, & congestoria molimina circa pectus subsistunt: aut viri provectioris quidem ætatis, itidem plethorici, qui tamen principia hujus tussis jam in juventute experti sunt.

SCHOL.

SCHOL.

Viris enim alias in proveciore ætate secundum ordinem consuetum, tale quid haud facile obtingit, dum molimina sanguinis congestoria & excretoria tunc temporis magis jam ad inferiora vergunt: interim aliquando fit, ut talia subiecta plethorica in juventute tussim hanc experiantur, eique non ex legitimis pathologiæ principiis medeantur, & habitualement ejusmodi congestionem sanguinis ad pectus sibi concilient, quo facto per longum vitæ tractum talismodi tussim servant.

XLIII.

Subiectum speciale hujus tussis sunt partim ipsi pulmones, partim muscoli pectorales.

SCHOL.

Illi quidem, quatenus sanguinem, sub respiratione copiosius ingruentem, recipiunt, ab illo infarciuntur, distenduntur, ut aërem neque tam libere intromittere, neque ad debitum tempus detinere queant, motuque tussiculoso concutiuntur. Hi, quando non minus sanguinis infarctum patientes, in motu suo libero atque consueto impediuntur, ideoque thoracem magis comprimunt, atque pulmonibus ipsis & diaphragmati, debitum spatium se libere movendi & expandendi denegant, eoque ipso ad motum excussorium tanto citiorem fortioremque contribunt.

XLIV.

Causa hujus tussis proxima materialis est sanguis, tam intra pulmones, quam in musculis pectoralibus ultra modum restagnans, eorumque motum liberiorem, cum aëris liberiore ingressu & egressu, impediens.

XLV.

Ad antecedentes proximiores referimus plethoram, omnesque reliquas, quæ plethoram materialiter augere, aut organice commotam reddere possunt.

XLVI.

Remotiorum causarum titulum merentur tam hæmorrhagia

gia

gia narium progressæ, nunc cessantes, quam V.S. omiffæ atque neglectæ.

SCHOL.

Ab illis enim dependet consuetudo excretionis, & motus congestorii, cujus natura recordatur, novosque motus circa partem proximiorum suscipit, licet excretionis sinceræ finem neque positive intendat, neque obtineat.

Ab his autem plethora augmentum capit, præcipue si reliquæ causæ proximiores concurrant, caulamque impulsivam repetitarum commotionum constituit.

XLVII.

Occasionales causæ esse possunt variæ, quæ vel orgasmum sanguinis excitare, vel motum ipsius specialiter ad pectus invitare possunt.

SCHOL.

Ad priorem classem pertinent potus spirituosus & inebriativi, nec non corporis motus exæstuatorii, a quibus vel particule sulphuræ agiles, in sanguine jam præsentibus, in motum intestinum rapiuntur: vel novis accidentibus augentur.

Ad posteriorem referimus motus speciales, qui cum pectoris peculiari nisu suscipiuntur, & quibus in specie sanguinis major ad pectus decubitus invitatur: quorum pertinent ponderum graviorum cum pectoris nisu elevationes & gestationes, cantationes, vociferationes, & instrumentorum musicorum, flatu dirigendorum, abusus.

Phthisis.

XLVIII.

Phthisis est pulmonum in sua substantia ulcerosa corruptio, sub ulceratæ materiæ rejectione per tussim, consumptione totius corporis tabida, & febre hecticoidea sese manifestans.

SCHOL.

Consistit enim ipsius phthiseos verum formale sub initio quidem in dispositione pulmonum proxima ad ulcerationem, in majore autem ipsius progressu & perfectione, in actuali læsione continuitatis substantiæ

pulmonalis ulceratoria, erosione sua successively latius serpente, pulmonumque substantiam depascente: id quod maxime testatur ipsius materiæ ulcerosæ partim per tussim rejectio, partim in thorace & pulmonibus post mortem phthysicorum, reperta præsentia.

XLIX.

Subiectum phthysicos generale constituunt ut plurimum juvenes & adolescentes.

SCHOL.

Hippocrates phthysicos subiecta specialiter determinat, quod intra ætatis annum 18. & 35. occurrant. Ubi tamen sensus non est, quod alius ætatis personæ plane nunquam phthysi laborent, aut laborare possint; sed quamvis & juniores & seniores phthysici reperiantur, quod tamen hi non facile phthysici evadant ab illa congestionum internarum causa, sed potius ab aliis magis extraneis & occasionalibus, aut seniores ex ætate antecedente phthysin jamjam reportaverint, neque tam facile aut frequenter, quam dictæ ætatis personæ occurrant.

L.

Specialius subiectum phthysicos constituunt viri præ fœminis.

SCHOL.

Neque hic absolute sermo est, quod nullæ dentur fœminæ phthysicæ, sed docet nos quotidiana observatio, quod fœminæ phthysicæ longè rariores sint quoad numerum, in comparatione ad viros. Rationes hujus observationis si evictas quis desideret, illum ad dissertationem sub nostro præsidio habitam: de causis infrequentiæ phthysicos in sexu sequiore, remittimus.

LI.

Pars specialiter affecta alia non est quam pulmones.

SCHOL.

Comprehendimus hic totam pulmonum substantiam, cum autopsia multiplex nos doceat, vesiculas membranaceas, æque ac vascula sanguifera, & bronchiorum pulmonalium processus erodi, atque ulcerationi subjici, prout hoc non modo ex rejectione substantiæ parenchymaticæ sub tussi, sed etiam ex apertione phthysicorum defunctorum patescit.

LII.

Causa proxima & materialis hujus lesionis pulmonum in sua continuitate, est sanguinis in pulmonum parenchymate stagnantis, aut extravasati portio, in corruptionem falsam abiens, ac ulcerosam, acrimonia sua indies & per moram temporis pulmonum substantiam teneriorem aggrediens, erodens, & secum in corruptionem similem trabens.

SCHOL.

Notum quidem est ex iis, quæ alibi diximus, sanguinem extra motum fluxilitatis positum ac extravasatum, accedente præcipue calore, facillimo negotio in corruptionem putredinosa-sphacelosa, vel si res melius cedat, in apostematicam transire, prout in inflammationibus id satis frequenter videri licet. Quod autem hæc sanguinis stagnantis, aut subsistentis portio non in similem corruptionem ruat, sed in ulcerosam falsam, id dependet a materiali concursu humorum lymphatico-serosorum, qui in partibus membranaceis & glandulosis hic loci ordinarie fecernuntur, ideoque facili negotio sanguineæ stasi sese immiscunt, atque corruptionis motum fermentativo-putredinosum activum & agilem invertunt, infringunt, ac tardiores reddunt, ita, ut materia sanguinea, cum seroso-lymphali permixta, proprie ulcerationis hujus causam proximam materialem constituat.

LIII.

Causa proximior antecedens est vel simplicior, vebemens tamen & pertinax, sanguinis congestio & diuturnior in pulmonibus detentio restagnatoria: vel actualis extravasatio, sub hæmoptijca excretionem contingens.

SCHOL.

Sub illa enim partes membranaceæ distenduntur, relaxantur, & lymphatico-serosis decubitibus ansam majorem præbent: sub hac vero fit, ut cessante hæmoptysi, portio quædam sanguinis extravasati intra pulmones subsistat, & propter deficientem ulteriorem motum progressivum coaguletur, primamque ad corruptionem dispositionem subeat,

quæ per se ad inducendam læsionem pulmonis ulteriorem sufficere posset: præterea tamen ulterius sæpe augetur, si forsitan novæ & repetitæ restrictoriæ congestiones e reliquo corpore ad pulmones, vel sub recrudescente hæmoptysi, vel sine hac ex consuetudine motuum, imo interdum sub intentione qualiscunque discussionis & resolutionis partis subsistentis accedant.

LIV.

Ut remotiorem causam antecedentem hic considerare possimus plethoram, vel physica mole peccantem, vel commotam, cum omnibus illis causis, quæ plethoram augere, fovere & commovere possunt.

SCHOL.

Plethora enim ut causa communis & continens congestionum & restagnationum est consideranda: ad reliquarum vero classem refertur diætâ lautâ, plena, cum vita otiosa, plethoram fovente; magis specialiter autem huc referre possumus ex diæreticis, potus vinosos, spirituosos, abusive assumptos, qui partim plethoram in genere commovere, partim majorem humoribus discrasiam sulphureo-acrem contrahere solent.

LV.

Aliquando etiam tam adstringentium, quam expectorantium intempestivus usus, ad hanc causarum classem referri meretur.

SCHOL.

Priorum quidem in eo casu, ubi actualis hæmoptysis præcessit, & per ejusmodi remedia repente sedata fuit, quo fit, ut itidem portiones extravasatæ facile incarcerationentur, coagulentur, & ad subeundam corruptelam disponantur.

Posteriorum vero, quando ex errore medico sub congestionibus sanguineis oppletoriis, & hinc subsequente tussi, sive sicca, sive humida, expectorantia diuturno usu adhibentur, quo fit, ut tonus partium fibroso-membranacearum relaxetur, debilitetur, decubitus humiditatis ferosæ ad pulmones invitetur, ejusque corruptio salsa acris, his partibus maxime noxia, mora temporis inducatur, quæ postmodum exulcerationem dictarum partium producit.

LVI.

Non minus huc pertinent excretionum sanguinearum progressarum suppressiones: aut hæreditaria dispositio.

SCHOL.

Ratione primi itaque in considerationem veniunt, in utroque sexu hæmorrhagiæ narium, præcipue si largiores, imo enormes fuerint, & postmodum penitus supprimantur, manente statu plethorico: in sequiore vero sexu negotium menstruum turbatum, quod aliquando regurgitationibus ad pectus, & excretioni hæmoptycæ ansam præbet.

Dispositio tandem hæreditaria, partim in partium solidarum conformatione congenita, partim in simili cum parentibus dispositione ad motus consistens, multum hic quoque confert, si nempe reliquæ causæ proximiores accedant, ut tanto promptius atque facilius hæ in actum deducantur, aut noxios effectus edant.

LVII.

Ad occasionales causas maxime referimus potus frigidus, intempestive assumtos: motus corporis exagitationios, pectorisque concussorios: ut & exhalationes corrosivas causticas, sub respiratione attractas.

SCHOL.

Noxios potus frigidi, post exagitationem & exastuationem corporis vehementiorem assumti, præprimis glaciati, sanguinem & humores coagulando, stasesque repentinas excitando.

Motus corporis violentiores, tam sanguinis orgasmum concitando, quam eundem in pulmones vehementius, magis impellendo, quam transpello, aliquando sanitati adversantur: ante omnia autem ejusmodi motus huic adfectui favent, sub quibus pectus in specie afficitur: quorum pertinent ponderum graviorum gestationes aut elevationes, pectoris contusiones, quibus vel vasculi cujusdam ruptura, extravasatio, & stasis humorum provocatur; vel ad minimum humorum decubitus invitatur: quo intuitu etiam considerationem meretur tussis violentior aut diuturnior, motu concussorio & expansorio pulmones ad majorem receptivitatem materiæ congestæ & allabentis disponens.

Exhalationes corrosivas & causticas quod attinet, aliquando contingit, ut vel a lithantracum fumo, vel in metallifodinis, aut laboratorii chymicis, ejusmodi exhalationes cum respiratione attractæ, pulmones feriant, eorumque substantiam lædant.

Nec possumus, quin pulverum gypseorum partes per respirationem attractas hic accusemus; quippe quæ tunicas constringendo, stagnationes & stases hinc inde in pulmonibus excitant, eoque ipso dispositionem ad phthisin relinquunt.

Dolores nephritici spurii.

LVIII.

Dolores nephriticos spurios vocamus illos, qui sub specie dolorum tractoriorum, contusoriorum, spasticorum, intercurrentium quoque lancinatoriorum, in regione lumbari atque renali, transitorie quidem, sed frequentius recurrendo, sese exerunt; sæpeque a motu corporis flexorio, aut alio exacerbantur, & pro veris nephriticis aut calculosis, qui tamen non sunt, explicantur.

SCHOL.

Quemadmodum de congestionibus sanguineis completis, ad pectus fientibus, asseruimus, quod infrequentiores sint, ita ex opposito magis familiares sunt, sicut excretiones, ita quoque congestiones in abdominis regione, & circa ipsius viscera, tam venæ cavæ, quam venæ portæ, & quidem huic præcipue, contigua.

Si circa venæ cavæ viscera oriantur congestiones, respiciunt ut plurimum negotium hæmorrhoidum externarum, cum autem hæc rarius ad perruptionem sinceram, propter loci excretionis inconvenientiam, perveniant, tanto promptius faciliusque succedunt regurgitationes congestoriæ & stagnatoriæ ad partes confines: unde tunc facillime patiuntur renes, qui variis affectibus molestis ex hoc fundamento subjiuntur, & quidem hoc præcipue in principio congestionum, circa abdomen obtingentium, & a pectore successive descendentium, per simpliciores infarctus, partim in ipsis renibus, partim in musculis, iisdem proxime vicinis.

LIX.

Subjectum horum dolorum constituunt persona plethorica, et aetatem ut plurimum agentes virilem viridiorem.

SCHOL.

Circa hanc enim ætatem ordinariæ sanguinis motus congestorii successive descendunt a pectore, versus inferiores partes, & ad venæ cavæ confinia: plethoricus autem status, materiam congestionis ipsam, facilioremque congestiorum motuum occasionem suppeditat.

LX.

Subjectum speciale horum dolorum constituunt partim renes, partim musculi vicini.

SCHOL.

Non equidem omni tempore utraque pars simul patitur, sed alterutra; si enim motus illi congestorii sanguinis profundius circa partes internas hæreant, tunc magis ab infarctu aut regurgitatione afficiuntur renes, si autem extrinsecus magis motus illi versentur, musculi etiam lumborum regionem occupantes, principaliter patiuntur: ita tamen, ut una pars alteram facili negotio in consensum trahat dolorum.

LXI.

Causam hic proximam materialem aliam baud agnoscimus, quam sanguinem circa renum confinia restagnantem atque congestum, sub intentione natura, excretionem hæmorrhoidalem forsitan per externa vasa hæmorrhoidalia provocandi.

SCHOL.

Quod enim vasa hæmorrhoidalia externa connexionem aliquam habeant cum venâ cava, atque visceribus cum hac connexis, nemo est, qui dubitat: si itaque motus ad vasa hæmorrhoidalia externa quidem tendant, excretio autem ob integumentorum densitatem procedere nequeat, facile major per venam cavam ad renes restagnare potest sanguinis copia, præcipue si forsitan ex causis occasionalibus spasticæ tractiones supra renes præsto sint, ulteriorem promptum regressum impediunt.

Hinc

Hinc si molimina hæc congestoria vehementiora existant, diutius persistant, aut a causis occasionalibus specialius foveantur, ut ad perruptionem sanguineam hic perveniant, facile hinc ortum ducit mictus cruentus, de quo sub hæmorrhagiis locuti sumus, quando nempe a vasis hæmorrhoidalibus externis, exitum sanguini non concedentibus, sanguis ad venæ cavæ truncum, eique adjacentes emulgentes venas, renesque regurgitat, atque perruptionis locum invenit, ut per pelvim & uretheres ad vesicam defluere possit; vel quando in proxima vicinia, per illa vasa, quæ ab iliacis ad vesicam properant, atque cum hæmorrhoidalibus externis connexionem habent, sanguis ad vesicam retrocedit, aut transit, dicta vasa expandit, atque in vesicam proxime effunditur: quod tamen non ita familiariter contingit, propter densiorem vesicæ, præ renibus structuram, minoremque horum vasorum capacitatem.

Quod si vero hæc perruptionis non succedat, congestiones tamen ad & circa renes sæpius repetantur, aut diutius continuentur, facili negotio hinc ortum capit nephritis simplex, vel levior infarctus inflammatorius, in exteriori quasi renum substantia hærens, variis quidem symptomatibus molestis stipatus, sed facilius cedens, & non ita prompte in corruptionem, sanguineis stasibus familiarem, proclivis, quamvis alia consecraria, non minus molesta, ac sæpius periculosa & fontica, haud raro post se relinquat.

Nephritis calculosa & calculus renalis.

LXII.

Nephritis, quam calculosam vocamus, non est morbus per se existens, sed symptoma, a calculo renali causatum.

SCHOL.

Quamquam enim nephritis simplex inter inflammationes locum suum habeat, & hoc respectu in pathologia æque ac in praxi separatim ut morbus considerari debeat, nihilominus tamen illa distinguitur a nephritide calculosa, eam ob rationem, quod hic calculus, aut sabulum calculosum, morbum primum constituat, suæque præsentia dolores nephritico-inflammatorios excitet, & tanquam symptoma producat. Unde hic

hic loci nephritis nihil aliud est, quam inflammatio symptomatica cum dolore in rene alterutro, a calculo aut sabulo calculoso, intra substantiam renum hærente, causata atque excitata.

LXIII.

Calculus renalis est concretio substantia lymphatico-serosa cum salso-pingui, in limosam materiam, a prævia renum exulceratione leviore ortum ducens.

SCHOL.

Hæc materia limosa, si in renibus per tempus notabile quieta manet, & humiditas ab illa secedit, successive exsiccat in substantiam friabilem, arenosam, sub sabuli titulo sæpissime cum urina prodeuntem. Quando autem diutius in renum cavitate persistit, & successu temporis, stillante semper illa materia mucido-lymphatica, per coacervationem quasi crustarum aut lamellarum augmentum capit, his lamellis sibi invicem adhærentibus & cohærentibus, majus concrementum inde emergit, quod demum calculi renalis nomen gerit.

LXIV.

Subiectum calculi renalis ordinarie sunt viri præ fœminis, iique plethorici, sanguinei, aut sanguineo-cholerici.

SCHOL.

Non equidem asserimus, quasi sexus sequior plane liber sit a calculi renalis proventu, sed infrequentiam saltem majorem indigitamus, & quidem ex iisdem fere causis & rationibus, quas circa phthisin allegavimus: unde maxime evenit, quod fœminæ ut plurimum tum demum nephriticæ & calculosæ evadant, quando menses cessare incipiunt; aut, si maturius ab hoc malo vexentur, dispositio hæreditaria vel menstrui fluxus errores subsint.

Temperamenta vero nominata quod attinet, illa præ reliquis partim ad statum plethoricum inclinant, causamque remotiorem suppeditant: partim laxitate texturæ & stricturæ partium fibrosarum facilius stagnationem recipiunt, nec non ad motus congestorios suscipiendum prona existunt.

LXV.

Partem affectam, in qua calculus renalis generatur, constituunt renes.

SCHOL.

Quando enim congestio sanguinea ad renes, vel sæpe, vel diu, & pertinacius contingit, renum substantia facile dilatatur, expanditur, atque in tono suo debilitatur, unde simul tunc proficiscitur major faciliorque humorum quoque seroso-lymphaticorum ad has partes decubitus atque affluxus, quippe quorum ex parte secretioni renes sunt dicati: e quibus adparet, æque facile serosam stasin hic intra substantiam renalem contingere, eamque facillimo negotio in corruptionem falsam degenerare, quæ haud difficulter renalis substantiæ interioris læsionem superficialiariam ulceratoriam producere apta est.

LXVI.

Causa materialis proxima calculi renalis est substantia lymphatico-serosa, cum substantia urinae salino-pingui in concretum tale lapidosum concrefcens, atque topbaceum tale magma formans.

SCHOL.

Facta enim superius dicto modo superficiali ulceratione in aliqua renis parte, perpetua ibi contingit transudatio humoris lymphatico-serosi, cui accedit ex urina perpetuo secreta, falsedo pinguis, quæ cum illo coalescens, materiam limosam atque tenaciorem format, sub urinae excretionem frequentius sese exferentem, & tandem, dilabente humiditate aquea, friabile aut solidescens corpus formantem.

LXVII.

Causa antecedens proximior est ipsa in renibus facta læsio continuitatis, per ulcerationem leniorem inducta.

SCHOL.

Et hæc quidem ortum ducens a congestione ad renes, tam sanguinis, quam cum sanguine humoris lymphatico-serosi, e quorum stagnatione permixta corruptio falsa & ulcerascens ortum duxit.

LXVIII.

LXVIII.

Remotiorem & procatarteticam causam constituunt tam molimina hæmorrhoidalia, progressum non invenientia, quam hæmorrhoides alias consuetæ, nunc suppressæ.

SCHOL.

Prius quidem maxime contingit sub negotio hæmorrhoidum externarum, quippe quod ordinarie quasi in moliminibus sine successu consistit, unde tanto facilius sanguinis regurgitationes per venam cavam ad renes ortum ducunt, calculumque producunt. Alterum potius intelligendum est de hæmorrhoidibus internis, quando ante illarum proventum forsân calculosi insultus adfuerunt, per hæmorrhoidalem fluxum sedati, ab illarum suppressione vero iterum excitati.

LXIX.

Occasionales causæ, a diætâ & regimine desumendæ, sunt variæ.

SCHOL.

Referimus autem ad hanc classẽ 1. diætã, tam nimis calidã, atque vinosã lautã, orgasticis sanguinis commotionibus ansã præbentem, quam salinã nimis & dispeptã, cruditatibus mucidis & viscidis viã sternentem.

2. Motus corporis exæstuatorios universãliores, in specie autem renũ succussatorios, per equitationes atque vecturas, quibus decubitus sanguinei magis ad renes invitantur, & contumaciores congestiones provocantur.

3. Medicationes improvidas atque intempestivas, per remedia calidiora lithonryptica & diuretica, interne & externe applicata, quibus motus ejusmodi exagitorii in specie ad & circa partes affectas invitantur.

4. Dispositionem hæreditariã, quibus omnibus ultimo loco adjungimus animi pathemata iracunda atque terrificã, non quidem eo respectu, quasi ad producendum calculum positive atque directe aliquid facerent, sed quatenus potius exacerbationi & recursum paroxysmorum calculosorum inferviunt ac favent.

Renum apostema & ulcus.

LXX.

Apostema aut abscessus renum est collectio materiae purulenta intra substantiam renalem, a stasi sanguinea, in corruptionem apostematicam abeunte, profundiore.

LXXI.

Ulcus renale est collectio materiae sanioso-ulcerosa intra renum substantiam, a stasi serosa-sanguinea profundiore, in corruptionem salsam ulcerosam transgressa.

SCHOL.

Generaliter uterque affectus ab iisdem materialibus antecedentibus, nec non plurimis occasionalibus causis, ortum ducit, a quibus antecedentem deduximus; ita ut particularum hic pathologiam repetere haud necesse sit: interim tamen intercedit gradus differentiae, ratione ipsius congestionis in se spectatae: sicut enim in calculo renali stasin illam magis circa interiorem renum superficiem, & in substantia medullari, suspicari licet, quae levem exulcerationem aut excoriationem quasi post se trahit, ita in his affectibus in genere, profundior veramque stasin humorum in substantia renum corticali supponere fas est, quae corruptio in eis speciem subit.

LXXII.

Quamvis generaliter eadem subsit utriusque affectus causa antecedens, nihilominus tamen specifica affectuum differentia a causa specialissima diversa dependet.

SCHOL.

Ad apostema enim requiritur magis congestio purior sanguinea, quae praegressa inflammatione in abscessum transit, atque in materiam purulentam transmutatur, quae vel diu intra membranas renum detinetur, vel interiorem perumpendo sub urinae excretionem ad vesicam descendit, & per illam simul excernitur.

Ex opposito ad ulceris veri formationem requiritur sub illa stasi sanguinea accessus materiae lymphatico serosae in largiore quantitate, quae

quæ salina sua indole aliam corruptionis speciem subit, dum activas alias atque sulphureas sanguinis particulas muciditate sua involvit, earum agilitatem invertit, ideoque corruptionem salfam prævalere facit, quæ tardius procedendo, substantiæ renali inimica existit, eamque erodendo ac successive depascendo aggreditur, idemque cum apostemate fatum habet, ut vel diutius intra membranas renales hæreat, vel exesa tandem interiore, ad pelvim & ureteres, & per hos ad vesicam delabatur, e qua sub urinæ emissionem simul sub forma mucii quasi tenacioris & saniosi excernitur.

Hæmorrhoides cœcæ.

LXXIII.

Hæmorrhoides cœcæ sunt intumescencia vasorum hæmorrhoidalium externorum, a sanguine in illis stagnante, ut vesicularum instar circa limbum intestini recti, turgent, tument, & pro re nata dolent, imo inflammentur.

SCHOL.

Hæmorrhoides has cœcas ab externis vasis hæmorrhoidalibus dependere, testatur ipse aspectus, dum in ambitu externo intestini recti hærent, quorsum ultimæ in hac regione venæ cavæ propagines, ab iliicis internis provenientes, terminantur, atque sub illa tumescencia tanto facilius sedem suam diutius occupant, quo magis ab integumentorum externorum densitate, earum perruptio & sanguinis fluxus impeditur.

LXXIV.

Distinguuntur hæmorrhoides cœcæ in turgent, & tumentes ac dolentes.

SCHOL.

Turgent ex eo agnoscuntur, quando vascula, sanguine repleta, ab infarctu hoc quidem turgent, mollitiem tamen sub tactu monstrant, sanguine quasi livido per cuticulam ambientem transparente, nec dolorem intensum ac acerbum inducunt: cum ex opposito tumentes atque dolentes non modo infarctum, sed stasim sanguineam veram incarceratam pro fundamento habeant, verumque quasi furunculum majorem hic constituent,

tuant, cruciatus summos, cum inflammatione ac dolore pulsatili lancinante ardente producant.

LXXV.

Subjecta affectus hujus molesti sunt ut plurimum atatis virilis personæ, plethorica, & viri præ fœminis.

SCHOL.

Ætatem quod concernit, quatenus huc conspirat, fundamentum positum est in legibus naturalibus congestiorum & excretiorum moruum, de quibus alibi jam dictum est: quod autem sexus nobilior magis sit expositus huic affectui, id maxime dependet ab evacuationibus menstruis, sequiori sexui familiaribus, & in nobiliore deficientibus. Interim tamen fœminæ aliquando etiam experiuntur hæmorrhoides cœcas, præcipue turgentes, in statu gravido, a compressione vasorum iliatorum, regressum sanguinis impediente.

LXXVI.

Pars affecta sunt venæ hæmorrhoidales externa, ita tamen, ut ambiens cutis externa, anique sphincter, in consensum trabantur doloris.

SCHOL.

Si enim congestorii motus tractu temporis atque annorum circa venam cavam deorsum magis tendant, aut superiora non petant, neque propinquior, neque commodior ipsis suppetit locus, quam circa intestinum rectum, ejusque limbum exteriorem, in quo hæmorrhoidales venæ externæ terminantur, tanquam ultimæ venæ cavæ in hac regione propagines, ab iliicis internis provenientes.

LXXVII.

Causam materialem proximam constituit sanguis in venis hæmorrhoidalibus, stagnans in turgentibus: stasi autem vera correptus in tumentibus.

SCHOL.

Testatur enim de sola restagnatione sanguinis, tuberculorum molities, faciliorque discussio cum minore dolore; quippe quæ conjunctim fluxilitatem sanguinis indicant: sicut ex opposito stasin ipsam, tuberculorum

lorum durities, gravissimus dolor, & quidem pulsatilis, de transitu in suppurationem testans, declarant.

LXXVIII.

Causæ antecedentes generaliores, in moliminibus congestoriis, & restagnatoriis fundatæ, facile ex antecedentibus repeti & applicari possunt.

LXXIX.

Occasionales causas merito ponimus, partim in externo motu sanguinis ad hæc loca invitatorio, partim in vasorum iliacorum internorum compressione: partim denique in præpostera medicatione interna.

SCHOL.

Primum contingit per equitationes diurnas, sæpius repetitas, aut super ephippia molesta, atque incommode fabrefacta celebratas, quibus hæ partes speciatim atteruntur, nec non in tono suo debilitantur, ut decubitus tanto majorem locum concedant, qui tanto facilius procedunt ac succedunt, si forsitan in superiore regione ex alia quacunque causa, vel spastica restrictio, vel passiva compressio vasorum, qualis a scybalis induratis oriri solet, concurrat.

Alterum præcipue evenit apud foeminas gravidas, quando imprimis sub ultimo gestationis tempore, a mole foetus grandioris dicta vasa, æque ac ipsa vasa hæmorrhoidalia externa comprimuntur, eoque ipso sanguinis regressus sufflaminatur, ejusque redundantia ad vasa infima intestini producitur.

Tertium observare licet, post usum præposterum aut nimium remedi-
diorum aloëticorum aut crocatorum & elleborinorum, quippe quæ præcipue in statu plethorico, sanguinem partim generaliter turgefaciunt, partim magis specialiter quoque ad intestinum rectum promovent.

Malum hypochondriacum, & hystericum.

LXXX.

Malum hypochondriacum, & hystericum consistit in syndrome

drome motuum anomalorum sanguinis, circa systema venæ portæ variis restagnationibus, varia quoque multaque symptomata spastica & flatulenta pro diversitate partium affectarum, & sub-jectorum, secum ferente.

SCHOL.

Cum enim vena portæ situm suum habeat in abdomine, partibusque in hac cavitate contentis plurimis ac principalioribus vasa venosa largiatur, neque cum reliquo systemate venoso immediatum commercium habeat, quod ad promptiorem sanguinis progressum continuandum sufficeret, facili negotio ex variis restagnationibus & regurgitationibus ipsius, tot tantaque symptomata molesta, in abdomine & sub hypochondriis oriuntur, prout nempe una aut altera pars ibi contenta, præ altera patitur. Ita enim, si intestina magis feriat congestio, in universo abdomine sese exerunt spastica illæ motitationes, tractiones, flatulentia, colicæ passionis: si circa hepar magis hæreat congestio, hujus infarctus, dextrique hypochondrii expansio sequitur. Quodsi vero ad lienem regurgitet sanguis, facilius in sinistro hypochondrio sentiuntur molestia, id quod etiam in utroque latere evenit, si ex intestinis speciatim colon præ reliquis afficiatur.

Si altius ascendit congestio, circa ventriculum ejusque confinia, molesta sese exerunt symptomata, ibique flatulentia anoterica, spasticis torsionibus, pressionibus, tensionibus, nec ita raro ipso vomitu cruento sese manifestant. Ad intestinum rectum vero, aut uterum se extendens congestio sanguinea, nec promptum liberumque exitum inveniens, dolores tractorios, spasticos, rheumaticos, pressorios tensivos producit, in regione ossis sacri, intestini recti, aut pubis, & ex omnibus hisce circumstantiis satis demonstratur, fundamentum pathologicum omnium horum pathematum quærendum esse in nexu congestionum sanguinearum, circa venam portæ obviarum.

LXXXI.

Denominatio hujus adfectus desumpta est partim a loco corporis, in quo agrotantes potissima symptomata experiuntur molesta, partim a parte speciali, qua vulgo in consensum trahi creditur.

SCHOL.

SCHOL.

Hypochondriaca enim passio dicitur, quoniam in hypochondrium regione, sub costis spuriiis maximas tragœdias, spasticis tractionibus, ac flatulentis colicisque pathematibus ludit, a visceribus, sub hypochondriis situm habentibus, potissimum afflictis.

Hysterica autem passio vocatur, quoniam in sexu sequiore, uterus, græcis *ὑστέρα*, vel *ὑστέρα* dictus, una afficitur, atque in consensum trahitur, ita ut ab illius afflictione, reliqua pathemata vel excitentur, vel graviora reddantur: unde strictiori nomine hypochondriacæ passionis titulum apud viros, hystericae vero apud fœminas tuetur, quamquam de cætero essentialiter affectus sit idem & unus.

LXXXII.

Subiecta hypochondriaci mali, strictiore termino sumti, 1. viri sunt præ fœminis, sicut hysterici mali subiecta solitarie fœminæ constituunt. 2. Respectu temperamentorum illæ maxime affliguntur personæ, quæ ad melancholicum inclinant, aut potissimum de illo participant, 3. Ratione ætatis tales maxime observantur personæ, huic malo subiectæ, quæ annum circiter vigesimum, aut vigesimum quintum agunt, simulque plethorica existunt.

SCHOL.

1. Primum assertum fundatum est in distinctione superius suppositata, & a parte specialius affecta desumpta, magisque ad definitionem nominalem spectat.

2. Alterum, fundamentum suum habet in conditione partium fluidarum & solidarum, his temperamentis magis minusve familiari, progressum sanguinis per hæc loca impeditiorem reddente, partim a materiæ movendæ spissitudine, partim a solidarum partium faciliore strictura dependente.

3. Ultimum pro rationis fundamento supponit consuetum naturæ ordinem, quo molimina congestoria & restagnatoria sanguinis circa hæc tempora, magis magisque versus abdomen vergunt, ideoque hisce pathematibus prima principia largiri possunt. Ubi tamen, ratione fœ-

minarum malique hysterici, non possumus, quin aliquam exceptionem addamus: quod nempe hæ, quamdiu mensium negotium apud illas viget, haud facile huic malo subjiciantur, sed tum demum ab illo vexentur, quando circa mensium cessationem versantur, eamve passæ sunt.

LXXXIII.

Subjectum speciale unicum & certum hujus adfectus determinari nequit, cum plures in abdomine situm habentes partes, aliquando conjunctim, aliquando seorsim adsiciantur, pro diversitate motuum atque symptomatum presentium, aut concurrentium.

SCHOL.

Fundamenti loco enim hic notandum est, quod vena portæ situm suum suamque distributionem habeat per totum mesenterium & mesocolon, ibique dividatur in truncum, ramos suos potissimum ad hepar exporrigentem, atque in illo innumeris ramificationibus sese explicantem, ante sui ingressum vero in hepar, partim venam gastricam dextram, partim duodenalem, & aliquando pancreaticam, emittentem: & in ramos duos, quorum dexter omnes intestinorum mesaraicas venas, cum epiploica dextra, & hæmorrhoidali interna; sinister vero, qui etiam splenicus vocatur, & lienem adit, tam gastricas, quam epiploicas varias, gastro epiploicas, coronariam ventriculi, vasa brevia, & ordinarie pancreaticam, aliquando etiam extra ordinem, hæmorrhoidalem internam format atque constituit.

Ab hæmorrhoidali interna quoque proficiscuntur in sexu sequiori famuli ad uterum, cum reliquis ipsius vasis sese miscentes. E qua venæ portæ distributione facile elucescit, variis in locis ac partibus ei contiguis, non modo congestiones restagnatorias, sed & perruptiones & excretiones sinceri sanguinis contingere posse: siquidem abhinc dependet excretio sanguinis sincera per ventriculum sub vomitu cruento, per vasa tam previa, quam reliqua gastrica, succedente: per intestinum rectum sub hæmorrhoidum internarum fluxu, & tandem per uterum, sub fluxu tam menstruo, quam lochiali.

Harum

Harum excretionum ultimæ tres ita comparatæ sunt, ut placide & ordinate, sine molestiis succedere, statumque ordinem in adfuetis servare possint, & soleant, nisi impedimentum aliquod vel ex humoris, vel ex viarum vitio intercedat. Si autem impedimentum tale in uno alterove subjecto occurrat, hæc excretionem per inferiora celebrandas, sufflaminans, cæteroquin tamen materia excernenda & evacuanda quantitate abundet, restagnatio & regurgitatio facili negotio ad superiora V. P. vasa contingit, eaque sanguine infarciuntur, & turgent, quod fit in intestinorum tractu & mesenterio, circa hepar, lienem, pancreas, atque ventriculum ipsum, vid. Schol. Th. LXXX.

LXXXIV.

Causam materialem & principalem molesti hujus affectus declaramus sanguinem, circa consinia venæ portæ stagnantem, hinc inde regurgitantem: minus principalem vero, primarum viarum cruditates, flatibus ansam præbentem, ita ut una harum causarum alteram facile in actum deducat.

SCHOL.

Sanguinem quod attinet, hic ille peccare potest, tam generali abundantia, a qua etiam horum vasorum infarctus atque repletio dependet, ipsius promptum progressum impediens: quam spissitudine, tanto magis progressum per hanc venam ejusque vasa exiliora sufflaminante.

Primarum viarum cruditates in tantum hic conspirant, ut non modo humoribus etiam plures ad spissitudinem disponentes particulas largiantur, sanguinemque magis impurum reddant; sed cum ex illis primario flatu ortum capiant, hi ventriculum & intestina expandunt, expansione partim symptomata molesta creant, partim vasa sanguifera, substantiæ intestinorum interspersa, comprimunt, sanguinis per illa motum impediunt, restagnationes ad partes vicinas causantur, & ad spasticas stricture motionesque primam præbent occasionem.

LXXXV.

Causam antecedentem proximiorē querere licet, in viscerum abdominis partim atonia, partim strictione.

SCHOL.

Respectu ventriculi & intestinorum enim ordinarie concurren-
tia, undecunque illa etiam orta fuerit; hac enim præsentē, non modo
ipsis flatibus locum, sed sanguini quoque, per vasa, illorum substan-
tiam perreptantia, adveniēti, liberius stagnandi spatium concedunt,
unde vasa ipsa infarctum patiuntur, distenduntur, majusque sanguini
spatium largiuntur. In liene non minus adest aliquando ejusmodi ato-
nia & relaxatio, ita ut haud raro infletur atque turgescat.

Respectu reliquorum viscerum, hepatis puta, pancreaticis, uteri,
nec non ipsius quoque lienis, frequentissime occurrunt illorum constri-
ctiones & angustationes præternaturales, quæ promptum sanguinis tran-
situm impediunt, eamque ad regurgitandum versus intestina disponunt;
unde in his reciproci spasmi oriuntur, qui iterum ad flatuum, si non
productionem, tamen circumagitationem vagam atque molestam di-
sponunt.

LXXXVI.

*Ad remotiores antecedentes causas referimus 1. Tempera-
mentum ut plurimum melancholicum, aut de illo maxime parti-
cipans. 2. Diætæ vitia. 3. Potuum defectum. 4. Præposteras
aliquando commissas aliorum morborum prægressorum curationes.*

SCHOL.

1. Melancholicum temperamentum præcipue, tam sanguinis spissi-
tudine, quam fibrarum rigiditate laborat; cui succedit cholericum, si
illi jungatur, cum ad motuum spasticorum exacerbationes sit admodum
pronus.

2. Diætam hic potissimum in genere accusamus, ex parte plenam
lautamque, plethoram foventem & augmentem: ex parte etiam dissep-
& viscidam, crasim sanguinis & humorum invertentem, multasque im-
puritates, obstructionibus viscerum faventes, suppeditantem.

3. Spe

3. Specialiter magis hic symbolum confert potuū sufficientium aut sufficienter diluentium defectus, quo fluxilitas sanguinis imminuitur.

4. Refertur huc merito præposterus adstringentium abusus, sive illa adhibita sint in curatione hæmorrhagarum, sive alvi profluviolorum, sive denique febrium, præcipue quartanæ, quippe quæ vasa visceraque constringunt, & coarctando sanguinis progressum impediunt.

LXXXVII.

Ut occasionales causas consideramus, tam vite genus sedentarium & speculabundum, quam animi pathemata graviora.

SCHOL.

Illud enim vel simpliciter statum plethoricum, vel per secretionum & excretionum sufflaminationem, variarum heterogenearum partium augmentum fovet.

Hæc inter præcipue ira, mœror, ac terror sunt nominandi. Sicut enim ira ad varias motuum exagitationum anomalias producendas apta est, ita mœror ac terror præcipue ad restrictiones spasticas, motuum præposteras remissiones & suppressiones, humorumque condensations, ac secretionum debitarum sufflaminations disponunt, eoque ipso varios viscerum infarctus producant.

Scirrhus hepatis atque lienis.

LXXXVIII.

Scirrhus horum viscerum est tumor illorum induratus, ordinarie tactu etiam dignoscendus, ab incarceratione, stasi & exsiccatione humorum in ipsis ortus.

SCHOL.

Conjungimus, non sine ratione, utriusque visceris scirrhum in hæc tractatione, quoniam essentialiter, neque ratione formalitatis, neque respectu causarum differunt, sed differentia intercedens in sola parte specialiter affecta fundata est. Quod autem hic scirrhus tumor sit, docemur ab intumescencia & elevatione non modo visceris nominati, sed simul

successu temporis, hypochondriorum & regionis particularis, ubi viscus alterutrum situm habet, nec non ex ipsius duritie non modo continua, sed successively increbescens, quæ durities increbescens & permanens, sine permutatione in statum apostematicum aut ulcerosum, primum & cardinale signum constituit scirrhi.

LXXXIX.

Distinguitur scirrhus in exquisitum, & non exquisitum.

SCHOL.

Desumitur hæc distinctio partim ab indole, partim a durationis tempore. Exquisitus enim, aut inveteratus ac indolens scirrhus ille dicitur, qui diuturniore temporis mora eo pervenit, ut materia incarcerata scirrhum producens, extra omnem motum localem posita sit; neque in parte adfecta motus tractorii, & hinc sensationes dolorificæ amplius percipiuntur; cum ex opposito scirrhus non exquisitus, dolens, aut incipiens, ille audiatur, qui adhuc magis in fieri constitutus est, & ubi, materia aliquatenus adhuc mobili existente, motus in parte adfecta adhuc sentiuntur intercurrentes, & ab illis dependentes puncturæ aut dolores per vices recurrentes, sub quo statu durities quoque quoad gradum minor observatur.

XC.

Porro scirrhus distinguitur in sanguineum & phlegmaticum.

SCHOL.

Hæc distinctio a causæ materialis diversitate desumpta, potissimum fundamentum habet in diversitate temperamenti subjectorum, secundum quam vel sanguis purior stasi correptus ac incarceratus scirrhum sanguineum, materia serosa mucida autem sanguini præpollenter admixta, phlegmaticum scirrhum producit. Id quod etiam majore jure adplicari potest ad hepatis scirrhum, præ scirrho lienis: cum notissimum sit, hepar, tanquam organum secretionis ac depurationis lymphatico-serosis quoque stasibus subjici posse.

XCI.

Subjecta scirrhi borum viscerum ut plurimum sunt tempera-
ramenta

ramenti melancholico-cholerici, melancholico-sanguinei, melancholico-phlegmatici aut purioris melancholici, & phlegmatici personæ, quoad ætatem tamen diversæ.

SCHOL.

In omnibus enim hisce temperamentis ex naturali dispositione sanguis vel spissitudine notabili, vel mucositate laborat, eoque ipso ad stasiles facilius subeundas dispositus existit: nec minus partes solidæ vel ad stricturas spasticas inclinant, tantoque facilius data occasione, humorum incarcerationibus patrocinantur, vel atonia aliqua decubitibus humorum favent.

XCII.

Subiectum speciale est vel hepar, vel lien.

SCHOL.

Prout nempe alterutrum horum viscerum affligitur; ita tamen, ut vel totum viscus scirrhusa induratione obfideatur, vel aliquando saltem quoad partem ab illa occupetur.

XCIII.

Causam materialem proximam constituit, pro diversitate scirrhi, vel sanguis purior, vel humor lymphatico-serosus sanguini quidem permixtus, sed in illa mixtione præpollens.

SCHOL.

Ille quidem in scirrhuso sanguineo: hic autem in phlegmatico. Portio nempe dictorum humorum in modo dictis visceribus stasi correpta, & extra mobilitatis spheram posita, spissior tamen, & agilioribus particulis orbata, successive portionem tenuioris feri, hæcenus ipsius fluxilitatem conservantis, amittens, ideoque ad siccitatem quasi deveniens, sanguinique succedenti transitus viam præcludens, tractu temporis eundem ad similia fata trahit, unde tumor horum viscerum successive increbescit, augetur & indurescit.

XCIV.

Causam antecedentem proximorem partim constituit humorum congestio, partim visceris specialiter affecti specialis conditio.

SCHOL.

SCHOL.

Congestio in culpa est, dum sanguis, & cum sanguine aliquando materia quoque lymphalis aut serosa a partibus vicinis, motibus, quam par est, fortioribus ad viscus adpellitur, & impetuosius intruditur, copiaque illud obruit, quæ non adeo prompte transitum invenire potest liberiozem.

Visceris conditio duplici modo peccare potest: alio enim respectu in causa esse potest constrictio in viscere spastica particularis, transitus viam præcludens, & portionem aliquam sanguinis incarcerationans: alio vero respectu & tempore, nimia quoque atonia, decubitus januam pandens, ab infarctibus prægressis longinquioribus ortum ducens.

XCV.

*Ad causas remotiores antecedentes referimus tempera-
menta, Tb. XCI. nominata: statum plethoricum: dietam quan-
titate aut qualitate vitiatam: & vitæ genus sedentarium.*

SCHOL.

De temperamentis superius jam dedimus rationes: plethora generali respectu ut causa congestionum, restagnationum, stasium est consideranda, dum proportionem vasorum atque viarum, imo motuum superat, & ad discrasiam humores consequenter disponit.

Dieta peccat tam plena, statum plethoricum augens, quam crassa, viscida, & minus humida, sanguinem ad mucescentiam, lentorem aut spissitudinem disponens.

Vitam denique sedentariam accusamus, quatenus vel in genere debitarum secretionum & excretionum sufflammationibus favens, impuritatum variarum collectionem in humoribus accelerat, & materiam obstructionum suppeditat: vel in specie hypochondriorum compressionem in dictis visceribus, situm hic suum habentibus, coarctationem, motusque humorum localis impedimentum causatur.

XCVI.

Ad causas occasionales referimus 1. prægressas aliquando, & quidem pertinaciores hæmorrhoidum aut mensium anomalias 2. Præposteras variorum morborum tractationes medicas. 3. Animi pathemata vehementiora: & 4. refrigerationes vehementes ac repentinas.

SCHOL.

1. Ab hæmorrhoidum & mensium anomaliis variis modis motus regurgitatorii sanguinis & partium solidarum spastici, versus hæc viscera tendentes, facili negotio ortum capiunt, propter connexionem, quam habent cum systemate venæ portæ.

2. Ad hosce morbos præ reliquis referimus febres & hæmorrhagias, nec non aliquando diarrhœas, quando plane *αυσθόδως* per adstringentia studiose supprimuntur: quorsum etiam pertinet hæmorrhoidum aut mensium per esculentorum adstringentium, ex errore diæterico admisorum, suppressiones.

3. Ex animi pathematibus iram, terrorem atque mœrorem hic accusamus, præcipue si repente, vehementer, aut diutius individua affecerint, quippe quæ ex parte motus anomalos, ex parte positive restrictorios, aut humorum spissitudines, partiumque atoniam producant.

4. Refrigerationes vehementiores ac repentinae in causa sunt, tam intrinsecæ, quando post corporis vehementiores exastuationes, potus frigidi aut glaciati ingurgitantur, quam externæ, præsertim violentæ, ac repentinae, si præcipue in ipsis dictorum viscerum regionibus contigerint, id quod aliquando fit sub hæmorrhagiis paulo largioribus, per applicationem linteorum, aqua frigida madidorum, ad regionem hepatis aut lienis: utraq; enim stricturas spasticas particulares in dictis visceribus, & humorum incarcerationes promptissime producere valent.

CAPUT VIII. DE INFLAMMATIONIBUS.

I.

 omnis inflammatio, in se spectata, est actus naturæ salutaris, vel in finem salutarem a natura susceptus, consistens in motu sanguinis auctiore particulari congestorio ad certam aliquam corporis partem, pro alia sanguinis portione ibi subsistente, dispellenda: tumorem, ardorem, ruborem, ac doloris sensum in parte adfecta producens.

SCHOL.

Agnoscimus itaque hic naturam providam, tanquam causam efficientem, quæ conservationi corporis studens, pro avertendo majore, eoque funestissimo malo, hunc actum suscipit; eumque in finem, motus partium vicinarum, aut remotiorum tonicos, tanquam instrumentalem causam, versus staseos locum dirigit, ut facta illa stasis, si fieri potest, promte iterum dissolvatur, & cum reliquo sanguine transluo & præterfluo, iterum in motum fluoris abripiatur, eoque ipso corruptio hujus portionis, & reliquarum partium, putredinosa ac sphacelosa avertatur.

Quod, si ita fit, actus salutariter, & omnium optime cedentis testimonium est: sin minus, inflammatio tota vel in corruptionem ruit gangrænoïdem & sphacelosam infelici maxime eventu, vel dispersis, sub illo actu inflammatorio, particulis summe agilibus, atque sulphureis tenerioribus, transmutationi staseos incarceratæ inservit, in materiam vel apostematicam purulentam, vel ulcerascentem saniosam, prout ipsam stasin, vel purior sanguis, vel lymphæ seroque permixtus, pro partium diversitate constituerat.

II.

Inflammationes dividuntur in externas & internas.

SCHOL.

Externas vocamus, quæ in exterioribus corporis partibus occurrunt

runt, ac sensui visus & tactus sese sistunt, signisque hinc desumptis exter-
nis, præcipue tumore & rubore partis adfectæ, dignoscuntur.

Internæ vero dicuntur, quarum sedes est in partibus internis ac
nobilioribus, quæ ut plurimum febrem comitem habent continuam,
sensumque tactus solummodo, & quidem solius ægri incurrunt, atque
per hujus confessionem, sine adspectu partis, ad Medici cognitionem
perveniunt.

III.

*Subiecta inflammationum generalia constituunt præ aliis
corpora plethorica, quippe quæ præ reliquis ad illas sunt dispo-
sita, idque tanto magis, quo magis simul sunt spongiosa, &
quoad texturam laxiora.*

SCHOL.

Ubi enim plethora deficit, ibi quoque deficit principalis conge-
stionis materia, & ubi fibræ habitus corporis rigidiores strictioresque
existunt, ibi congestiones tales felicius faciliusque dispelluntur, nec in-
farctui tam facilis conceditur locus, excepto casu, si causæ externæ ac
violentiæ concurrant; cum e contrario, laxiore existente corporis habi-
tu, majori infarctui locus præbeatur, & ob toni sufficientis defectum,
transitus & reditus sanguinis per partes spongiosas impediatur, ideoque
facilius sanguinis actualis stasis inducatur.

IV.

*Speciale inflammationis subiectum existunt partes nostri
corporis solidæ quidem, sed molles.*

SCHOL.

Quamquam omnes dictæ partes solidæ & molles inflammationibus
subjici possint, nihilominus tamen differentia manet inter partes respectu
frequentiæ; præ omnibus aliis enim illæ inflammationes patiuntur, qui-
bus partium sanguinearum, & parenchymaticarum titulus competit:
quas in ordine sequuntur, membranosæ, glandulosæ, in comparatione ad
illas, exsanguis dictæ.

V.

*Causam inflammationum materialem proximiorum si per-
scrutemur, alia erit antecedens, alia vero continens; essentia-*

orgasticas, commotiones intestinas, causam materialem præbet. Cujus utriusque causæ originem deinde facili negotio, ex diætâ plena, lauta, spirituosa, acriore aromatica, & reliquis rebus non-naturalibus, deducere licet: Spissior autem sanguis, qua talis, longe facilius stasi subjicitur, quam floridus & fluidus.

VIII.

Externæ & occasionales causæ pro circumstantiarum diversitate, variæ esse possunt atque diversæ.

SCHOL.

Ira enim per violentiam externam viam stasi sternere solent contusiones, & partium conquassationes, vasorum lacerationes, a vulnere, lapsu, nisu fortiore.

Refrigerationes quoque repentinæ ac vehementes, & hinc factæ vel restrictiones, vel coagulationes sanguinis, quale quid tam a perfrigerio corporis universaliore, post ejus prægressam exæstuationem, quam a potibus frigidis avide ingurgitatis contingere potest.

Neque ab hac causarum classè excludendæ sunt adstrictiones, & humorum metastases, ab ignobilioribus ad nobiliores partes, id quod aliquando accidit a febribus, per adstringentia suppressis, & podagræ aut arthritidis, per externa repellentia præpostera curatione.

IX.

Causæ hæctenus recensitæ adeo universales sunt, ut pro re nata, ad singulas inflammationum species commode applicari queant.

SCHOL.

Nulla enim inflammatio sane occurrit in foro medico, ad cujus genesin vel omnes, vel aliquæ, vel plurimæ, non concurrant, mutato saltem aliquando ordine, præsertim causarum occasionalium. Si itaque singulas inflammationum species perpendere velimus, præter ea, quæ dicta sunt, fere nihil, nisi subjectum speciale considerandum remanebit, cum causarum occasionalium ordine aliquando mutato.

X.

Satis frequenter inflammationes comitem habent febrem.

SCHOL.

Notandum enim est, quod motus illi sanguinis congestorii, propter staseos dissolutionem suscepti, non semper particulares maneant, sed in universam massam sanguineam diffundantur, inque illa tam intestinum, quam progressivum motum audientem producant, pulsusque frequentiam & celeritatem causentur, qui commotionis status febris vocatur, & aliquando externis inflammationibus ordinarie ita familiaris existit, ut ad essentiam quasi illarum pertineat, signumque diagnosticum inflammationum internarum constituat.

Externarum partium inflammationes. Erysipelas & phlegmone.

XI.

Erysipelas & phlegmone est inflammatio externa & superficialis in cute, cum rubore, ardore, & tumore aliquali se exerens.

SCHOL.

Levior est hæc inflammatio, inter externas inflammationes, quoniam sola cutis externa afficitur, & stasis sanguinea haud profundior existit: unde etiam tumor partis levior est, licet rubor & ardor magis sensibiles esse possint.

XII.

Differentia inter erysipelas & phlegmonem non est essentialis.

SCHOL.

Notandum enim hic est, hanc differentiam dependere ab aliqua causa materialis continentis discrimine, quod ut plurimum a temperamento dependet: In erysipelate enim hanc causam constituit purior copiosiorque sanguis, qui etiam majorem, atque diffusorem ruborem in cute post se trahit. In phlegmone autem major humoris serosi aut phlegmatici admixtio concurrens, quæ partim ruborem, erysipelati familiarem, magis

magis diluit, fibrasque cutaneas magis emolliendo & relaxando, tumorem pallidiorem, & ad œdemata quasi accedentem, efficit. Quamobrem hæc erysipelatis species, temperamento phlegmatico, & de hoc potissimum participantibus quasi, proprie familiaris existit.

XIII.

Subiectum generale constituere possunt cujuscunque conditionis persona, si modo causæ occasionales accedant, præ reliquis tamen illæ, quæ habitu corporis laxiori gaudent.

SCHOL.

Laxior enim habitus corporis aptior existit, pro formandis stasibus, quoniam fibræ molliores & laxiores facilius infarctui cedunt, nec minus sub reliquo inflammationis actu via transgredienti sanguini patet: quamvis de cætero reliqua temperamenta non penitus excludantur, verum in comparatione non ita facile hisce affectibus subjiciantur.

XIV.

Subiectum speciale existit cutis extremi corporis.

SCHOL.

Hinc occupant hæc inflammationes varia externi corporis loca, non æque simul affectis partibus substratis musculosis aut glandulosis, & superficialibus, non vero profundius hærentes, observantur.

XV.

Causa occasionalis externa ordinarie esse solet, vel repentinus terror, vel refrigeratio externa.

SCHOL.

Utraque enim hæc causa constrictionem cutis repentinam inducit, eoque ipso sanguinis a centro adpulsi portiunculam facile incarcerare, & quod priorem attinet, coagulare potest, stasisque veram, tanquam erysipelatis antecedentem causam producere, quam tum reliquæ in ordine sequuntur.

Angina.

XVI.

Angina est inflammatio faucium & lingue sub illarum dolore,

lore, tumore, ardore, rubore, cum difficultate deglutiendi & respirandi se exerens, a stasi sanguinea orta; ut plurimum febrem conjunctam habens.

SCHOL.

De hoc affectu notandum est, quod aliquando per se existat, morbumque idiopathicum constituat, ita ut febris, quæ ipsi jungitur, sit symptomata: aliquando autem ut symptoma occurrat febrium acutarum, malignarum, & exanthematicarum, ita ut febris morbum, angina vero symptoma constituat.

XVII.

Subiectum speciale hujus inflammationis est faucium peristroma molle & laxum, una cum lingua & muscibus, hanc constituentibus.

SCHOL.

Hinc fit, ut partibus his conjunctim a stasi sanguinea facta, & succedente sanguinis congestione expansis ac tumidis, non modo via deglutionis & respirationis angustetur, sed ipsæ dictæ partes simul ultra modum tumeant, rubeant, doleantque, donec stasi resoluta, ad pristinum deviant statum.

XVIII.

Causas quod concernit, præter generaliores huc adplicandas, speciatim in considerationem veniunt 1. Hemorrhagiæ narium prægressæ, nunc suppressæ. 2. Invitationes sanguinis, ad has partes specialiter factæ. 3. Refrigerationes externæ.

SCHOL.

Studiose omittimus repetitionem omnium causarum, quoniam ut generaliores facili negotio ex antecedentibus huc transferri possunt. Specialiores vero, quod concernit, hæmorrhagiæ narium, si pertinacius supprimantur, aliquando occasionem huic affectui præbent, dum molimina consueta excretoria a natura repetuntur, ubi via excretionis ordinaria præclusa, sanguis ad partes vicinas regurgitat, ibique stasin inflammatoriam format.

2. Motus

2. Motus quoque sanguinis specialissime ad linguam & fauces sæpius invitatur, per sectionem venarum sublingualium sive raninarum, minus tempestive institutam, aut ex consuetudine repetitam; quo sane frequentius peccatur, præsertim a chirurgis, citra necessitatem & indicationem sufficientem hoc genus remedii suadentibus.

3. Refrigerationes externæ repentinae totius corporis antea exæstuatî, sub reliquis circumstantiis concurrentibus & conspirantibus, per modum restrictionis spasticæ ab una parte ad aliam sanguinem huc adpellere possunt, nec minus sanguinem ad faciliorem coagulationem disponere.

Synanche.

XIX.

Synanche, vel cynanche, est inflammatio in collo externo, ejusque musculis anticis, laryngi proximioribus obtingens, per signa externa difficulter dignoscibilis, summum suffocationis metum incutiens, a stasi sanguinea artum trabens.

SCHOL.

Dicitur hic affectus a Medicis cynanche, potissimum a symptomate urgente, quod nempe ægri, affectu ingravescente, ad tantam perveniant respirationis difficultatem atque angustiam, ut canum instar, ore aperto ac patulo hient, aëremque trahant; cum sub inflammatione, & ut plurimum formato abscessu larynx ita angultetur, ut aër modo solito illam penetrare difficillime queat.

XX.

Subiectum speciale hujus inflammationis constituunt musculi, in collo anteriore reperibiles, laryngi vicini, nec non aliquando musculi ipsi laryngi proprii.

SCHOL.

Hinc illi maxime musculi in considerationem veniunt, qui ad motum ossis hyoidis pertinent, sub titulo sterno-hyoideorum, respectu laryngis autem sterno-thyroidei, thyro-arithenoidei, imo & reliqui intra cartilagine laryngis positi. Ad hos enim musculos sat multi ramuli

Coschwitzii Pathologia.

Z

arte-

arteriosi & venosi, a carotidibus exsurgentes, & ad jugulares recurrentes, excurrunt, per quos sanguinis affluxus & refluxus contingit; quod si itaque hic ex causis occasionalibus circulus impediatur, stasis quoque oriatur, facili negotio inflammatio oritur, tanto magis molesta ac periculosa, quo minus presentiae suae signa apodictica in principio declarat, easque partes afficit, quae respirationi immediate dicatae existunt.

XXI.

Præter causas inflammationum generaliores, hic maxime occasionalium proximarum titulum merentur, extraordinaria corporis exastuaciones, & subsequens particularis partis adfecta refrigeratio repentina ac vehemens.

SCHOL.

Sicut enim sub exastuacionibus corporis sanguis velociori motu per totum corpus transpellitur, ita etiam dictæ colli partes idem experiuntur fatum, ut facile sit, quod musculi superius nominati, infarctum patiantur a sanguine, impetuosius ingruente, qui tamen facile iterum cedit, si dictæ partes debito foveantur calore: quodsi autem, rebus sic stantibus, collum externo aëri frigido speciatim exponatur, facili quoque negotio per stricturam incarcerationum humorum succedit, sanguis ad coagulationem disponitur, & vera stasis inflammatoria oritur.

Tonsillarum inflammatio.

XXII.

Tonsillarum inflammatio dicitur, quando tonsillæ, in faucibus conspicuæ, citra concursum aliarum vicinarum partium, & quidem vel amba, vel alterutra, tumore, rubore, ardore ac dolore afficiuntur, ac deglutitionem difficiliorem reddunt.

XXIII.

Subiectum speciale hujus inflammationis constituunt tonsillæ.

SCHOL.

Sicut in angina universæ fauces subiectum morbi constituunt, ita parti-

particulari etiam inflammationi subjiuntur tonsillæ, in quarum alterutra, vel utraque, stasis inflammatoria aliquando oritur.

XXIV.

Causæ occasionales proxima sunt ut plurimum, vel refrigerationes colli externa, vel humorum translationes aliunde factæ.

SCHOL.

Hinc eadem aliquando in causa sunt exæstuationes corporis, cum insequentibus perfrigerationibus colli. Neque deficiunt casus, quod vel a narium hæmorrhagia suppressa, vel a coryza suppressa, decubitus humorum contingat ad tonsillas, ibique stasin formet, qui tanto facilius succedit, si repetitis vicibus in consuetudinem abeat, aut a dispositione hæreditaria simul dependeat.

Internæ inflammationes. Phrenitis ac paraphrenitis.

XXV.

Phrenitis & paraphrenitis est delirium cum febre continua, summoque capitis dolore, continuum atque perpetuum, inflammatoria febre superveniens.

SCHOL.

Solet equidem asseri, quod phrenitis ac paraphrenitis sit inflammatio, vel cerebri & meningum, vel diaphragmatis, cum delirio juncta: cum autem multiplices observationes testentur, multos hoc affectu defunctos post mortem dissectos, nullum vestigium dictarum inflammationum præbuisse, melius esse putamus, statuere, his nominibus omnia delirium perpetuum ac grave indicari, quod inflammationibus partium nobilissimarum internarum, de nervoso genere potissimum participantium, supervenire solet.

XXVI.

Differentia inter phrenitidem & paraphrenitidem a Medicis facta, non est essentialis, sed accidentalis, a quibusdam

inter se respectu certorum symptomatum differunt, ita quoque differre ratione gradus inflammationis, aut partis ipsius specialiter adfectæ, prout nempe illa nobilior aut ignobilior magis aut minus nervosa existit, proximus aut remotus cum cerebro ejusve meningibus per nervos excurrentes, commercium habet. De reliquo utique pro vero habendum est, gravissimum phrenitidis, id est, delirii febrilis, gradum adesse, si cerebri meninges ipsæ inflammationem patiantur.

XXVIII.

Causas inflammationis meningum in specie quod concernit, proximiores, antecedentes & occasionales, poterunt illa dividi in externas & internas.

SCHOL.

Ad externarum classem referimus læsiones gravioris contusorias, vulneratorias, cum vel sine cranii læsione factas, a quibus stases & extravasationes gravissimæ ortum ducunt.

Ad intrinsecarum vero classem pertinent hæmorrhagiæ narium, præprimis critica, in febribus suppressiones repentinæ; dolorum capitis sub febribus continuis, aliquando vehementer urgentium, per refrigerantia epithemata sedationes &c.

Peripnevmonia.

XXIX.

Peripnevmonia est inflammatio tam membrane, pulmones cingentis, quam ipsius simul substantiæ pulmonalis, cum febre continua, tussi, lateris alterutrius punctura, respiratione difficili, in materiæ cruenta & purulenta excretionem abiens, nec sine illa salutariter cedens, sub illa autem ordinarie septem dierum spatio decursum suum absolvens.

SCHOL.

Est itaque hic affectus acutus, non modo acute cum febre inflammatoria invadens, sed acutum etiam terminum, septem nempe dierum, servans: cui tussis satis molesta puncturas lateris exacerbans, mox ab

initio accedens, ita familiaris existit, ut pro signo pathognomonico & discretivo inferviat.

Cum enim stasis sanguinea, cum infarctu inflammatorio intra substantiam hæreat pulmonalem, pulmonis officium non modo respectu inspirationis aëris læditur, sed ad motum quoque excussorium incitatur, unde postmodum facta suppuratione, tanto promptius materia suppurata ipsa tussi rejicitur: quæ excretio adeo necessaria existit, ut hac deficiente aut suppressâ, ægri suffocentur, aut tabidam corporis consumptionem, cum pulmonum corruptione incidant.

XXX.

Subjecta hujus inflammationis præ aliis esse solent juvenes, & in prima virili ætate constituti persona.

SCHOL.

Et quidem hoc tanto magis, quando affectus hic ex meris quasi causis internis ortum capit, ex eo fundamento, quod tunc temporis congestiones ad pectus magis familiares existant atque solennes. Cum autem hic adfectus ut plurimum sit epidemicus, certisque anni temporibus occurrat, observatio etiam præctica abundanter docet, variæ ætatis personas eodem affici, nec sexum unum præ altero liberum ab ipso manere, quamvis juvenilia subjecta, tanquam magis congrua, tunc quoque facilius occupet.

XXXI.

Subjectum speciale a veteribus habitum fuit tunica pulmonum cingens: verum testantur circumstantia morbi, quod potius substantia pulmonum paulo profundius patiatur.

SCHOL.

Certiores hac de re nos reddit materia cruentæ ac purulentæ excretio, sub morbo, & solennis per hanc excretionem hujus affectus terminatio: quæ non contingeret, si inflammatio solitarie & unice tunicam cingentem occuparet, cum in illa non nisi erysipelacea inflammatio locum habere possit, ideoque ipse ille effectus de paulo profundiore inflammationis sede in substantia pulmonum, sufficiens testimonium præbeat.

XXXII.

XXXII.

Causam occasionalem proximiorē ordinariē constituit aëris constitutio frigida, tam siccitate quam humiditate peccans, præcipue si repentina mutatione se invicem excipiant.

SCHOL.

Aër enim frigidus & humidus, in pulmones sub respiratione attractus, substantiam pulmonum membranaceam relaxat, ut infarctibus facilius locum concedat: nec minus frigore suo, coagulationibus, stasibus sanguineis in pulmonibus haud difficulter viam sternit. De reliquo, non minus frigidus & siccus aër, excretiones periphericas occlusionē pororum impediendo, strictura fibrarum externi corporis regressum sanguinis ad interiora vehementiorem, stasibusque internis occasionem producendo, huic affectui favet.

Id quod præcipue facilius succedit, quando tempore hyemali vicissitudines & alternationes ejusmodi tempestatis sese excipiunt, & prægressam substantiæ pulmonalis relaxationem constrictiones peripheriæ sequuntur: unde quoque ratio patet, cur Hippocrates suo jam tempore hanc inflammationem ad hybernos retulerit morbos.

Pleuritis vera.

XXXIII.

Pleuritis vera est inflammatio membranae pleurae, cum febre continua acuta, lateris punctura acutissima, respiratione difficillima sese manifestans, septem diebus sine suppuratione vel transiens, vel agrum extinguens, vel tandem, superato hoc termino, in empyema degenerans.

SCHOL.

Signa hujus & proxime antecedentis inflammationis inter se valde conspirant, unde quoque multum confusionis in dignoscendo morbo pariunt: quæ tamen confusio facili negotio evitatur, si differentiam attendamus, quod hæc inflammatio ordinariē cedat sine suppuratione, vel ad minimum semper sine materiæ suppuratæ rejectione per os, & quod tussis statim sub morbi initio deficiat, quæ sub peripnevmonia mox adest, & ad

& ad factam evacuationem usque materiæ suppuratæ durat : ita ut ex tussis absentia ordinarie judicare liceat de præsentia hujus inflammationis, nisi forsitan in peculiari casu tussis jamjam præcesserit.

XXXIV.

Subjectum speciale pleuritidis est principaliter membrana pleura, secundarie vero musculi intercostales.

SCHOL.

Dotata quidem est hæc membrana sufficientibus vasculis sanguiferis, ut inflammatio in ipsa sedem locumque occupare possit, ita tamen, ut inflammatio, hanc membranam solam occupans, saltem sit erysipelacea: cum autem hæc membrana firmissimum nexum habeat cum musculis intercostalibus, hi etiam in consensum tracti, secundarium subjectum inflammationis aliquando constituunt.

Id quod etiam asserere licet de pulmonibus ipsis, si nempe casus ille existat, ut pulmones immediate cum pleura cohæreant, in quo casu etiam huic affectui nomen a quibusdam impositum pleuripnevmonix competit.

XXXV.

Causa occasionalis specialissime antecedens, ordinarie est violentia externa.

SCHOL.

Nisi nempe violentiores, pectore suscepti, sub gestatione ponderum, spiritusque compressione, aut casus ab alto, cum molis cujusdam lapsu in pectus: unde læsio distensoria in pleura, & extravasatio sanguinis e vasculis sanguiferis contingit, statim constituens, & inflammationi ansam præbens. Hinc innotescere potest, quod pleuritis non sit affectus instar peripnevmonix, certis anni temporibus epidemice quasi occurrens, aut ab iisdem causis proveniens, sed sporadicus, & a particulari causa ortum capiens, ideoque non ita frequens existat, quam antecedens inflammatio.

Empy-

Empyema.

XXXVI.

Empyema est materia purulenta, antea in abscessu collecta, effusio in cavum thoracis, qua diaphragma premitur, respiratio difficillima redditur, & sub febris inflammatorie augmento, egrotans in summum vite discrimen conjicitur, inflammationem & abscessum in thorace progressum, sequens.

SCHOL.

Haud equidem strictiore sensu, empyema in se spectatum, ad titulum inflammationum pertinet, cum tamen proximum sit inflammationum in thorace progressarum consecrarium, haud contra rationem his adnectitur: præcipue cum omnium facillime pleuritidem sequatur, quippe quæ, si neque discutatur, neque in corruptionem sphacelofam transeat, sed potius paulo profundius in muscularis intercostalibus hæreat, in supurationem abit, abscessum efficit, qui ruptus denique in cavum thoracis materiam purulentam fundit, atque empyema constituit: ita ut non abscessus ipse in se spectatus, atque inclusus, sed ruptus atque effusus, empyematis titulum gerat.

XXXVII.

Subiectum speciale in hoc adfectu duplici modo determinari potest, quatenus nempe abscessus vel adhuc inclusus, vel ruptus consideratur.

SCHOL.

Priori respectu pleura & muscoli intercostales, in posteriori vero, cavum thoracis, & specialissime diaphragma, a pondere puris effusi, ejusque acrimonia adfectum, & potissimum respirationis actum impediens, partem adfectam constituit, quo ipso tandem reliquæ respirationi inservientes partes per consensum simul patiuntur.

XXXVIII.

Causa empyematis proxima antecedens, ordinariè est pleuritis

Cosehwitzii Pathologia.

Aa

ritis

ritis in abscessum mutata: extraordinarie autem alia quoque apostematica collectio, intra thoracem facta.

SCHOL.

Hinc empyema verum nunquam observatur, nisi dicta inflammatio pleuræ & musculorum intercostalium præcesserit, aut si ex pleuræ cum pulmonibus concretionem, substantiam pulmonalis in consensum fuerit tracta, & abscessus inferiorem forsitan occupaverit pulmonis locum: aut demum si vomica pulmonum exteriorem partem obsederit, & tunicam investientem perumpat; quod idem etiam aliquando suspicari licet de peripnevmonia, simili modo inferiorem pulmonis partem occupante: cum vero peripnevmonia ut plurimum, & quasi ordinarie, superiorem pulmonis regionem adficiat, & hoc pacto materia suppurata viam excretionis facilius inveniat, vomicæ autem propter speciale involucri membranaceum haud facile rumpantur, hi duo casus sane rarissime accidunt, sed saltem ut possibiles considerari possunt.

Vomica pulmonum.

XXXIX.

Vomica pulmonum formaliter consistit in collectione materiæ purulentæ, plus minus saniosæ, intra substantiam pulmonalem, intercedentibus tamen fibris membranaceis, sacculum densiorem formantibus.

SCHOL.

Differt hac ratione vomica a peripnevmonia, sub qua collectio materiæ purulentæ, atque abscessus purior intra substantiam pulmonis, sine interventu sacculi, libere hæret; nec minus in eo, quod peripnevmonia affectus sit acutus, septem dierum spatio decurrens, vomica vero diutius plures per menses sedem suam teneat, antequam vel sese clarius manifestet, vel actu perumpat.

Nec minus differt a phthisi pulmonali, quippe quæ formaliter in vero ulcere consistit sanioso: cum vomica mediæ quasi indolis existat inter abscessum & ulcus, nec minus phthisicum ulcus haud includatur sacco membranoso, ulteriorem & promtiorem corruptionis progressum impediente.

XL.

Subiectum speciale vomicae sunt pulmones, quoad sui substantiam intimiorem.

SCHOL.

Cum hic sermo sit de pulmonum vomica, necessario sequitur, pulmones constituere subiectum aut partem adfectam: cum tamen de peripneumonia simul notum sit, pulmones sub illa affici, & quidem ex parte quoad membranam cingentem; de hoc affectu notari debet, quod sub illo pulmones patiantur respectu substantiae parenchymaticae. Cum enim a causis universalioribus, abscessum producentibus, hic quoque adfectus generaliter oriatur, probabiliter contingit, ut portioni sanguinis extra motum localem positae, accedant partes serosae lymphales, corruptionem instantem plus minus ulcerosam reddentes, qua tardius procedente in aliquibus individuis, natura quasi consulte ulteriorem corruptionem partis tam nobilis impeditura, fibras tractu temporis struit densiores, ex parte pulmonis haecenus laesi, eoque ipso materiam corruptam atque collectam includit, ne novae materiae accessu acrior evadat, nec pulmonum parenchyma ulterius arrodatur: unde eiusmodi vomicae, si minores fuerint, non modo simpliciter satis diu haerere possunt, sed numero etiam plures simul, aliquando per longum tempus persistunt, donec accedente alia quasi causa, de novo inflammatio accedat, abscessus ille, sacculo inclusus, ostia perumpat, & vel successive excernatur, vel repente aegrum jugulet ac suffocet.

XLI.

Antecedentes & occasionales causae affectum hunc in se rariorem producentes, eadem esse possunt, quas antecedentium inflammationum esse declaravimus.

Ventriculi inflammatio.

XLII.

Ventriculi inflammatio sese exserit sub febris inflammatoria concursu, gravissima cardialgia, vomendi conatibus, & singultuosis symptomatibus, (praecipue si assumpta liquida aut solida

solida plus magis frigidula fuerint) nec non deliriis phreniticis.

SCHOL.

Distinctam se reddit hoc modo inflammatio a cardialgia: quamvis enim cardialgia non secus symptomata graviora juncta habeat, nihilominus febris inflammatoriae, & delirii phrenitici expers existit. Unde etiam cardialgia, in se spectata, tantum periculi haud fovet, quantum inflammationem comitatur.

XLIII.

Subjecta hujus inflammationis prae viris ut plurimum esse solent feminae.

SCHOL.

Non equidem hic asserimus, quasi virilis sexus exclusus sit a ventriculi inflammatione, neque sexum sequiorem omni ventriculi inflammationi, a quacunque causa ortum trahenti, solitarie quasi subjeci, sed respectum hic habemus potissimum ventriculi inflammationis, a causis intrinsicis ac congestionibus oriundae, quippe quae in sexu sequiore plures offendit causas, a negotio mensum petendas. Cum vero frequentius haec inflammatio externas ac violentas agnoscat causas, sub harum concursu nullum sane sexum prae altero excludere possumus.

XLIV.

Subjectum speciale est ventriculus, substantia membranosa praeditus, vasisque sanguiferis copiose instructus.

SCHOL.

Siquidem enim ventriculus tunicis gaudet membranosa, musculari, nervea & villosa, intercedente primam & alteram cellulosa, ita vasa tam arteriosa a coeliaca, quam venosa a vena portae oriunda, sat copiose easdem perreptant: ita ut accedentibus causis huic facientibus, satis prompte stases & inflammationes oriri queant.

XLV.

Causa hujus inflammationis antecedens aliquando est sanguinis regurgitatio congestoria, aliunde facta.

SCHOL.

Hinc sexui sequiori magis familiaris existit haec inflammatio prae virili,

virili, propter faciliores & frequentiores restagnationes sanguinis congestorias, a vasis venæ portæ versùs ventriculum contingentes, quæ in hoc sexu mensium aut lochiorum retentionibus ortum debent. Id quod non minus aliquando, sed paulo rarius, contingit in sexu nobiliore, ab hæmorrhoidum suppressione pertinaciore aut repentina.

XLVI.

Nec tamen solitarie ab ejusmodi causa antecedente oritur ventriculi inflammatio: quin potius multiplices occurrant casus, ubi plane alia, & magis violentæ subsunt causa.

SCHOL.

His 1. accensenda est bilis acrior & porracea, in ventriculum effusa, caustica sua indole interiorem tunicam nerveam aggrediens, eamque arrodens, atque continuitatis solutionem producens, vel ad minimum sensum ardoris molestum producendo, majorem sanguinis affluxum causans.

Idem etiam contingit ab assumptione venenorum, causticorum & corrosivorum, nec non vomitoriorum, atque purgantium drasticorum abusu, quorum exemplorum vestigia frequentissime reperiuntur tam in observationibus, quam hinc inde in praxi vulgari medicastrosum.

Neque vermes hic sunt excludendi, quin potius aliquando ventriculum aut intestina arrodendo, utrorumque inflammationem causentur.

XLVII.

Aliquando simplex coagulatoria stasis causam constituit proximam.

SCHOL.

Ad hanc potissimum disponere possunt potuum frigidissimorum & glaciatorum intempestivæ ac repentinæ ingurgitationes, post totius corporis vehementiores exæstuationes: quæ causæ violentæ omnes longè frequentius ventriculi inflammationem occurrere faciunt, quam internæ illæ, de quibus superius diximus, respectu quarum hic affectus per se satis rarus existere solet.

Hepatitis & splenitis.

XLVIII.

Hepatitis & splenitis sunt inflammationes, illa in hepate, hæc in liene, a stasi sanguinea in dictis visceribus facta, ortum capientes, febrimque inflammatoriam comitem habentes.

SCHOL.

Utraque harum inflammationum oppido rara est in praxi medica, si vera fuerit: spuria tamen, quæ non dicta viscera ipsa, sed in regione horum viscerum musculos abdominis occupat, paulo frequentior existit. Manifestantur hæc inflammationes, præter febrem inflammatoriam, ardore, dolore, gravitate tensiva, imo inflativa alterutrius hypochondrii, sub quo viscus alterutrum jacet: qui dolor aliquando in punctum summe sensibilem mutatur.

XLIX.

Differentia utriusque inflammationis partim a loco adfecto, partim a symptomatibus desumitur.

SCHOL.

Priori respectu ex doloribus alterutrum hypochondrium prementibus, iudicium ferimus de alterutra inflammatione. Posteriori autem ad hepatidem declarandam difficilior respiratio, propter hepatis cum diaphragmate nexum, & coloris faciei mutatio in pallido-citrinum semictericum, refertur: cum splenitidem color faciei magis nigricans declarare soleat.

L.

Differunt quoque hæc inflammationes ab aliis partium vicinarum inflammationibus.

SCHOL.

Differt enim utraque a pleuritide, dum hæc superiorem costarum partem, ac mamillæ circiter regionem occupat: hæc vero infra diaphragmatis regionem locum tenent.

Splenitis in specie a nephritide, sinistrum renem occupante, partim situ distinguitur, cum splenitis magis versus anteriora, nephritis vero versus posteriora vergat, simulque paulo inferiorem locum occupet:

pet: partim etiam symptomatibus, dum nephritis urinæ suppressionem conjunctam habet, nec non majoribus præ illa premitur doloribus.

LI.

Symptomata in his inflammationibus non minus differunt pro diversitate regionis specialissime adfectæ.

SCHOL.

Si enim dolores adsint graviore, externo tactu perceptibiles, major respirandi difficultas, & tussis frequentior, signum est inflammationis in parte visceris externa, majorisque musculorum abdominis expansionis.

Si autem tactu externo dolores non exacerbantur, aut difficulter & obtuse saltem percipiuntur, cibi majus fastidium, imo vomitus crebriores, alvique profluvia concurrunt, tunc de internæ viscerum faciei inflammatione certius testimonium adest.

LII.

Subjectum speciale in hepatitide hepar, in splenitide lien constituit: ita tamen, ut aliquando tunica investiens saltem erysipelacea inflammatione corripitur, alio vero tempore ipsa substantia viscerum parenchymatica profundius afficiatur.

LIII.

Harum inflammationum causam, (præter generaliores) constituit vel sanguinis regurgitatio a partibus inferioribus.

SCHOL.

Hujus proventui patrocinantur evacuationum sanguinearum in utroque sexu repentinæ, aut diurnæ suppressiones, unde a repentinis cohibitionibus fluxus menstrui, lochialis, aut hæmorrhoidalis ortum ducere possunt, ubi tamen a causis iracundiæ prægressæ, per accessum materiæ biliosæ, gradus inflammationis & febris inflammatoriæ major fieri potest.

LIV.

Vel eandem constituit immediata in viscere alterutro, sanguinis incarcerationio coagulatoria.

SCHOL.

SCHOL.

Huic anſam ſuppeditant refrigerationes violentæ, ac repentinæ, in regione dictorum viſcerum commiſſæ, quando v. g. ſub hæmorrhagiis lintea, aqua gelida madida, hypochondriis adplicantur. Quod idem ab hildano obſervatum fuit poſt cucurbitularum in iisdem caſibus & regionibus appoſitionem, ubi tamen non coagulationes, ſed decubitus violentum accuſare licet.

LV.

Cauſa occasionalis quandoque etiam eſt violenta.

SCHOL.

Si nempe læſiones vulnerariæ, aut contuſoriæ per caſum ab alto, iſtum, plagas, antecceſſerint, primæque ſtaſi anſam dederint.

Veficæ inflammatio.

LVI.

Veficæ inflammatio eſt febris inflammatoria ſatis vehemens, cum dolore ardente in regione pubis & perinei, urina ardore perpetuo, vel ſuppreſſione, a ſtaſi ſanguinis in ſubſtantia veficæ ortum ducens.

SCHOL.

Quamvis hæc inflammatio ex aliqua parte cum nephritide conveniat, cum in hac etiam adſit febris inflammatoria, atque urina ſuppreſſio, nihilominus tamen ab illa ſefe diſtinguit, tam febris quoad gradum diverſitate, quippe quæ in nephritide levior, in hac vero inflammatione ſemper gravior adſeſſe ſuevit: quam dolorum acerbitate & loco; acerbiores enim ſunt dolores veficæ, inflammationem comitantes, nec renes, (niſi aliquando leniſſime) in conſenſum trahunt.

LVII.

Subjectum ſpeciale eſt veficæ urinaria.

SCHOL.

Et quidem hoc tam quoad ipſius fundum, quam quoad collum atque cervicem. Ex omni enim parte ſtructura veficæ urinariæ ita comparata eſt, ex tunicis atque vasis ſanguiferis interſperſis, ut in illa æque ac in ventriculo ſtaſes & inflammationes ortum capere poſſint.

LVIII.

LVIII.

Causæ occasionales proximiores hujus inflammationis ut plurimum violentiam aliquam, vesicæ illatam, arguunt.

SCHOL.

Vel enim in causa est calculus, in vesicæ hærens, asperitatibus donatus, & motu violentiore vesicæ interiorem faciem lædens, doloresque excitans. Vel error commissus fuit circa usum diureticorum fortiorum, præcipue cantharidum, quæ sale suo caustico & corrosivo læsionem inducunt. Vel læsiones vulneratoriæ, aut contusoriæ eundem affectum producere possunt.

Uteri inflammatio.

LIX.

Uteri inflammatio sese exerit febre inflammatoria gravissima, cum sensu ardoris atque doloris exquisito in regione uteri, a stasi sanguinis intra uteri substantiam oborta, ortum ducens.

SCHOL.

Hæc inflammatio in se spectata, tanquam a causis internis oriunda, ad rarissimas pertinet; cum e contrario a causis violentis ortum ducens, frequentius occurrat: ideoque potissimum sub puerperiis, aut post foetus abortivam exclusionem observetur.

LX.

Subjecta hujus inflammationis sunt foemini sexus persona, præ omnibus aliis tamen puerperæ, & quæ abortum sunt passæ.

SCHOL.

Quod foeminino sexui soli eveniat hic morbus, probatione non indiget, cum omnibus constet, partem ipsam affectam non nisi foemellis esse familiarem atque propriam.

Quod autem puerperæ præ aliis foemellis, specialiter magis huic affectui subjaceant, exinde dependet, quoniam in hoc statu proxima causa occasionalis accedere potest, per secundinarum avulsionem, aut fluxus lochialis retentionem.

LXI.

Subiectum speciale constituit uterus, tam quoad sui fundum, quam quoad collum atque vaginam.

SCHOL.

Totum enim hoc organum, gestationi foetus dicatum & consecratum, talis structuræ est, ut stasibus & inflammationibus subijci possit: præter enim, quod substantia gaudeat membranoso-nervea spongiosa, simul quoque intra hanc suam substantiam recipit copiosissima vasa sanguifera, a spermaticis, hypogastricis, & hæmorrhoidalibus oriunda, quæ tortuoso ac serpentino tractu distributa, tanto difficilorem sanguini concedunt tardio remque transitum, qui tanto magis, perpeffo partu aut abortu, sufflamatur, si vel tonicæ stricturæ defectus, vel spasticæ constrictionis excessus accedat.

LXII.

Causam inflammationes uteri ut plurimum constituunt varia ipsi illata violentia, quibus infarctus, & stases sanguineæ in uteri substantia producuntur.

SCHOL.

Huc 1. pertinet partus laboriosus diuturnior: sub hoc enim frequentius fit, ut spasinis illis, ad partum absolvendum spectantibus, defectus toni succedat, & hinc decubitus & incarcerationes sanguinis sequantur.

2. Firmior secundinarum cum utero cohæsiõ, ejusque, manu obstetricis facta, violenta avulsiõ: tunc enim puerperæ considerandæ sunt potissimum, ut graviter vulneratæ, quapropter tunc temporis omnium facillime accedit febris inflammatoria, & vulneraria, cum lochialis fluxus suppressiõ: quo suppresso, stasis tanto facilius contingit in utero spongioso, multoque tunc sanguine repleto.

3. Ictus, aut contusiones, sub statu gravido perpeffæ; extra graviditatis statum enim haud facile ictus, plagæ, aut contusiones, ad uterum profundius delitescentem pertingere valent, cum tamen uterum prægnantem, atque a foetus mole expansum, haud difficulter ferire possint.

4. Denique pessaria uterina, aut injectiones uterinæ calidioris atque acrioris indolis, quibus aliquando utuntur fœminæ, ad provocanda menstrua, eoque ipso sensum molestum ardentem concitant in orificio uteri, potissimum interno, & affluxum sanguinis copiosum huc invitando, inflammationes inducunt; quæ, cum primario uteri orificio occupent, ex ipsius dolore, tumore & ardore speciali agnoscuntur.

5. Vulneratoriæ læsiones, quas inflammatoria stasis ob vasorum discontinuationem sine labore sequitur.

Sphacelus internarum partium.

LXIII.

Sphacelus internarum partium est transitus inflammationis, neque discussæ, neque in suppurationem mutatæ, in corruptionem putredinosam, veramque necrosin, cum cessatione omnium hætenus perceptorum non modo dolorum, sed ipsius etiam sensus vitalis in parte adfecta: funestum semper eventum secum ferens.

SCHOL.

Hinc agnoscimus sphaceli præsentiam in partibus internis, quando post inflammationis signa prægressa, omnes hætenus ab inflammatione prægressi dolores, sine signis factæ suppurationis, repente cessant, cum insequente virium gravissima prostratione, lipothymia, cordis palpitatione, præcordiorum summis anxietatibus, extremorum refrigerio, sudoribus algidis, pulsu debili, convulsionibus, aut ad minimum tremoribus, quorum certissimum confectarium ipsa mors.

LXIV.

Causa hujus transmutationis repentina proxima est tam in materia stasin formante, quam in partis affectæ conditione querenda.

SCHOL.

Materiam quod concernit, illa nulla est alia, quam portio sanguinis coagulati & extravasati, quæ, quando vel spissitudine, vel molis

quantitate, motuum transpressoriorum proportionem, (quibus totum discussionis & suppurationis negotium nititur) superat, atque illis iterum penitus dispelli, ac solvi nequit, eò devenit, ut a calore interno in motum intestinum destructorium, fermentativo-nempe putredinosum rapiatur.

Pars affecta vero symbolum suum huc confert, quando ab impetuoso sanguinis impulsu, vel vasa sanguifera lacerata, vel fibrae ad substantiam partis pertinentes, ita debilitatae, tonoque destitutae existunt, ut motui sanguinis progressivo conservando penitus non sufficiant: quo fit, ut ipsa quoque natura, ipsis instrumentis debitis destituta, a toto negotio, quod hactenus solerter pro viribus susceperat, desinat, de ipso desperet, atque totaliter cesset.

LXV.

Concurrunt tamen quandoque etiam cause occasionales, tam materis, quam partium alterationi repentina faventes,

SCHOL.

Hujus census sunt animi pathemata graviora, a quibus vel spasmi graviores, vel relaxationes nimiae, atque hinc decubitus graviores, aut incarcerationes firmiores sanguinis inducuntur: unde res est notissima, quod iis, qui inflammationibus internis laborant, nil magis noceat, quam vehemens ira, terror, graviorque mœror.

Neque hic excludi debent refrigerationes tam externi corporis, quibus transpiratio maxime utilis & necessaria impeditur, stricture spasticae in extremis inducuntur, & sanguis majore copia ad interiora, ubi tamen sanguinis circulus jam labefactatus existit, retropellitur, stasisque augetur; quam internae, per potuum frigidorum immodestas ingurgitationes, quibus saepissime immediata frigoris inductione portio sanguinis subsistens, aut in affecta parte restagnans, ad coagulationem totalem perducitur, atque ab omni motu fluiditatis excluditur.

CAPUT IX.
DE FEBRIBUS.

I.

Febbris est actus naturæ autocraticus, quo sub pulsu celeri & frequenti, motibusque secretoriis & excretoriis extra ordinem quidem auctis, adequate tamen susceptis, materiam aliquam corpori noxiam, partibusque vel fluidis damnum inducentem, aut minitantem, quovis possibili modo corrigere, subigere, vel e corpore eliminare intendit: eoque ipso graviora damna præoccupare studet atque conatur.

SCHOL.

Ex hac febris definitione patet, id, quod vulgo febris vocatur, non esse morbum aut læsionem, sed remedium naturale, contra læsionem a natura adhibitum, quamvis hoc remedium revera aliquas molestias, quas symptomata vocamus, post se trahat junctasque habeat, quæ illud necessario, ut umbra corpus, sequuntur.

Dicimus autem, motus hos secretorios & excretorios extra ordinem esse auctos, quoniam nullatenus sunt novi, aut ab œconomia animali plane alieni, sed essentialiter plane iidem, quibus tota nostra vita quotidie conservatur atque absolvitur: cum autem ejusmodi causæ materiales, quæ hosce motus extraordinarios quoad gradum postulant, non omni tempore dieque in corpore præsto sint, ideo neque quotidie talis motuum secretoriorum & excretoriorum gradus requiritur, multo minus occurrit.

II.

Sunt tamen hi motus ut plurimum adequate suscepti.

SCHOL.

Non equidem afferimus, hos motus proportionem physicam ad amulsum semper pro causæ præsentia quadrare; interim tamen generaliter semper hi motus ita sunt comparati, ut materiæ noxiæ subtractionem & excretionem maxime ordinatam intendant: id quod exinde adparet,

quod 1. totus ille actus in omni febre ad unam aliquam excretionem in genere tendat; 2. quod hanc excretionis intentionem ordinarie præparatio aliqua antecedit: 3. quod ordinarie in singulis febrium speciebus motus excretorii fiant, tam pro conditione materiæ excernendæ, quam pro loco, ubi materia excernenda hæret aut hospitatur, adæquati & proportionati, prout hoc facile adparet in quibusdam intermittentibus, quarum causa materialis crudior, in primis viis oberrans, excretionibus anotericis aut catothericis ansam præbet, quemadmodum in plurimis continuis materiæ subtilioris, in humoribus sedem habentis, excretio & motus a centro ad & per peripheriam contingere solet.

III.

Febres inter se invicem differunt variis respectibus: & quidem 1. ratione PERIODI, ac generalis decursus, quem ordinarie servant.

SCHOL.

Hoc intuitu differunt febres *acuta* a *chronicis*: quarum illæ vere acute non modo incipiunt, sed etiam cursum suum sine intermissione accelerant, ita, ut breviori temporis spatio totum decursum, eventu vel vitali ac salutari, vel funesto absolvant.

Hæ vero non modo leniori, sed & tardiori gradu incedunt, diutiusque durant, & non per dies, sed per septimanas, imo menses terminantur, cujus census sunt omnes intermittentes, lenta & hæctica.

IV.

2. Differunt quoque ratione TYPI, quem singula species respectu recurrentium paroxysmorum format.

SCHOL.

Respectu hujus typi, singulæ speciei proprii, ex acutis aliæ sunt *continua*, aliæ *continentes*: ex chronicis vero intermittentes variæ.

Continuæ plenariam paroxysmorum intermissionem nullam, remissionem tamen aliquam agnoscunt, sive illa magis aut minus manifeste, tempore matutino, sive vespertino, sive quocunque alio, statim tamen ac certo, contingat.

Conti-

Continentes nec remissionem nec intermissionem ullam habent, sed a prima invasione ad declinationem usque uno impetu durant; ad quam classem pertinet ephemera, & synochus, tam simplex, quam putrida.

Intermittentes autem se ipsas dividunt in quotidianas, tertianas & quartanas: quæ omnes perfectas paroxysmorum intermissiones servant, & ægris orthostadium tempore intercalari permittunt, atque, quamdiu simpliciter tales manent, legitimæ audiunt, si autem multum ab ordine recedunt, anomalæ, spurix, duplicatæ aut compositæ vocantur.

V.

3. *Nec minor occurrit differentia febrium, respectu CAUSARUM manifestiorum antecedentium, aut concurrentium.*

SCHOL.

Hoc intuitu occurrunt *febres biliosa*, si nempe post iracundiam perpessam bilis commota aut effusa, vel in massam sanguineam delata, motibus febrilibus, sanguinisque intestinis vehementioribus ansam præbet, vel in intestinis, eorumque tunica interiore, aut etiam in ventriculo, rodendo vel ardendo, sensationem molestam, ac inflammationem producit.

Sanguinea, si propter sanguinis abundantiam solam, vel pro fine evacuationis sinceræ per hæmorrhagias, vel pro dissolutione in serum, & imminutione resolutoria per sudores largissimos, motus illi extraordinarii instituuntur.

Catarrhales, quæ ut plurimum excretionum periphericarum suppressiones, & retrocessionès pro causâ agnoscunt.

Lactea, si puerperis aut nutricibus a lacte stagnante eveniant.

Lochiales, si in iisdem puerperis lochiorum fluxus impeditus, aut penitus suppressus, causam suppeditaverit.

Inflammatoria & vulneraria, quando vel partis cujusdam internæ nobilioris inflammationem sequuntur, vel vulneribus gravioribus superveniunt.

VI.

4. *Alia occurrit differentia, respectu SYMPTOMATUM cum febribus complicatorum, vel essentialiter ad illas pertinentium*

SCHOL.

SCHOL.

Hac ratione in considerationem veniunt ex acutarum & continuarum classe, *exanthematica*, quales sunt petechiales, & petechizantes, purpuratæ albæ & rubræ, papulares, erysipelacæ, scarlatinæ, variolæ atque morbilli.

His aliqui medicorum alias adhuc subdivisus species adjunxerunt, a certis excretionum symptomaticarum speciebus desumptas, & aliquando in paucis quibusdam individuis observatas, quæ tamen hanc considerationem non merentur, ut certam febrium speciem constituere valeant: cujus generis sunt sudatoriæ, vomitoriæ, aliæque.

VI.

Quinta febrium differentia desumitur a propria febris INDOLE, qua ratione a benignis differunt malignæ.

SCHOL.

Ad priorum classem pertinent tam intermittentes legitimæ omnes, quam ex acutis & continuis illæ, quibus, licet multi afficiantur, pauci tamen e medio tolluntur, vel sub multis anomalis symptomatibus, gravissimo periculo subjiciuntur, sed plurimi sub placidis ac legitimis motibus secretoriis & excretoriis ad sanitatem perveniunt.

Ad posteriorum vero numerum referendæ sunt, ex acutis, illæ omnes, quæ propter materiæ peccantis specialem constitutionem, eamque neque per artem, neque naturæ motibus alterabilem, aut secretioni & excretioni non obedientem, in plurimis aut aliquibus ægrotis, eventum salutarem non fortiuntur, sed ubi citra turbationes febris extraneas, sive a regimine, sive a therapia præpostera provenientes, ægri sub gravioribus symptomatibus cardialgicis, convulsivis, lipothymicis, pulsum debilitatoriis, decumbunt, aut moriuntur: cujus generis sunt ipsa pestis, & febres pestilenciales, nec non aliquando reliquæ exanthematicæ & contagiosæ, præsertim si epidemica constitutio accedat.

Nec desunt ex intermittentibus, quæ, si ad anomalias varias, aut complicationes cum aliis accedant, eventum deleterium, licet rarius, post se trahunt, & malignitatis speciem, latiore tamen sensu factum, redolent.

VIII.

6. *Ultimo tandem occurrit differentia febrium EPIDEMICARUM, & SPORADICARUM.*

SCHOL.

Spectat hæc differentia ad invasionem febrium, quatenus individua pauca vel plura, uno eodemque tempore, ab una eademque febris specie, in uno vel pluribus locis, corripiuntur.

Epidemica enim dicuntur, quæ populariter, vel cum, vel sine contagio, multos homines uno eodemque modo & tempore, a causa universalis, tunc temporis in aëris peculiari constitutione quærenda, afficiunt, atque invadunt, eademque methodo generaliore apud omnes, per certas secretiones & excretiones absolvuntur, eundemque generalem exitum, sine respectu evidentiore ad causas individuales, temperamentum, ætatis, diætæ, vitæ generis, regiminis, morborum prægræforum, sortiuntur.

Sporadica vero febres dicuntur, quæ hinc inde sub eodem quidem schemate plures personas, numero tamen longe minori, quam in casu priore invadunt, apud quas tamen generaliter iidem errores in diætâ, victu, vitæ genere, animi pathematibus, commissi, aut temperamentorum, humorumque constitutiones similes, ut causæ legitimæ antecedentes, accusari possunt.

IX.

De subjecto febrium, si questio formatur, generalissimum illud est genus humanum.

SCHOL.

De aliis enim animantibus non æque certum est, illa febricitare, nisi paucissima quædam exempla analogum quid exhibeant, quod tamen magis ad curiositatem observationis, quam ad scopum medicum primum, qui cum corpore humano commercium habet, pertinet.

X.

Specialius subjectum illa constituunt individua, que indolis sunt activioris, & alacrioris, ad suscipiendum motus.

Cöschwitzii Pathologia.

C c

SCHOL.

SCHOL.

Notissimum est, non omnes homines seorsim consideratos febribus laborare, quin potius magnus illorum numerus occurrat, qui per totam vitam ad senium usque, ne unica quidem febrium specie, multo minus diversis, pluribus, variisque decubuerunt aut laborarunt. Unde potius temperamenta cholericæ & sanguineæ, præ reliquis prona existunt ad febres, cum utique specialis promptitudo ad motus exercendos in hoc negotio requiratur.

Nullatenus tamen reliqua temperamenta in totum excludimus a subiecto febrium; cum temperamenta puriora atque simplicia sint rariora, ideoque ex varia temperamentorum mixtura, dispositio aliqua concurrere possit, aut causæ individuales & occasionales aliquando aliquid conferre soleant.

XI.

Præterea id certissimum manet, quod ad minimum non omnia temperamenta, neque omnes ætates singulis febrium speciebus æque facile subjiçiantur, sed certæ febres certis quoque familiares mancant temperamentis ac ætatibus.

SCHOL.

Hoc intuitu videmus biliosas atque ardentes cholericis, benigniores acutas sanguineis, quartanas melancholicis principaliter familiares esse. Ex eodem fundamento ætatis quoque diversitas considerationem subit, quod nempe juniores præ senibus facilius afficiantur febre, & si senes iisdem corripiantur, hi longe difficilius graviusque illis decumbant, imo haud raro sub intermittentibus simplicioribus plane succumbant.

XII.

Observarunt aliqui, quod etiam sexus sequior præ virili, in genere minus subjiçitur febribus.

SCHOL.

Id quod ex eodem fundamento minoris activitatis petatum esse videtur, nec generaliore considerationis dignitate caret, licet in hoc sexu merito temperamentorum quoque respectus sit habendus.

XIII.

XIII.

Subiectum specialissimum febrium neque cor, aut alia corporis pars solida, neque sanguis aut alius humor, solitarie dici aut constitui potest.

SCHOL.

Motæ circa hanc rem quæstiones ortum duxisse videntur ex defectu veræ medicæ considerationis, veræ formalitatis febris. Haud enim dici potest, quod sub febre, generaliter considerata, ulla corporis pars sit excepta ab universo negotio; cum enim totum negotium absolvatur motibus secretoriis & excretoriis, pro his absolvendis autem solidæ & fluidæ partes conspirare debeant, in genere etiam omnes huc concurrere debent.

De reliquo tamen cor, tanquam primarium circulationis sanguinis instrumentum, & sanguis, ut humor universalissimus, omnium manifestissime motuum alterationes patiuntur, omnium sensus incurrentes, quas reliquæ minus manifestæ atque palpabiles in toto corpore organisque secretoriis & excretoriis sequuntur.

XIV.

Causa materialis, propter quam febris accenditur, est varia, pro diversitate speciei febrium.

SCHOL.

Crudior nempe materia & minus activa, in febribus chronicis ac intermittentibus: subtilior vero, magisque activa, imo aliquando agilissima, in acutis atque continuis: semper tamen ita comparata, ut præsentia illius, toti œconomix animalis, vel quoad partium solidarum texturam, vel quoad fluidarum mixtionem, (quæ mixtionem solidarum simul pedissequam habet) vel quoad actionum vitalium, aut rationalium, turbationem, damnum aliquod notabile, aut fonticum atque funestum, vel proxime vel successive contrahere possit, ideoque nature æstimationem legitimam mereatur.

XV.

Causa finalis febrium, est materia morbifica eliminatio, aut quantum natura vires permittunt, correctio, & preparatio,

*tio, ut œconomia animalis salva seruetur, & mixtionis omni-
moda turbatio avertatur & præcaveatur.*

SCHOL.

Hæc naturæ intentio, si obtinetur, effectum februm eventum-
que salutarem comitem habet; sin minus, de naturæ insufficientia ad
materiam præsentem, vel quantitate, vel qualitate ipsius motus supe-
rantem, aut turbatione in motibus salutariter susceptis, per animi pa-
thematâ, aut therapiam, amethodos institutam, testimonium affert.

XVI.

Causa efficiens est ipsa natura.

SCHOL.

Hæc enim, (prout in physiologicis jam demonstratum est) tan-
quam principium agens, vitæ & corporis proprii conservationi invigi-
lans, motus illos secretorios & excretorios non modo pro rei necessita-
te extra ordinem auget, sed eò quoque dirigit, ut materia eliminanda
ad debita excretionum organa perveniat. Ad quem actum exequen-
dum instrumentum suppeditant variæ corporis partes solidæ fibrosæ
molles, quippe quæ motibus exequendis aptissimæ sunt, quorum ta-
men motum fluidæ sequuntur, & ita cum illis conjunctim secretionibus
& excretionibus interserviunt.

Febres acutæ simplices ac benignæ. Febris Ephemera.

I.

*Ephemera est febris acuta continens, unum solummodo
diem durans, sine horrore febrili, cum astu præternaturali,
capitis dolore, respiratione brevi & quasi oppressa, invadens
atque ordinarie sudore largiore iterum intra nyctibimerum
transiens, post sanguinis organicam commotionem ortum capiens.*

SCHOL.

SCHOL.

Est itaque hæc omnium febrium brevissima species, & respectu periodi, quam servat, acutissima, præterea tamen, respectu eventus, minime funesta, sed levissima. Distinguit sese ab omni alia febre, solo hoc essentiali signo, quod unicum formet paroxysmum, non ultra 24. horas durantem, neque post illas recurrentem. Unde sub prima invasione certo pro tali declarari nequit, sed a posteriori demum agnoscitur.

Continens dicitur hæc febris, quoniam sub ipsius duratione atque decursu nulla alternatio, neque remissionis, neque intermissionis occurrat. Æstus de reliquo, licet præternaturalis existat, non tamen excessivus, aut cum aliis acutis facile æquiparandus est.

II.

Subiecta hujus febris ordinariæ sunt individua juniora, & plethorica.

SCHOL.

Juniores enim personæ non modo ex naturalibus causis, alibi jam indigitatis, magis ad statum plethoricum dispositi sunt, sed sanguine quoque magis activo gaudent, ut ita, accedentibus causis occasionalibus, tanto facilius talis commotio oriri possit.

III.

Causa hujus febris materialis proxima est sanguis abundans, particulis sulphureis copiosis refertus.

SCHOL.

Cum enim ex historia morbi jam pateat, plethoricos potissimum subiectum ephemeræ constituere, exinde facile ac tacite quasi patescit, quod abundans sanguis causam constituat, non tamen sola mole physica peccans, sed ita dispositus, ut accedente causa alia, plethora quoque commota accedat: ita ut ab organica & intestina sanguinis commotione localis ipsius motus etiam augeatur, & ita pulsus quoque mutationem subeat, quæ adeo usque increbescit, ut resolutio sanguinis in serum copiosum tenuè sequatur, & ita natura sanguinem sub motu auctiore attenuatum, sudore largiore excernat, atque mediate imminuat.

IV.

Causa occasionalis proximæ ordinariæ est externa.

SCHOL.

Hinc ut plurimum observatur, quod hæc febris ordinariæ sequatur vel corporis universaliores motus exagitationis, præcipue sub calida tempestate susceptos, & ultra modum continuatos, cursorios videlicet, saltatorios, aliosve: vel particulares, solius quasi sanguinis commotiones organicas, ab aëre calidiore excitatas; unde haud raro accidit, hanc febrem excitari a graviore solis æstu, vel totum corpus, vel specialiter nedum caput feriente.

V.

Remotiores ex hac causarum classe possunt solentque esse errores dietetici, brevi tempore ante accessum commissi.

SCHOL.

Hoc respectu potissimum accusari meretur tam diætæ vinosa spirituosæ calida, diutius jam usurpata: in specie potuum spirituosorum, inebriatorum ac vinosorum, immediate & proxime facta ingurgitatio.

Synochus simplex.

VI.

Synochus simplex est febris acuta continens, summo mane ut plurimum egrotantes invadens, sine horrore antecedente perceptibili, cum æstu insigni, sine remissione fere æqualiter usque ad finem totius periodi continuante: ordinariæ ad primum septenarium excurrens, tuncque critica hæmorrhagia, vel critico sudore cessans.

SCHOL.

Quamvis hæc febris non sub primo statim initio ad summum deveniat gradum, sed aliquo modo successively incrementum capiat suum, nihilominus tamen continentia typi sese in eo manifestat, quod nullam vel remissionem vel intermissionem paroxysmorum formet, sed æqualiter quasi procedat, donec impetrato fine, quem natura intenderat, iterum æqualiter cesset transseatque.

Est autem ille finis hujus febris, ut sanguinis quantitas simpliciter imminuatur; quapropter tacite quasi hæc febris incipit, sine prægresso notabili horrore aut frigore, cum ad solam resolutionem sanguinis in ferum, aut evacuationem ipsius sinceram, non æque necessarium sit, ut interna organa colatoria expandantur, aut dilatentur, sed dictus effectus celeriore fortioreque transpulsu per partes spongiosas facile absolvi queat. Qui effectus imminutorius ordinarie circa dies criticos, vel hæmorrhagia largiore, vel largissimi sudoris profusione, vel per utramque sese manifestat, febrique terminum ponit.

VII.

Differt hæc febris aliquando gradu non modo impetus, sed etiam temporis durationis atque effectus.

SCHOL.

Quando enim causa levior, aut quantitate minor adest, tunc aliquando contingit, ut gradus febris sit lenior, atque periodus brevior existat, unde in tali casu ad quartum usque diem saltem extenditur, & multoties solo sudore largiore, instar ephemeræ, terminatur, atque finitur. Quam ob rationem quoque nos ephemeræ plurium dierum nullam injecimus mentionem, cum hæc determinatio aliquam contradictionem involvat, ideoque rectius statuendum esse putemus, eam febrem, quam medici alias hoc titulo insigire solent, synochum leviolem esse.

VIII.

Subjectum hujus febris constituunt & juniores, & eximia plethorici, præsertim cholericæ, & cholericæ-sanguinei.

SCHOL.

Juniora enim corpora ad generationem multi sanguinis sunt aptiora, quoniam ut plurimum non modo voraciora existunt, sed facili quoque negotio, respectu aliarum commotionum corporis & sanguinis, excedunt. Cholericæ vero, & cholericæ-sanguinei præ aliis sanguine gaudent particulis sulphureis copiose referto, ideoque mobiliore & agiliore, nec non majore ad suscipiendos motus, quoad partes solidas, promptitudine. Hinc tales febres sub temperamenti, ætatis, & plethoræ concursu tanto facilius excitantur.

IX.

Causa materialis proxima atque primaria est sanguis, quantitate excessiva peccans.

SCHOL.

Hæc enim sanguinis abundantia, physica sua mole peccans, molesta existit viis, per quas sanguis moveri debet, eas infarciendo, distendendo, prægravando, quo ipso partim progressus sanguinis liberior successu temporis impeditur, partim diversis craseos læsionibus ansa præbetur: unde necessitas naturalis postulat, ut ipsius imminutione adæquata ac temperata, ejusmodi fanitatis damna præoccupentur.

X.

Remotiores antecedentes causæ petenda sunt a vitiis diætæ & generis vitæ.

SCHOL.

Cum itaque notissimum sit, plethoricum statum ortum capere ac incrementum ex diætâ plena, lauta, vitæque genere otioso, prout hoc sub cap. de plethora fufius explicavimus, hic crambem semel adpositam non recoquimus, sed causas, ibi propositas, tanquam generaliores & remotiores huc quoque adplicamus.

XI.

Occasionales commotionis febrilis causæ proximiores sunt ordinariæ, vel excessus inebriativi, vel motus corporis exæstuatorii nimii, vel graviora animi pathemata iracunda.

SCHOL.

Ab his enim omnibus organica sanguinis commotio atque expansio producitur, quæ plethoram, physice peccantem, naturæ magis molestantam reddit, hancque excitat, ut contra materiam hanc, corpori molestantam, motibus extraordinariis insurgat, eosque tamdiu continuet, donec materiam illam ex parte imminuerit, & evacuaverit.

Synochus putrida.

XII.

Synochus putrida est febris acuta continens, malignitatem compli-

complicatam habens ex causa aliena, sanguini inhirente, a natura tam pro imminuendo & resolvendo sanguine abundante, quam pro excernenda malignitatis causa, suscepta, sine omni remissione, ab initio ad solutionem usque decurrens.

SCHOL.

Quemadmodum vox synochi in genere significat, secundum Galenum, febris continuæ talem speciem, quæ nullis plane distincta est accessionibus aut reduplicationibus: & sub antecedente titulo synocha simplex pertractata fuit, ita in præsentī composita quasi febris indigitatur, ab illa in tantum distincta, quod non equidem ratione typi, sed potius ratione indolis composita adpareat.

Typus enim in utraque febre idem est, uti veteres scriptores, in quorum monumentis potissimum hujus febris mentionem factam esse scimus, testantur, qua de re & Sennertus, & Riverius, aliique legimur: causa autem materialis duplex videtur, quarum altera benigna est, altera vero malignitatem spirat, ita ut hæc febris quasi ex benigna & maligna composita dici possit.

Unde authores quoque pro demonstratione ejusdem, utriusque febris, typi, eandem quoque utrique tribuunt atque adscribunt divisionem, in *acmaesticam*, quando eodem vigore quo cœpit, nec invalescendo, nec decrescendo æqualiter progreditur: *epacmaesticam*, si gradu semper augetur, & de horis in horas æqualiter citra omnem remissionem increbescit: & *paracmaesticam*, quando equidem sine intermissione & remissione æqualiter ad statum usque continuatur, sed paulatim de die in diem decrescendo decurrit.

XIII.

Differt hæc febris a præcedente tam gradu, quam duratione.

SCHOL.

Cum enim duplex hic subsit causa, majorque labor requiratur, omnia febrilia symptomata, & ipse gradus febris, majorem exacerbationem præ se ferunt, quam in synocho simplici, nec minus tota febris longiorem decursum servat, & ad plures septenarios facile durat, cum simplex ut plurimum uno septenario absolvatur: facilius enim utique est, ut sub motu illo sanguinis auctiore, sanguis simpliciter vasa perumpat, ac hæmorrhagia excernatur, aut attritione valida per partes spon-

Colehwitzii Pathologia.

D d

giosas

giosas in serum tenue dissolvatur, quam ut materia illa sulphurea atque subtilis, colatoriorum poros facile effugiens, simul fecernatur, & excernatur.

XIV.

Subjecta hujus febris præ aliis sunt juniores, plethorici & cholericici, peculiari præcipue sanguinis discrasia laborantes.

SCHOL.

Juniores enim præ aliis ut plurimum magis ad plethoram sunt dispositi: plethora autem primarium hujus febris constituit fomitem, & ex temperamento major accedit discrasia sanguinis sulphurea, majorque ad morus activitas, unde major etiam febris exacerbatio, quoad gradum & moram, ortum capere potest.

XV.

Causa hujus febris materialis proxima & primaria, eadem est, quam in præcedente designavimus.

SCHOL.

Sanguis nempe excessiva quantitate peccans, nunc specialiter & extra ordinem intestine commotus, qui ad productionem febris synochæ, qua talis, sufficere potest.

XVI.

Quod autem putrida inde synochus evadat, causa specialis est quærenda in discrasia sanguinis conjuncta, humorum temperatam & naturalem miscelam ladente.

SCHOL.

Hæc ordinarie esse solet discrasia sanguinis valde sulphurea, acris ita, ut ab illius præsentia sanguis quantitate peccans, simul valde tenuis, activus, expansus & mobilis evadat, & intestino motu p. n. aucto, ad dissolutionem properante, agitetur: unde sub hac febre non sola sanguinis imminutio, sed simul hujus materiæ sulphuræ secretio & excretio a natura intenditur. Neque diffitemur, quod aliquando speciale quoddam miasma ex aëre attractum, subtile, activum, fermentescibile, ad massam sanguineam accedens, eundem effectum producere possit.

XVII.

Occasionales causa proximiores eadem sunt cum illis, quas præ-

precedenti febre assignavimus; quibus præterea sanguinearum evacuationum naturalium suppressiones, aut artificialium neglectiones, adjungimus.

Febris catarrhalis benigna.

XVIII.

Febris catarrhalis benigna est febris continua, ut plurimum vere vel autumno, horis vespertinis, cum horrore agros invadens, quem ætus febrilis excipit satis tolerabilis: sub quotidianis remissionibus, novisque exacerbationibus vespertino tempore recurrentibus, decurrens, ad unum alterumve septemvarium excurrens; causamque seroso-lymphalem agnoscens.

SCHOL.

Distinguit se hæc febris a continentibus per remissionem paroxysmorum quotidianam notabilem, & exacerbationem paroxysmorum sine frigore intercedente novo, tanquam omnium continuarum criterio communi. Benignitatem vero suam declarat lenitate febris, atque symptomatum febrilium, nec non eventu ordinarie salutari ac minus funesto.

Ordinarie hæc febris tempora vernalia & autumnalia servat, cum his anni temporibus secretiones & excretiones periphericæ facilius aliquod patiantur damnum, ac impuritates serosæ inde augeantur.

Periodus hujus febris non semper est eadem, dum aliquando ad primum, aliquando ad secundum septenarium durat, prout nempe causæ materialis multitudo, aut minor dispositio brevius aut longius tempus pro sui excretionem poscit.

XIX.

Differt hac febris tam a quotidiana continua, quam a catarrhali maligna.

SCHOL.

Ab illa respectu typi, ratione cujus hæc nostra simplex, illa vero composita existit, & per quotidianos frigoris intercedentis recursus

agnoscitur. Ab hac, respectu causæ, symptomatum, atque eventus. Causa enim in nostra benigna febris est mitior, lenior, neque malignitatem spirat, cum in illa materia peccans sit acrior, subtilior, corruptionem majorem minitans: ideoque symptomata graviora, majusque periculum producents.

XX.

Subjectum hujus febris primario constituunt temperamenta pblegmatico-sanguinea, aut sanguineo-pblegmatica.

SCHOL.

In his enim præ aliis major semper adparatus præsto est materia peccantis seroso-lymphalis, ad catarrhos, & catarrhales affectus in genere disponens: tenerior quoque adest corporis habitus, qui facili negotio ab aëris injuriis externis alteratur. De reliquo tamen alia quoque temperamenta non penitus ab illius invasione excluduntur, si nempe per causarum externarum occasionalium vehementiorem accessum, ordinariorum serosarum excretionum repentinam aut vehementem alterationem, turbationem, aut suppressionem patiantur.

XXI.

Causam materialem proximam constituit humor seroso-lymphalis mucidus, in massa sanguinea, aut circa nobilem aliquam partem, hærens, ex illis discernendus ac excernendus.

SCHOL.

Licet enim ex aliqua parte plethoram quoque accusare liceat ut causam febris generaliore, tamen hæc febris, qua catarrhalis, causam agnoscit principaliter seroso-lymphalem, mucidam, saliam, quæ discrasiam in sanguine constituit, sui que tempestivam emotionem urget: quæ, cum non semper ejus sit conditionis, ut motibus ordinariis & quotidianis, tam propter quantitatem excedentem, quam ob spissitudinem, minoremque mobilitatem, obtemperare possit, in causa est, ut propter illam majores & extraordinarios natura suscipiat motus, pro abstergenda illa & educenda.

Nec

Nec tamen semper & solitaria hæc materia hæret in sanguinea massa, sed aliquando infarctum constituit in pectore, aut capite, & gravedinosa, aut tussiculosa symptomata producit, quæ motus febriles excipiunt. Cum autem hæc materia minus activa atque subtilis existat, febris quoque lenior esse solet, ita ut ante diem undecimum aut decimum quartum raro discedat.

XXII.

Causa antecedens quærenda est in impuritatibus serosis mucidarum & salinarum impedita secretionibus & excretionibus.

SCHOL.

Quodsi enim hæc impuritates semper in sufficiente quantitate, debitoque ordine, prompte excernantur, illarum copia in corpore crescere non potest: cum autem variis ex causis hæc secretio & eliminatio sufflaminetur, non potest non fieri, quin augeantur, aut in certis corporis locis accumulentur, ibique incommoda producant, & sui vegetiorem detrusionem possint, quæ motibus his febrilibus, a natura susceptis, absolvitur.

XXIII.

Causæ occasionales ordinariæ sunt excretionum serosarum suppressiones repentinæ & pertinaciores.

SCHOL.

Hinc videmus, proxime hanc febrem sæpissime excipere coryzam repente suppressam, sudores largiores repente cohibitos: aut supervenire infarctibus catarrhalibus pectoris, qui ad aliqualem jam excretionem pervenerant, nunc autem impeditiore successu laborant.

Nec minus scabies retro pulsâ primam sæpissime huic febrî ansam præbet, aut tinea capitis & achores in ætate infantili & puerili, si forsâ vel refrigeratione externa, vel intempestiva medicatione, per varia unguenta retrocesserint. Quando enim sudoris repentinæ contingunt suppressiones, præcipue corpore prius exæstuato, aut sudores quoque statarii annui quasi critici emanent, tunc sub plus quam tonica externæ peripheriæ strictura serum ad glandulas subcutaneas pro excretionem jam

delatum, aut proxime deferendum, ad interiora retropellitur, partesque salinæ, mucidæ, sulphuræ, sanguini iterum admiscuntur.

Id quod simili modo contingit ab exanthematum supra nominatorum retrocessione, ut hæc materia postmodum sub auctioribus motibus, propter plethoram, & hanc materiam nocivam a natura susceptis, tractu plurium dierum excernatur.

Febris cholericæ.

XXIV.

Febris cholericæ aut biliosa est febris acuta continua, cum horrore incipiens, quem æstus insignis sequitur, tempora exacerbationis ordinariè summo mane servans, evacuationes biliosas comites habens, ad inflammatoriarum speciem pertinens, symptomatibusque gravioribus stipata, ac periculosa.

SCHOL.

Quod hæc febris sit continua, elucet ex permutatione exacerbationis paroxysmorum, nulla intercedente intermissione, sed solum aliqua remissione, quæ tamen satis brevis esse solet.

Evacuationes biliosæ huic feбри familiares sunt aliquando anoterice solum per vomitus biliosos, aliquando catotericæ solum per diarrhœas ejusdem indolis concurrentes. Quodsi autem utriusque generis evacuationes simul contingant, & valide succedant, cholæræ morbi titulus huic feбри specialiter tribuitur: quæ evacuationes, si prompte ac tempestive succedant, bonum eventum promittunt: sicut nimis tarde aut parce succedentes, funestum magis exitum arguunt. Ad inflammatoriarum speciem hanc febrem pertinere, ideo declaramus, quod partim causa materialis ad inflammationes producendas aptissima sit, partim horripilationes sæpissime sub leviori corporis motitatione recurrentes, (alias febribus inflammatoriis quasi propriæ) hic etiam ut plurimum concurrant, partim quod post mortem, si cadavera aperiuntur, intestina aut ventriculus inflammata ac sphacelata deprehendantur.

Gravitatem & periculum hujus febris declarant symptomata graviora, sub æstu vehementi, siti intolerabili, maximis capitis doloribus,

præ-

præcordiorum anxietate cardialgica, vomitibus, diarrhœis, somni defectu, deliriis accedentibus: quæ tamen pro differentia gravitatis causæ quocumque differre solent.

XXV.

Subiectum generale præ aliis constituunt cholericæ, & cholericæ-sanguineæ, præcipue juniores.

SCHOL.

Hi enim particulas sulphureo-salinas, pro copiosa bilis generatione idoneas, abundanter in sanguine fovent, & præ aliis facillime tam ad iracundiam vehementiorem, quam ad motuum vehementiorum susceptionem proniores ac promptiores existunt, nec non respectu plethoricum statum fovent.

XXVI.

Subiectum speciale est vel ventriculus, vel duodenum, vel intestina reliqua tenuia.

SCHOL.

Non quidem hic statimur, dictas partes tanquam subiectum ipsius febris in se spectatæ, sed potius læsionis, a causa materiali proxima inductæ, quam aliquando ventriculus solus, aliquando duodenum, aliquando pars utraque, neque exceptis reliquis intestinis tenuibus, patiuntur, prout nempe in una aut altera illarum fixiorem formaverit sedem.

XXVII.

Causam proxime antecedentem, eamque continentem hujus febris, ponimus in leviori tunica interioris dictarum partium phlogosi, aut inflammatione superficiali.

SCHOL.

Testantur hoc symptomata ardoris & sensus molesti cardialgici circa interiora, cum faucium ariditate, & siti intensa, nec non deliriis.

XXVIII.

Causa materialis proxima antecedens est bilis in ventriculo aut intestina effusa, & tunica interioris substantia porosa sese insinuans, nervæamque sensu molesto afficiens.

SCHOL.

SCHOL.

Hanc causam materialem præsto esse, nullum restat dubium, cum de illius præsentia immediata testentur biliosæ evacuationes, per superiora aut inferiora contingentes: ita tamen, ut in hac febre non adeo magna adsit bilis acrimonia caustica: aut alia materia simul in canali illo membranaceo præsens, acrimoniam bilis obtundens ac involvens, promtamque substantiæ membranosæ aggressionem impediens.

XXIX.

Causa occasionalis proxima ordinariè est vebemens iracundia, vel sub ciborum ingestione, vel proxime post illam, ante plenariam illorum digestionem, perpeffa.

SCHOL.

Bilis enim tunc temporis in ventriculum & duodenum effusa, naturalem quidem possidet suum acorem, sed citius involvitur cibus, quam ad ipsam dictorum viscerum substantiam pertingit, & quamvis levior aliqua ipsius portio eò pertingat, hæc tamen superficialiter magis substantiam membranosam afficit, eamque magis extimulat, ut motus excretorii promptius inde sequantur: ita ut causa materialis effectus minus caustici & inflammatorii in hac febre sit præsentia ciborum ac potuum, bilis acredinem involventium, atque læsionem continuitatis impredientium.

E quibus ita positis ac consideratis, facile quoque elucescit causa & nexus symptomatum essentialium, hanc febrem comitantium. Quemadmodum enim bilis in qualitate & quantitate naturali ad duodenum delata, semper stimulum quotidianum pro excretionem alvina præbet, ita majore quantitate effusa, qualitatem tamen naturalem retinens, leviterque membranam nerveam afficiens & vellicans, motus in illa excitat tractorios & spasticos, unde motus peristalticus augetur, &, si ordinem ad inferiora servat, diarrhœam biliosam, si ordine inverso procedit, bilem versus pylorum & ventriculum propellit, vomitusque biliosos producit. Quodsi autem motus peristalticus modo sursum, modo deorsum vergat, (id quod ut plurimum a copia bilis dependere solet) utraque excretio vegete procedere potest, & in morbo cholera procedere solet.

Febris

Febris biliosa ardens, seu caufus.

XXX.

Caufus est febris acuta continua inflammatoria gravissima, a bilis acrioris in primis viis effusione ac detentione ortum ducens, nullas evacuationes biliosas comites habens, gravissimis symptomatibus gravissimoque periculo stipata.

SCHOL.

Caufus, sive ardens hæc febris, dicitur a summo ætus febrilis gradu, horrorem antecedentem excipiente, & conjuncto ardoris molestissimo sensu in partibus interioribus, unde gravissimam febrium biliosarum speciem constituit. Convenit cum præcedente ratione typi, dum similiter continua existit: ratione causæ generalioris, cum æque ac illa bilem causam materialem agnoscat. Differt autem ab illa gravitate symptomatum, quæ a gravitate causæ, tam continentis, quam materialis antecedentis, dependet: & ut plurimum eventum funestum atque lethiferum comitem habet. Specialiter autem ab illa differt evacuationum biliosarum suppressione, dum bilis neque sursum, neque deorsum in hac febre eji- tur, sed pertinacius in primis viis incarcerata detinetur.

Inflammatoriam hanc febrem vocamus easdem ob rationes, quas sub antecedente titulo adduximus: acuta vero summo jure dicitur, cum ægrotantes non solum acute invadat, sed acute quoque jugulet, iique sæpe die quarto moriantur, ac raro septimum attingant diem.

XXXI.

Subjectum generale hujus febris constituunt persona plethorica temperamenti cholericici, vel cholericico-melancholici.

SCHOL.

Quantum plethora & temperamentum cholericum ad febrem biliosam in genere contribuant, sub præcedente titulo jam dictum est: unde nunc tantum addimus, cholericos ad spasmos quoque proniores Coschwitzii Pathologia. E e esse,

esse, æque ac melancholicos: atque ex hoc fundamento potissimum deducendas esse evacuationum biliosarum pertinaciores suppressiones, quæ tanto promptius succedunt, si ambo temperamenta simul concurrant.

XXXII.

Subjectum speciale idem existit, quod in antecedente febre declaravimus.

XXXIII.

Causa proxime antecedens & continens est actualis diætarum partium arrosio, & profunda inflammatio.

SCHOL.

Hac ex causa occurrit prima inter hanc & præcedentem febrem differentia: sicut enim in illa levior & superficialis inflammatio & phlogosis occurrit, ita in hac actualis læsio continuitatis præsto est: quæ, cum in partibus nobilioribus, & maxime sensibilibus sedem habeat, in causa est, ut major deinde sequatur sanguinis affluxus, ejusque, ob continuitatis læsionem, extravasatio & stasis, quæ ab acrimonia bilis acida in coagulationem, & facillimo negotio in corruptionem sphacelofam ruit.

XXXIV.

Causa materialis antecedens proxima est bilis acris & caustica, in ventriculo aut intestinorum tenuium canali hærens.

SCHOL.

Diximus in præcedente titulo, bilem in intestina ultra modum effusam, esse causam materialem proximam febris cholericæ, sine notabili respectu ad ejus acrimoniam. In casu autem adest longe major, & consideratione digna acrimonia acida & caustica corrosiva, minor vero materiæ ipsius effectum corrosivum impediens præsentia, quin potius talis materia accedat in loco læsionis, quæ acorem bilis adhuc majorem reddere valet.

Id quod satis manifeste concludere licet e diverso invadendi modo; causus enim producitur, quando ægri ira excanduerunt vehementissima post ciborum ingestorum concoctionem, multo magis post illorum distributionem, & vacuis quasi existentibus intestinis.

Hic

Hic enim bilis effusa, vel per se acrior, substantiam ventriculi aut intestinorum promte & sine impedimento aggreditur, cum nulla in illis præsto sit materia, cui involvi possit, vel reliquiis ciborum potuumque aculentibus permiscetur, acoremque majorem contrahit acidum corrosivum, idque tanto facilius, tantoque gravius, quo magis cibi potusque ingesti fermentativæ & aculentis indolis extitere.

XXXV.

Causæ occasionales proximiores hujus febris sunt iracundæ commotiones animi gravissima, post ciborum concoctionem perpeffa: & errores dietetici aliquando simul commissi.

SCHOL.

Quodsi enim tunc temporis bilis in duodenum effundatur, quando a chymosa & chylosa materia liberum & vacuum existit, materia biliosa acrior & caustica tanto promptius substantiam intestinale aggreditur, eique læsionem continuitatis affert. Ex altera parte suum quoque conferunt solum cibum aut potum fermentativi proxime assumpti, ex fructibus horæis, vinis dulcibus, aut cerevisiis valde fermentescibilibus, ad acorem pronis. Horum enim reliquiæ, si cum bile conveniunt, acidam ejus acrimoniam adaugent, eamque penitus corrosivam reddunt, ut instar summi caustici substantiam intestinale arrodere possit. His non immerito quoque adnumeramus corporis perfrigerationes, post prægressus ejus exæstuationes forsitan perpeffas, quippe quæ stricturis spasticis, detentioni materiæ biliosæ tanto majorem ansam præbent.

Febris scarlatina.

XXXVI.

Febris scarlatina est febris acuta continua, exanthematica benigna, a colore scarlatino, quo totum corpus perfunditur externum, nomen gerens, horrore febrili invadens, sub æstu continuo, ad unum septenarium decurrens, & post ardorem in cute cessantem, squammulas tenuissimas furfuraceas

secedentes relinquens, a sanguinis abundantia & aliquanti acrimonia ortum trahens.

SCHOL.

Decimus, hanc febrem acutam atque continuam esse, dum ad modum acutarum & continuarum, impetu satis vegeto, licet non enormi, decursum suum brevi spatio unius septenarii, imo aliquando femi-septenarii absolvit, nullasque paroxylmorum intermissiones format, sed jugi continuate, intercedente saltem remissione, decurrit.

Exanthematica autem dicitur, quoniam sub hac febre excretio quædam peripherica contingit in superficie cutis, post cujus efflorescentiam, per aliquot dies continuatam, febris remittit atque cessat. Exferit sese hæc excretio non equidem per distincta quædam exanthemata pustularia, aut maculosa, sed rubore intenso æqualiter diffuso, tam per totam faciem, quam per reliquam corporis peripheriam, cum aliquanti habitus externi turgescencia æquabili, & ardore quasi pruriginoso.

Benignam hanc febrem declaramus, quoniam symptomatibus, malignitatem testantibus, ordinarie haud stipata existit, nec ægrotantes hac febre succumbunt.

XXXVII.

Subiectum hujus febris constituunt persona plethorica, temperamenti sanguinei, aut sanguineo-cholerici, & ætatis puerilis, aut prima juvenilis.

SCHOL.

In hac enim potissimum viget status plethoricus, & sanguis floridior existit, qui ad commotiones orgasticas, atque febriles pronior est, præcipue si temperamentum cholericum concurrat, quippe quod particulis sulphureis ac agilibus in sanguine magis abundat.

Nec minus dispositio habitus corporis hic multum contribuit: cum enim sanguinis tenuitas, & partium spongiosarum mollities & laxitas inter se conspirent, tanto facilius contingit, ut sub accedente motu febrili, sanguis quasi universaliter ad peripheriam pellatur, & cum sanguine

guine simul subtilior salino-sulphurea impuritas advehatur, quo tanto promptius per poros cutaneos sub motu illo jugiter continuato transpirare & exhalare possit.

XXXVIII.

Causa materialis proxima esse videtur sanguis, partim quantitate abundante in genere peccans: partim in specie nimis tenuis; & leviore acrimonia sulphurea aut salina imbutus.

SCHOL.

Id quod adparet, tam ex subjectis plethoricis, quam ex ardore, summoque rubore, quo pannum scarlatinum cutis æmulatur, & denique ex ipso effectu ultimo, quo febris & efflorescentia peripherica tandem transpiratione paulo largiore, aut in maxime adfuetis hæmorrhagiarum critica terminatur, & sub illa auctiore transpiratione cuticulam quasi in furfures leniores solvit, ejusque secessionem relinquit.

XXXIX.

Causam remotiorem antecedentem constitunt omnia, que partim plethoram augere, partim eandem commovere, partim denique impuritates salinas sulphureas augere possunt.

SCHOL.

Referimus itaque ad hanc classẽ causarum errores diæteticos, circa ejus plenitudinem lautamque indolem commissos: sanguinis exstuationes, tam a potibus calidioribus, quam a motibus corporis exagitationis, & æris externi calore dependentes: hæmorrhagarum excretionum adfuetarum suppressiones; unde videmus, illa subjecta potissimum hac febre corripì, quibus in prima ætate narium hæmorrhagiæ emanãre, aut in sexu fœminino menses suppressi fuere.

Febris papularis.

XL.

Febris papularis, qua ab aliis quoque purpura urticata vocatur, est species febris acutæ atque benignæ exanthematicæ,

a sanguinis commotione extraordinaria oriens, exanthemata papularia (quasi cutis urtica tacta fuerit) cum ardore & pruritu summo, formans.

SCHOL.

Acutam vocamus hanc febrem, quoniam acutarum modo ægros invadit horrore, leni quidem, quem æstus excipit, cum capitis gravativo dolore, ac inopinata faciei ac peripheriæ corporis intumescencia, & brevi satis periodo etiam decurrit: dum ultra quatuor dies raro durat, frequentius vero breviori adhuc tempore decursum suum absolvit.

Febrim ipsam quod attinet, ordinarie illa ita levis & brevis existit, ut fere nomen febris non mereatur, cum ut plurimum totus affectus paucis horis, sex nempe aut duodecim, absolvatur. Interim, cum aliquando contingat, ut febrilem typum affectus assumat, & aliquot paroxysmis repetitis recurat, quos tunc quotidie fervare solet, & per tres quatuorve dies continuare, ad febrim classem relatus est, de qua tamen dicere fas est, quod ratione typi vaga vocari mereatur.

Benignam vocamus, quoniam ordinarie adeo benigna est, ut ægri orthostadii, ad minimum per intervalla, esse possint, neque unquam fere sub illa moriantur, licet hoc non negandum sit, quod, sub frivole admissis refrigerationibus, anxietates præcordiorum pariat. Interim Nenterus hanc febrem, se aliquando & epidemicam, & malignam observasse, notavit: id quod propria observatione hæcenus confirmare non possumus, interea tamen observationis veritati quidquam detrudere nolumus, cum in specie epidemicæ constitutionis concurrentis mentionem faciat, ubi tamen negare non possumus, ex ipsa relatione historica probabiliter concludendum esse, hanc febrem magis inflammatoriam fuisse, exanthematum autem illorum concursum magis pro accidentali, quam essentiali, habendum esse.

Exanthematica hæc febris audit, quoniam sub hoc affectu, exanthemata, in cute adparentia, aspectui se sistunt, in forma tuberculorum, aut etiam vibicum, longiorum ac latarum, indistinctæ magnitudinis, coloris pallidioris, interstitiis tamen depressis rubentibus, pruriturum ac ardorem inferentia, quasi urtica recente corpus tactum fuerit.

XLI.

Subiecta huic febre obnoxia sunt itidem corpora plethorica, & prae aliis juniora.

SCHOL.

Quamvis quidem iuniores ut plurimum huic adfectui subiciantur, nihilominus etiam haud raro provecioris ætatis personæ, & plethorica fuerint, hac febre corripiuntur, præcipue habitum corporis possidentes inter laxiorem & strictiorem quasi intermedium, qualis sanguineo-cholericorum, & sanguineo-melancholicorum est. In his enim sanguis satis adhuc tenuis est, ut in partes spongiosas impelli possit, cum tamen aliqua dispositio major in his temperamentis occurrat, ad spasticas contractiones subeundas, hinc facilius vibices illæ, tanquam particularis stricturæ intercurrentis indicia ortum trahunt. Quod enim exanthemata elevata distincta, modo majora, modo minora formet, id dependere existimamus a motu partium solidarum quasi mixto: dum nempe ab interioribus sanguis movetur ad exteriores, in his autem spastica strictura intercurrentis, non tamen æqualis, nec fortior concurrit, ita, ut quædam cutis exterioris fibræ relaxatæ, aliæ vero strictæ existant, quarum illæ elevationes ac vibices concedunt, hæ vero depresso spatia formant.

XLII.

Causam materialem hujus febris eandem agnoscimus in genere, quam in priore accusavimus, quantitate tamen & gradu minorem ac leviolem.

SCHOL.

Id ipsum docet subiectorum conditio, quæ tam de sanguinis abundantia, quam de ipsius aliquali discrasia sulphurea testantur.

XLIII.

Neque alias accusare possumus causas occasionales, quam quæ sub præcedente febre indigitata fuerunt.

Febres

Febres contagiosæ & malignæ.

I.

Febres contagiosæ & malignæ sunt febres acutæ & continua, quæ vel ex epidemica aëris constitutione populariter grassantur, vel ex specialissima materia peccantis indole, gravioribus, ac ut plurimum lethaliibus symptomatibus, citra respectum individualis dispositionis concurrentis stipata, & propter materiam, putridam corruptionem minitantem, suscepta sunt, ac facile, imo ordinariè, per contagium vel universale vel particulare, aliis subjectis communicantur.

SCHOL.

Acutas & continuas has febres esse, asserimus, quoniam ex morborum historia notissimum est, chronicas & intermittentes febres, neque malignitatem, neque contagium, (quod tamen præcipuum malignitatis febrilis indicium est) comitem habere: quamvis enim a quibusdam intermittentibus quoque aliqualis malignitas adscribatur, id tamen sensu saltim latissimo adplicari potest, & potius de harum februm anomalia, quam de vera illarum malignitate dici debet. Licet enim intermittentes sæpissime epidemice sint, & populariter grassentur, sola tamen epidemia non malignitatem restatur, sed hujus præsentia partim ex contagio, partim ex gravissimorum symptomatum concursu ac deleterio, in putredinosam corruptionem tendente, eventu communiore præsumitur.

Sunt autem symptomata, febris malignitatem declarantia, varia, fatisque multa, quorum non omnia semper in omnibus subjectis, sed in aliis pauciora, in aliis plura, occurrunt, eoque ipso majorem minoremve malignitatis gradum declarant. E quibus tamen maxime prælucent virium prostratio insignis, in primo statim morbi initio, citra causas manifestas occurrens: Vigilæ pertinaces, atque hinc deliria graviora: variæ excretiones, præsertim sibi invicem contrariantes: pulsus debilitas & inæqualitas: lipothymia: convulsiones: insensibilitas citra necessa-

cessaria, ita ut agrotantes sub æstus exacerbatione neque sitim, neque capitis dolores, vel quocunque tempore, neque excretiones ordinarias advertant.

Affectus soporosi & comatosi: plurium exanthematum, specie diversorum, concursus: exanthematum, licet ordinariorum, vel præmatura & impetuosa eruptio, vel minus constans duratio, aut facilis ac vaga retrocessio: sub quibus omnibus præcordiorum anxietates, animi desperabunda dejectio, & rerum alias æstimatione notabili profecutorum inadvertentia & neglectio, concurrere solent, nec minus secretionum & excretionum debitarum defectum junctum habere.

II.

Febres contagiosæ semper sunt malignæ.

SCHOL.

Cum enim ipsum contagium ad principaliora malignitatis febrilis signa referatur, nullum restat dubium, semper malignitatem adesse, ubicunque contagiosa febris indoles animadvertitur.

III.

Febres malignæ non semper sunt contagiosæ.

SCHOL.

Notandum est merito de hisce febribus, quod equidem valde frequenter, verum tamen non semper, & pari respectu sibi invicem jungantur atque concurrant.

Malignitatis enim causæ alio tempore esse possunt universaliore atque communes, in ipsa causâ materiali proxima totius febris hærentes, tunc quoque contagium causantes, quæ alio tempore plane individuales sunt, & a particulari humorum discrasia, ejusque cum illa causâ universaliore concursu, dependent.

Unde e.g. febris catarrhalis, quæ sporadice aliquando grassatur, & toto genere benigna existit in plurimis subjectis, hoc non obstante, eodem tempore certo individuo uni aut alteri, maligna ac deleteria esse potest, ob specialem hujus individui dispositionem cacochymicam, aliamve morbosam in corpore ante accessum febris præexistentem, & neque per contagium allata, neque per contagium ulterius propagata observatur.

IV.

Differunt hæc febres malignæ inter se notabiliter gradu malignitatis.

SCHOL.

Aliæ enim harum febrium ab essentia sua malignæ dici merentur, quippe quæ ex sua essentia, semper & sine exceptione malignitatem suam declarant, quotiescunque occurrunt: ad quarum classem merito pestem, febresque pestilenciales, & post has, petechialem veram referimus: de quibus notorium est, quod non modo gravissimis symptomatibus malignitatem testantibus, sed maxime quoque funesto & deleterio eventu in quamplurimis personis indolem suam prodant.

Aliæ vero mitioris indolis existunt, ita ut de illis statuere fas sit, quod equidem ex causæ materialis indole, ad malignitatem pronæ existant, facile sub causarum, materiam malignam exaltantium concursu revera malignæ evadant, verum his causis deficientibus, frequenter etiam satis benigne, & sine specialis malignitatis indicio occurrant atque decurrant: licet in comparatione ad reliquas benignas, simpliciter tales, propter hanc dispositionem malignarum titulum mereantur. Ad harum classem merito referimus febrem petechizantem, purpuram, variolas atque morbillos, de quibus quotidiana experientia loquitur, quod, si malignitatem exerant, ordinarie talem exaltationem & exacerbationem causæ, vel a regimine & methodo, vel a peculiari aëris epidemica constitutione experiantur.

V.

Differunt porro hæc febres respectu presentia exanthematum.

SCHOL.

Sunt enim ex illis, quæ semper exanthematibus stipatæ sunt, nec unquam sine illis occurrunt, & ex parte ab illis denominationem suam habent: quorum referenda est pestis, febrisque pestilencialis, in quibus vel anthraces, vel bubones, vel maculæ petechiales adparent: febris petechialis, variolæ, purpura atque morbilli.

Siquidem ex altera parte febres quoque malignæ & contagiosæ occurrunt, quibus exanthemata vel plane non solennia, vel ad mini-

num æque infrequentia existunt: & huc referimus febrem petechizantem, exinde nomen suum habentem, quod maculæ petechiales quandoque adsint, aliquando vero absint, præsentem tamen eadem febris essentiali specie & typo: pertinent huc quoque tam catarrhalis maligna & Hungarica, seu castrensis, a loco natali, modoque primæ communicationis & propagationis ita dicta, quam febres compositæ, malignitatem aliquando conjunctam habentes.

VI.

Subjecta, his febribus in genere præ aliis facilius obnoxia, graviusque decumbentia, sunt personæ, quoad ætatem juniores, plethorica, & quoad temperamentum floridiores & activiores.

SCHOL.

Ut enim taceamus pronitatem ac facilem proclivitatem ad suscipiendum motus, qua juvenes & activæ personæ gaudent præ senioribus, & senioribus, juniores, etiam majore ordinarie laborant plethora, quæ per se motus extraordinarios solidarum ac fluidarum partium minus tolerat, iisque impedimento esse solet; tanto magis autem in statu præternaturali, ubi materia peccans præsto est, corruptionem corpori minitans, sui que tempestivam excretionem postulans, hanc summe necessariam excretionem ultra modum retardat, impedit ac sufflaminat, ut tanto graviore noxæ inde emergant: unde vulgus æque ac Medici observare solent, corpora illa apparenter robusta, quadrata & succi plena, graviori periculo sub ejusmodi febribus subjacere.

Ratione temperamenti floridioris & activioris, hic maxime in considerationem veniunt sanguinei, sanguineo-cholericæ, & sanguineo-phlegmatici; hi enim omnes spongioso gaudent corporis habitu, & sanguine mobiliore. Quod autem floridi, & spongiosi habitus personas huc referamus, id ex duplici fit ratione: quoniam hæc corpora, propter pororum fibrarumque laxitatem magis disposita sunt ad receptionem materiæ peccantis miasmaticæ, cum aëre advenientis, per corporis peripheriam, & licet non solitarie per poros hæc materia corpus ingrediatur,

sed etiam mediante inspiratione atque saliva deglutita advehatur, sub motuum secretiorum validiorum (quos quidem prompte suscipiunt) continuatione, ob eandem fibrarum mollitiem & laxitatem, citius atomiam incurrunt, & virium motricium debilitatem patiuntur, unde iterum secretionum & excretionum debitarum successus infringitur, materia noxia diutius, quam par est, in corpore detinetur, cum humoribus circumpellitur, iisque tanto promptius labem corruptionis affricare potest.

VII.

In specie tamen certæ ætates, certis quoque harum febrium speciebus præ aliis subjacent.

SCHOL.

Hoc intuitu variolæ atque morbilli in specie morbi infantiles ac pueriles vocantur, cum longe frequentius faciliusque infantes puerosque corripiant, quam adultiores: cum e contrario reliquæ hujus census febres, sine tali specialissimo respectu ætatis, homines corripiant.

VIII.

Causam materialem proximam febrium malignarum & contagiosarum in genere constituit miasma aliquod peregrinum.

SCHOL.

Sub hoc miasmatis titulo intelligimus materiam aliquam peregrinam, & mixtioni animali plane contrariam, ordinarie in corpore non existentem, sed aliunde advenientem, seque humoribus nostri corporis immiscentem.

IX.

Materia hujus miasmatica indolem magis a posteriori & ab effectu, quam a priori explicare & declarare possumus.

SCHOL.

Cum enim quotidie videamus, contagii materiam ab uno corpore alteri communicatam, non esse visibilem, multo minus palpabilem, sed insciis ac invitis, non advertentibus hominibus, corpus intrare; eandem
præ-

præterea probabilissime pauca, imo paucissima quantitate, ad corpus deferri: multorum tamen atque graviorum motuum authorem evadere: & tandem effectum suum proximum, (si in corpore maneat) corruptione, vel actu putredinoso-fermentativa, vel inflammatoria, vel exulceratoria exserere, prout nempe specifica miasmatis morbofi constitutio id concedit.

Exinde merito colligimus, materiam miasmaticam esse 1. tenuissimam, atque halituosam, ut sub halitus subtilioris ac incomprehensibilis forma corpus intrare possit.

2. Quod sit indolis activæ, & modo agilioris, modo agilissimæ, ut paucissima licet quantitate admixta, semel vel ad humores, vel ad partem quandam nobiliorem delata, nec tempestive iterum expulsa, ipsius corruptionem dissolutoriam certissime post se trahat, aut minetur.

3. Quod in specie sit corruptoria, & mixtioni animali e diametro contraria atque noxia, & nisi in corpore vivo, ad minimum tamen in mortuo, putredinem promptissime producens.

4. Quod hæc materia peccans per artem humanam non sit corrigibilis, aut alterabilis, sed solis motibus secretoriis & excretoriis, tempestive tamen, constanter, & placide adornatis, expugnabilis.

X.

Hæc materia morbifica consideratio sufficere potest ad scopum medico-therapeuticum.

SCHOL.

Etiam si hujus materiæ texturam specificam, & physicam a priori exquisite determinare non valeamus, nullum tamen exinde redundat damnum in curationem harum februm: hæc enim ipsius, quam supeditavimus, contemplatio notanter Medico indicat, quid ipsi circa illam agendum, quidve omittendum aut evitandum sit: nec ullo modo majus respectu therapie emolumentum ipsi accrescet, etsi physicam ipsius texturam ac indolem perspectissimam haberet, cum ad minimum ob brevitate temporis, & activitatem materiæ, ejusque tenuitatem summam, nullam ipsius correctionem aut alterationem materialem ac essentialem suscipere, aut obtinere posset.

XI.

Causam remotiorem materialem quarimus merito in putridis terra exhalationibus, aëris atmosphærico communicatis, & per consequens in aëre particulis peregrinis miasmaticis referto & inquinato.

SCHOL.

Ordinarie enim videmus, contagiosas atque malignas ejusmodi febres non omni tempore, aut anno, grassari, sed certam aliquam aëris constitutionem sequi, sive illa specialis constitutio universaliores, sive particulares causas antecedentes agnoscat, quæ tamen in eo inter se conveniunt, ut generaliter ad motum intestinum putridum disponant.

XII.

Ad universaliores ejusmodi causas concurrentes referimus tempestates pluviosas, ulidas, & simul calidas, aut potius tepidas, ventorumque vegetiorum & sicciorum defectum.

SCHOL.

Cum enim superflue humiditates vehiculum motus fermentativi constituent, a calore autem particulæ sulphureo salinæ parim suppedientur, partim commoveantur, hinc deficientibus ventis, has particulas cito diffiantibus & dispergentibus, oritur earundem quasi stagnatio in aëre, majorque intestina commotio: unde, si postmodum cum aëre, sine quo vivere non valemus, nostra aggrediantur corpora, in illis humorum alterationes, & mixtionis similes corruptiones post se trahunt.

Hinc non minus loca ulida, humida, ventorum calidiorum tractui exposita, majorem dispositionem habent, ut febres malignæ atque contagiosæ frequentius in illis observentur.

XIII.

Causam magis specialem & particularem antecedentem constituunt effluvia contagiosa, ab alijs corporibus putridis, jamjam presentibus, emanantia.

SCHOL.

SCHOL.

Hujus generis sunt effluvia cadaverum putridorum in genere, vel in specie morbo simili contagioso & maligno extintorum; qua ratione videmus, febres ejusmodi malignas frequentius ortum capere post clades & cædes graviores castrorum, si præcipue corpora occisa vel nimis diu, tempestate existente calida, insepulta maneant, vel non satis profunde sepeliantur, etsi sana de cætero fuerint corpora. Multo magis certiusque autem hoc contingit, si febres putridæ malignæ antea jam in castris grassatæ fuerint.

Pestis, & febres pestilenciales.

XIV.

Pestis est febris summe acuta, maligna atque contagiosa, exanthematibus peculiaribus stipata, a miasmate peregrino putredinoso subtilissimo oborta, quod mixtionem animaleam putredinosa corruptione proxime destruere valet, epidemice grassans, & plurimos agrotantium jugulans.

SCHOL.

Pestem in genere ad febres pertinere, satis evincunt phænomena circa illam occurrentia, & excretiones, quas cum febribus communes habet, periphericæ: etiamsi enim aliquando exempla legantur de peste sine febre, hæc vel ad plane extraordinaria pertinent, vel plane dubia sunt, cum plurimæ observationes de peste, cum & sub febre oberrante, testentur.

Summe acutam hanc febrem esse, testatur acuta ipsius invasio, brevique ipsius periodus, qua ægri ut plurimum ex improvise peste corripiuntur, graviter decumbunt, & paucissimis diebus vel evadunt, vel iisdem imo paucis horis, succumbunt, & moriuntur.

Malignitatem pestis testantur summum contagium, lethalis ac summe funestus apud plurimos eventus, gravissima symptomata, malignis febribus in genere familiaria, hic autem gradu majora: Exanthemata alias minus consueta & insolita, anthraces nempe, bubones, & maculæ petechiales extraordinariæ & insolitæ magnitudinis.

Quod

Quod a materia miasmatica peregrina putredinosa ortum capiat, & epidemice grassetur, id apparet ex effectu putredinoso, quem semper inducit, vel in corpore vivo sub carbunculis pestilentialibus, in sphacelum abeuntibus, vel in defunctis sub putredine, mox post mortem invalescente, & rigorem emortualem impediende: sicuti generationem pestis a miasmate adventitio, nec unquam domestico, magis testatam facit, rarior ipsius, per DEI gratiam, existentia, & quod nusquam sua sponte ex intrinsecis domesticis quasi, & in humoribus generatis causis, sed post supeditatas aliunde causas, per effluvia aliena aëri, & per aërem corpori communicatas, oriatur.

XV.

Febris pestilentialis ab ipsa peste stricte dicta, differt non essentia, sed gradu.

SCHOL.

Hinc febris pestilentialis titulus tali competit febri acutæ & malignæ, quæ non modo instar pestis a simili miasmate oritur, sed periodo breviori reliquas continuas febres longe antecellit, respectu exanthematum, symptomatum, & lethiferi eventus, proxime ad pestem accedit, tardiore tamen gradu, & diutiori duratione notabilibusque paroxysmorum formationibus a peste ipsa sese distinguit.

XVI.

Subjectum pestis & febrium pestilentialium, respectu ætatis, sexus, aliarumque circumstantiarum, difficulter est determinabile.

SCHOL.

Videmus enim, his affectibus corripri sine discrimine, juniores æque ac seniores, infantes ac pueros, viros & fœminas, virgines ac maritatas, gravidas, & uterum non gerentes: nec temperamentorum plane distinctus concursus hic observatur, quamquam negari nequeat, quod facilius miasma contagiosum recipiatur, ac majore difficultate superetur a temperamentis laxioribus, spongiosis, plethoricis, & cacochymicis, cujus phœnomeni ratio ex antecedentibus facile patet.

XVII.

XVII.

Causam materialem constituit miasma pestilentielle, per contagium aliunde communicatum.

SCHOL.

Id quod obtingit, quando a corporibus peste correptis, tam vis, quam eadem oppressis & putrescentibus, effluvia ejusmodi maligna putrida exhalant, aëri permiscuntur, & cum aëre, etiamsi illum non totum inquinant, tanquam commodissimo vehiculo, ab uno corpore ad aliud, ab una domo ad aliam, & ita ad plura loca successive vehuntur.

Et quamvis non negandum sit, hoc pestilentielle miasma non semper cum aëre immediate ad alia loca deferri, sed etiam mediantibus vestimentis laneis ac lineis, aliisque utensilibus, aut mercibus aliorum transportari, tamen rationi consentaneum esse arbitramur, quod ad minimum potissimam partem, mediante aëre, primo ad illas merces, eaque utensilia perveniat miasma illud pestilentielle: cum non omnes illæ res, quibus adhæret, & cum quibus transportatur, ejus sint conditionis, ut immediate per contactum ægrotantium, sudorem, contrectationem, aut alia hujus generis via, inquinari potuissent.

Febris petechialis, & petechizans.

XVIII.

Febris petechialis est febris acuta continua maligna, & exanthematica, maculis rubris, ictuum pulicum instar, ab aliis exanthematicis sese distinguens, ob causam malignam excitata, frequentissime letifera.

SCHOL.

Hanc febrem de acutarum & continuarum classe esse, nullum subest dubium, declarante id ipsius periodo, & typo.

Exanthematicam illam esse, testantur maculæ, in superficie cutis, præsertim circa collum, humeros, manuumque carpum, aliisque corporis locis, efflorescentes, formam ac faciem morsuum pulicum referentes, a quibus stigmatis tamen defectu distinguuntur.

Malignitatem suam ordinarie declarat, tam ipso contagio, quo fa-

Colechowitzii Pathologia.

Gg

cillime

cillime aliis communicatur, quam generaliter eventu deleterio, quo in plurimis ægrotantibus stipata existit, & denique symptomatibus gravioribus, aliis malignis communibus.

XIX.

Febris petechizans est species acutarum continuarum, & malignarum, non exquisitè maligna, nec semper & exquisitè exanthematica, a leviori causa, quam petechialis vera, ortum ducens.

SCHOL.

Contradistinguimus merito hanc febrem veræ petechiali, varias ob differentias, circa utramque occurrentes. Præter ea enim, quod ordinariè cum catarrhali maligna pro essentialiter una habeatur, occurrit 1. differentia gradus malignitatis, quippe quæ hic longe levior existit, quam in petechiali: 2. diversitas humoris, specialiter a miasmate morbofo affecti, dum hic potissimum lymphæ, in petechiali autem primario sanguis, subjectum causæ constituit: 3. differens frequentia exanthematum, quæ ad petechialem essentialiter, ad petechizantem quasi accidentaliter pertinent, ita ut petechiæ in petechiali emanentes, positivum damnum inducant; quod in petechizante non observatur, dum plurimi ægrotantium exanthemata non experiuntur, & tamen non minus feliciter febrem superant, haud raro autem contingit, ut proventus macularum occasionalibus causis sit adscribendus: 4. differentia quoque eventus lethiferi: quamvis enim utraque febris periculo non careat, gravius tamen, & quasi universale periculum premit petechialem veram, præ petechizante.

XX.

Subjecta utriusque hujus febris ordinariè sunt eadem, quæ §. VI. declaravimus.

SCHOL.

Sic enim corpora quoad habitum exteriorem laxiora, & molliora, ex una parte miasma illud morbosum facilius admittunt, atque recipiunt, ex altera autem propter fibrarum molliem ejus promptiori expulsionem, & excretionem non sufficiunt, unde diutius in humoribus moram agendo, facilius illorum mixtionem destruere potest.

Nec

Nec minus status plethoricus ad difficiliorem miasmatis excretionem, & secessionem ab humoribus confert: dum materiæ movendæ multitudo motibus non respondet, eosque tardiores efficit: aut si causæ, orgasmum sanguinis & plethoræ commotionem excitantes, vel ex diætâ prægressa, vel ab animi pathematibus, vel a medicamentis, accedant, materia miasmatica tanto firmitus humoribus irretitur, & via exclusionis præcluditur.

XXI.

Causam materialem proximam febris petechialis ponimus in miasmate subtili salino-sulphureo, massa sanguinea ex aëre communicato.

SCHOL.

Hujus materiæ effectus in sanguine est dissolutorius & fermentativus intestinalis motus, sanguinem ita intestine exagitans, ut quasi portiunculæ ab illo secedant, & sub cute stagnationes minores forment, sub quibus tamen miasma illud malignum simul ad cutem defertur, & per illam ejicitur. Et quamquam hæc materia, quoad essentiam, in genere cum miasmate pestilentiali convenire possit, notorie tamen differentia gradus activitatis aut subtilitatis intercedit, quæ quidem in corpore nostro eandem essentialiam energiam dissolutorio-putredinosam exferere valet, sed tardiore ac leniore gradu incedit; id quod adparet ex leniore invasione, diutiori duratione, tam totius febris, quam symptomatum periculorum, exanthematum simplicitate, & minore strage, quam in comparatione cum antecedentibus edit, licet effectus in genere sit valde fonticus & periculosus, & specialiter, si morbus naturam superet, putredinosus dissolutorius.

De reliquo minus cum quibusdam solliciti sumus, an causa hæc materialis specialissimam aliquam possideat figuram, salibus acribus, acidis & corrosivis similem, fibras sanguinis discindentem, totamque ipsius massam atque compagem hoc pacto dissolventem, & corruptionem masse humorum producentem: an vero verminosæ, aliusve indolis existat; cum ficta talia atque supposita saltim pro stabiliendis certis hypothesebus inserviant, nequaquam autem sufficiant, ut exinde certus verusque aliquis nexus indicationum curatoriarum, causis adæquatus, elici valeat.

XXII

In petechizante aut catarrhali maligna eandem quidem supponimus materiam miasmaticam, sed partim pauciozem, aut gradu activitatis debiliozem: partim specialiter magis lymphæ & sero, quam ipsi sanguini inbarentem.

SCHOL.

Adparet hoc exinde, quod hæc febris principaliter sit catarrhalis, & causas catarrhalium agnoscat, in hanc vero malignam & exanthematicam quasi degeneret, ex accessu materiæ miasmaticæ, & malignitatem secum vehentis: unde quoque excretio exanthematum vaga est, ita ut modo plane deficiat, modo adsit, modo etiam sub purpuræ forma adpareat.

XXIII.

Causam occasionalem sæpe constituunt varia corporis alterationes, ab æris vicissitudinibus perpeffa.

SCHOL.

Sic v.g. in causa esse potest enormis æstivus calor, eumque excipiens repentinum frigus. Cum enim sub calore eximio humores nostri corporis valde exagitentur, atque abhinc in particulas salino-sulphureas facile resolvantur, quæ tanquam noxiæ tempestivam sui excretionem postulant, accessus frigidæ auræ, hanc excretionem, per corporis peripheriam contingentem, impediendo, damnum, mixtioni animalis adfert particulas illas in massam humorum retrudendo, quæ, si cum effluviis miasmaticis concurrant, communem cum illis causam faciunt, tantoque graviora damna sanitatis producant.

Sic etiam pluviosæ & frigidulæ tempestates, vernali & autumnali tempore familiares, ad affectus & febres catarrhales in genere disponunt, quibus si specialia miasmata & effluvia jungantur, catarrhales malignæ, seu petechizantes, inde ex complicatione causæ, originem ducunt.

Variolæ.

XXV.

Variolæ sunt febris acuta continua & exanthematica spe.

Species, exanthemate pustulari apostematico-ulcerascente, ab aliis exanthematicis sese distinguens, per contagium facile propaganda.

SCHOL.

Loquimur hic de variolis veris, & stricto nomine ita dictis, de quibus universalis observatio testimonium præbet, quod sub febrili typo atque periodo continuarum & acutarum decurrant; quamvis in uno alterove subjecto gradus hujus febris adeo mitis sit, ut vix ægrotare variolos infantes dicere fas sit.

Contagiosas esse variolas, iterum quotidiana observatio docet, dum non modo ab Ill. Stahlio notatum est, totum variolarum proventum in genere Afris deberi, easque ab illis ad Europæos per contagium translatas esse, sed toto die videmus, quod variolæ, quando grassantur, ordinariè per contagium alterius propagentur, hac tamen intercedente differentia, ut ordinariè unus homo semel saltim per vitam hoc contagio adficiatur, & valde rarum sit, pluries ab illo unum eundemque hominem affici.

Exanthema pustulare esse dicimus, ab ipsius figura externa, qua sese distinguit a morbillorum figura semilenticulari, febre papulari, & maculis petechialibus: cum autem sub pustulari forma aliquam cum purpura miliari habeat convenientiam, notandum est, has pustulas variolosas, in principio eruptionis quidem minores esse, de die in diem vero majores fieri, die septimo in suppurationem abire, tandem ruptas escharam formare, & plerumque vestigia exulceratæ cutis post se relinquere, id quod purpuræ nunquam familiare existit.

XXV.

Distinguuntur variola a quibusdam in distinctas, & confluentes: infantum, & adultorum: benignas & malignas.

SCHOL.

Verum equidem est, variolas veras modo apud infantes, modo apud adultos occurrere: modo distinctas, & distincte per corpus distributas, modo confluentes & insigni copia adesse: modo benigniores, modo maligniores adparere: verum licet omnes hæ circumstantiæ medici attentam considerationem mereantur, nequaquam tamen diversas efficiunt

variolarum species, in historia morborum multiplicandas, manent enim semper essentialiter eadem variolæ, & febris continua exanthematica.

Respectu enim ætatis non differt morbus, sed subjectum morbi, quod etiam respectu temperamentorum differre potest: quemadmodum ratione distinctionis aut confluxus variolarum symptoma saltem differt, quæ differentia ut plurimum a causis occasionalibus, regiminis, medicationis, tempestatis, status plethorici, rarius autem ab essentia morbi dependet.

Malignitatem & benignitatem quod concernit, hæc comparativa est; licet enim variolæ alio atque alio tempore benignæ adpareant, nunquam tamen omni malignitate intrinseca carent, ita ut ab occasionalibus causis turbatæ, malignitatem non exferent, licet alio tempore, citra talem occasionalium causarum accessum, epidemice quasi hanc malignitatem secum ferant.

XXVI.

Subjectum variolarum generale existunt ordinariæ, præ aliis, infantes & pueri: extra ordinem, adulti & seniores.

SCHOL.

Dicuntur itaque variolæ morbus infantilis, quoniam experientia & quotidiana observatio testis est, non modo infantes, ac puerilis ætatis personas longe frequentius, sed longe facilius quoque illis decumbere, quam adultiores aut senes. Id quod potissimum adscribendum esse videtur, partim copiosiori lymphæ in hac ætate præsentia, in qua potissimum miasma illud variolosum hospitatur: partim laxitati & mollitiei cutis, quæ faciliorem variolarum eruptionem & suppurationem concedit: partim denique libertati animi, tunc temporis magis vigenti, sub qua motus secretorii & excretorii liberius & majore tranquillitate succedunt. Interim non adeo raro contingit, ut etiam adultiores, imo senes, variolis ægrotent, sub quibus tamen semper comparative majori periculo subjacent, gravioribusque symptomatibus premuntur, eoque ipso testantur, hunc morbum ætati infantili magis congruum existere.

XXVII.

Subjectum variolarum speciale est habitus corporis externus, & in ipso cutis.

SCHOL.

SCHOL.

Hic nempe pustulæ illæ ulcerascens ordinariæ sedem suam non modo habent, sed habere debent; materia enim variolosa ad ulcerascendum disposita, nullibi commodius tutiusque excerni potest, quam per glandulas subcutaneas, quippe quæ exulcerationem illam præ nobilioribus atque internis partibus facilius tolerare possunt. Si autem extra ordinem contingat, ut internæ nobiliores partes, tanquam sensibiliores, ejusmodi ulcusculis occupentur, nemo non videt, periculum longe majus subesse propter structuræ, teneritudinis, & officii nobilitatem, qua hæ partes præ illis gaudent.

XXVIII.

Causa variolarum materialis neque in sanguinis materni impuritatibus, infanti in utero communicatis, neque specialiter in sanguine, funiculo umbilicali inbarente, ulla veritate, nedum probabilitate, quæri potest.

SCHOL.

Supponunt equidem aliqui virorum celebrium, proximam ac materialem variolarum æque ac morbillorum causam a sanguine materno menstruo dependere, & infanti sub gestationis tempore communicari, unde tamdiu in sanguine, vel in aliqua corporis particula latitare creditur, donec sub motu tali extraordinario humorum in actum deducatur, huncque specialissimum effectum exulceratorium & suppuratorium producat.

Alii specialiter hanc causam deducunt ab illa sanguinis particula, quæ forsan in funiculo umbilicali hæret, & sub hujus abscissione post partum, non plenarie ab obstetrice exprimitur, sed in vasis umbilicalibus retinetur, eamque sedem sibi servare creditur, donec fortuito casu abhinc in massam humorum deferatur, ibique tragœdiam suam ludere possit.

Si vero omnes circumstantias accuratius pensitemus, facile harum hypotheseum infirmitas elucet: cum enim notissimum sit, vitam nostram, si ingestiones ciborum excipiamus, unice secretionibus & excretionibus partium

regimine & medicatione querendas esse statuimus, quam in materia variolosa sibi relicta.

SCHOL.

Ut ut non negemus, aliquando materiam variolosam ita constitutam esse, ut ab illius indole gravissima symptomata orientur, hoc tamen in comparatione sane admodum raro contingit. Longe autem frequentius est, quod variolarum inordinata ac turbulenta eruptio, confluxus, retrocessio, cum omnium reliquorum funestissimorum symptomatum syndrome, vel a regimine nimis calido, vel ab exhibitione intempestiva potuum vinosorum ac spirituosorum, aut remediorum alexipharmacorum calidiorum, volatilium: aut a perfrigerio externo ortum capiant.

Morbilli.

XXXI.

Morbilli itidem sunt species febrium continuarum exanthematicarum, contagiosarum, infantes ac pueros præ aliis infectans, sub elevatione lenticulari rubra in cute sese prodens, cum secessione furfuracea cuticula, sine ulceratione, breviori tempore decurrens: a simili causa miasmatica oriens.

SCHOL.

Non opus est, ut illa, quæ de variolis dicta sunt, denuo repetamus, cum febris cum illa quoad typum conveniat, licet periodum breviorum servet, (dum ordinarie ad summum undecim dierum spatio decurrunt) subjecta quoque coincident: Unde solum ratione exanthematis notamus, morbillos pustulas nullas formare, neque in ulcerationem cutis abire, sed sub sola cutis elevatione lenticulari, juncta rubedine, apparere, qua secedente, cuticula squammularum instar secedit & abscedit.

XXXII.

Causa materialis morbillorum similiter est materia miasmatica, cum aëre allata, & corpori communicata.

SCHOL.

Id quod iterum elucet e facili per contagium communicatione, & Coschwitzii Pathologia.

Hh

epi-

moreque multo seroso-aqueo plenas pustulas formant, quæ itidem sine ulceratione rumpuntur, ideoque nomen der Wind- und Wasser-Pocken reportant: vel denique corneam quasi duritiem attingunt, & ita citra rupturam exsiccantur, & decidunt, quas vulgus die Stein-Pocken nominare solet.

Tota denique periodus, & modus decurrendi, discrimen faciæ harum variolarum a veris, dum neque consueta variolarum tempora in genere, neque critica in specie servant, & sine periculo, septem aut octo dierum spatio decurrunt.

XXXIV.

Subjectum harum variolarum sunt infantes ac pueri.

SCHOL.

Admodum enim raro contingit, ut adultiores his exanthematibus corripantur: interim tamen aliquando differentiam habitus corporis, laxioris aut ficioris, observare licet in pueris, secundum quam hæ variolæ acuminatæ, aut aqueæ prorumpunt.

XXXV.

Causam materialem harum variolarum in materia miasmatica, aërem insciente, ponere non possumus: sed ut peculiarem quandam ac individualem impuritatem humorum consideramus.

SCHOL.

Negativæ propositionis ratio fundata est in eo, quod hæ variolæ spurix neque epidemice grassentur, neque per contagium propagentur, sed sporadicæ sint: neque omnibus quasi individuis, sicut veræ, infestæ existant: neque tandem certum illum effectum suppuratorium aut ulceratorium cum erosionem cutis post se relinquunt. Rectius itaque judicamus, causam materialem proximam consistere in aliqua individuali humorum discrasia falsa, pauca tamen & levi, quæ sine insignibus motibus a natura ad colatorium cutis excernitur: unde etiam videmus, infantes, nisi valde teneri fuerint, sub illis vix ægrotare, sed sub leniter diapnoici regiminis observatione illas facile tolerare ac superare.

Purpura maligna.

XXXVI.

Purpura maligna est febris acuta, continua, exanthematica, maligna species, graviter egrotos afficiens, per pustularum miliarium, humore limpido, aut spissiusculo albo repletarum, efflorescentiam, ab aliis exanthematicis sese distinguens; ab acrimonia caustica lymphæ potissimum inbarente, ortum ducens.

SCHOL.

Distinguimus merito hanc purpuram tanquam malignam, partim a chronica illa, quæ vel cum leviore aliqua febrili commotione, vel sine illa, individua de cætero sana corripere, eaque per plures septimanas aut menses infestare solet: partim ab illa, quæ sub specie febrium catarrhalium, de humorum discrasia falsa, aut commotione orgasmica nimia complicata testatur, & tam ratione symptomatum, quam respectu eventus, in comparatione ad hanc, jure meritoque benigna audit.

Malignitas hujus purpuræ sese declarat partim gravitate symptomatum, dum ægrotantes insigni lassitudine, viriumque prostratione, præcordiorum anxietatibus, sudoribus copiosissimis, lypothymiis, nausea vomibunda, imo quandoque vomitu, spasmi & convulsionibus afficit: partim periculo, funestoque eventu, quem ut plurimum comitem habet: partim etiam ipso contagio, quo aliis frequentissimo infesta existit, & facili negotio communicatur.

Pustulæ ipsæ miliares dicuntur, quoniam externa figura & magnitudine semina milii æmulantur, & asperitatem in summa cute efficiunt: quarum humor contentus de acrimonia sua caustica, partim pruritu, punctura atque ardore, quem in cute efficit, partim effectibus spasticis & convulsivis, quos sub retrocessione, aut insufficiente exclusione, in partibus nervosis producit, sufficiens testimonium præbet.

XXXVII.

Distinguitur hæc purpura ordinarie in rubram & albam, quarum hæc periculosior æstimatur præ illa.

SCHOL.

SCHOL.

Cum enim materiæ peccantis excretio, ejusque ad peripheriam cutis propulsio, absque sanguinis motu debito ac proportionato, ad cutem absolvi nequeat, hinc fit, ut sanguinis quoque portio subtilior intimius sub cutim per vasa arteriosa capillaria simul adpellatur, totaque cutis, cum inferiori pustularum ambitu, rubeat, & ita purpuram rubram dictam efficiat, cujus pustulæ tamen in apice æque albescunt, humoremque limpidum continent.

Ubi autem, ex defectu sufficientis appulsus sanguinis, ambitus pustularum, & cutis simul pallefcit, atque albescit, ibi purpura alba dicitur: id quod partim contingit a primo initio eruptionis, partim sub ipsius progressu, ita ut rubedo peripheriæ ad tempus præsens dispareat, & ita ex purpura rubra, alba evadat, in utroque casu periculi plena.

In priori enim mox ab initio defectus motuum secretoriorum & excretoriorum sufficientium adparet, unde crassior quidem materiæ peccantis portio lento gradu excernitur, subtilior autem, & quæ magis activa & acris existit, circa partes internas nobiliores atque nervosas remanet, ibique effectus spasticos & fatis tragicos edit: In posteriori autem casu, ubi ex rubra demum alba evadit purpura, retrocessionis indicium adest, quæ vel a refrigerio externo, vel ab animi pathematibus, spasticas stricturas inducentibus, proficisci solet. E quibus rite pensitatis, facile adparebit fundamentum prognoseos de majore periculo purpuræ albæ, præcipue si rubræ succedat.

Quod autem aliquando dicatur, purpuram rubram & albam simul & eodem tempore adfuisse, id non intelligendum est, quasi duplex hujus adfectus species essentialiter distincta adfuerit; sed dependet hoc assertum ab incititia & minore exercitatione ægrorum, adstantium, aut denique medicorum, summum morbi periculum adfectantium, dum revera rubra purpura adest, sed hinc inde pustulæ quædam, humorem spissiorum ac mucidiorem, strictius albicantem, includentes, adparent, reliquæ vero tenuiorem limpidam magis atque diaphanam lympham serosam continent.

XXXVIII.

Subjectum hujus adfectus exanthematici ordinarie præ

Hh 3

aliis

aliis constituit ætas junior, & temperamentum spongiosum molle sanguineum, & sanguineo-plegmaticum, quibus communiter in specie adnumerantur puerperæ.

SCHOL.

Ordinarie quidem dictæ ætatis & constitutionis individua facilius purpuræ malignæ subjiuntur, ob humoris lymphalis majorem abundantiam, facilioremque discrasiam: interim tamen, si specialis quædam epidemica constitutio adest, & morbus hic epidemice grassatur, sine respectu harum circumstantiarum varia subjecta invadere solet: ita tamen, ut ad minimum pro majore affectus fomentatione dictæ circumstantiæ contribuant: id quod tanto magis facit simul concurrens status cacochymicus, & humorum discrasia falsa.

Puerperas quod concernit, hæc pro subjecto hujus purpuræ principali, qua tales, declarari nequeunt: quamvis enim in se verum sit, puerperas frequenter purpuram in genere, & hanc in specie experiri, id tamen essentialiter a partu & puerperio non dependere videtur, cum satis multæ adsint puerperæ, quibus tale quid non contingit: unde potius causæ occasionales, sub puerperio accedentes, accusandæ veniunt. Ad quarum classem pertinet partus laboriosus, sanguinem valde exagitans: vina aromatizata, aut remedia calidiora alexipharmaca sudorifera, post partum exhibita: regimen positive diaphoreticum, sub statu plethorico injunctum: lochialis fluxus detentio & suppressio: dispositio hæreditaria, a matribus in filias propagata; quæ omnia fomitem huic affectui majorem præbent.

XXXIX.

Causa materialis proxima purpuræ malignæ itidem est materia quædam miasmatica, subtilis, acris, caustica, & fermentescibilis, lymphæ potissimum inherens.

SCHOL.

Subtilem ac halituosam esse hanc materiam, testatur facilis ipsius communicatio per contagium, æque ac modus excretionis periphericæ: quod autem acris & causticæ salinæ indolis sit, lymphæque potissimum inherere, id adparet ex sensu illo summe molesto, rodente, ardente, pun-
gente,

gente, & cuticulæ erosione, æque ac ex effectu summe noxiæ convulsivo & spastico, si forte retrocedit, aut nimis segni opera excernitur.

Hæc itaque materia, humores acrimonia sua salina, subtiliter simul sulphurea inquinans, motuque auctiore intestino accedente, in mixtione sua turbans, præsentia sua nervosas quoque teneriores partes afficiens, naturam exstimulat, ut motus tales extraordinarios, pro tempestiva illius excretionem suscipiat, eamque tanquam acrimonia sua & humoribus, & partibus internis nobilioribus nervosis valde inimicam, ad peripheriam propellat, ubi tenerrima ipsius portio sub sudore & madore, specialissimum odorem acido-sulphureum spirante exhalare potest, reliqua vero portio mucescenti lymphæ permixta, cum hac ex sanguine ad glandulas subcutaneas deponitur, ibique pustulas miliares format, cuticulam ipsam elevando, subtiliter arrodendo, ejus secessionem furfuraceam promovet, sub qua tandem, si bene cedit, iterum disparet, & ut plurimum temporibus criticis absolvitur.

XL.

Causæ remotiores antecedentes & occasionales potissimum querende sunt in prævia dispositione ac pronitate lymphæ ad impuritatem mucidam aut salsam.

SCHOL.

Hæc enim, sicut originem ducit atque fovetur a vita sedentaria, potuum defectu, excretionum præcipue periphericarum suppressionibus, diætæ acrioris, tam salinæ, quam sulphuræ abusu, ita, si causa illa proxima miasmatica accedit, huic præcipuum fomitem insinuationis, in hæsiōnis, & difficilioris exclusionis præbet.

Febres compositæ.

I.

Febres compositæ dicuntur, quæ ratione periodi ad acutas pertinent, & respectu typi, partim de continuis, partim de intermittentibus participant.

SCHOL.

Hæc febres revera ex sua essentia semper sunt continuæ atque acu-
tæ,

tertianæ continuæ, tempore vernali, vel incipiente autumno, quartanæ autem continuæ, circa autumnum adultum occurrant, & tunc quasi epidemice grassentur.

Alterum exinde apparet, quando non præfente tali anni temporum conspiratione, sporadice saltem occurrunt, & in omnium circumstantiarum exploratione, innotescit, quod individua his febribus laborantia, alio jam tempore, intermittentibus ejusmodi febribus jam infestati fuerint, unde natura hisce motibus vel diu, vel sæpe adfuenta, nunc ingruente febre continua, eorundem motuum febrilium consuetorum reminiscitur, causa licet adæquata non præfente, & incompletas quasi paroxysmorum alternationes format.

Febres duplicatæ.

I.

Febres duplices dicuntur, quarum paroxysmi intra consuetum illud tempus, quo semel recurrere solent, bis recurrunt huncque typum semel cæptum continuant.

SCHOL.

Sic quotidiana duplex dicitur, quando intra viginti quatuor horas, bini paroxysmi plenaria decurrunt, ita ut v. g. unus illorum tempore matutino ingruat, & ante meridiem absolvatur: secundus post meridiem ejusdem diei ingruat, & versus vesperam finiatur.

Tertiana duplex agnoscitur, quando singulis diebus unus quidem paroxysmus occurrit atque absolvitur, alterni tamen paroxysmi, ratione horarum invasionis, sibi invicem respondent: ita, ut v. g. primus paroxysmorum æque ac tertius, horis antemeridianis, secundus autem cum quarto, post meridiem, ægrotantem invadant.

Quartana duplex dici suevit, quando loco duorum dierum intercalarium, uniusque febrilis, inverso plane ordine, una dies libera manet, reliquis duobus autem semper febris recurrit, quæ tamen ut plurimum horas pomeridianas, quartanæ simplici solennes, servare solet.

II.

Febres duplicata differunt a compositis.

SCHOL.

Compositæ enim ex sua essentia semper ad continuarum pertinent classẽ, licet ratione horroris intercedentis, intermittentem aliquo modo mentiantur. Duplicatæ autem, modo veræ intermittentes sunt, modo compositæ esse possunt.

Quando itaque vera & plenaria intermissio, & febrilis paroxysmi cessatio, ad novum usque horrorem intercedit, tunc simpliciter quotidianam, tertianam aut quartanam duplicem constituunt. Quodcumque autem nulla adest intermissio, sed continuitas febris in aprico est, horror autem febrilis singulas paroxysmorum exacerbationes intercedens, typo tali duplicato recurrit, tunc quotidiana, tertiana, aut quartana duplex continua, merito vocatur: de quibus præterea notandum, quod sæpius malignitatem comitem habeant.

III.

Subjecta certa harum febrium in specie determinare baud licet.

SCHOL.

Quamvis enim cholericis, & ad iracundiam proni, a quibusdam ut talia declarentur, quoniam ad motuum turbas proclives existunt, nullatenus tamen hoc a solo temperamento in specie dependet, sed quotidiana experientia docet, longe plures cholericos a febribus hisce liberos manere, quam ab illis corripuntur: unde potius hæc febrium mutatio in causarum occasionalium variarum accessu fundamentum suum habere videtur.

IV.

Causæ duplicationis febrium ut plurimum sunt occasionales, eaque variæ observantur.

SCHOL.

Causas ipsius febris in se spectatæ, hic non repetimus, cum illæ generaliores sint, vel continuæ, vel intermittentes, ad cujus classẽ respectu typi generalis pertinet. Reduplicatio autem paroxysmorum speciales utique agnoscit causas: quas ordinarie vel in erroribus diæticis: vel in animi pathematum exacerbationibus: vel in debitarum excretionum neglectionibus & suppressionibus: vel denique in turbulentis medi-

medicationibus, sub febribus simplicibus commissis atque perpessis, quærendas esse, constans observatio docet: ita ut hinc paulo rarius sit, febres ejusmodi duplicatas videre, quæ non ex simplicioribus prægressis in has degeneraverint, nisi forsitan aliquando materiæ peccantis nimia copia aut specialis dispositio, mox ab initio febris, huic schemati ansam dederit.

Febres chronicæ. Febris lenta.

I.

Febris lenta est febris chronica, continuarum typum proxime servans, ex febre antecedente alia continua, rarissime ex intermittente, orta, atque in hanc degenerata, lento quidem gradu procedens, ægros tamen valdopere debilitans, atque sudoribus largioribus enervans, & quasi ad tabem deducens.

SCHOL.

Antequam ad ipsas intermittentes febres transeamus, merito illas chronicas consideramus, quæ quasi in medio inter continuas & intermittentes positæ sunt, *lentam* nempe, & *hecticam*. De quarum priore hic loci notamus, lentam illam a Medicis dici eam ob rationem, quod neque periodo, neque impetus gradu, acute procedat, sed lento factis passu incedat, interim tamen sub illo lentore vires ægrotantium indies ita enervet, ut merito *ein schleichendes und zehrendes Fieber* vocetur.

Chronicam autem hanc febrem declaramus, quoniam, licet ratione typi ad continuarum classem revera pertineat, & spuriam quasi continuam constituat, respectu periodi tamen ab illis abludat, & ad multas septimanas, unum alterumve mensem duret, atque decursum suum protrahat.

Febrem consecutariam aut secundariam hanc lentam vocamus, quoniam admodum rarissime per se oritur, sed ordinarie ortum trahit ab aliis febribus prægressis, sive illæ simpliciter acutæ continuæ, sive compositæ, sive intermittentes denique vehementiores fuerint.

ipsis neglectum atque posthabitu: quando nempe sub paroxysmorum remissionibus madorem provenientem per immoderatas ventilationes, fragulorum remotiones, corporis jestigationes, potus frigidi immodestas ingurgitationes reprimunt atque impediunt.

Nec minus præpostera febrium primariarum tractatio medica, quando nempe, præsertim apud teneriores ægros, febres ejusmodi continuæ aut compositæ multis alexipharmacis, bezoardicis calidioribus sub æstus paroxysmo tractatæ, aut variis tentaminibus per venæsectiones, alexipharmaca, adstringentia, opiata turbatæ fuerunt: aut intermittentes vehementiores, neglecta vera causâ, hujusque remotione per adstringentia saltem suppressæ, non vero curatæ sunt.

Febris hæctica.

V.

Hæctica febris est febris chronica, ad intermittentium typum magis inclinans, tabidam corporis consumptionem successive inducens, ordinariè visceris alicujus nobilioris læsionem vel scirrhosam, vel ulceratoriam pro fundamento habens.

SCHOL.

Chronicam ac diuturnam hanc febrem esse, evincit quotidiana observatio, dum omnibus notissimum existit, hanc febrem non modo per plures septimanas aut menses, sed multos per annos durare, ægrosque illam ferre. Quod ad intermittentium typum magis inclinet, & de harum magis indole sit, id monstrant notabiles illæ alternationes & intermissiones paroxysmorum, quibus in specie post partum ægri affliguntur: licet enim hæctici nunquam sanitate gaudeant illæsa, tamen non omni tempore febre afficiuntur.

VI.

Differt hæc febris ab antecedente febre lenta.

SCHOL.

Confunduntur sæpius hæc febres a medicis, dum communiter pro febre essentialiter una eademque venditantur, iisque sola diversitas gra-

duſ adſcribitur, & lentæ minor, heſtica vero conſummatuſ graduſ tribuitur, in quo tamen a veritatis via aberratur. Licet enim utraq; febris chronica exiſtat, & quædam ſymptomata adſint communia, nihilominuſ tamen differentia quoad periodum, typum, cauſas, & eventum notoria utramque intercedit.

Perioduſ enim in heſtica multo longioris durationis exiſtit, quam in lenta, cum notiffimuſ ſit, heſticos veros per multoſ annos febrim hanc tolerare, & munia ſua, licet cum moleſtia, obire poſſe, cum e contrario lenta febris, quamvis diutiſ præ reliquiſ continuiſ & acutiſ decurſum ſuum ad aliquot ſeptimanas continuat, nunquam tamen ad multoſ meſeſ, longe minus autem annoſ, durare ſoleat.

Nec minus typuſ febris aliter ſe habet; dum lenta febre laboranteſ ab ipſo paroxyſmo fere continue infeſtantur, & ad laboreſ ſubeundoſ inepti redduntur; heſtici vero ut plurimuſ exacerbationeſ quaſcunq; poſt paſtum, aut notabileſ alterationeſ, temporibuſ anniverſariis patiuntur, & contabefcentiam quoque corporiſ magiſ ſucceſſivam præ illiſ experiuntur.

Cauſa vero proxima heſticae febris non eſt febris aliqua antecedent, in hanc ſolitarie tranſiens, ſed potiuſ eſt continenſ quædam, ſemperque præſenſ cauſa, ſedem ſuam habent in nobiliore quodam viſcere corporiſ interno.

Eventuſ quod attinet, ejuſque prognofiſ, notandum eſt, lentam febrim ordinariè, ſi modo recens fuerit, non admodum difficulter ſanari, cum vera heſtica potiuſ ad febreſ incurabileſ pertineat: lenta quoque ſæpiuſ in priſtinam cardinalem febrim tranſformetur, heſtica autem in aliam nunquam mutetur.

VII.

Differt non minus heſtica ipſa in ſe ſpectata, reſpectu graduſ.

SCHOL.

Aliter enim ſe gerit heſtica incipient, quæ ſæpe adeo leniſ ratione ſymptomatum exiſtit, ut præter languorem extraordinarium ægrotanteſ vix quidquam conquerantur, & difficulter ſatiſ dignoſcatur: aliter vero ſeſe habet in progreſſu, dum manifeſtioribuſ febrilibuſ alternationibuſ ſeſe prodit, quæ per multoſ ſæpe annoſ protrahuntur, etiamſi ægroti nondum

dum lecto, aut ad minimum saltem per intervalla, affixi teneantur. Aliam denique faciem præbet, quando plane consummata existit, ægrosque continue lecto adfixos tenet, ubi vires indies decrementum capiunt, tabesque corporis de die in diem ad visum quasi increbescit. De qua graduum differentia tamen notari debet, quod aliquando individua occurrant, in quibus transitus ille ab uno gradu ad alterum, haud magnum temporis spatium requirit, sed præsentè gravi læsione partis cujusdam nobilioris, paucò sane tempore cursum suum absolvit.

VIII.

Subiecta hujus febris, ratione ætatis, esse possunt varia, respectu reliquæ conditionis autem observantur individua teneriora & sensibilia.

SCHOL.

Respectu ætatis enim videmus, tam pueros, quam adultiores & senes in hæticam delabi, imò ex una ætate ad alteram hæticam traduci: cum causæ, quas hætica agnoscit proximas, ita comparatæ sint, ut sine respectu certæ ætatis, varia invadere queant individua.

Ratione temperamenti autem sensibilia corpora ipsi magis subjiciuntur & teneriora, unde videmus, facilius sæpiusque fœminas illa laborare, & temperamenti cholericæ aut melancholicæ personas: nec tamen illæ excluduntur, quæ de sanguineo temperamento sub his simul participant, cum talia individua partim ratione texturæ corporis, partim respectu animi, & moraliter sensibiliores deprehendantur.

IX.

Subiectum causæ in hætica constituunt ordinariè partes interna nobiliores, viscerum titulum in media, & infima corporis cavitate gerentes.

SCHOL.

Id maxime adparet, quando post obitum hæticorum cadavera se-
cantur, & ordinariè vel in pulmonibus, vel in hepate, liene, renibus,
glandulis mesaraicis, imò quoque intestinis, ac utero irreparabilis aliqua
labes, vel substantiam, vel officium illarum partium notoriè lædens de-
prehen-

prehenditur. Unde etiam aliqui medicorum ansam ceperunt, ut hecticam distinguerent in pectoralem & abdominalem: ubi tamen notamus, pulmonalem aut pectoralem hecticam nihil differre a phthisi, sed cum hac idem esse: hincque strictiori sensu & nomine hecticam semper esse abdominalem.

Facit interim hæc distinctionis cognitio multum in praxi, ut Medicus tanto cautius procedat in ipsa cura, ne forsitan tussi hecticorum occurrendo impingat, & tussim siccam hypochondriacam, scirrhis in abdomine contentis familiarem, pro phthifico-pulmonali habeat, & per usum remediorum traumatico-pectoralium, scirrhosam indurationem magis obfirmet, aut expectorantium abusu, copiosum humorum affluxum ad pulmones citra necessitatem invitet, ibique novum malum inducat.

X.

Causa hectica febris primaria & continens consistit in dictorum viscerum læsione ulceratoria, vel actu jam præserte, & increbescente, vel ad minimum ob scirrhosam dispositionem proxime imminente.

SCHOL.

Certissime enim hectica febris oritur, ubi actualis visceris cujusdam nobilis ulceratio præsto est, id quod videmus in pulmonum, hepatis, renum, aliarumque partium internarum ulceratione, quam semper & sine exceptione hæc febris comitatur: quale quid aliquando, licet longe rarius, in pancreate, glandulisque mesenterii contingere solet.

Quemadmodum vero actuales ejusmodi ulceratiæ læsiones semper & indubitate hecticam febrem comitem habent, ita quoque citra actualem talis læsionis præsentiam hectica febris adesse non solum potest, sed solet, ubi dispositio proxima ad facile subeundam ulcerationem alicujus visceris præsumitur: cujus census sunt infarctus viscerum majores, eorumque obstipationes, quibus succedunt indurationes scirrhosæ. Notum enim est, quod in visceribus contingant ejusmodi collectiones, tam ipsius sanguinis purioris, quam aliarum materiarum viscidiorum, quarum partibus fluidioribus & mobilioribus cito & repente discussis, cras-

crassior portio remanet, quæ scirrhosam talem indurationem ficescentem subit, non ita promptè in corruptionem actualem transeuntem, quæ tamen, si forsan tenuiores & agiliores humores accederent, certissime in corruptionem ulceratoriam transire posset.

Sub his circumstantiis natura damnum tale in visceribus sentiens, suscipit, quidquid in ejus potestate est, nempe motus humorum, & specialiter sanguinis, quem ad partem affectam magis adpellit, & portionis ibi infarctæ, aut hærentis, dissipationem intendit, aut, si hanc perpetrare nequit, ad minimum reliquam visceris portionem a simili labe præservare studet, quapropter motum susceptum transpressorium & appulforium sanguinis continuat, & jugi successu perennat, non tamen pari aut simili impetu, quo uti solet in dissipanda stasi inflammatoria, cum hæc præ illa periculum magis præceps & instans minetur, sed minore quidem, constante tamen gradu causæ, ad corruptionem lentiores proclivi, invigilat.

Cum vero hic motus sanguinis transpressorius in tantum præter naturalem gradum auctus, non sine omni sensibili totius motus circulatorii mutatione & exacerbatione fieri possit, hinc utique contingit, ut patientes calorem quoque præternaturalem sentiant, qui tamen secundum proportionem causæ proportionatus & lenis existit.

XI.

Differens viscerum conditio, & humorum in illis occurrentium specialis constitutio, ut causa differentis gradus atque successus febris hæctica, considerari meretur.

SCHOL.

Notandum enim est, quod infarctus & scirrhosæ collectiones, de quibus superius diximus, non semper & ubique ejusdem existant indolis, aut periculi præsentanei, sed quod utique differant ratione viscerum eorumque officii, aut structuræ, in quibus hærent. Occurrunt enim aliquando, & quidem haud raro, ejusmodi collectiones nodosæ atque scirrhosæ numero plures in pulmonibus, sub sectione cadaverum reperiundæ, quarum præsentia sufficiens testimonium in vita neque adfuit, neque progressus in ulcerosam corruptionem secutus est. Cum

præpostera aliarum per adstringentia, vel ab animi gravioribus pathematibus ortum trahentes.

Febres intermittentes.

XIV.

Febres intermittentes sunt febres chronica, continuæ, ratione typi, contradistinctæ.

SCHOL.

Sicut enim continuæ sola remissione gradus æstus febrilis, ejusque novâ exacerbatione, se manifestant, ægrumque continue sub virium comparativa debilitatione detinent; ita ex opposito intermittentes hunc suum titulum gerunt, eam ob rationem, quod non solum primum paroxysmum cum frigore, horrore, aut partium extremarum rigore & tremore, & mox subsequente æstu febrili incipiant, sed eundem quoque ad finem ita perducant, ut absoluto paroxysmo ægri plerumque & ordinarie ad orthostadium iterum perveniant, lectum dimittant, & cæteris paribus, rebus suis præesse possint, donec eodem modo sequens novus paroxysmus illos ad decumbendum cogat, ubi ut plurimum integri dies, unus vel plures intercalares, quibus ægri de paroxysmo plane nihil sentiunt, intercedunt.

XV.

Harum febrium, secundum specialissimam typi differentiam, variæ dantur species.

SCHOL.

Prout nempe unius, aut plurium dierum intercalarium numerus singulos paroxysmos intercedit, dividuntur in *quotidianas, tertianas, & quartanas.*

XVI.

Causa specificæ differentia typi, tam a materia peccantis conditione, & sede, quam a natura agendi consuetudine generali dependet.

SCHOL.

Solet equidem circa hanc febrium intermittentium materiam ordinarie quoque quæstio formari, quænam sit causa statorum atque cer-

torum temporum recursus paroxysmorum? quam plures in specifico fermento, vel materiæ peccantis specifica fermentescibili indole ponunt, putantes, hanc materiam sanguini communicatam, in illo motum fermentativum materiali contactu excitare, eumque tamdiu continuari, donec ea fermenti febrilis portio sub finem paroxysmi ejecta sit: cum autem non tota materia peccans uno paroxysmo subigatur, aut excernatur, reliquæ portiones itidem per vices ad sanguinem accedere creduntur, novumque motum fermentativum excitare putantur, unde alternationes paroxysmorum explicari posse contendunt.

Verum, licet primo intuitu probabilia hæc adpareant, & ad explicationem recursus paroxysmorum simpliciter considerati aliquatenus quadrare possent, nullatenus tamen ad explicationem statim temporis dierum atque horarum recursus sufficiunt. Unde nos potius causam statutorum illorum temporum paroxysmorum recurrentium, certique ordinis, partim in conditione materiæ peccantis, partim in ipso principio agente, id est, natura, ejusque consuetudine movendi, quærimus.

Materiam itaque quod attinet peccantem, rationi consentaneum est, quod *quotidianarum* causa materialis proxima, de bile magis participans, acrior, & magis nociva sit, si diu in corpore detineatur, quam *tertianæ* causa proxima potius in cibis dyspeptis, aut cum nausea affumtis, consistens: utriusque autem febris causa sedem in primis viis habeat, per quas, si præparata atque disposita fuerit, promte excerni potest. *Quartanæ* autem febris causa materialis, tam quantitate paucior, quam qualitate lenior existit, & præterea sedem suam non in locis ad promptas excretionem aptis, sed remotioribus visceribus, eorumque tubulis habet.

Natura autem, uti sæpius dictum est, motus contra materiam peccantem adornat ac suscipit, ex æstimatione noxæ, & facilitate successus motuum, nec non consuetudine generali movendi agit: unde materiam citius aut vehementius nocituram quotidianis motibus aggreditur, sicuti contra alteram minus nocituram alternis diebus insurgit, ita tamen semper motus adornat, ut per vices hanc materiam e primis viis ejiciat atque eliminat, per quas facillimo negotio hanc excretionem celebrare potest.

Quod

Quod autem in quartana longe tardius, leniusque motus suos instituat, id maxime inde dependet, quod in genere melancholicorum motus in statu naturali sint tardiores, humores quoque spissiores, via magis strictæ & longinquoiores existant, unde natura impossibilitatem celerioris progressus videns, & motibus tardioribus adueta, diutius repetitis insultibus id agit, quod in alio casu majore alacritate agere solet.

Febris quotidiana.

XVII.

Febris quotidiana est febris chronica intermittens, intra viginti quatuor horas semel paroxysmum, cum frigore & aestu febrili decurrentem formans, causam in primis viis hærentem agnoscens.

SCHOL.

Quod chronica sit hæc febris, demonstrat ipsius periodus, dum per septimanas aliquot, & ultra certos septenarios, durare solet.

Intermittentem esse, declarat typus, continuarum typo oppositus, quando plenarias, inter singulos paroxysmos intermissiones format, ægroque orthostadium concedit, ad novum usque sequentis paroxysmi accessum, singulumque paroxysmum, novo intercedente frigore, incipit.

Quod ex intermittentibus sit quotidiana, nec alia, docet specialissimus paroxysmorum recurrentium ordo, quippe qui singulis diebus semel recurrunt, & in alterum usque diem tempus intercalare permittunt.

Quod causa materialis in primis viis hæreat, evincitur ex nausea, conatibus vomendi, imo vomitibus, aut diarrhœis, huic febrī sub paroxysmis ordinarie quasi solennibus: æque ac ex methodo curatoria, qua optime removetur, si nempe hæc excretiones per artem tempestive adhibeantur.

XVIII.

Subiectum febris quotidiana præ aliis constituunt temperamenta activiora, cholericum puta, aut cholericum-sanguineum.

SCHOL.

Hæc enim temperamenta in genere ad susceptionem motuum extraordinariorum magis prona ac proclivis sunt: & cum ut plurimum causa biliosa subsit, hæc etiam temperamenta, ex faciliori ad iram proclivitate, ad hanc febrem disponuntur. Interim constitutio epidemica aliquando facit, ut alia quoque individua simul hac febre corripiantur, licet modo dicta semper præ aliis facilius hoc fatum experiantur.

XIX.

Causa materialis proxima febris quotidiana est saburra vitiosa, in primis viis hærens, & diutius ibi persistens, negotium digestionis & nutritionis successive turbans.

SCHOL.

Est hæc saburra vitiosa ut plurimum mucido-viscida, cum biliosa ex parte permixta, e reliquiis quasi ciborum ingestorum, post qualem-cunque illorum digestionem orta, quæ pro antecedente causa maxime agnoscit errores diæteticos, commissos circa ingestionem ciborum crudiorum, mucidorum, viscidorum, a quibus cruditates & saburra vitiosa primarum viarum ortum capit: quibus deinde proximam anam suppeditat commotio iracunda accedens, ut tanto facilius febrilis commotio sequatur.

Febris tertiana.

XX.

Febris tertiana est chronicarum intermittentium species, quæ typum suum specialem declarat alternatione paroxysmorum diebus alternis, ita ut semper duos inter paroxysmos, unus remaneat ac intercedat dies intercalaris.

SCHOL.

Signa hujus febris, quæ chronicam & intermittentem illam designant, generaliter eadem sunt, quæ in antecedente notata sunt, duratio nempe periodi ad aliquot septimanas, & plenaria paroxysmorum ad orthostadium usque ægri, intermissio.

Typum

Typum quod attinet specialissimum, ex signis pathognomonicis constat, hanc febrem, quo magis legitima est, alternis diebus recurrere, novosque paroxysmos formare, qui tempore matutino, intra horam nonam & duodecimam circiter, recurrere solent.

XXI.

Subiecta hujus febris præ aliis esse solent sanguinei, aut sanguineo-cholericæ.

SCHOL.

Hi enim facilius nausea corripiantur, nec non tanquam paulo mollioribus fibræ motricibus gaudentes, facilius tono ventriculi laborant debilitato: & cum de cætero facile ingluvie ac voracitate peccent, facilius quoque causam materialem hujus febris coacervare possunt.

XXII.

Causam materialem proximam hujus febris itidem ordinariè constituunt cruditates primarum viarum, in ventriculo aut duodeno hærentes, atque negotium nutritionis turbantes.

SCHOL.

Convenit hæc febris cum antecedente generaliter ratione materiæ peccantis, sedisque quam hæc occupat, ita tamen, ut tertiana magis immediate producat ab illis cruditatibus primarum viarum, quæ immediate sub pastu in his locis coacervantur, & ipsam digestionem proxime celebrandam turbare possunt, sive actu tales fuerint, quæ qualitate sua noxia primas vias prægravant, & concoctionem difficiliorem reddunt, sive quæ in se haud dyspepta existunt, sed cum nausea, aut intercurrente iracundia assumuntur, & ita a natura tanquam molesti, noxii, aut inutiles æstimantur. Testantur hoc ipsum excretionibus his febribus solennes, vomitoriarum nempe & dejectoriarum, cum reliquis motibus quasi præparatoriis, huc spectantibus, quibus materiam peccantem tempestive ejicere conatur. Unde videmus, quod febricitantes ejusmodi non solum præsentis materiæ fastidio ac nausea afficiantur, sed quod desuper novam quoque ciborum ingestionem, tanquam primis viis jamjam oneratis minus convenientem, abhorreant.

XXIII.

XXIII.

Symptomata principaliora, quotidiana & tertiana ut plurimum familiaria, fere eadem sunt, & testantur de motibus natura, tunc temporis circa ventriculum susceptis, qui magis materiae praesentis evacuationi, quam novae ingestioni inservire valent.

SCHOL.

Manifestant & exerunt sese hi motus per cardialgias illas nauseabundas, & conatus vomendi, in primo principio quidem saepius ob minorem materiae peccantis dispositionem incompletos, eo tamen tempore ordinarie evenientes, quo alias cibos capere solent, aut eum, qui molestus fuit, assumerunt: qui tamen successu temporis completi fiunt, quando natura pro materia peccante immobiliore, vel emollienda, vel diluenda, viisque lubricandis, vehiculum quasi commodioris egestionis adfert, majoremque humiditatis copiam, ex ipsa humorum massa defumram, congerit atque affundit, eoque ipso excretionem per ventriculum aut intestina faciliat.

Hunc enim in finem, qui ordinario & quotidiano humorum motu obtineri nequit, sub frigore febrili pori externi corporis spastice stringuntur, & humores a peripheria versus interiora extra ordinem compelluntur, quo ipso febrilis paroxysmus initium capit, majorque humoris ferosi affusio ad ventriculum & intestina contingit, quo materia peccans ibidem hærens emolliatur, & promte per alterutram viam extrudatur, prout nempe vel materia peccans in superiore aut inferiore primarum viarum regione hæret, vel subjecta magis aut minus evemeta existunt.

XXIV.

Transitus frigoris febrilis in æstum secundum circumstantias praesentes est necessarius.

SCHOL.

Quamvis actus naturæ, quo humores versus interiora cogit, respectu illius materiae, in primis viis hærentis, subigendæ & excernendæ citra mutationem frigoris in æstum præternaturalem quadantenus sufficere possit, tamen sanguinis sub hoc rerum statu dispositio ad spissitudinem,

natu-

De Feb
necessitate in remotione
quam per motum naturæ
proprioque à certis, quæ
illis obnoxiantur. Unde
et neque tergita, febri
peris tam exaceros quæ
tam à impetibus compo
unt, quæ sunt paroxys
ine remittunt.

Febri

22

Quædam est febris clera
de æstivitate ab aliis per
m, et ut semper inter præ
credenda liberi dicit.

De febris et omnibus inter
maxima est tunc periodi
que necesse, sed per hæmorrh
in aliis. Constat tunc. Na
stima.

Quædam febris apud
hæmorrh, an de illa possit

Quæ non remittitur, et
coner, et hinc corruptis hinc
proprietatibus exantur præcip
conferes de præteritis. Ad cur
nam, facilius tunc ad vari
unt.

XXV

Quæ materia præterita
est præterita

naturali necessitate sui attenuationem postulat, quæ aliter obtineri nequit, quam per motum auctiorem ac celeriore transpressionem per partes spongiosas & carnosas, partim auctiore respiratione, partim fortiore pulsû obtinendum. Unde non modo totus corporis ambitus incalescit, atque turgescit, sed sub continuata & repetita illa transpressione per partes tam exteriores quam internas, secretio partium heterogearum & impuritarum contingit, & ipsa sanguinis depuratio simul obtinetur, quæ finito paroxysmo per excretionem urinæ & sudoris maxime manifestatur.

Febris quartana.

XXV.

Quartana est febrium chronicarum intermittentium species, sese distinguens ab aliis per dierum intercalarium duplicationem, ita ut semper inter primum & secundum paroxysmum duo intercedant liberi dies.

SCHOL.

Hæc febris ex omnibus intermittentibus chronicæ titulum meretur, dum diutissima est ratione periodi, quam non modo per septimanas, paucosve menses, sed per semestre aut annum sæpius spatium, imo ulterius adhuc continuare solet. Reliqua ex pathognomonicis jam sunt notissima.

XXVI.

Subiecta huius febris ut plurimum sunt temperamenti melancholici personæ, aut de illo potissimum participantes.

SCHOL.

Cum enim melancholici ex naturali sua indole sanguine spissiore laborent, ac habitu corporis densiore ac strictiore difficilius ad motus extraordinarios excitantur, præcipue vegetiores & alacriores: verum ad tardiores & pertinaciores: & cum illa dispositione gaudeant respectu humorum, facilius quoque ad varios viscerum infarctus & obstructions dilabuntur.

XXVII.

Causa materialis proxima febris quartana potissimum
Coschwitzii Pathologia. LI confi-

consistit in sanguinis & humorum spissitudine ac lentore, in viscere quodam abdominis primario infarctum leniorem producente.

SCHOL.

Quando enim a causa modo dicta talis levior infarctus, in hepate, liene, aut mesenterii glandulis præsto est, natura contra illam, itidem motibus infurgit, sed longe lenioribus, aut diutius continuatis, quam in prioribus, ita ut sub hac febre magis quasi nudus humorum motus attenuatorius, quam specialis ipsius depuratio occurrat. Unde etiam huic febre notabiles excretiones minus solennes observantur, sed natura magis viscerum deoppilationi succurrere videtur. Quamobrem natura eo quasi contenta existit, quod sanguinem lentiore quoque, sed continuato diutius motu restrictorio ad partes internas comprimat atque repellat, & sub frigore diutius ibi coacervatum detineat, sub qua detentione pori & meatus viscerum distenduntur, & magis patuli redduntur, nec non ipsa materia peccans, in ipsis stagnans, lenta & viscida emollitur, & sub accessu motuum tractoriorum in hypochondriis ad absterfionem & divulsionem quasi successivam disponitur; his ita per aliquod tempus continuatis, succedit alter ille motus, a centro ad peripheriam tendens, ita tamen proportionatus, ut causæ substratæ saltem sufficiat.

XXVIII.

Causæ antecedentes & occasionales ordinariæ tales sunt, quæ a longinquo quasi, dispositionem ad infarctus & obstructions producunt.

SCHOL.

Hoc nomine ipsum temperamentum melancholicum huc referri debet, ob naturalem sanguinis dispositionem spissiolem, viarumque proclivitatem ad stricturas. Nec minus diæta crassior & crudior prægressa, præcipue e piscibus, carnibus fumo induratis, aliisque cibis vappescentibus symbolum confert, a quorum usu mucidæ & viscidæ impuritates humorum augentur, quæ successive materiam infarctuum & obstructionum in viscerum ductibus & tubulis suppeditant.

Id

Id quod tanto promptius succedit, si sub tali victu vita sedentaria cum speculationibus, timore, mœrore conjuncta, accedat: aut si excretionēs naturales, præcipue sanguinæ, menstruæ & hæmorrhoidales per artificia adstrictoria, aut animi pathemata turbentur: aut denique ab aëre autumnali, sub quo hæc febris maxime familiaris est, excretionum periphericarum præclusionē, impuritates variæ in corpore coacervatæ, humorum lentescentiā producant.

XXIX.

Et typus & gradus febris quartana respondet ordine naturali, causæ febrili, ejusque conditioni.

SCHOL.

Cum enim haud adeo multa quoad quantitatem materia secernenda & excernenda sanguini inhæreat, natura tali motu contenta est, qui attenuatoriæ, & quidem modestæ discussioni sanguinis, intus hætenus detenti, sufficit atque respondet, nec proportionem qualitatis materiæ movendæ superat, sed sanguini spissiori, difficulter alias mobili, adæquatus existit. Unde dependet calor ille languidior febrilis, sub æstu adparens, sub quo sanguis ita movetur, ut ipse non modo successive attenuetur, sed semper quoque aliqua portio illius materiæ, in viscere hærentis, simul abripiatur, & successu temporis tota illius moles consumatur: quod, cum uno quasi impetu peragi aut obtineri nequeat, natura saltem ad paucarum horarum tempus huic negotio vacat, & reliquo tempore interposito, ab illo actu quiescit, donec diebus intercalaribus præterlapsis, denuo actum priorem repetat, & pari gradu continet.

Requirat præterea rei & circumstantiarum necessitas, ut motus ejusmodi leniores sub hac febre suscipiantur, quoniam causa, uti dictum est, in obstructione aut infarctu quodam visceris, in abdomine contenti, consistit, viscera autem illa ita constituta sunt, ut simultaneos, vehementesque sanguinis impulsus, in statu etiam naturali, citra metum infarctus majoris, minus tolerare possint, nec non sanguis melancholicorum, & de hoc temperamento potissimum participantium (quibus hæc febris præ aliis familiaris esse solet) justo spissior, & ad motus citatiores ineptus est, partesque spongiosæ & porosæ minus patulæ, sed magis strictæ existunt: unde haud mirandum est, quod natura hic cir-

cumspecte agat, regulasque sanæ rationis observet, dum lenioribus illis motibus materiæ stagnantis divulsionem & absterfionem quidem intendit, sed simul majorem infarctuum successum studiosè evitare conatur, interea tamen, ne tota sua intentione frustretur, id quod uno simultaneo actu perpetrare nequit, pluries repetitis, & diutius continuatis motibus & actibus compentare intendit.

Febres anomalæ, corruptæ, & symptomatice.

I.

Febrem anomalam vocamus, quando in typo febrili notabilis aliqua irregularitas occurrit, qua a magis consueto ordine paroxysmorum abluit, licet generalioreni unius febris typum servet.

SCHOL.

Sic quotidiana anomala est, quando equidem singulis diebus unum saltem paroxysmum format, eundem vero haud statis ac consuetis horis matutinis incipit, sed vel horis pomeridianis, vel vagis per totam diem, quotiescunque revertitur, modo anticipando, modo postponendo, ægrum invadit: id quod etiam in tertiana & quartana quandoque contingit, iisque anomalæ titulum acquirit.

II.

Febres corrupta dicitur, quando febris aliqua sive intermittens, sive continua, quæ antea per tempus regularis, typica & legitima fuit, ita degenerat, ut plane a typo consueto declinet, & modo hujus, modo alius febris typum assumat, aut in aliam plane specie febrim mutetur, sub qua tamen non minus corruptionis testimonia, per symptomata insolita adparent.

III. Cau-

III.

Causæ tam febrium anomalarum, quam corruptarum, ut plurimum sunt occasionales & accessoria.

SCHOL.

Dependet enim talis transmutatio febrium ordinarie vel a regimine ægri, quando vel errores diæteticos graviores sub febrili paroxysmo commisit: vel refrigeriis frivolis excretiones periphericas turbavit: vel animi pathematibus immoderatis motus inordinatos reddidit: vel denique a medico per varias artes motuum secretoriorum & excretoriorum turbationes passus est.

IV.

Symptomaticæ febres sunt, quæ cum alio morbo aut affectu cardinali conjunguntur, ita ut ab illo affectu necessitate physica, aut nexu causali non dependeant, sed per accidens, & a causâ accidentali, illi superveniunt.

SCHOL.

Accedunt ejusmodi febres, & commotiones febriles sub vulneribus gravioribus, ita ut non a vulnere in se spectato, sed ab animi percussione vel iracunda, vel terrificâ oriuntur, dum vulnus tale sæpissime sine febre præsto est, & esse potest.

Ejusdem indolis sunt quoque febres puerperarum lochiales & lactæ, quippe quæ non a puerperio qua tali dependent, aut ad illud pertinent, dum plurimæ puerperarum ab illis immunes manent: illæ autem illis succiuntur, quibus vel lochialis fluxus supprimitur, vel lactis generatio impeditur succedit.

Eundem quoque numerum subeunt febres infantum plures, quæ dentitioni, levioribus affectibus pectoris, alvi adstrictionibus, ac flatulentis retentis aliquando superveniunt: cum hi adfectus æque facile & frequenter citra febris concursum superentur.

Unde, cum omnes hæ febres, distinctas quoad essentiam species febrium haud constituent, satis esse putamus, quod paucis, in quo consistant, atque ab aliis differant, indicaverimus: eoque ipso totam febrium materiam, & pathologiæ specialis sectionem primam obsignamus.

SECTIO II.
DE
MORBIS EX VITIO HV-
MORVM PARTICVLARIVM.

CAPUT I.
DE
MORBIS a VITIO BILIS.
Icterus.

I.

Icterus est defœdatio habitus corporis externi, colorem vi-
vidum mutans in flavum, a bile, per motum ipsius in-
versum, cum sanguine ad cutem delata, flavumque colo-
rem ipsi imprimente.

SCHOL.

Adparet hæc defœdatio cutis in toto corporis ambitu, quando tota
cutis, imo album oculorum, flavedine crocea tingitur, dictusque color, vi-
vidum alias a sanguine dependentem, superat & supprimit: quæ coloris
mutatio merito inverso bilis motui adscribitur, cum illa secundum natu-
ræ leges ad intestina ex sanguine & cystide follea promoveri debet, quæ
nunc contra has leges a centro ad peripheriam fertur.

II.

*Distinguitur ordinarie icterus a præctis, in flavum,
& nigrum.*

SCHOL.

Dependet hæc differentia a mutatione coloris speciali, dum flavus
dicitur, quando color flavus cutem imbuens, vel moderate vel saturate
talis existit, & manet, ita tamen, ut flavedo crocea quasi remaneat: niger
autem vocatur, quando hic color flavus mutatur in obscuriorem, & ni-
gredi-

gredinem quasi intermixtam habet, ut inde teter aliquis color nigrescens, terreus, lividus. in facie & reliquo corpore emergat; quæ coloris mutatio quoque in urina deprehenditur. Unde adparet, icterum nigrum ordinarie pedissequam esse flavi, summumque & ultimum hujus gradum, de quo etiam observatio practica testatur, quod rarissime, imo nunquam, sine flavo prægresso oriatur, & quando accedit, ordinarie mortis præfagium esse soleat.

III.

Subjecta icteri præ aliis, ratione temperamenti, sunt cholericis, & de cholericis potissimum participantibus.

SCHOL.

Et quidem hoc ex naturali dispositione tam materiæ biliosæ, in corpore & humoribus præsentis, quam ad motus iracundos facilius subeundos. Si autem reliquæ causæ antecedentes, in viscerum læsionibus strictioribus aut obstipatoribus considerentur, non æque solum subjectum morbi ad dicta temperamenta restringi, sed potius ad alia quoque temperamenta, diversasque quoad ætatem aut sexum personas extendi potest.

IV.

Subjectum speciale maxime constituit corporis peripheria.

SCHOL.

In hac enim, & quidem speciatim in cute, coloris defœdatio sese manifestat, ita ut neque album oculorum, neque digitorum aut unguium apices ab illa immunes maneant, sed effectum inversi motus bilis experiantur.

V.

Subjectum causæ constituunt organa & viscera, secretionis & excretionis bilis consecrata.

SCHOL.

Hoc nomine in considerationem venit hepar, & ductus bilarii, in quibus vel stricturæ, vel obstructiones hærent, eorumque officium lædunt: nec ipsa massa sanguinea, quatenus nempe a bile in illam translata, depravata & inquinata existit, ab hoc titulo libera manebit.

VI.

Causa materialis proxima est bilis, in sanguine p. n. hærens, & ad cutim delata.

SCHOL.

SCHOL.

Quando nempe vel e massa sanguinea varias ob causas non sufficienter separata fuit, ideoque in massa sanguinea copia abundat: vel post separationem factam, de novo humoribus & sanguini permiscetur, & motu extraordinario ad cutis peripheriam vehitur, ibique per cuticulam transperando, colorem alienum inducit.

VII.

Causa antecedens proxima consistit, vel in repentina materia biliosa cum humoribus perfusione: vel in ipsius denegata & impedita secretione, & in locum naturalem depositione.

SCHOL.

Prius efficit, ut citius ad peripheriam sub sanguinis circulo detrudatur, quam ex ipso secerni potest, id quod tanto promptius succedit, si de reliquo bilis quantitate excessiva in corpore peccet, aut per diatam valde pinguem, oleosam, spirituosam, sulphureas particulas in copia supeditantem, augeatur.

Alterum in causa est, ut nimis diu cum sanguine circuletur, & sub hac per partes extremas circumagitatione successive hic deponatur, donec remotis impeditæ secretionis & excretionis causis iterum resorbeat, & ad locum naturalem promoveatur: quæ causæ differentia causam quoque constituit Icteri, vel repentino imperu, vel successivo progressu oborti.

VIII.

Remotiores antecedentes cause, partim in materia peccantis conditione, partim in organorum ipsius secretoriorum & excretoriorum dispositione sunt quaerenda.

SCHOL.

Materiam peccantem quod concernit, hæc tam quantitate, quam qualitate laborare potest; dum quantitate excessiva, vel quoad partes constitutivas in tota humorum massa abundat, vel in vesicula fellis copiose collecta hæret, vel in primis viis, ventriculo aut duodeno particulariter collecta atque effusa in copia præsto est, atque hoc modo, vel propter sui copiam tardius, quam par est segregatur, vel e vesicula fellea & hepate ipsi sanguini, hepar transeunti, data causa occasionali, immediate reafunditur,

ditur, vel in primis viis cum chylo permixta, sanguini cito atque repente communicatur.

Respectu qualitatis autem spissitudo bilis, ejusque viscositas aliquando in culpa est, ut tardius, quam par est, ex hepate in cystidem felleam deferatur, unde a sanguine transfuso facile iterum absorberi potest, & sub illius motu circulatorio ad alias partes deferatur: quæ bilis viscositas & spissitudo aliquando tanta esse deprehenditur, ut ipsam ejus fluxilitatem demat, ejusque coagulationi calculosæ ansam præbeat.

Organa secretionis & excretionis bilis, quod attinet, si in illis causam icteri antecedentem querere velimus, hepatis obstructions a sanguinea aut viscosa materia hic occurrunt, nec non stricture ipsius, & quasi condensationes, ut in ductibus ita obstructis aut angustatis, secretio bilis succedere nequeat. Non minus aliquando particulares occurrunt casus, ubi ductus bilarii in hepate, aut ductus cysticus, & chodochus, calculis aut tophacea quadam materia obstruuntur, & ita motus bilis vel ad cystidem, vel ad duodenum plane intercipitur, unde non nisi bilis reafusio & regurgitatio in sanguinem evenire potest, præsertim si plures dictorum meatuum in hepate a tali materia obstructi fuerint: quam tamen causam specialem ejusque præsentiam medicus ex certis signis diagnosticis declarare nequit, sed saltem ex frequentiori faciliorque morbi recurso, ejusve refractaria continuatione conjicere potest.

IX.

Occasionales causæ ut plurimum dependent a gravioribus animi pathematibus, ira, terrore & mœrore.

SCHOL.

Ab iracundia enim, præsertim sub, vel circa partem perpeffa, tota humorum massa in majorem rapitur motum, sub quo partes quoque biliosæ tam e primis viis, quam ex ipso hepate eidem permiscuntur, & ad minus naturalia & inconvenientia loca ducuntur.

Sub terrore autem partes solidæ magis afficiuntur atque stringuntur, id quod adparet ex motu illo horripilatorio non solum, sed actuali constrictorio & restrictorio partium musculosarum & cutanearum, totius

tius corporis actuale refrigerium inducente, sub quo non solum exteriores partes ita stringuntur, sed strictura illa latius quoque sese diffundit, ita ut perterriti eundem stricturæ, horripilationis & frigoris sensum in intimis corporis partibus persentiscant. Ubi non dubitandum, quin ipsum quoque hepar ab eadem afficiatur, & mediante hujus substantia membranosa stricta, ductus biliarii simul stringantur, motusque bilis inversus ad massam sanguineam, per hepar transgredientem, inducatur, & sic bilis ad sanguinem reducta, hujus circulatorio motu ad peripheriam corporis pervenire possit: unde etiam haud rarus existit icterus, a terrore repentino obortus. Mœrorem tandem ob effectum, quem in humoribus facile edit, inspissatorium, hic excludere nefas esset.

X.

Non minus ad hunc causarum ordinem referendus est adstringentium præposterus usus.

SCHOL.

Sicut stricturæ spasticæ ab animi pathematibus in visceribus inducuntur, ita sane idem præstare valent adstringentia in febribus, diarrhœis, aut hæmorrhagiis, intempestive adhibita, intercedente solum hac differentia, quod animi pathemata ordinarie citiorem, adstringentia autem talia tardiozem exserant effectum; unde haud raro accidit, ut multi medicorum hanc icteri causam non agnoscant, quoniam non semper immediate & cito post talia artificia succedit: quorsum etiam pertinet illa hæmorrhagiarum artificialis cohibitio, quæ per impositionem & applicationem linteorum, aqua vel aceto madidorum & frigidorum, in regione hepatis obtinetur: unde specialissime in hac parte talismodi constrictio nimis quam tonica efficitur, & tam huic, quam aliis affectibus, hinc pullulantibus, via sternitur.

XI.

Ícterus niger ab iisdem generalioribus causis dependet.

SCHOL.

Cum enim supra jam indigitatum sit, icterum nigrum flavi confectarium, ultimumque gradum esse, sufficit, hic loci monere, quod speciali-

DE MORBIS & VI

ad faciliorem hinc vitæ in
 reque temperantia rebus
 afflicto & minus dicitur esse
 eorum concitatio qua si hinc
 eorum mandatis præstita
 plicatio supra excitationem
 eorum, vel contrarium hinc
 vitæ tanquam faciliorem dicitur

Diarrhœ

VII

Terribis hinc est hinc
 vitæ, a hinc vitæ hinc
 vitæ præstare excitationem.

Sicut

hinc vitæ hinc vitæ hinc
 vitæ, que hinc vitæ hinc
 vitæ, vel apud hinc vitæ
 vitæ hinc vitæ: quoniam hinc vitæ
 vitæ, que hinc vitæ hinc

VII

hinc vitæ hinc vitæ hinc
 vitæ, vitæ hinc vitæ hinc
 vitæ hinc vitæ hinc vitæ

Sicut

hinc vitæ hinc vitæ hinc
 vitæ hinc vitæ hinc vitæ
 vitæ hinc vitæ hinc vitæ
 vitæ hinc vitæ hinc vitæ

XIV.

hinc vitæ hinc vitæ hinc
 vitæ hinc vitæ hinc vitæ
 vitæ hinc vitæ hinc vitæ

Mm

cialiter ad faciliorem flavi coloris in nigricantem, mutationem aliquid faciat major temperamenti melancholici concursus aut præsentia, cui sanguis spissior & minus dilutus antea jam solennis, colorem magis fuscum nigricantem conciliat, a quo, si bilis flavedo accedit, facile ille color, icterum nigrum manifestans, procedit. Reliquas causas quod concernit, vel complicatio supra recensitarum causarum, sive plurium, sive omnium, sive graviorum, vel consummata & irreparabilis hepatis aut lienis scirrhositas tanquam specialior icteri nigri causa accusanda erit.

Diarrhœa biliosa.

XII.

Diarrhœa biliosa est alvi excretio aucta præternaturalis & dolorosa, a bile copiosa & acri ortum habens, sub qua materia biliosa præcipue excernitur.

SCHOL.

Distinguit se hæc diarrhœa ab aliis alvi profluviis, tam ratione materiæ excretæ, quæ hic specialiter biliosa est, & cum ejectione materiæ flavæ, aut viridis; vel apud infantes, vitellinæ, viridescens & grandinosa albæ se prodit: quam respectu symptomatum dolorosorum, ardentium, torminosorum, quæ hic semper graviora sunt, quam in diarrhœa ferosa.

XIII.

Subiecta hujus diarrhœæ, respectu temperamenti, sunt cholericæ puriores: ratione ætatis frequenter infantes, mammae adhuc emulgentes.

SCHOL.

Ratio est, quoniam temperamentum cholericum semper præ aliis bile abundat, & præterea ad vehementiorem iracundiam bilisque eruptionem pronius existit. Ætas autem illa infantilis, quamvis per se ad iracundas tales commotiones nondum disposita sit, tamen facile lacte nutriticis inquinamenta talia biliosa communicata accipit.

XIV.

Subiectum speciale constituunt intestina.

Mm 2

SCHOL.

SCHOL.

Et quidem tam tenuia, quam crassa; primum enim ingressum bilis capit in duodenum per cholidochum, & hinc per reliquum intestinorum canalem transit, in quo præcipue tunicam villosam, nerveamque acrimonia sua lædit.

XV.

Causa materialis proxima est bilis.

SCHOL.

Non equidem, quatenus in massa sanguinis hæret, sed quatenus citra modum præternaturalem majore, quam par est, quantitate in duodenum effusa, acrimoniam vel possidet, vel acquirit, & abhinc per reliquum intestinorum canalem diffusa, tunicis sese insinuans, earum fibras stimulando & vellicando moleste ac graviter afficit.

XVI.

Causam materialem ex parte antecedentem, ex parte concurrentem constituere potest, alia acris materia.

SCHOL.

Saburra nempe vitiosa, a cibis acrioribus fermentescibilibus & aciescentibus, similibusve potibus, vel successive collecta & accumulata, vel proxime jam contracta, quæ cum bile acriore concurrens, tanto graviora symptomata producere apta est, quæ citra hunc causarum concursum leniora esse possunt.

XVII.

Occasionalis causa ordinarie in adultis est iracundia progressa.

SCHOL.

Sub hac enim bilis tam ex hepate, quam cystide fellea, mediantibus motibus spasticis, citius movetur, & ad intestinum duodenum promovetur.

XVIII.

Apud infantes tenellos, præcipue lactantes, neque hac causa occasionalis, neque immediata bilis per ductum cholidochum in duodenum effusio, accusari potest.

SCHOL.

Quamvis enim aliquo modo in his commotiones iracundæ adpareant,

Septima pro illam bilis emulsi
a rebus inde emergentibus
in bilis vitiosa et prima via
vitiis, impuriora bilis aqua
videtur permuta immutata
disponendo ad rem vitiata præ
vitiata, quamvis immutata

De morbis hanc causa
vitiata aqua permuta

SCHOL.

hanc causam non accedentem in
a causa materiali hepaticæ
in partibus nervis, hepaticæ
& immutata, contra naturam
et quam immutata causa, per
vitiata et immutata, conge
vitiata et immutata, conge
vitiata et immutata, conge

CAPITULUM

DE MORBIS EX
PHLE ET SE

Cachexia, &

Cachexia & bilis est def
ni habitus vitiis, quoad
vitiis vitiis vitiis vitiis

reant, & ejulatus pro illarum indicio explicentur, tanti tamen momenti vix sunt, ut talis inde emergeret effectus: unde potius dicendum, quod hic materia biliosa aliunde ad primas vias deferatur, quando sub lacte materno aut nutricis, impuritatibus biliosis inquinato, ipsis communicatur, & cum lacte acescente permixta in tenellorum intestinis diu effectum exferit, qui aliquando ad tantum evehitur gradum, ut instar acidi corrosivi tam extrema ani, quam ipsa linteamina corrodat & friabilia reddat.

XIX.

Sub omnium harum causarum materialium concursu merito considerationem quoque meretur causa efficiens, nempe natura.

SCHOL.

Quamvis naturam non accusemus ut ipsius læsionis effectricem (cum ipsa læsio a causa materiali dependeat) tamen natura molestiam ardoris & acrimonix in partibus nervosis, & per illas sentiens, propter ipsius noxam præsentem & imminentem, contra materiam peccantem motibus insurgit, quibus tanquam instrumentali causa, partim humorem serosum, pro vehiculo commodioris ejectionis, congerit, & in intestina affundit, partim motum intestinorum peristalticum extra ordinem auget, ipsamque excretionem in effectum deducit.

CAPUT II.

DE MORBIS EX VITIO LYMPHÆ ET SERI.

Cachexia, & chlorosis.

I.

Cachexia & chlorosis est defædatio ac depravatio externi habitus corporis, quoad colorem & consistentiam, cum mutatione aspectus floridi in pallidum, aut flavescens.

SCHOL.

Affectus hi, tacentibus licet ægris, quasi ipsi loquuntur, ac sese manifestant, dum in utroque illorum faciei color pallidus, habitus corporis turgidulus atque tumidus quasi œdematosus apparet, (als wenn das Fleisch und die Haut von Wasser aufgequellert wären) in eo tamen a tumore œdematoso differens, ut magis pendula & laxa, quam actu tumida sit externi habitus corporis constitutio: dum e contrario sub hydropicis tumoribus strictius dictis, partes spongiosæ a tumore magis extolluntur, & renitentiam aliquam acquirunt.

II.

Differentia quidem inter utrumque adfectum vulgo statuitur, quæ tamen magis accidentalis, quam essentialis, existit.

SCHOL.

Notandum enim est, quod in chlorosi strictè dicta punctum quasi differentiæ ponatur in pallore, magis ad flavedinem inclinante, & quasi aliquantum bilis dilutæ intermixtæ monstrante. Unde, cum hoc quasi ex accidenti contingat, ratione reliquæ indolis autem, causarum, subiectorum etiam generaliter consideratorum, imò ipsius curationis, maxima convenientia adfit, utrumque hic conjungimus adfectum.

III.

Subiecta constituunt in genere persona temperamenti phlegmatici atque sanguinei: femine præ viris, & speciatim virgines.

SCHOL.

Temperamenta molliora & laxiora, propter majorem humoris lymphatici & serosi abundantiam, & abhinc pendentem fibrosarum partium mollitiem, ad extraordinariam relaxationem aptiora existunt.

Sexus sequior præ virili varias ob causas, a genere vitæ, aut excretionum sanguinearum turbis dependentes, huic vitio subicitur: ubi notandum, quod ita dicta chlorosis nunquam sexui virili tribuatur, sed solum ad sexum fœmininum restringatur: ita quidem, ut in hoc etiam sexu non omnibus competat, sed solum virginibus præ maritatis adscribi soleat: unde

unde quoque morbi virginei, & febris virginum nomen tam apud medicos, quam apud vulgum obtinuit: quod ultimum tamen tantæ certitudinis non existit, quin etiam fœminæ maritatæ eidem sub causæ occasionalis accessu, subjici possint.

IV.

Causa materialis proxima est humor lymphaticus, justo spissior ac mucidior, intra fibras partium porosarum cutanearum incarceratus.

SCHOL.

Hic enim partes modo dictas emollit, relaxat, distendit, simulque fibras inter se invicem comprimit, ut puriori sanguini transitum & ingressum intimiorem præcludant: unde, dum humor albidus magis ad extrema cutis penetrat, necessario color in pallidum mutatur, & totus habitus ab emolitione fibrarum, pendulus, laxus & tumescens adparet, simulque magis frigidus deprehenditur.

Quodsi vero humor lymphalis non simpliciter & solitarie hanc causam constituat sed aliquid materiæ biliosæ ipsi permixtum sit, color ille pallidus, & quasi œdematosus declinat in flavescens, qui chlorosi in specie & stricte dictæ tribuitur.

V.

Remotiorem materialem causam constituit serum, diutius cum lymphæ coherens.

SCHOL.

Hoc enim, si a lymphæ debito justoque tempore aut legitima quantitate haud fecernatur, lympham in se gelatinosam, falsedine sua accedente, mucidam reddit, ac minus fluxilem, ut cum sanguine ad peripheriam delata, tanto promptius intra poros hæreat, fibrasque emolliat.

VI.

Antecedens & procatactica causa hujus mali ut plurimum esse solet viscerum, secretioni lymphæ & seri dicatorum, oppilatio atque obstructio.

SCHOL.

SCHOL.

Hoc nomine hepar præcipue, cum aliis partibus glandulosis, huic officio inservientibus, in considerationem venit: quando vel regurgitatorius infarctus sanguinis oppletivus circa venam portæ, vel materiæ mucidæ, aliunde subnatæ atque collectæ, præsentia, quæ meatus ductusque viscerum obliterando & obstruendo, depurationem & sequestrationem dictorum humorum retardat: vel spastica quædam viscerum, aut vasorum strictura angustatoria, transitum liberiozem humorum, atque hoc ipso eorundem depurationem sufflaminans, in culpa est.

VII.

Remotiores in hoc ordine causæ esse possunt ac solent:

1. *Excretionum sanguinearum suppressiones:* 2. *Sanguinis nimie profusiones.*

SCHOL.

1. Quando evacuationes sanguinæ, in utroque sexu solennes, supprimuntur, status plethoricus incrementum capit, & oppletiones regurgitatorix in visceribus oriuntur: præcipue si tales suppressiones ab adstringentium, sub variis casibus, febrium, hæmorrhagarum, adhibitorum abusu dependant, & simul actuales viscerum constrictiones spastica concurrant

2. Nimie sanguinis profusiones, five spontaneæ, five artificiales fuerint, debitum partibus solidis robur tonicum subtrahunt, ut in motu humorum transpressorio, & hinc dependente attenuatorio, deficient, hincque variæ humorum, quoad crasin, læsiones oriuntur.

VIII.

Ad occasionales causas referri merentur tam sexus & vitæ genus, quam errores in victu commissi.

SCHOL.

Sexus rationem habemus, quatenus alterutri evacuationes, hæmorrhoidales, menstruæ, aut lochiales solennes sunt, & turbas patiuntur.

In vitæ genere, potissimum vita sedentaria ac otiosa plurimum contribuit ad humorum lentescentiam, præcipue si cum mœrore, aut vita specu-

speculabunda concurrat. Errores diætetici huc faciunt, præcipue circa qualitatem ciborum & potulentorum commissi: quo respectu & cibi mucidiores, & potus nimis tenues atque aquosi, aut nimis pauci, aut spirituosus variis respectibus accusari possunt.

Affectus hydropici & oedematosi. Oedemata, & anasarca.

IX.

Oedemata sunt tumores aquosi particulares extremitatum corporis, renitentes quidem, sub pressione tamen foveam relinquentes, pallidi, indolentes, a collectione particulari humoris lymphatico-ferosi sub cute ortum capientes.

SCHOL.

Notandum hic est, quod œdemata cum reliquis hydropicis tumoribus, essentialiter & quoad causas inter se convenient, quoad gradum vero, aut particularitatem locorum, differentiam admittant, atque agnoscant. Sunt enim œdemata primus ac levior gradus tumorum hydropicorum, sub tumida, pallida ac molli partium extremarum inflatione sese manifestans: quæ, licet non ita pendula & laxa, sed magis renitens ac splendens adpareat, quam in chlorosi, tactui tamen cedit, & post digitorum pressionem foveam relinquit. Quod nomen œdematis tamdiu receptum manet, quamdiu ejusmodi tumor sub cute in extremitatibus faciei aut artuum hæret.

Aquosum esse hunc tumorem, ideoque ab aliis tumorum speciebus diversum atque distinctum, id elucet ex pallore, humoris lymphatico-ferosi præsentiam indicante, cum, si sanguineus esset, tumor, rubor etiam adesse deberet, ac dolor: siquidem differentiam a scirrhis declarat fovearum post pressionem vestigium relictum.

X.

Anasarca est tumor aquosus pallidus, indolens universalior, totum habitum corporis externum quasi afficiens, ab eadem hu-

moris lymphatico-serosi collectione sub cute oriens, foveasque a digitorum pressione retinens.

SCHOL.

Differt itaque anasarca ab œdemate, non nisi quoad majus & minus, cum œdematis titulus tum demum in hydropis anasarca nomen mutetur, quando idem tumor, loco unius alteriusve extremitatis, totum quasi corpus, aut maximam ejus partem occupat, ita tamen, ut humor serosus, tumidam hanc inflationem producens, inter cutem partesque substratas hærens deprehendatur.

XI.

Nec majus fundamentum agnoscit distinctio in anasarcam, & leucophlegmatiam.

SCHOL.

Quemadmodum enim leucophlegmatia describitur, ut tumor œdematosus totius externi habitus corporis, qui non ad exemplum chlorofoeos pendulus quasi, sed paulo magis renitens, foveasque leviores a pressione excipiens, nec tamen ad tantum retinentiæ ac nitoris gradum, ut anasarca, perductus, ita facillimo negotio quisque videre potest, leucophlegmatiam essentialiter nihil aliud esse, nisi primum gradum incipientis anasarca; ideoque medicinam his minus necessariis distinctionibus & subdivisionibus morborum, ad illorum essentiam non pertinentibus, optime carere posse.

XII.

Subiectum generale horum tumorum idem est, quod sub cachexia & chlorosi adesse declaravimus.

XIII.

Subiectum speciale vel est particulare, vel magis universale.

SCHOL.

Particulare nempe tumoris subiectum in œdemate constituunt partes sub eodem specialiter obsessæ, facies, brachia, manus, crura, pedes. In anasarca magis universale subiectum tumoris constituit tota corporis peripheria, & in illa speciatim cutis & cuticula, quæ maxime ultra naturalem modum expanduntur, tenduntur, ita tamen, ut neque
in

in totum musculosas substratas partes excludere liceat, cum sapius cada-
vera dissecta, aquas collectas hic etiam hæere, testentur.

XIV.

*Causa materialis proxima horum tumorum est humor se-
rosus atque lymphalis, sub cute extra ordinem stagnans, atque in
copia collectus.*

SCHOL.

Hic enim humor, quando in copia extraordinaria intra fibras cuta-
neas hæret, has relaxando, earumque tonum debilitando, viam sternit, ut
successive ulteriori humoris ingressui cedant, tumidamque expansionem
subire possint: & cum albidus sit coloris, sub intimiore sui penetratione
colorem quoque similem, id est, pallidum, albidumque cuti expansæ lar-
gitur, simulque sanguinis floridioris intimiorem ingressum sufflaminat.

XV.

*Causa antecedens proximior est lymphæ mucescentia ex-
traordinaria, ab impedita ipsius depuratione a sero adhæren-
te oriunda.*

SCHOL.

Notum enim est, lympham & serum maxime ab invicem per partes
glandulosas fecerni, & huic secretioni omnium evidentissime inservire
ipsum hepar & glandulas, tam mesaraicas, quam intestinales: pro excre-
tione autem materiæ serosæ, quamprimum secretæ, glandulas subcutaneas,
renesque adesse, & ita serum a sanguine & lymphæ secedens, sub sudoris
& urinæ forma, ordinariæ & constanter excerni atque eliminari.

Quemadmodum autem pro faciliori & prompta hac secretionem ce-
lebranda, & materiæ fluxilitas, & viarum legitima dispositio requiritur:
ita sufflaminata per dictas partes sequestratione, & sub diuturniore utrius-
que liquoris commercio, seri muciditas falsa lympham antea gelatinosam
secum ex partes in mucorem trahit, & ad resolutionem fluidam, quæ trans-
pressionem per partes porosas fieri debebat, ineptiorem reddit: ita, ut mo-
bilissima quidem ipsius portio per vasa lymphatica revehatur, mucidior

autem facta, cum ipso sero intermixta permaneat, viasque excretorias obstruat, & ita sequenti debitæ excretioni obicem ponat.

Quando itaque hæc portio seroso-mucida, & lymphatica incrassata ad partes cutaneas deferretur, fibras illarum præsertim in habitu corporis laxiore tanto facilius lædit, relaxat, emollit, atque distendit, ut passivè quoque ingressui copiosiori humoris cedant, eumque facilius recipiant. Cum vero poros quoque cutis crassitie & muciditate sua non modo obliteret, sed ad ipsam exhalationem quoque ineptus sit, hic subsistit, atque tumorem format. Quam seri mucidioris in peripheria subsistentiam & stagnationem, propter denegatum regressum, necessario tunc sequitur urinæ simul parcior excretio, imo quandoque plenaria fere suppressio: qua accedente, postmodum materia illa peccans quotidie augmentum capit, & tumor increbescit: unde videmus, tumores illos hydropicos successive & per moram augeri, donec diureseos liberior progressus iterum restitutus fuerit.

XVI.

Remotiorem causam antecedentem internam constituunt viscerum & glandularum, lymphæ, & seri secretioni destinatarum, infarctus graviores aut pertinaciores, obstructions, imo aliquando indurationes.

SCHOL.

Quamprimum enim vel a sanguine, copiose ac impetuose ad talia organa secretoria congesto, ductus & tubuli comprimuntur & angustantur, vel a materiis mucidis viscidis ductus obliterantur & obstruuntur, aut aliquando totum organum induratur, tunc sane humoribus depurandis, atque ab invicem sequestrandis, via ac transitus præcluditur, ut ita impuri maneant, multisque heterogeneousitatibus scateant, quibus referti, in aliis quoque locis liberiores sui progressum sibi præcludunt, stasibusque subjiciuntur.

XVII.

Causa occasionales aliquando intrinsecæ, aliquando etiam magis externæ esse possunt.

SCHOL.

SCHOL.

Ad prioris generis causas pertinent errores diæterici, & victus mucositatum genesi anſam præbens: adstringentium in diverſis morborum generibus abufus: & evacuationum ſanguinearum ordinarium & naturalium emanſiones aut ſuppreſſiones pertinaciores.

At alteram vero claſſem cauſarum referendæ ſunt illæ, quæ externo ſaltem accèſſu vel partes extremas ſolidas lædunt, vel humorem lymphatico ſeroſum, in ſuperficie corporis hærentem, notorie alterant, ejusque mobilitatem demunt: quorum utrumque fieri poteſt a frigore externo, præſertim quod humiditatem conjunctam habet, ubi a frigore humor condenſatur ac inſpiſſatur, & ſic ad refluxum circulatorium, aut exhalationem tranſpiratoriam ineptus redditur, ab humiditate vero externa fibræ partium læduntur & relaxantur, ut humori ſtagnanti tanto facilius locum concedant, qui demum præſentia ſua ac decubitu fibras tanto magis emollit ac diſtendit, ſibi que viam patentiore efficit.

Idem ſpecialiter contingit, ſi ex alio quodam affectu ſeroſo, humor ſeroſo-lymphalis in ſuperficie corporis hæret, & per illam ejici ac eliminari debet, pari que modo ipſius excretio impeditur, ut alteratus, & per amiſſionem particularum mobiliorum inſpiſſatus intra partium fibras detineatur. Quale quid contingit in tumoribus a ſcabiæ, cruſta lactea, tineæ capitis, retropulſis, per balnea, externas refrigerationes, aut inunctiones mercuriales & ſulphuratas, neglecto ſufficiente corporis calore externo, & regimine diapnoico ſuſceptas,

Simile quid videre licet a ſudoris vel univerſalioris, vel particularis, ſuppreſſione ac retropulſione, quam ſatis frequenter œdemata ſequuntur, & quidem præcipue in pedibus, a ſudore pedum particulari ſuppreſſo, aut in facie, poſt tranſpirationem capitis alias ſolemnem ſufflaminatam: quibus œdematibus neque certo aut conſtanter mederi poteſt Medicus, niſi per priorum evacuationum revocationem,

Haud ſecus gravidæ aliquando experiuntur œdemata pedum, quando a mole fœtus, vaſa iliaca comprimente, ſanguinis & lymphæ reſſus a pedibus impeditur, & ita humores ſeroſi ſub diutiore mora reſtagnationis intra cutem colliguntur.

Afcites.

XVIII.

Afcites est tumor hydropicus particularis, solum abdomen occupans, quod ab humore aquoso, intra ejus cavitatem effuso, & collecto, ultra modum expanditur & intumescit.

SCHOL.

Non equidem mens est, quasi asseramus, quod ascites semper solitariae, sine conjuncta anasarca adesset, aut adesse deberet, sed potius secundum receptam loquendi formulam, strictiorem saltem sensum vocabuli indigitamus, bene conscii, strictiorem hoc nomine sumtam ascitem fatis raram esse, & communiter utramque conjunctam existere, unamque alteram excipere: quamquam aliqui hunc titulum eo restringant, ut concursus œdematis quasi universaliore exulare debeat. Ubi tamen notandum, quod hæc intumescencia abdominis aliquando ortum ducat ab humore aquoso, simpliciter intra abdomen effuso, & fluctuante, aliquando vero humorem, speciali sacco membranoso inclusum, pro causa agnoscat, in quo ultimo casu autores speciali nomine Hydropis factati uti solent.

XIX.

Subjectum generale, si dispositionem internam spectemus, idem est cum antecedente.

SCHOL.

Ita enim ex naturali dispositione potissimum temperamenta phlegmatica & humida, cum sexu sequiore, præ aliis huic quoque hydropis speciei subjiciuntur; cum autem non negandum sit, aliquando etiam causas violentas adesse, hunc morbum producentes, in tali casu respectus certorum subjectorum ratione ætatis, temperamenti, aut sexus sane haberi nequit.

XX.

Subjectum speciale constituit abdomen cum integumentis, specialiter huc pertinentibus.

SCHOL.

Cum enim sedes collectionis aut extravasationis humoris aquosi sit
cavitas

cavitas abdominis, atque abdomen ultra modum tumidum evadat & expandatur, specialiter Peritonæum, abdominis muscoli, panniculus adiposus, cutis & cuticula hic patiuntur. Hæ enim partes a mole aquarum successively aucta, indies relaxantur, tenduntur, & expanduntur, unde etiam proxime symptomata molesta experiuntur, sicut in consensum quoque trahunt partes, respirationi dicatas, & ex his præcipue diaphragma, quod ultra modum detractum in motu suo naturali impeditur, quo respiratio difficilior redditur. De reliquo neque partes internas abdominis contentas hic excludere licet, dum hæ etiam a sero extravasato premuntur, imo si acrius fuerit, in substantia læduntur.

XXI.

Causa materialis hic etiam est humor lymphatico-serosus, intra cavitatem abdominis effusus, atque p. n. collectus.

SCHOL.

Testantur hanc specialem effusionem & collectionem humoris aquosi intra cavitatem abdominis, paracenteses, quibus aquæ asciticorum evacuantur, partim cadaverum ascite extinctorum dissectiones, sub quibus ejusmodi collectiones, ad multas usque mensuras sæpissime reperiuntur.

XXII.

Causa proxima antecedens, ut plurimum est vasis lymphatici unius aut plurium ruptura.

SCHOL.

Quando enim, uti sub anasarca dictum est, ex seri a lymphæ tardiore sequestratione hinc inde infarctus, præcipue in abdominis visceribus nascuntur, facili negotio vasa lymphatica, ultra modum humore stagnant, & cum tenerioris texturæ sint atque structuræ, facile rumpuntur: quo factò, perpetuum contingit lymphæ stillicidium, ut intra cavitatem hæc colligatur: unde etiam fundamentum curationis difficilioris, dubiæque prognoseos proficiscitur, etiamsi aquæ præsentis semel educæ fuerint.

Sicut autem ascites ipsa, aliique hydropes particulares hanc vasorum lymphaticorum rupturam ordinarie pro causa proxima agnoscunt,
ita

ita pedum oedemata, asciti conjuncta, aut supervenientia, (præsertim, si ascites magnum incrementum ceperit) tam a generalibus sub anasarca citatis causis proveniunt, quam aliquando a nudo passivo transitu feri per substantiam partium fibrosarum ortum ducunt: quando nempe serum, in abdominis cavo collectum, per poros peritonæi, & interstitia musculofarum fibrarum, prævia harum emolitione & relaxatione transfundat, sibi que ipso gravitatis pondere, viam ad crura pedesque sternit; id quod sæpissime testatur varius ægrorum situs atque decubitus, quo tumores illi varie modificari solent ac possunt. Notissimum enim est, & quotidie videre licet, quod decumbentibus in lecto ægris, sive resupine, sive in latere alterutro id fiat, præsertim elevatis paulo cruribus, tumor ille a partibus inferioribus paucis temporis spatio retrocedat, & plane dispareat, solumque abdomen cum coxis occupet, donec iterum sedeant, aut pedes extra lectum perpendiculariter detineant, aut quocumque modo erecti incedant, ubi visibiliter quasi aqua illa ferrosa priorem locum iterum petit, & crura, femora, ac pedes denuo occupat; quam tumoris permutationem a loco uno ad alium ægri pro lubitu facile instituere ac experiri possunt.

XXIII.

Aliquando causa ruptura vasorum lymphaticorum, citra antecedentes infarctus, esse potest occasionalis & violenta.

SCHOL.

Extra dubium enim est, quod v. g. persona juvenis de cætero sana atque robusta, sive sub motu corporis, aut nisu fortiore ac graviore, sive sub acerbiorè tussi ferina, violentiam pati possit, ut aliquando vasculum aliquod lymphaticum rumpatur, unde stillicidium lymphæ contingit. Et quamvis utique hic casus longe rarior sit, præ reliquis, tamen dabilis est, & facile hariolari licet, tales adfuisse casus, ubi aliquando de cura asciticorum firma per paracentesin dicitur, quæ sane ita prompte non succederet, nisi simul credere fas esset, quod in tali casu supposito, facilior quoque & spontanea rupti vasculi consolidatio forte succederet.

Hydrops

Hydrops pectoris & pericardii.

XXIV.

Utraque hac hydropis species particularis existit a collectione lymphæ serosæ intra cavitatem, vel thoracis alterutram, aut utramque, vel pericardii, facta.

XXV.

Subiectum speciale constituit vel thoracis cavitatis, vel pericardium, prout in alterutra parte extravasatio facta est.

XXVI.

Causa particularis hujus extravasationis aque nulla alia est, nisi vasorum lymphaticorum ruptura.

SCHOL.

Cum enim hic locorum organa talia secretionis aut depurationis lymphæ notoria non adsint, ex quorum infarctu & obstructione longinquire talem collectionem p. n. conjicere liceret, merito talem rupturam supponimus, quæ tamen pro causa antecedente, vel violentiam motus, vel aliquando etiam singularem lymphæ acrimoniam causticam, & hinc pendentem vasorum diæresin, habere potest.

Hydrocephalus.

XXVII.

Hydrocephalus est hydrops particularis capitis sub tumore aquoso, aliquando satis insigni, ab humore lymphali extravasato ortum capiente, sese manifestans.

SCHOL.

Particularem vocamus hunc hydropem, cum neque totum reliquum corpus, neque aliæ ipsius partes, præter caput, ab ipso adficiuntur. Tumorem aquosum esse, testantur signa, ex pathognomonicis nota, a pallore tumoris, aliisque desumpta, & ipse humoris aquosi, sub apertione facta, effluxus.

XXVIII.

Distinguitur hydrocephalus in externum & internum.

Coeschwitzii Pathologia.

O o

SCHOL.

Hydrops

SCHOL.

Distinctio hæc dependet a loco specialiter affecto, quem tumor occupat, prout nempe vel externa capitis integumenta, vel internæ magis capitis partes lymphatici humoris collectioni locum concedunt.

XXIX.

Subiectum generale hydrocephali, constituunt infantes, & quidem maxime recens nati.

SCHOL.

Cum enim hic affectus solitarie a partu antecedente dependeat, primus ipsius ortus solitarie apud recens natos contingit: ita tamen, ut post primam tenerrimam ætatem, aliquando ad aliquot annos primæ vitæ protrahatur, ac duret.

XXX.

Pars affecta generaliter est caput, ejusque partes tam externa, quam interna.

SCHOL.

Caput externum atque supremum, cum suis integumentis affectum, est in hydrocephalo externo, ubi serum collectum intra cranium & pericranium, vel pericranium & cutem subsistit; internum vero, quando aqua extravasata sub cranio, vel supra vel infra meninges hæret, & caput in stupendam sæpe molem attollit.

XXXI.

Causa materialis proxima eadem est, qua in reliquis hydropicis tumoribus præsto est, quapropter illam hic non repetimus.

XXXII.

Causa proxima antecedens hujus affectus est extrinseca & plane particularis.

SCHOL.

In hoc enim differt hic affectus hydropicus ab aliis, quod humoris lymphatico - serosi extravasatio, non a viscerum internorum, secretioni aut depurationi lymphæ dicatorum, læsione aut obstructione ortum ducat, sed particularem causam agnoscat. Est autem illa ordinarie
partus

partus difficilis, aut diuturnus: quando nempe infans vel nimis diu ante exclusionem circa ossa pubis matris capite propendens ac infarctus quasi hæret, ut ex situ tali major humoris decubitus in partes capituli molliores, tam externas, quam internas, fieri possit: vel quando fœtus toto capite quidem extra uterum protrusus, per longum adhuc tempus in eodem situ manet, antequam totum reliquum corpus sequatur.

Compressis enim hoc pacto, ab orificio uteri interno, venis jugularibus, sanguis per arterias carotides internas constanti motu ad cerebrum adpulsus, liberiores regressum ad inferiores partes non inveniens, majorem feri & lymphæ quantitatem, in partes capituli vicinas non solum, sed & ad ipsam cerebri corticalem substantiam impellit atque protrudit, quæ diutius hic stagnans, vel ipsa lymphatica vasa perrumpit, vel poros magis magisque dilatando, viam sibi parit, porosque ita disponit, ut vel non adeo prompte in debitam constrictionem iterum redigi possint; vel semel facta illa nimia distensione, & manente sub reliqui corporis incremento copiosiore sanguinis & lymphæ appulsu, turgidi ita maneant, aut penitus cum reliquo corpore crescente, magis quoque expandantur, donec fibrarum nimia emollitione & relaxatione tumor ille monstrosus capituli successive proveniat.

Tympanites.

XXXIII.

Tympanites est abdominis intumescencia, ascitem quasi mentiens, tactui quidem ex parte cedens, statim vero recedens, & sub percussione aliqua sonum tympani quasi percussæ edens, a nimia flatuum copia ortum capiens.

SCHOL.

Hic affectus, cui etiam titulus hydropis sicci imponitur, prioribus affectibus hydropicis est rarior, & si solitarie consideretur, perquam rarus, cum reliquis autem hydropicis complicatus, paulo frequentius occurrens, tumorem formans, qui tactui tam facile non cedit, nec foveas post digitorum pressionem relinquit, sed renitens observatur, & si pressioni digitorum aliquatenus cedat, in momento sine ullius vestigii relicione

ne iterum recedit, non aliter, ac si vesica expansa comprimatur, vel corium tympano inductum tangatur.

XXXIV.

Subjectum hujus affectus chronici ordinarie constituunt persona adultiores & infantes.

SCHOL.

Licet enim mediam ætatem non penitus excludamus; tamen observatio quotidiana testatur, ætate paulo provectiores frequentius ab illo affectu corripri, simul ac infantes, quando sequestratio lymphæ & feri in glandulosis abdominis partibus retardatur, quoniam hæ ætates magis atoniæ partium solidarum subjectæ sunt.

XXXV.

Partem affectam, aut subjectum speciale, constituunt, partim intestina, partim abdominis muscoli & integumenta, partim aliquando reliquus externi corporis habitus.

SCHOL.

Hæ enim partes vel singulatim, vel conjunctim, inflationem illam tumidam experiuntur, & ab expansione & distensione extraordinaria, quam patiuntur, sensu molesto afficiuntur.

XXXVI.

Causa materialis proxima & immediata sunt flatus.

SCHOL.

Ab his enim dictas partes distendi, flatusque intra illos inclusos esse, testatur sonus ille sub tactu perceptibilis, tympanum tactum æmulans: qui primo intestina expandunt, & vel illa solitarie distendendo abdomen tumidum reddunt, vel substantiam illorum membranofam penetrando, in cavo abdominis colliguntur, aut denique sub reliquis etiam peripheriæ partibus progrediuntur.

XXXVII.

Causa antecedens proxima est humiditas serosa, aliquatenus mucida.

SCHOL.

Hæc vel in intestinis, vel extra illa, intra abdominis cavum subsistens,

stems, & a calore interno in vapores resolubilis, antecedenter fibras partium porosque relaxare, partibusque solidis mollioribus atoniam inferre, & postmodum in vaporem expansa, poros distensos & relaxatos transire commode potest.

XXXVIII.

Remotiores ad hunc affectum disponentes procatarticae, vel etiam occasionales cause, esse possunt varia atque diversa.

SCHOL.

Huc enim pertinent ex diæticis, cibi mucidi & flatulenti, & fermentativi: ab his enim oritur materia peccans, postmodum proximam affectui suppeditans causam. Deinde symbolum suum conferunt alvi pertinaciores obstipationes & oclusiones, quæ illius materiæ peccantis tempestivam exclusionem præcludunt, ejusque collectioni præternaturali occasionem præbent.

Prægressæ quoque passiones colicæ vehementiores, per opiatorum usum nimium aut præposterum curatæ; ab his enim succedit partium relaxatio tonica, qua facta, tanto facilius humoribus a calore expansis cedunt, atque in tumorem elevantur. Nec minus hoc idem succedere potest ab externo usu narcoticorum, v. g. fol. hyoscyami, lacte decoctorum, & sub fomentatione abdomini adplicatorum, ubi vis illa stupefactoria, cum emollitione humida, simul concurrit, & ita duplex affectus generandi fundamentum suppeditat.

Hæmorrhoidum, mensiumque anomalix & obstructiones, præsertim a præpostera medicatione inductæ, ad causas quoque tympanitidis referri solent, id quod remotiore respectu facile concedendum est, dum ab illis facili negotio œdematosi, & hinc cum illis complicati tympanitici affectus ortum trahere possunt: quodsi autem veram solamque tympanitidem directe & proxime ab illorum fluxuum anomaliis quis deducere vellet, experientia sane hypothesein non confirmaret.

Tympanites spuria.

XXXIX.

Tympanites spuria nobis audit affectus infantilis, sub inflatione

flatione abdominis & hypochondriorum temporaria, cum respirationis difficultate, & febricula sese exerens.

SCHOL.

Quamvis haud nobis cognitum sit, hunc affectum hucusque a Medicis hoc nomine salutatum fuisse, tamen affectus ipse satis notus existit, præcipue hic locorum, ubi in vernacula, das Anwachsen, oder das Herzgespan der Kinder vocari suevit. Vocamus hunc affectum tympanitidem spuriam, eam ob rationem, quod hæc tumida abdominis infantum inflatio & expansio, ratione formalitatis, & causæ proximæ materialis cum vera tympanitide, præsertim strictiore sensu sumpta, quidem conveniat, sed ratione chronicæ indolis ac durationis, nec non respectu causarum remotiorum antecedentium, ut & partis specialiter adfectæ, ab illa differat.

Solet autem quamplurimum infantes repente quasi & insultu acuto invadere, ita ut sub anxia respiratione, æstu plus solito & præternaturali per aliquot dies decumbant: sub quo rerum statu abdomen a præcordiis ad hypochondriorum fines durum atque inflatum, tactum intimiorem digitorum sub costas spurias prohibet, nec cutis externa in medio lumborum digitis commode prehendi potest.

X L.

Subjectum hujus affectus constituunt infantes.

SCHOL.

Affectus hic ordinarie, & ut plurimum quasi solitarie, apud infantes primæ ætatis, mox a partu, ad annum circiter unum aut alterum, observatur, & crescente ætate infrequentior existit. Neque tamen in totum deficiunt observationes practicæ, de adultis quoque personis, hoc affectu aliquando laborantibus, quod tamen in comparatione longe rarius obtingit.

X L I.

Pars affecta sunt tam intestina, quam abdominis integumenta.

SCHOL.

De vera tympanitide diximus, quod aliquando etiam reliquum corporis externi habitum occupet, ita ut crura præcipue similem inflationem simul patiantur. In hoc affectu vero idem non contingit, sed sola

sola regio abdominis expansionem præternaturalem ad tempus aliquot dierum patitur.

XLII.

Causa materialis proxima iidem est materia flatulenta, in intestinorum canali hærens.

SCHOL.

Hæc enim ab alimentis, infantibus oblatis, facile semper præsto est, ut a calore interno in vapores resolvi & attenuari queat, quo intestina facili negotio distenduntur, simulque integumenta externa in consensum rapiant: præcipue, si vel alimenta flatulenta, ab ipsis infantibus ingesta, vel a lactantibus fœminis comesta, sub lactis communicatione, ansam proximam præbuerint.

XLIII.

Occasionalem sæpe causam præbet immodestus aëris frigidi ac ventosi usus.

SCHOL.

Hinc sæpissime hoc malum primordia sua capit partim a clamoribus & ejulatibus infantum, partim a gestatione aut obambulatione in aëre frigido ventoso, ita ut ore aperto ventum ex adverso obvientem attrahere potuerint. Quamvis enim sub respiratione aër immediate in pulmones ingrediatur, nihilominus rationi non contrariatur, sub violento aëris ac ventorum impulsu, per os, aërem quoque per œsophagum in ventriculum ex parte impelli posse, præcipue cum teneriores infantes iudicio nondum polleant, quo adminiculis debitis in contrarium uti possent.

Congestiones & stagnationes lymphæ & seri.

I.

Congestiones & stagnationes lymphæ & seri vocamus in genere, quando in una vel altera, aut pluribus corporis partibus, extraordinaria quantitas dictorum humorum quasi re-stagnans,

stagnans, varios affectus morbosos, qui serosi ut plurimum vocantur, hinc inde in corpore producit; ita tamen, ut nulla concurrat aut presto sit horum humorum extravasatio.

SCHOL.

Locuti hactenus sumus de feri & lymphæ extravasationibus, nec non de ipsius resolutione in vapores, a quibus œdemata & hydropici tumores, nec non tympanites, ortum ducunt. Cum autem lymphæ & serum non saltem dicto modo per extravasationem læsiones subeant, atque efficiant, sed, si justo diutius cohæreant, variis etiam discrasis subjiciantur, morbosque diversos producant, necessitas quoque requirit, ut hos debito ordine pertractemus.

II.

In affectibus ita dictis serosis communiter lymphæ quoque aliquam habet concursum.

SCHOL.

Cum enim lymphæ & feri connubium in nostro corpore notissimum sit, dum ex sanguine conjunctim secernuntur, postmodum autem per colatoriorum variam dispositionem a se invicem separantur, haud veritati contrariatur, quod in illis affectibus, ubi sero quidem maxima pars causæ jure tribuitur, lymphæ quoque peccanti aliquis locus concedatur, cum præcipue hoc ad minimum certissimum, & supra jam demonstratum sit, quod serum lymphæ diutius permixtum, huic mucositatem & discrasiam falsam contrahat, quæ ex utraque sui parte demum varias alias læsiones producere valent.

III.

Congestiones & stagnationes humoris lymphatico-serosi non particularibus ipsius motibus absolvuntur, aut contingunt, sed potius a generalioribus sanguinis motibus congestoriis ad certa loca dependent.

SCHOL.

Dum enim hi aliquando celebrantur, atque in corpore contingunt, lymphæ & serum (præcipue si in corpore abundant) simul in majore copia ad easdem partes adpelluntur, a quibus, si liberio-

sece-

secedendi viam inveniant, nullum ibi damnum aut incommodum oritur, quoniam per poros ductusque patulos colatoriorum libere transeunt: quodsi autem dicti humores vel vias jam obstructas inveniant, vel quantitate harum proportionem superent, vel qualitate & crassi læsi ipsimet colatoria obstruant, sibi que viam præcludant, necesse est, ut stagnatione corripiantur, congestiones forment, variisque morbosis affectibus anam suppeditent.

IV.

Congestiones tales maxime occurrunt in partibus glandulosis & membranosis.

SCHOL.

Hinc ejusmodi stagnationes in diversis corporis locis occurrunt, ubi glandulæ, aut membranæ glandulosæ conspiciuntur ac deprehenduntur, ibique pro diversitate partium & locorum, causarumque concurrentium, diversos produciunt affectus. Sic enim in capitis fauciumque regione contingentes gravedinem, coryzam & branchum, in pectore tussis, asthmata, catarrhum suffocativum, in primis viis vomitus atque diarrhœas, in visceribus collectiones nodosæ, scirrhusasque, in peripheria corporis autem varii generis defœdationes cutis post se trahunt, siquidem hoc in sequentibus pluribus illustrabitur.

Coryza, gravedo, branchus.

V.

Coryza est materiæ seroso-mucidæ plus minus acris ad capitis consinia congestæ fluxus spontaneus & copiosus e naribus, ut plurimum cum sternutatione conjunctus.

SCHOL.

Intelligimus itaque sub hoc nomine autocraticum illum naturæ actum excretorium, aut fluxum seroso-mucidæ materiæ plus minus acrioris & copiosæ e naribus, qui aliquando per multos dies, imo septimanas durans, ægris incommodus atque molestus existit, naresque intus & extus arrodendo aut excoriando afficit.

VI.

Coryza distinguitur in benignam & malignam.

SCHOL.

Benignam vocamus, quando adest sine insignibus aut notabilibus commotionibus febrilibus, & materia excreta notabili acrimonia caret: cum e contrario maligna atdiat, si materia per nares excreta, notabilem possidet acrimoniam falsam, nares earumque confinia arrodentem, & excoriantem, conjunctis symptomatibus febrilibus & catarrhalibus, de qua simul ordinarie observatur, quod magis contagiosa existat, quam benigna, atque facilius aliis communicetur.

VII.

Gravado est lymphæ & serî extraordinaria congestio & restagnatio circa caput & nares, sine actuali excretionem, aut profluvio materiae serosæ in naribus, cum capitis dolore gravativo atque obtuso conjuncta.

SCHOL.

Intelligimus itaque sub hoc titulo impeditum ipsius coryzæ progressum, ubi propter minorem, vel materiae fluxilitatem, vel viarum dispositionem, excretio succedere nequit, ut inde ægri in infima fronte, & supra nares sensum gravativum, tensivum, pressorium experiantur, qui ut plurimum ad oculos usque extenditur, ut pondere quasi compressi conniveant, aut lacrymas demittant, vel ad minimum præ humore, ultra solitum adfluente, obscuriores fiant, cum aliquali somnolentia conjuncta, etiamsi somnus quietus non sequatur.

VIII.

Brachus potius symptomatis coryzæ titulum, quam ipsius morbi specialis meretur.

SCHOL.

Designat enim hoc vocabulum illum congestionis gradum, quando hæc non solitarie circa nares subsistit, sed potius ipsas fauces ad laryngem & pharyngem usque occupat, ac copioso mucî affluxu & effluxu multam secretionem, fauciumque irritationem inducit, aut aliquando etiam tonsillarum inflationem simul cum deglutiendi difficultate comitem habet: vel sub fortiore screatu ac tussi profundiore œsophagi torsiones & subsequentes vomendi conatus, præcipue tempore matutino, concitat.

IX.

Subjectum omnium horum affectuum generale constituunt partim temperamentum pblegmaticum, & sanguineum, aut ex utroque mixtum, partim ætas infantilis & puerilis, quam ipsa senilis.

SCHOL.

Dicta enim temperamenta præ reliquis omnibus abundant humore lymphatico-seroso, quo sanguis illorum scaturit, & simul gaudent habitu corporis molliore & laxo, qui tanto magis dispositus aptusque existit, ut decubitus humorum recipiat, quoniam fibræ illius laxius sibi invicem adponuntur, tantoque facilius humori seroso copiosius allabenti cedunt, adhuc magis dilatantur, & ita passive quoque humorum decubitus viam liberiores pandunt.

Ætas autem infantilis ac puerilis præ reliquis turget humore lymphatico-seroso, ad augmentationem corporis ex parte tunc demum necessariam, cui accedit generalis humorum commotio congestoria ad caput, huic ætati solennis, sicuti in senili laxitas & flacciditas fibrarum tonique earundem debilitatio occurrit, quæ, si cum antecedente habitu & temperamento simul concurrat, & ut ordinarie esset solet, minorem ipsius naturæ activitatem & energiam comitem habeat, defectum secretionis & excretionis, majoremque serosæ materiæ in corpore collectionem post se trahit.

X.

Subjectum speciale sunt Membrana pituitaria narium, & faucium consinia, cum aspera arteria.

SCHOL.

Membrana pituitaria, ossis ethmoidei sinus, aliosque huc spectantes, præcipue cingens, nariumque cavitatem involvens, maxime afficitur in coryza & gravedine: in illa relaxatione nimia, unde profluvium illud extraordinarium contingit, in hac obstructione & oppletione, unde tenditur quidem atque expanditur, sed ipsa excretio non sequitur. In broncho autem plurimum patiuntur glandulæ faucium, & asperæ arteriæ, cum uvula & reliquo universo faucium peristromate molli, ubi tamen ex accidenti partes vicinæ & connexæ simul in con-

senfum trahuntur, ideoque meninges cerebri, oculi, œsophagus, & ipse ventriculus pathemata sua experiuntur.

XI.

Causa materialis proxima est materia serosa mucida salsa, in extraordinaria copia huc congesta.

SCHOL.

Accusamus hanc materiam, quoniam primatum hic ducit, licet materiam lymphalem ex parte secum ferat: est autem effectus illius partim fibras glandularum, & membranarum, humiditate relaxans, senfumque gravativum inducens, partim falsedine sua moleste afficiens, senfumque titillatorium & fibrillatorium cum sternutatione multa provocans, aut tussim, sreatum, imo vomitum excitans.

XII.

Causam antecedentem constituit partim materia serosa mucida generalis abundantia, partim ipsius secretio & excretio per alia loca denegata.

SCHOL.

Abundantia hæc materiæ seroso-lymphalis mucidæ originem ut plurimum ducit ab ætate aut diætâ, vel vitæ genere, ubi in specie diætâ & victus crassior, mucida, viscida, e piscibus, aliisque esculentis dyspeptis symbolum suum ad coacervationem talium materialiarum contribunt: quæ tanto magis noxiæ evadunt, si solenniores per alvum, urinam, aut sudorem, excretiones per aliquod tempus, aut repente, suppressæ fuerint.

XIII.

Occasionales ab extra quasi accedentes causæ variæ esse possunt, præcipue tamen tales, quæ vel partes relaxando, fibrarum tonum debilitant, vel humorum generaliore commotionem & congestionem ad caput promovent: vel denique excretionem ordinariam materia seroso-mucida impediunt.

SCHOL.

SCHOL.

Speçtat huc habitatio in locis ulidis ac humidis, aërisque humidi abusus, unde particulæ aqueæ in nostris humoribus multum augentur & coacervantur. Nec minus hoc intuitu proxime ad ejusmodi catarrhales affectus disponit frigus externum, præcipue humidum, unde secundum certas tempestates, certaue anni tempora eosdem grassari videmus, humectatio capitis in specie, quam refrigeratio vel comitatur, vel sequitur, quale quid contingit sub capitis lotura frigida aut calida.

Exæstuatio totius corporis & humorum, vel a motibus excessivis, vel a spirituosis potibus nimium ingurgitatis, vel a conclavibus æstuosis, aut ipso æstu solis, quippe quæ congestiones humorum ad caput causantur.

Maxime omnium autem huc faciunt repentinæ porosarum partium, præcipue extremarum, stricturnæ, excretiones periphericas supprimentes, præcipue si exæstuationes corporis prægressas immediate sequantur, quo nomine hunc causarum censum subit frigus externum ficcum quoque, cui corpus ita dispositum, vel diu, vel repente exponitur, ut sudor impetuosè supprimatur, seu ille fuerit universalior, seu magis particularis.

Nec possumus, quin ad causas occasionales, præprimis gravedinosæ stagnationis, referamus abusum pulverum sternutatoriorum, moderno tempore valde solennem, quibus decubitus consuetudinalis ad partes narium materiæ seroso-mucidæ inducitur. Cum autem potissimum materia tenuior sub emunctione excernatur, sæpissime tractu temporis materia residua, tenacior & spissior facta, vias excretorias obsidet, & propter denegatum transitum habitualement sæpe gravedinem affert, repetitionem pulverum sternutatoriorum pro temporaria sublevatione requirentem.

Ophtalmia serosa.

XIV.

Ophtalmia serosa est fluxus seri plus minus acris, ex oculis, cum oculorum rubore ac dolore conjunctus, qui etiam lippitudo vocatur, a seri acrimonia & congestione ortum ducens.

SCHOL.

Locuti sumus in sectione præcedente de ophthalmia a congestione sanguinea, quam ut inflammatorium affectum, leviolem tamen, descripsimus: a quo præsens noster affectus in eo differt, quod, licet respectu ruboris ac doloris aliquam cum eo convenientiam habeat, tamen aliam agnoscat causam materialem proximam, præterea præ illo humidus existat, & lacrymarum acriorum effluxum copiosum conjunctum habeat, nec non ut plurimum affectus chronicus esse soleat.

XV.

Subjiciuntur huic affectui præ aliis ætas infantilis & senilis, cum temperamentis de phlegmatico potissimum participantibus.

SCHOL.

In ætate infantili enim plus vigent humorum congestiones in genere ad caput, lymphæ quoque copiosius cum sero adest, atque facilius mucescens, acrimoniam contrahit falsam: in senibus autem, licet congestiones ad caput non adeo familiares sint, major ut plurimum adest diathesis humorum ad mucescentiam, & discrasiam acrem, dispulsis eorum particulis agilibus & fluidis. Plurimum tamen contribuit temperamenti concursus, in quo particularum seroso-mucidarum copiosus proventus præpollet, quale phlegmaticum est, præcipue si aliæ adhuc causæ antecedentes accedant.

XVI.

Subiectum speciale sunt glandulæ lacrymales, & palpebrarum, cum reliquo oculi bulbo.

SCHOL.

Quemadmodum enim glandulæ sebaceæ Meybomii, æque ac duæ lacrymales, humidum limpidum minus acre, in statu naturali, secernunt atque emittunt, quod neque quantitate, neque acrimonia, oculis incommodum existit, sed humectatione blanda, oculorum motum faciliat, ita in statu p. n. humorem quantitate excedentem non modo, sed acrem simul fundunt, qui & copia, & acrimonia sua oculis molestus evadit, dum con-

continuo ejus effluxu non modo afficiuntur, sed ruborem quoque & ardorem, cum sensu rosionis patiuntur, id quod oculorum tunicis adeo molestum existit, ut continuus decubitus sanguinis huc invitetur.

XVII.

Causa materialis existit serum acre & salsum.

SCHOL.

Sicut in statu naturali lacrymæ illum humorem constituunt, qui inter oculi bulbum & palpebras colligitur, nec in tali statu oculis ullo modo molestus existit, ita nunc sub copioso humorum appulsu, ac diutiori eorundem circa has partes mora & stagnatione, serum ex sanguine secedit salsum, lacrymis sese permiscens, easque acriores reddens, adeo ut sub continua defluxione afficiat palpebras, & oculorum canthos, imo sub ulteriore progressu aliquando puncta lacrymalia. Qui sensus molestus auctor existit, ut sanguis majore copia adfluat, vascula tenerrima sanguinem ferentia cruore turgeant, oculi rubeant, atque ardore afficiantur, & lacrymæ, quæ propter copiam, in puncta lacrymalia recipi nequeunt, continuo fluxu palpebrarum limbum transcendant.

XVIII.

Causam antecedentem ponere licet partim in sanguinis discrasia, partim in ipsius congestione ad caput facta.

SCHOL.

Cum enim ex antedictis jam pateat, personas phlegmatici magis temperamenti, affectui huic subjectas esse, facile liquet, in his subjectis materiam peccantem, serum nempe ad mucescentiam & falsedinem pronissimum, abundare, semperque præsens esse, hincque facillimo negotio, si causæ retardatæ secessionis feri a sanguine accedant, discrasiam sanguinis falsam ortum capere. Quibus si motus sanguinis congestorius ad caput superveniat, tanto facilius ex stagnationis mora in partibus glandulosis talis acrimonia particulariter major fieri potest, cum præsertim quotidiana observatio monstret, lacrymas facillimo negotio acriores magisque falsas fieri, si modo sub animi pathematibus tristibus, sanguis copiosus adfluat, nosque ad plorandum excitetur.

XIX.

Causas remotiores & occasionales ut plurimum constituunt vel aliarum excretionum lymphatico-serosarum suppressiones, vel oculorum irrationes sanguinis copiosum decubitum huc invitantes.

SCHOL.

Ita enim haud raro videre licet, tales lippitudines apud infantes, quibus crusta lactea, achores aut tinea capitis, linimentis variis, aut refrigerationibus repentinis suppressæ fuerunt, & quidem notorie ordinem & alternationem servant, ut repullulantibus illis exanthematibus lippitudo cesset, cessantibus iterum illis hæc recrudescat.

Neque coryza prægressa, & intempestive neglecta aut suppressa hic excludi potest. Sic narium quoque hæmorrhagia suum contribuit symbolum, si largiter antea fluxerit, nunc autem suppressa moliminibus tamen recurrentibus ansam dederit, sub quibus, conspirante, præsertim ætate aut temperamento, lymphæ cum sero acriore adpellitur.

Sicut spontaneæ, ita non minus artificiales excretiones, si negligantur, idem efficere possunt: unde ad fonticulos quoque aut setacea respiciendum est, an forsitan horum neglectus usus lippitudini ansam dederit.

Ultimo loco & aër frigidus, rigidus, & fumi aut exhalationes aciores salinæ, oculis recepti, ad hujus mali concitationem multum conferre possunt.

Cephalalgia serosa.

XX.

Cephalalgiam serosam vocamus dolorem capitis, ut plurimum chronicum, satis molestum, qui non æque sanguineas congestiones, sed potius seri stagnationem pro causa agnoscit.

SCHOL.

Locuti jamjam sumus de cephalalgia, tanquam effectu & consecutario sanguinearum congestionum, in antecedente sectione, ubi de morbis

bis

bis ex sanguinis vitio egimus: cum autem experientia testis sit, non omnes capitis dolores semper unam eandemque causam materialem proximam agnoscere, sed hanc pro diversitate personarum, ac individuum, differentem esse, haud inconvenienter actum erit, si hic loci eundem quidem affectum, sed secundum diversam sui genesin, consideremus, & per causarum cognitionem veram, fundamentum quoque adæquatæ magis curationis suppeditemus.

XXI.

Subjecta hujus cephalalgia sunt illa individua, in quibus serum falsum, vel naturaliter copia abundat, vel ad minimum facile generatur.

SCHOL.

Hujus indolis primo sunt phlegmatici, & huic temperamento proxime affines; in his enim semper serosi humores abundant, ac propter abundantiam, & minus vegetam, propter fibras laxiores, transpressionem, secretionem & excretionem, facile in discrasiam mucidam, æque ac falsam transeunt: deinde ex morbosa humorum diathesi ita dicti scorbutici huic affectui magis subjiuntur, quippe qui tam mucescentia & lentore, quam acrimonia falsa lymphæ & seri laborant.

XXII.

Subiectum speciale hujus cephalalgia maxime omnium constituuunt membrane capitis tam interna quam externa.

SCHOL.

Cum enim capitis membranæ sensibiles, ex indole nervosa, existant, haud contra rationem asserimus, has præ aliis partibus ab acrimonia quadam, molesto affici sensu, ideoque tam cerebri meninges, præcipue duram matrem, cum pericranio, subiectum speciale salutamus, ita tamen, ut neque membranam pituitariam, sinus capitis diversimode investientem, excludendam esse putemus.

XXIII.

Causam materialem proximam constituit sine dubio serum falsum, hic locorum collectum & stagnans.

Colewiczii Pathologia.

Q9

SCHOL.

SCHOL.

Serum hic stagnare posse, facile a nemine negabitur, qui varia excretionis serosæ organa in capite existere, & membranas in specie transitui favere, compertum habet. Non secus in scholis Medicorum evictum est, serum æque ac lympham haud facilius falsæ discrasie subijci, quam si extra motum progressivum debitum ponantur, & vel stasi, vel stagnatione corripiantur. Salsedinem vero acrem ex omnibus partibus nostri corporis maxime membranofas & nerveas molesto modo afficere, per multos casus æque compertum habemus. Cum itaque omnes dictæ membranæ capitis nervosæ texturæ sint, conceptu facile erit, quod, si serum falsum hic stagnationi, aut actuali stasi subijciatur, rosionis, ardoris, vellicationis, & morsificationis sensus inde emergant: dum fibrillæ nerveæ salsedine tactæ, tenduntur, & spastico vibrativo motu stringuntur.

Nec minus hujus causæ præsentiam arguit ipsius affectus chronica ut plurimum duratio: cum enim serosi & lymphatici humores, tali motu quoad gradum non gaudeant, quo sanguis gaudet, sed diutius semper in uno loco hærerere necesse habeant; sane illorum stases & stagnationes, non æque facile ac sanguineæ restagnationes, dissipari possunt, unde cephalalgia sanguineæ restagnationes, dissipari possunt, unde cephalalgia sanguineæ, in comparatione cum his, temporariæ dicentur.

XXIV.

Causæ antecedentes partim quærendæ sunt in erroribus victus, & generis vitæ, partim in excretionum serosarum suppressione.

SCHOL.

Ex victu & diætâ aliquando causam constituunt, cibi acres saliti, copiose ingesti, præcipue si forsân præter consuetudinem assumti fuerint, aut illorum usus extraordinarie diutius continuatus fuerit: nec minus illi cibi accusandi sunt, qui, licet positive salsedinem & acrimoniam non secum ferant, tamen ad mucescentiam & lentorem humores disponunt, & per indirectum, post stagnationem inductam, discrasie falsæ proventum faciunt.

Ex genere vitæ symbolum suum confert vita sedentaria & minus mobilis,

præcipue enim, si cum lapsu
mentum pluviosum continet
omnes generi non lectioni & e
is, in sub corpore quære liberat
componis macula et sine generat
resistentia.

Ab his evacuationibus, & resistenti
in excreta vitæ, hinc vera pe
minime, ut resistentibus non
erit, aut non modo sed in muer
has ad huc resistentibus dispositi
non potest, acrimonia hinc partes
velicet hinc afficit.

si non oppositas resistentibus, non
conferunt: ut si per hinc macula res
seram partem liberat præditam,
appetit, quippe que excreta
si hinc resistentibus, hinc resistentibus
transmissionem videntur.

XXV.

Occupationem talium partium
interstitium aut particulariter per

Sedens

in his hinc resistentibus continet, et
sine ab hoc hinc resistentibus, et
in resistentibus, ut resistentibus, et
si hinc resistentibus, vel a partem resistentibus
inter, et hinc resistentibus hinc resistentibus
sine hinc resistentibus hinc resistentibus
in hinc resistentibus, vel hinc resistentibus
sine, tales hinc resistentibus hinc resistentibus
que ex hinc resistentibus hinc resistentibus
sine hinc resistentibus hinc resistentibus
sine hinc resistentibus hinc resistentibus

mobilis, præcipue noxia, si cum superius citato victu concurrat, & temperamentum phlegmaticum comitem habeat. Sicut enim sub vita laboriosa omnes generis motu secretorii & excretorii exaltantur, florent, vigentque, ita sub corporis quiete sedentaria fatiscunt, & labefactantur: ut inde impuritates mucidæ ac falsæ generentur, augeantur, varieque ad partes transferantur.

Ad serosas evacuationes, si respiciamus, quæ suppressæ hunc affectum excitare possunt, illorum variæ profant: quemadmodum coryzæ diuturniores, aut frequentiores nunc diu suppressæ, merito huc referuntur, dum non modo sub illis materiæ decubitus & congestio, partes solidas ad sui receptionem disposuit, sed nunc collecta, sui que excretionem postulans, acrimonia sua partes membranaceas stimulat, vellicat, molestoque sensu afficit.

Nec minus lippitudines prægressæ, nunc suppressæ, aliquando causam constituunt: ut & partim fonticuli aut setacea iterum neglecta, partim aliarum partium ulcerosa profluvia, ne dicam, sudores alias solennes, suppressi, quippe quæ excretionem omnes feri evacuationi favent, & si supprimantur, illius augmentationem, collectionem, & ad caput translationem causantur.

XXV.

Occasionalem causam facile constituit frigus externum, universaliter aut particulariter perpeffum.

SCHOL.

Ita enim satis frequenter contingit, ut superius nominatæ excretionem serosæ ab hac causa supprimantur, quando vel capitis perfrigerationem repentinam, aut continuam, coryzæ aut sudoris capitis suppressio sequitur, vel a pedum refrigeratione perpetua horum sudor supprimitur, & serum excrementitium spasticis stricturis retropellitur. Haud enim deficientia exempla, ubi ex capillitii aut calceamentorum permutatione, vel studiosa sudoris pedum suppressione per adstringentia, tales humoris serosi translationes ortum ceperunt.

Neque excludendæ sunt ab hac causarum classe consolidationes frivolarum ulcerum antiquorum per adstringentia emplastra aut cataplasmata, cum vix dici possit, quantum talia ulcera levis momenti apparen-

tia, utilitatis sæpe præsent, pro conservanda sanitate, unde caute semper sunt tractanda.

Tuffis & asthma.

XXVI.

Tuffis in genere motus est succussatorius thoracis, ex parte voluntarius, quo diaphragma, & muscoli intercostales extra ordinem moventur, ut ex pulmonibus & aspera arteria, materia molesta, vi explodatur.

XXVII.

Distinguitur tuffis pectoralis in siccam & humidam.

SCHOL.

Sicca tuffis dicitur, ubi sub illo motu thoracis & pulmonum excussorio, pauca aut nulla materia mucida rejicitur, sed loco illius materia magis tenuis serosa falsa, stimulo vellicatorio molesta, & quidem satis parce, excernitur.

Humida vero audit, quando cum & sub illo motu excussorio, copiosus mucidæ materiæ affluxus atque decubitus ad pectus conjunctus existit, sui que præsentiam, tam infarctu pulmonum, sub respiratione distinguibili, quam ipsa rejectione manifestat.

XXVIII.

Asthma est difficilis respiratio, cum sono sibilo, aut roncho, successive invadens, & chronice agros afficiens, a materia serosa mucida aut falsa, in pulmonibus hærente, oborta.

SCHOL.

Distinguit sese asthma a tuffi facili negotio: quamvis enim tuffis aliquando asthmatici quid conjunctum habeat, hoc tamen ordinarie temporarium est, & sub tuffis impetuosis insultibus concurrat, sicut illis cessantibus, iterum ad tempus cessat. Verum autem asthma continuum est, quamdiu durat, licet exasperationes sapissime patiat, vel a materiæ peccantis coacervatione, id quod maxime noctu fieri solet: nec tuffim ordinarie junctam habet, nisi vel in tuffim degeneret, vel ex tuffi longinqua ortum ceperit.

XXIX.

XXIX.

Asthma itidem distinguitur in humorosum, atque in siccum.

SCHOL.

Asthma enim humidum audit, quod multæ materiæ mucidæ præsentiam in pulmonibus & trachæa indicat, sub majore ronchi atque stertoris sono, ita ut sub respiratione, materia quasi in bullas elevata atque commota audiatur etiam ab aliis.

Siccum vero dicitur asthma, ubi talis sensus stertoris & ronchi deficit, & loco illius sonus acutus cum sibilo, voceque clangosa præsto est, atque de paucitate, aut acrimonia materiæ peccantis testimonium præbet: quemadmodum pluribus signa differentiæ in pathognomonicis indigitata fuerunt.

XXX.

Porro distinguuntur asthmata secundum differentiam gradus.

SCHOL.

Sic enim practici primum & leviolem asthmatis gradum *dyspnœam* vocant, ubi sola respirandi difficultas sine notabili sono fibili aut ronchi ægrotos afficit, magisque sub corporis motu, quam sub quiete, molesta existit.

Asthma κατ' ἐξοχήν dicitur gravior ipsius gradus, ubi sonus & sibilus concurrat, ægrique tam sub motu, quam sub quiete, continue respirandi difficultatem patiuntur.

Sicut ultimus summusque gradus *orthopnœa* salutatur, quando difficultas respirationis tanta adest, ut non nisi erecte sedentes respirare valeant ægri.

XXXI.

Subiecta hisce affectibus magis obnoxia præ aliis sunt temperamententi phlegmatici, vel magis talis personæ, aut qui acrioribus gaudent humoribus: nec non quoad ætatem vel pueri, vel senes.

SCHOL.

Phlegmatici temperamententi personæ, sicut semper majore mucidorum humorum colluvie scatent, & ad omnis generis collectiones serofas in genere proclives sunt, ita ex generali illo fundamento etiam his affectibus

ferosis subjiciuntur, ita tamen, ut magis tam tussi humidæ, quam asthma humoroso subjaceant: siquidem paulo ficiora individua magis humores tenues, pauciores, & simul ad acrimoniam concipiendam aptiores habentes, procliviores existunt ad tussim siccam, siccumque asthma.

Nec minus hic in considerationem venit ætas; juvenilis enim, in qua vigor motuum adhuc major observatur, proclivior quoque est ad hunc motum excussorium sub tussi, cum ex opposito senilia subjecta, ut magis torpida atque effæta, longe magis asthma laborent, eamque materiam peccantem validiore motu ad superiores tracheæ partes protrudere, atque per illas extrudere haud valeant.

XXXII.

Subjectum speciale constituit pectus, cum pulmonibus, & aspera arteria, ejusque tunicis & glandulis.

SCHOL.

In glandulis enim atque membranis pulmonum & asperæ arteriæ, occurrit decubitus ille materiæ ferosæ & mucidæ, quæ demum bronchiis pulmonalibus ipsis impingitur, & partim pro multitudinis, partim pro discrasie speciali gradu diverso, hunc vel illum dictorum affectuum pectoralium producit: totum pectus autem externum cum partibus quibusdam vicinis, sub motu excussorio tussiculoso, aut sub respirationis difficiliore progressu potissimum afficitur.

XXXIII.

Causæ horum affectuum pectoralium tam proximiores, quam antecedentes, eadem sunt cum illis, quas sub antecedentibus denominavimus.

SCHOL.

Materiam enim proximam supeditat ferosa, mucida & salsa colluvies, quæ non minus easdem quoque causas antecedentes generatim agnoscit, quas in antecedentibus fuisse diximus. Neque respectu occasionalium causarum plurimarum hic magna occurrit differentia, quin ad dictos pectorales affectus æque disponant; unde illas repetendo tempus non teri-

terimus, sed ea saltem breviter addimus, quæ specialiter circa singulum affectum notanda occurrunt.

XXXIV.

Ad specialem affectuum differentiam tamen varia species, les circumstantiæ disponunt, licet essentialiter eadem materia peccans præsto sit.

SCHOL.

Siquidem specifica differentia omnium horum affectuum probabiliter in eo posita videtur, quod materia peccans mucido-serosa in tussis humida, superiorem potius asperæ arteriæ regionem occupet, & in capacioribus ipsius bronchiis hæreat; in asthma autem humido magis in ipsis vesiculis pulmonalibus & profundioribus asperæ arteriæ ramulis locum teneat: unde in illa promptius contingit motus elisorius & excussorius, in hoc vero difficilior motus respiratorius, cum sono atque roncho combinatus.

Quod autem asthma & tussis non semper humiditatem notabilem, aut excretionem materiæ mucidæ conjunctam habeant, sed hanc ob differentiam sicca aliquando audiant, id dependet ex una parte a multitudine materiæ peccantis diversæ, ex altera autem, & quidem principaliter, a tenuitate, & salsa magis materiæ discrasia, cum paucitate ipsius conjuncta: qua motum quidem excussorium in tussis titillando excitat, quo tamen parum excuti potest: in asthma autem sicco stricturam potius membranularum & vesicularum pulmonalium causatur, unde postmodum sibilosa & anhelituosa illa respiratio dependet.

Catarrhus suffocativus.

XXXV.

Catarrhus suffocativus est summa atque repentina respirandi difficultas, & impotentia, ab infarctu seroso mucido copioso & repentino in ipsis pulmonibus, & musculorum pectoralium atonia orta, cum roncho, stertore, & respiratione sonora sese manifestans.

SCHOL.

SCHOL.

Haud minimus est hic affectus, ex morbis pectoris serosis, qui propter acutam gravemque invasionem, ac brevem decursum, funestumque sæpissime eventum, ad acutorum morborum classem merito refertur.

Distinguit se hic affectus a diversis aliis, utpote ab asthma invasionis modo, dum asthma humidum successive & pedetentim infestat ægrotantes, hic autem affectus repente & citra opinionem illos invadit.

Ab asthma convulsivo, per materiæ peccantis, & subjectorum aut individuorum diversitatem: dum asthma convulsivum sanguinem potius pro causâ materiali agnoscit, & subjecta plethorica ac juniora invadit, quæ a temperamento cholericò & sanguineo participant: catarrhus vero suffocativus a materia mucida serosa ortum ducit, & subjectis temperamenti magis phlegmatici, in ætate vel puerili, vel magis senili, familiaris existit.

Ab apoplexia serosa, in qua equidem stertor & ronchus, cum repentina invasione occurrunt, sed præcipue sensus & motus abolitio repentina simul concurrunt.

XXXVI.

Subjecta catarrhi suffocativi sunt temperamenta magis phlegmatica, & ætas partim infantilis ac puerilis, partim senilis.

SCHOL.

In dicto enim temperamento semper præsto est naturalis dispositio ad humorum seroso-mucidorum copiosam generationem & collectionem, sicuti in ætate tam puerili, quam senili, defectus roboris tonici, & excretionum vegetiorum concurrunt, unde in his, si præcipue temperamentum modo dictum simul concurrat, atque respondeat, tanto facilius talismodi decubitus repentini ad pectus oriri possunt.

Nec minus huc referimus illos, qui ex morbis prægressis concussam habent ac debilitatam valetudinem, cum in ipsis æque facile secretionum & excretionum debitarum successus facili negotio ob virium defectum infringatur.

XXXVII.

XXXVII.

Subiectum speciale sunt pulmones cum aspera arteria, & musculi pectoris, præcipue intercostales.

SCHOL.

Pulmones & asperam arteriam specialiter affici, testatur ronchus & stertor cum respiratione sonora, quæ omnia de infarctu in asperæ arteriæ bronchiis, & pulmonum vesiculis abundanter testantur.

Quod autem musculi pectoris & intercostales præcipue patiantur, id maxime adparet ex minore illa thoracem pro respiratione potentia movendi, quam experiuntur ægrotantes, qui, etiamsi lubentissime velent, tamen non possunt pro lubitu movere thoracem, sed atoniam & defectum motus voluntarii abundantissime experiuntur.

XXXVIII.

Causa proxima catarrhi suffocativi est insignis toni relaxatio tam in substantia pulmonali, quam in fibris musculorum pectoralium, ad paralyticam ferme resolutionem accedens.

SCHOL.

Hæc viam sternit repentino & copiosissimo infarctui materiæ mucidæ in pulmonibus, & aspera arteria, unde summus suffocationis metus, per ingressus aëris inspirandi impeditioem dependet: in musculis pectoris autem debitum sufflammat motum & robur, ut officio suo in pectoris dilatatione & coarctatione, sub negotio respirationis, haud fungi queant. Unde quoque est, quod ægri tales propter hanc relaxationem tonicam, latius quoque sese diffundentem, valde debiles, & ad motus voluntarios suscipiendos quasi inepti existant.

XXXIX.

Materialis proxima causa hujus affectus suffocatorii est materia mucida crassior, copiose ad pulmones delata, in ipsis re-stagnans & hærens.

SCHOL.

Hoc declarat ronchus & stertor, quem cum asthmate humido communem habet noster adfectus, qui tanquam effectus de sua causa

testatur: nec non individuorum conditio, quæ semper talia sunt, ut in ipsis sufficiens, imo abundans materiæ phlegmatico-mucidæ copia præfita sit: quæ, licet jam dudum in corpore coacervata fuerit & generata, hucusque tamen per varii generis excretiones, si non in totum, tamen in tantum excerni potuit, & excreta fuit; nunc autem propter insignem illam toni relaxationem, repente hic decumbit, pulmones opplet, nec elevari aut excerni potest.

XL.

Causam remotiorem relaxationis illius quasi paralytica constituit multum serum aquosum, in corpore præsens, sanguini & reliquis humoribus intermixtum.

SCHOL.

Hoc enim, quando humoribus inhæret, atque cum illis per totum circumpellitur corpus, fibras solidarum partium copiosius alluendo, emollit, relaxat, eorum tonum debilitat, ne dicam, quod præcipue nervi sub hoc negotio simul patiantur: id quod tanto magis confirmat rei successus, dum catarrhus suffocativus valde frequenter in apoplexiam serosam degenerat, aut ab ipsa comite aggravatur, vel, si etiam curatus fuerit, facili tamen negotio dispositionem ad subsequentes affectus apoplecticos, cæteris paribus, post se relinquit.

XLI.

Causam occasionalem haud raro præbet aliorum adfectuum pectoralium præpostera cura.

SCHOL.

Præter quod taceamus generaliores illas occasionales causas, quarum in antecedentibus affectibus jam mentionem fecimus, quæ hic etiam aliquando concurrere solent, sæpius observavimus, in culpa fuisse abusum medicamentorum vulgariū expectorantium, & emollientium, sub aliis affectibus tussulosis, vel quasi asthmaticis prægressis, nimium aut nimis diu adhibitorum, aut præter necessitatem continuatorum, quibus adfluxus copiosior materiæ seroso-mucidæ ad pulmones & thoracem invitatus, partiumque dictarum tonus relaxatus fuit, ut tanto facilius dictus effectus inde ortum capere valeat.

Vomi-

Vomitus
 XLII
 Vomitus est evacuatio & excreta
 est, quæ per contractionem
 gæstricæ, ortum ducit.
 Vomitus evacuationem esse, ne
 respiratio turbatur materia
 in gæstricâ ab aliis evacuationibus
 non detrahente neque dicitur ex
 eo, quod evocari ventriculi non
 diaphragmæ hinc. Et spiritus
 non ventriculi ipse, quam diu
 in gæstricâ, non tamen, ut dicitur
 in gæstricâ in ventriculo hinc
 non excludendo diaphragmæ
 et, cum non sit materia
 respiratio, sed hinc etiam
 et, & medicamentum.
 XLIII
 Distinguitur a vomitu vomitus
 non aquæ dicitur spiritus, ut
 neque quilibet vulgaris
 Sciant
 hoc tantummodo non est
 peculiariter resiste quædam
 in, etiam: in sero-mucida
 et, cum de partibus non jam
 no dividitur in diaphragmæ &
 matris præsentem, in ventriculo
 ventriculi hinc etiam
 vel hinc omni in verbo præsentem
 Rr 2

Vomitus.

XLII.

Vomitus est evacuatio e ventriculo, materiæ in ventriculo hærentis, impetuosa & violenta anoterica, a motu ventriculi peristaltico inverso, per contractionem ventriculi a fundo ad œsophagum factam, ortum ducens.

SCHOL.

Vomitum evacuationem esse, nemo sane negabit, qui effectum ejus extrusorium variarum materiam semel adspexit: consistit tamen differentia specifica ab aliis evacuationibus, tam in loco, quam modo evacuationis. Anoterica itaque dicitur evacuatio, simul ac impetuosa & violenta, cum evacuatio ventriculi non fiat per canalem intestinorum, sed per œsophagum & fauces, & quidem sub motu extraordinario violentiore tam ventriculi ipsius, quam diaphragmatis, & præcipue musculorum abdominis, ita tamen, ut distincta quoque sit a tussi.

Materiam in ventriculo hærentem excerni diximus sub vomitu, (non tamen excludendo duodenum) sine respectu ad specialem materiæ indolem, cum non solum materiæ noxiæ, & naturæ infensæ, per vomitum rejiciantur, sed sæpe etiam utilissimæ, quales sunt cibi eupeptiac nutritii, & medicamenta.

XLIII.

Distinguitur a medicis vomitus secundum varios respectus, in varias atque diversas species; atque hoc diverso respectu, diversis quoque epithetis insigniri solet.

SCHOL.

Ex hoc fundamento nota existit differentia vomitus ratione materiæ specialiter rejectæ, quatenus bilis, sanguis, aut mucus excernitur, & biliosus, cruentus, aut seroso-mucidus audit: de quorum ultimo hic sermo est, cum de prioribus antea jam fuerit actum.

Porro dividitur in idiopathicum & symptomaticum, quatenus nempe a causa proxima, in ventriculo aut duodeno hærente, excitatur: vel per consensum saltem partium aliarum provocatur: uno verbo, quatenus vel sine omni alio morbo præsens est, vel cum alio morbo,

eoque cardinali, calculo, vulnere, &c. complicatur, eique supervenit atque accedit: cujus differentia signa nullatenus a materia excretionis desumi possunt.

Differentiam inter spontaneum, & arte coactum vomitum, hic non attendimus, cum de affectu morbofo loquentes, manifeste spontaneum intelligamus, non vero eum, qui tanquam remedium morbis opponitur.

XLIV.

Subjecta vomitui obnoxia, non aequae certa sunt atque determinata.

SCHOL.

Si enim aetatem, sexum, & temperamentum respiciamus, toto die videmus, vomitum in omni aetate, sexu & temperamento occurrere, licet non negandum sit, quod propter causae materialis abundantiam majorem atque praesentiam, temperamentum phlegmaticum majorem ad hunc affectum possideat, habeatque dispositionem.

XLV.

Subjectum speciale constituit primario ventriculus & oesophagus, cum glandulis huc pertinentibus; secundario intestinum duodenum.

SCHOL.

Ventriculus enim maxime afficitur a motibus spasticis, atque inversa & exacerbata peristalsi. Oesophagus hunc titulum subit, quoniam tanquam ventriculo contiguus, materiae excernendae non modo viam praebet, atque concedit, sed ab iisdem quoque motibus afficitur, torsiones patitur. Glandulas quod concernit, eas in tantum pro subjecto habemus, in quantum liquidum fundunt, pro materiae ejiciendae emollitione, & sub ventriculi torsione simul premuntur. Duodenum autem propter viciniam loci & connexionis in consensum facile trahitur, ut simul cum ventriculo moveatur, atque contenta simul ejici patiatur, id quod potissimum adparet ex bilis rejectione per vomitum, quippe cujus praesentia in ipso ventriculo ante vomitum non semper probabilis existit.

XLVI.

XLVI.

Causa materialis vomitus antecedens & proxima, partim materia biliosa, partim mucida tenacior, aut plane peregrina, partim seroso-lymphalis existit.

SCHOL.

Hæ enim sunt illæ materiæ, quæ vel excerni debent, vel actu excernuntur, suamque præsentiam testantur, cum autem materiæ illæ biliosæ, peregrinæ, aut mucidæ, vel propter quantitatem minorem, vel propter qualitatem, tam acrimoniæ, quam tenacitatis, haud statim & omni tempore ita dispositæ sint, ut facile ac promte excerni possint, sed sub his respectibus vel sui dilutionem & acrimoniæ temperationem, vel emolliationem & fluxilitatem, vel ad minimum vehiculum ejectionis requirant, artificialia autem remedia naturæ sibi relicta deficient, quibus materiam corrigere, atque ad motum excretoriorum præparare possit, humores autem in promptu sint, quibus tale quid, ad minimum ex parte, si non semper perfecte, obtineri potest, hos ad minimum natura adfert, iisque excretionem faciliat. Quo intuitu etiam materiam seroso-lymphalem, in copia sub motibus restrictoriis ad ventriculum congestam, pro illa causa materiali habemus, quæ, si non semper principaliter, tamen concurrente vomitus excitare solet.

XLVII.

Occasionalem causam constituunt ut plurimum, vel nausea antecedens, vel animi pathemata, vel refrigerationes externe.

SCHOL.

Ita enim videmus, sæpissime vomitum ortum capere primum a nauseosa impressione, circa ciborum assumptionem formata, quando cibi femis-crudi, vel male præparati apponuntur, vel capillus in ipsis deprehenditur, quæ nauseosa impressio postmodum adeo firmiter aliquando inhæret, atque menti insculpta manet, ut homines per totam vitam eundem cibum vel capere nequeant, vel sub nominatione illius rei, statim iterum iterumque vomant.

Nec minus animi pathemata hic in considerationem veniunt, dum sæpissime contingit, ut post iracundiam aut terrorem, præsertim, si proxime

xime ante ciborum assumptionem, aut sub illa, aut mox post illam, homines intime afficiant, vomitus oriantur, unde vulgus expressionem ipsi solitam desumere solet, der Zorn, oder der Schrecken, sey ihnen in den Magen geschlagen: quod aliter interpretandum non est, quam quod motus spastici restrictorii, in corporis peripheria oborti, per nervorum consensum ad interiora progressum fecerint, eoque ipso humores versus ventriculum & duodenum compellant.

Idem efficere possunt & solent refrigerationes externæ, tam pedum, quam abdominis, & in specie regionis epigastricæ, præcipue in sensibilibus subjectis: nec tamen solas refrigerationes externas hic accusare licet, sed intrinsecæ quoque hic locum habent, quæ e potuum frigidorum & refrigerantium abusu dependent, quando nempe a potibus glaciatis, iisque, quos limonade, orgade appellant, ipse ventriculus immediate afficitur, talesque effectus concitantur,

Diarrhœa serosa.

XLVIII.

Diarrhœa serosa est evacuatio catotberica materia seroso-mucida per alvum, copia & frequentia ordinem naturæ quotidianum excedens, qua satis frequenter natura salutariter utitur, pro repurgando ab heterogeneitatibus, corpore.

SCHOL.

Distinguit se diarrhœa a vomitu, ratione loci evacuationis; licet enim respectu materiæ frequentissime sit eadem evacuatio, quæ per ventriculum contingit, minori tamen molestia peragitur per intestinorum canalem, dum ordinariæ hæc serosa diarrhœa haud aliter molesta existit, quam frequentia desidendi, qua numerum ordinariæ & quotidianæ evacuationis superat & excedit.

Salutarem esse ut plurimum hanc evacuationem, naturæ actum autocraticum, nec semper pro nudo pathemate habendam, ex variis phænomenis concludere licet, quæ satis abunde testantur, sub illa naturam materiarum noxiarum læsiones producentium moliri. Quamvis enim ipsa illa

illa excretio, cum omnibus ejus præparatoriis, in se spectata, ad statum ordinarium & naturalem non pertineat, sed de motu humorum extraordinario testetur, nec non in eo casu, ubi sola toni intestinorum resolutio passiva atque morbosa occurrit, merito pro pathemate vero habeatur, tamen ex alio fundamento & capite connexionis totum negotium, quatenus materiam molestam atque nocivam, eamque merito excernendam & eliminandam supponit & concernit, pro actu quodam naturæ autocratico, secundum rationem legesque naturæ celebrato, est habendum. Quando enim materiam antecedentem vel in ventriculo, vel in intestinis hærentem atque molestam noxiamve sentit, aut ad minimum adesse æstimat, propter illam motus illos extraordinarios instituit, ut sub copiosa humiditate, quam e reliquo corpore adpellit, materia illa vel tenax, vel pauca, vel acris etiam diluatur, emolliatur, temperetur, colligatur, & commodius cum sufficiente vehiculo ejiciatur.

Hunc motum naturæ activum & congestorium tanto magis patefaciunt consueta symptomata, sub familiari extremarum partium refrigeratione, habitu corporis constricto, salivalis humiditatis in ore defectu, in diarrhœa, quæ omnia manifestissimum signum præbent, quod humores generaliter ad interiora restricti atque congesti sint, & quod sub hac generaliori restrictione, & per partes porosas transpressione vegetiore, copiosior etiam humoris serosi secretio in partibus internis contingat. Non minus de activa tali excretionem naturæ testimonium adferunt motus illi spastici & tractorii intestinorum, qui sæpius sub torminum nomine, sive dolorum colicorum titulo, superveniunt, aut diarrhœam comitantur: etiamsi enim aliquando vel a bilis concursu, vel a seri acrimonia falsa, per modum vellicationis, dolores intestinorum ortum capere possint, nihilominus sæpius adsunt aut superveniunt, quando causa materialis antecedens haud sufficienter mobilis existit, tenaciusque intestinorum parietibus adhæret, quo tanto felicius hæc materia detrudatur, & sub motu vehementiori intestinorum protrudatur & excernatur.

Multo majus autem de activa tali, & ad certum finem suscepta excretionem, testimonium præbent diarrhœæ illæ spontaneæ, frequentius, aut certis anni temporibus recurrentes, atque cum emolumento ægrorum revertentes, satisque vegete sæpius procedentes; quibus haud pejus

serosa.

1.

catobberia materia serosa
 quæntia or diem natura quo
 enter natura salutariter uti
 atibus, corpore.

one loci evacuationis; licet
 eadem evacuatione, quæ per ve
 ia pergitur per intestinorum
 rhea haud aliter molesta aut
 m ordinariæ & quodam eva

vacuationem, natura autem
 nate habendam, et eris phe
 e restantur, sub illorum
 m moliri. Quævis enim ph
 ia

jus prospicitur, quam intempestiva cohibitione & adstrictione, quam ægri sæpissime gravissimo damno luunt.

XLIX.

De subjecto diarrhææ generali idem tenendum est, quod sub vomitu dictum fuit.

L.

Speciale subjectum constituit intestinorum canalis, cum glandulis eandem obsidentibus.

SCHOL.

Intestina enim non solum viam & instrumentum excretionis suppetant, sed ratione substantiæ nervoso-membranosæ plurimum etiam patiuntur, partim sub symptomatibus torminosi, & colici aliquando accedentibus, partim respectu relaxationis tonicæ, a nimia serosæ colluviæ congectione facta, succedentis, & hinc oriundæ flatulentæ expansionis. Glandulæ autem intestinales in tantum subjectum morbi dici merentur, quatenus organum majoris & copiosæ affluxionis seroso-lymphalis materiæ constituunt.

LI.

Distingui debet diarrhæa simplex a critica: idiopathica a symptomatica.

SCHOL.

Consistit differentia simplicis a critica in eo, quod simplex in statu de reliquo sano, citra præsentiam alius morbi, cui criticæ evacuationes solennes esse solent, eveniat, & ita simpliciter absolvatur. Critica vero sub affectibus acutis, febrilibus continuis, & quidem termino critico, quem certi dies septenarii aut semi-septenarii constituunt, solum contingant.

Symptomatica ab idiopathica facile dignoscitur ex eo, quod idiopathica nullum alium antecedentem morbum agnoscat, sed per se simpliciter adsit atque absolvatur: symptomatica vero aliis morbis antecedentibus cardinalibus superveniat, demumque jungatur.

LII.

LII.

Causa materialis in diarrhœa serosa, est saburra mucida viscida, cum serosa colluvie permixta, in intestinis hærens, natura molesta.

SCHOL.

Testatur hoc ipsa excretio talis materiæ, qua hæc diarrhœa ab aliis alvinis profluviiis sese distinguit, ac dignoscendam fistit: siquidem biliosa ab excreta bile, dysenteria a sanguine excreto, & lienteria ex ciborum haud concoctorum, aut chymosæ chylosæque substantiæ excretionem, agnoscitur.

LIII.

Causæ occasionales frequentius sunt vel ingesta peregrina & noxia, vel externa refrigerationes.

SCHOL.

Prioris generis sunt cibi dyspepti, succum aquosum aut fermentescibilem alentes, potus feculenti aut corrupti, acrimonia sua tunicam intestinorum nerveam afficientes, aut aquositate sua tonum intestinorum & glandularum resolventes, & ita vel passivum seri decubitus, vel activam ipsius congestionem causantes.

Ad posteriorem classem referendæ sunt tam totius corporis, quam in specie abdominis & pedum refrigerationes; unde partim transpiratio in genere impeditur, partim per restrictionem spasticam partium extremarum, materia serosa a corporis peripheria ad interiora retropellitur, ut majore copia ad intestina, eorumque glandulas remeare, ipsumque affectum fovere possit.

Dysenteria.

LIV.

Dysenteria est alvi profluvium impetuosum, plus minus cruentum, epidemicum, & contagiosum, cum gravissimis torminibus ac tenesmis egros excrucians, valde periculosum, a causa communi aut epidemica ortum.

Coschwitzii Pathologia.

S s

SCHOL.

SCHOL.

Quamvis hanc diarrhoeam cruentam proxime & proprie a feri & lymphæ congestione aut stagnatione non deducamus, tamen ob aliqualem affectuum & loci affecti affinitatem facile hic ipsius pertractationi locus concedendus erit, cum præcipue negari nequeat, magnum etiam serosæ materiæ concursum sub illa præsentem esse. Consistit autem dysenteria in repentino, vehementi & magis magisque torminoso alvi profluvio, eousque procedente, ut paucis temporis intervallo excreta a statu naturali declinent, & vel sanguine tingantur, & misceantur, vel plane sanguinolenta evadant, & loco excrementorum sanguis purior sive congrumatus, sive floridus & fluxilis, sub maximis cruciatibus tam in genere torminosus, quam in specie tenesmoideis excernatur.

Epidemicam vocamus dysenteriam, quoniam observatione docemur, quod neque omni anno, præsentibus licet quibusdam causis occasionalibus propinquioribus, grassetur, neque iis annis, ubi grassatur, sporadice occurrat, sed populariter homines, in uno locorum tractu habitantes, invadat, certumque anni tempus, autumnale nempe, fervet.

Contagiosum esse hunc alvi fluxum, demonstrat itidem quotidiana experientia, dum ordinarie & ut plurimum non unicum solum subiectum, sed plura in una domo corripit, iisque facillimo negotio communicatur, qui aliis ægrotantibus famulantur, nec non ex una domo ad alteram, atque de loco in locum, instar aliorum affectuum contagiosorum, transfertur.

LV.

Distinguitur dysenteria a practicis in rubram & albam.

SCHOL.

Rubra illa est, quam in antecedentibus depictram dedimus: cui alba opponitur ex eo, quod sub illa mucus spissior coloris subcinerei, pallidis saltem stigmatibus sanguinolentis refertus, in magna copia simul excernatur, aut materia excreta interiori intestinorum tunicæ abrasæ similis existat, iisdem de reliquo præsentibus symptomatibus.

LVI.

Distinguitur porro dysenteria in benignam & malignam.

SCHOL.

SCHOL.

Desumitur potissimum hæc differentia a symptomatum gravitate, præcipue febris inflammatoriæ accessu, majore contagii gradu, & summe periculoso atque funesto eventu: notorium enim est, dysenteriam, dictis symptomatibus non stipatam, sed simpliciter cruentam ac dolorosam, satis diu ad septimanas usque, sine vitæ periculo tolerari posse: ubicunque autem febris inflammatoria accedit, intestinorum sphacelationem inevitabilem esse, hancque mortem certissime sequi, cum reliquis signis malignitatem declarantibus.

LVII.

Differt quoque dysenteria a fluxu hæmorrhoidali.

SCHOL.

Cum utraque excretio, respectu sanguinis cum fecibus alvinis excreti, aliquam inter se habeant adparentem convenientiam, haud male pro evitanda utriusque confusione actum erit, si notas aliquas caracteristicas addamus, unum ab altero affectum discernentes: quamobrem memoria tenendum est, hunc nostrum affectum dysenterium 1. certis quasi anni temporibus alligatum esse, quæ haud transcendit; quo intuitu ordinarie mensè Augusto & Septembri, extra ordinem vero aliquando mensè Junio, prorumpit atque grassatur, 2. eundem tunc temporis epidemicum esse, multasque personas simul corripere, quæ tamen ad fluxum hæmorrhoidalem nullam sæpe possident dispositionem: 3. contagiosum existere, aliisque personis, quæ ægris famulantur, aut propinquius commercium cum illis habent, communicari: 4. dolores atque symptomata torminosa eo magis aggravari & increbescere, quo magis sanguinis profluvium augmentum capit: 5. affectum ipsum nunquam salutarem, sed frequenter satis funestum atque exitialem esse; quæ circumstantiæ omnes in negotio hæmorrhoidali non occurrunt.

LVIII.

Subjecta crudelis hujus affectus certa determinare haud licet.

SCHOL.

Neque enim sexus, neque temperamentum, neque ætas una præ altera hic exceptionem patitur, sed omnis ætatis sexus, aliisque con-

ditionis personæ ipsi obnoxia sunt, ita ut haud raro ipsæ mulieres gravidæ similem sortem, funestumque ac lethalem eventum inde experiantur.

LIX.

Subjectum speciale præter intestinorum canalem, ejusque glandulas, constituunt vasa intestinorum sanguifera.

SCHOL.

Sicut enim intestina eodem, quo in aliis diarrhœis, modo afficiuntur, & glandulæ intestinales copiosum serum fundunt, ita in specie considerari merentur vasa intestinorum sanguifera, vel in continuitate læsa, vel ad minimum sub vehementissimis torminosis cruciatibus per ostiola ad tunicam intestinorum interiorem penetrantia, sanguinem contentum dimittentia.

LX.

Causam materialem proximam tyrannici hujus affectus constituit saburra vitiosa acris & fermentescibilis indolis, in intestinis hærens.

SCHOL.

Hæc intestinorum tunicam villosa-nerveam primo afficiens, sensumque molestum inducens, ad tantum acrimoniæ gradum probabiliter devenit, ut hinc inde substantiam intestinalis tunicæ lædat, unde vasorum sanguiferorum oscula denudantur, ut sub accedente gravissima intestinorum torsione spastica sanguinem fundant atque dimittant, qui sub dejectionibus excernitur.

LXI.

Antecedentem proximam causam querendam esse putamus in erroribus diætetis, & quidem proxime commissis, per ingestionem talium ciborum, qui succo fermentescibili, acescente, & ad acrimoniam proclivi, scatent.

SCHOL.

Hoc nomine tunc temporis, ubi dysenteria ordinarie grassatur, in considerationem veniunt præprimis fructus horæi, partim immaturi & nimis tempestive ingesti, partim licet maturi, succo tamen fer-

men-

mentescibili & acescente præditi ac abundantes, cujus generis sunt pruna, inprimis flava illa ac dulcia, quæ Spillinge vocantur; & rubra minora & majora, Hundes, und Haber, Pflaumen: mala persica, cucumeres, uvæ, &c. præsertim, si jejunio stomacho in magna copia ingerantur.

Quibus desuper accedit familiaris illa tunc temporis cerevisiarum mala conditio, qua hoc anni tempore, ubi fructus maturefcere incipiunt, facilius acescunt, aut si recentiores ante corruptionem acescentem bibuntur, tamen minus defæcata ac puræ, sed fecibus ut plurimum refertæ existunt: unde, si ciborum fermentescibilium succus cum ejusmodi cerevisiis concurrat, necessario major ejusmodi morbo suppeditatur fomes, qui tanto magis exaltatur, si forsân in uno alterove subjecto mala quædam prædispositio & constitutio accedit, quæ ad facilius suscipiendum malum, causæque exaltationem facere potest. Quale quid accidit, quando vel ex mala & incongrua diætâ, vel ex diathesi scorbutica, vel ab ira proxime prægressa, totum corpus aut intestina humoribus multo sero acriore falso refertis, vel acrimonia & saburra biliosa scatent: ubi sane fieri nequit, quin causæ tales antecedentes, proximiori materiali junctæ, hanc tanto citius, tantoque vehementius in actum deducant, malumque tanto gravius reddant.

LXII.

Alia tamen ad huc remotior antecedens causa subest, quæ specificè fonticum hunc affectum, certis saltem annis producere valet.

SCHOL.

Cum enim quotidiana experientia testetur, dysenteriam haud singulis annis genus humanum infestare, etiam si copia fructuum horæorum, & mala cerevisiarum conditio adsit; sana ratio dicitur, aliud quid subesse, quod malam in specie dispositionem fructibus horæis atque campestribus affricare potest.

Fit autem hoc vel ab aère autumnali in genere, dum propter solis declinationem, ac tempestatis inconstantiam ad minorem maturitatem perveniunt, aut ex aère nimis humido, & propter frequentiores tunc pluvias & imbres, multis particulis aqueis repleto, multum quoque humorem & succum crudiores aequum, & minus coctum recipiunt; vel ma-

aliqui frequenter occurrant, qui neque per fructuum aut olerum usum, neque per aëris superius descripti immediatum commercium malum hoc sibi contraxerunt; tamen notandum est, aëris inquinati concursum in totum excludi non posse.

Quando enim unus aut alter dysenteria corripitur, tunc ex dejectionibus alvinis, summe foetidis, ac putridis effluvia talia putrida prodeunt, quæ primo ægri conclave, mox vero ædes implent, aëremque inquinant, ubi a reliquis ædes inhabitantibus, aut ægris famulantibus, per inspirationem crudiores particulæ proxime attrahuntur, relique vero & subtiliores, aëri quoque communicatæ, mediante illo aliorum devehuntur, ibique contagiosum illud & fermentescibile miasma ad reliquos vicinos propagant, ut eo ipso neque plane omnes, neque omnes simul in uno loco, sed successive unus post alterum morbo corripiatur.

Ubi simul considerationem meretur, quod quo magis miasma tale per novarum particularum accessum in singulis subjectis augetur, eo plus etiam per novum motum exaltetur atque subtilius reddatur, quod etiam in aliis contagiosis affectibus occurrere & observari solet. In quibus casibus particularibus, etsi causâ materialis proxime ab ingestis non accesserit, sufficere potest præsentia fomitis alicujus, e cruditatibus nidorosis aut biliosis in primis viis, quæ ab accedente miasmate contagioso in motum & actum deducuntur: sicut enim in antecedentibus jam monstravimus, saburram ejusmodi biliosam in corpore præexistentem, malum hoc exacerbare, & crudelius reddere, ita quoque rationi non contrariatur, quod ex eadem materia præsentem, quæ ad diarrhœas biliosas, torminosas, acres concitandas, ex sua natura apta est, concurrente specifico miasmate morbofo, per aëris effluvia attracto, eadem quoque morbi species producat.

Lienteria & Coeliaca Passio.

LXIV.

Lienteria & coeliaca passio, est species excretionis alvine p. n. qua paucis post pastum horis, cibi ingesti, vel penitus non mtati aut concocti, vel in chymosam aut semichylosam substantiam redacti, excernuntur.

SCHOL.

SCHOL.

In eo enim sese distinguit hocce alvi profluvium a reliquis hactenus pertractatis, quod nempe neque excrementa ordinaria, neque simpliciter materia mucido-serosa, aut biliosa, aut cruenta ejiciatur, sed notorie ingestorum excretio contingat: quæ ut plurimum statis horis recurrit, reliquo vero tempore diei remittat aut fileat, & plures per dies non modo, sed per septimanas aliquando duret, atque continuetur.

Solet ordinarie circa hunc adfectum distinctio in scholis medicis observari atque formari inter *lienteriam*, & *cæliacam passionem*: quando *cæliacum fluxum* nominant, si cibi jam concocti, & in pulcrulam redacti, lacteum quasi vel albicantem colorem referentes, excernuntur: sub *lienteria* autem intelligunt ciborum crudiorum, sicut ingesti erant, & minus alteratorum excretionem. Cum autem sub attenta consideratione facile adpareat, diversam excretionem diversitatem gradus & temporis indicare, quoniam cibi primo alterantur & solvuntur, deinde in chymum, & mox in chylum rediguntur, & ita secundum hæc negotii concoctionis tempora, excretio varie contingit, prout nempe vel totum digestionis tempus antecedit, vel idem sequitur, facile patefcit, excretionem magis liquidam atque chylosam, levioiorem chymosam & pultaceam, alterum sive medium, plane indigestam autem primum & summum gradum esse affectus: cum etiam nomen cæliaci fluxus nil nisi communi termino ventris profluvium denotet, hic autem terminus pro specie affectus determinanda haud sufficiat, facile quisque videbit, nos optimo jure *lienteria* titulum solum retinere, eumque secundum diversos ipsius gradus considerare, nec necesse esse duplicis affectus pathologiam profequi: præsertim cum experientia doceat, hos ab antiquitate distinctos adfectus se invicem multoties excipere & sequi.

LXV.

Subjecta hujus affectus ut plurimum sunt vel infantes, vel senes, vel prægressis diuturnis morbis debilitata persona.

SCHOL.

Notamus hic merito, hunc affectum ut idiopathicum æque rarum, nec ita vulgatum esse, quam symptomaticum, aliorumque morborum

borum confectarium, qui paulo frequentior existit: unde vel aliis gra-
vioribus morbis, (quales sunt icterus, hydrops, febres lentæ aut he-
cticæ, diarrhœæ diuturnæ) supervenire, vel illos sequi solet.

LXVI.

*Subiectum speciale constituit partim ventriculus, & inte-
stina, partim vasa, chyli distributioni dicata.*

SCHOL.

Aut enim ventriculus & intestina atoniam patiuntur, ut cibos in-
gestos ad plenariam illorum digestionem usque, aut chyli distributio-
nem retinere nequeant, aut vasa chyliifera ita constituta sunt, ut chy-
lum præsentem recipere satis tempestive non valeant.

LXVII.

*Causa hujus affectus proxima consistit partim in laxitate,
lubricitate & levitate primarum viarum, partim in vasorum
chyliiferorum obliteratione.*

SCHOL.

Ipsè enim titulus lienterix idem significat, ac si dixeris *λειότης τῶν
ἐντέρων*, vel lubricitas & lævitas intestinorum: vasorum vero chyliifero-
rum obliterationo ex effectu patet; interim pro diversitate gradus ipsius
affectus una dictarum causarum præ altera majorem sibi locum vindicare
potest.

Ita enim sub excretionè chylosa puriore ventriculum, ejusque vi-
tium accusare haud licet, cum defectus concoctionis non deprehenda-
tur, sed negotium distributionis chyli laboret, unde in hoc gradu vel
sola vasorum chyliiferorum obliterationo, vel conjuncta intestinorum ato-
nia accusanda venit. In altero gradu affectus, ubi materia chymosa ex-
cernitur, intestinorum magis lubricitas & atonia in culpa est, ut cibos
digestos tamdiu non retineant, donec plenaria chyli elaboratio succe-
dat: in ultimo autem & summo affectus gradu, quando cibi vel plane
indigesti, vel haud sufficienter concocti ejiciuntur, potissimum ventri-
culus in culpa est: si enim in illo digestio ciborum negligitur, nequa-
quam

Coschwitzii Pathologia.

T t

quam chyli sequestratio in intestinis tenuibus, multo minus ipsius distributio per vias chylicas succedere potest.

LXVIII.

Causam antecedentem materialem proximam merito ponimus in nimia humoris seroso-mucidi, in ventriculo aut intestinis presentia.

SCHOL.

Hæc parietibus dictarum partium adhærens, in ventriculo sequestrationem humoris salivæ gastrici, & effectum salivæ menstrui dissolutorium impediendo, peccat: in intestinis lubricitatem ac lævitatem non modo, sed etiam toni relaxationem producit, ut inde materia huc delata tanto citius translabi possit: respectu viarum chylicarum autem simul harum obliterationem causatur, ut materia quoque chylosa illos intrare nequeat, sed potius effugiendo immediate intestinorum canalem transeat,

LXIX.

Ad causas antecedentes remotiores referimus temperamentum phlegmaticum, vel magis tale in affectu idiopathico: in symptomatico autem morbos supra citatos progressos.

SCHOL.

Ab utraque enim causa relaxatio toni in ventriculo & intestinis inducitur, quoniam a dicto temperamento semper materia peccans præsto est: dicti affectus autem vel copiosum materiæ seroso-mucidæ decubitus, vel feri in visceribus impeditam secretionem, & hinc ad alia loca faciliorem restagnationem pro fundamento habent.

LXX.

Aliquando etiam, sed paulo rarius, causa quasi ab extra accedens occasionalis, ad affectus nostri productioni favet.

SCHOL

SCHOL.

per enim simplici vix tolerari
 iudicæ oculo, sacro secretio
 tibus, que dicitur observari
 non capi rebatur, ac in videri
 & in ventriculo et intestinis
 est solida, occasionali huc rari
 timendo officio. & occidit
 dicitur huc struata, nonnisi
 dicitur materie nostra intenda
 in affectu nostro causa

LXXI.

Concurrere interim in hac exort
 in causa effluvia, dicitur

SCHOL.

Volunt enim ex supra deduc
 tas pro parte quæ dicitur
 in h. habitatione temperum
 ratione dicitur natura. & tunc
 in præcipue hoc probatur certis
 appropinquat eventus, per non
 præstari in mediis dicitur, que
 non indit. Verum tamen non
 dicitur ac tantum, a vultu
 neca concurrem, pro vultu
 & tunc dicitur hinc respectibus.
 Si enim parum prout affectam
 in proprium dicitur, que
 ne exilit, non hoc libretto cau
 tem, simulque individua, qui
 in hinc affectu, ut ad morbos
 respiciamus, & manifestum, que
 hinc vel hinc eventus,

TII

SCHOL.

Plus enim simplici vice observatum fuit, lientericum fluxum productum fuisse a cibis, succo acriusculo scatentibus, atque in vasis cupreis decoctis, aut diutius asservatis: ubi a liquore acriusculo aut acido portio cupri resoluta, ac in viride æris quasi mutata cibis sese insinuavit, & in ventriculum ad intestina delata, nauseam, torsionem, anxietates inducit, acrimonia sua tunicas interiores immediate vellicando & stimulando afficit, & occasionem præbet, quo natura plus humorum seroforum huc affundat, motumque excretorium non solum, sed & dilutionem materiæ noxiæ intendat, unde tunc ex duplici fundamento causarum, affectus noster ortum capit.

LXXI.

Concurrit interim in hac excretionem quoque ipsius naturæ, tanquam causæ efficientis, activitas.

SCHOL.

Nolumus enim, ex supra deducto causarum fundamento, totum adfectum pro pure passivo alvi profluvio declarare, quod solitarie ab atonia & lubricitate primarum viarum ortum capiat, cum omnimoda exclusionem activitatis naturæ, & considerationis motuum concurrentium, cum præcipue hoc prohibeat certus ipsius recursus, stas ut plurimum temporibus eveniens, nec non aliqualis, licet levior aliquando, coarctans pressioni in intestinis sensus, quæ utique concurrentem naturæ activitatem indicant. Verum tamen non obstat, quin primarum viarum lubricitatem ac atoniam, a causâ mucido-serosa, & simul naturæ activitatem concurrentem, pro causâ hujus mali agnoscamus, modo id certis atque distinctis fiat respectibus.

Si enim partem proxime affectam tanquam morbi & læsionis subiectum proprium consideramus, quæ nulla alia, quam ventriculus cum intestinis existit, inque hoc subiecto causam quærimus proximam atque materialem, simulque ad individua, quibus idiopathice præ aliis familiaris esse solet affectus, vel ad morbos prægressos aut comites, quos sequitur, respicimus, & attendimus, quod vel phlegmaticis personis, iisque vel senibus vel infantibus eveniat, debito atque perfecto viscerum

rum tono destitutus, vel affectibus hydropicis, & vehementioribus ac diuturnis diarrhœis prægressis succedat, non possumus, quin primarum viarum atoniam a copioso materiæ serosæ affluxu oriundam, aut lubricitatem ac lævitatem intestinorum a conjuncta materia mucida ibi hærente accusemus, ideoque profluvium illud, respectu partis affectæ, tanquam passivum agnoscamus.

Si autem ulterius progrediamur, & inquiremus in copioso illius affluxus materiæ seroso-mucidæ proventum atque originem, an ille a solo passivo decubitu humorum, an vero ab activa quadam naturæ directione, & positivo appulsu oriatur, an etiam neglectus negotii nutritionis ac distributionis nutrimentorum sit passio organorum nutritionis, an vero actus ipsius naturæ, facile patebit, utique respectu harum circumstantiarum naturam tanquam causam efficientem agnoscendam esse: quæ remotiore ordine propter causæ materialis molestæ præsentiam, hic agit atque concurrat, manente tamen causa continente & proxima intestinorum atonia, quam copiosa materia seroso-mucida, ut causa materialis proxima, produxit.

Ubi simul incidenter notamus, vocem atoniæ viscerum non semper strictissimo sensu in medicina sumi atque occurrere, & ita explicari debere, quasi semper totalem abolitionem aut resolutionem toni partium indicet atque supponat, qualis in affectibus paralyticis & apoplecticis observatur, sed sæpius etiam pro nimia saltem toni relaxatione assumi, quæ vel magnam partium distensionem & expansionem, vel humidam earundem emollitionem sequitur, ideoque flacciditatem præternaturalem & comparativam designare.

Defectum vero actus nutritionis, & distributionis nutrimenti hic concurrentem, quod attinet, non dubitamus, eundem in præsentia casu ad pathemata & læsiones esse referendum, cum utique hic læsio mechanisimi partium præsto sit, per obliterationem viarum chyliiferarum: quamvis alio respectu neglectus nutritionis in abstracto consideratus, utique non a mechanismo partium dependeat, sed ad principium agens sit referendus, qui si in nostro affectu forsitan concurrere observetur, rectius pro effectu & consequente morbi morali, quam pro causa affectus antecedente agnoscendus esset.

Scir-

E. MORDEX VITULI

Scirrh

LEXI

terius et tunc partu dicitur
 ter non sequitur) dicitur atque
 i præsertim volutus, in quibus
 i (scilicet, dicitur tunc sequitur
 veritas explicata oritur

Scho

ita elementum partium Scirrh
 i benium. Ina & emolliem
 qui in partibus tunc contingit
 am ad videri tunc tunc
 i, pancreas, ino partium
 i tunc non habetur, sed
 in magis intricata sunt, quippe
 i sed potius a posteriori, ad est
 i. Unde symptomata pro diver
 he tunc generatim dicitur
 eorum, externi habitus corporis
 mio, vel tunc immutatio
 raturæ

interim interu dicitur tunc ad
 in eorum tunc dicitur tunc
 fide i tunc in extrahitur
 i dicitur extrahitur tunc ex

LEXI

Distinguitur scirris in exp

Scho

distinctioni tunc tunc dicitur
 mio morbi ut in anteriori ip
 tunc accedat tunc tunc

Trj

Scirrhus.

LXXII.

Scirrbus est tumor partis alicujus interna, (de externis enim hic non loquimur) durus atque renitens, gravitatis pondere præsertim molestus, aliquando tactu perceptibilis, in principio sensibilis, demum vero sensum doloris amittens, ab humorum incrassatione exsiccatoria ortum ducens.

SCHOL.

Sicuti externarum partium scirrhi, humorum vel sanguinei, vel lymphatico serosorum, stasin & exsiccationem pro fundamento habent, ita simile quid in partibus internis contingere potest, imo contingit: unde jam dudum ab autoribus notati fuere hepatis, lienis, glandularum, mesenterii, pancreatis, imo pulmonum scirrhositates. Cum autem dictæ partes visui non subjiciantur, sed profundius lateant, signa horum scirrhorum magis intricata sunt, quippe quæ aliquando non equidem a priori, sed potius a posteriori, id est, ab effectibus & consecrariis, patefiunt. Unde symptomata pro diversitate partis affectæ sunt varia, e quibus tamen generaliter difficilis respiratio, difficilior decubitus in latus alterutrum, externi habitus corporis depravatio, corporis vel tabida consumptio, vel œdematosa intumescencia, & febris hecticoides maxime prælucent.

Interim interni scirrhi recte ad tumores referuntur, cum de cadaverum ejusmodi affectibus defunctorum sectiones abunde testentur, partes affectas a tumore in extraordinariam molem elevatas esse, duras existere, & scirrhos externarum partium ex omni parte æmulari.

LXXIII.

Distinguuntur scirrhi in exquisitos & non exquisitos.

SCHOL.

Distinctioni huic occasionem dedit differentia symptomatum, quæ vel ab initio morbi, vel sub ulterioris ipsius progressu, aut statu demum consummato accedere aut adesse solent: dum omnes scirrhi in suo principio

capio constituti, dolorem quandam aut sensibilitatem partis affectæ, licet non gravem, tamen aliqualem & vagam, conjunctum habent, ideoque non exquisiti, incipientes, dolentes vocantur; sub ulteriori autem progressu, & increbescente materiæ peccantis immobilitate, sensum doloris tandem penitus amittunt, & propter molis incrementum gravativo sensu magis molesti fiunt, eamque ob causam tunc exquisiti, indolentes, consummati nominantur.

LXXIV.

Distinguntur porro in sanguineos & phlegmaticos.

SCHOL.

Desumitur hæc differentia a materia peccante specialiore: prout nempe pro diversitate partium affectarum, vel individuorum, plus sanguinis purioris, aut materiæ seroso lymphalis causam proximam constituere creditur atque supponitur, licet certissimum sit, quod in utroque scirrho utraque materia semper concurrat.

LXXV.

De subjecto scirrhorum generali non est, quod fusus differamus, cum illud certum ac determinatum non existat.

SCHOL.

Videmus enim toto die, omnis conditionis, quoad temperamentum, ætatem & sexum personas ex causis varie occurrentibus, ipsis in genere subjectas esse, quamvis non negandum, phlegmatica individua paulo majorem dispositionem propter humorem lentescentiam habere.

LXXVI.

Subjectum speciale constituunt varia interna corporis nostri partes, præcipue tamen tales, que glandulosæ sunt texture.

SCHOL.

Hinc maxime innotuerunt scirrhi hepatis, pancreatici, glandularum mesaraicarum, ita tamen, ut aliarum quoque partium scirrhi non deficiant, quemadmodum eosdem tam in pulmonibus, quam in liene, & utero occurrere notissimum est: licet omnium diagnosi non æque facile pateat, sed plurimarum partium scirrhositates, magis probabili conjectura

jectura, quam certioribus & evidentioribus signis declarare liceat: unde omnium maxime epatis & lienis scirrhus dignotioni faciliori subjacent, propter situm horum viscerum, quo tactui externo se sistunt, simulque scirrhum præsentem manibus palpandum offerunt,

LXXVII.

Causa materialis scirrhorum in genere proxima est portio humorum, in parte hærentium inspissata, & ex defectu sufficientis humiditatis indurata.

SCHOL.

Hæc enim, quando in partibus incarcerata, per secessionem tenuioris humiditatis successivam inspissatur ac indurescit, novæ succedenti materiæ fluidæ transitum prohibens, eamque in similem statum traducendo, incremento & augmento ipsius tumoris ansam præbet.

Constituitur autem, secundum mentem docentium, hæc materia scirrhorum duplex: sanguinea nempe, & lymphatico-serosa, haud tamen eo sensu, quasi scirri sanguinei solum purum sanguinem, exclusâ omni materia seroso lymphali, & vice versa, serosi solam lympham cum sero, excluso omni sanguine, pro causâ materiali substrata agnoscerent; sed potius ea interpretatione, quod equidem materia lymphalis serosa principaliter ipsam materiam scirrhorum constituat, pro diversitate partium tamen sanguinearum, aut magis exsanguium, plus minusve sanguinis intermixti habeat, aut ad minimum infarctui sanguineo antecedenti originale fundamentum sit tribuendum.

Notum enim est ex illis, quæ sæpius jam prolata sunt, quod sanguis purior sibi relictus, in parte aliqua subsistens atque incarceratus, ob partium contrariarum laxiorem nexum facillimo negotio in corruptionem putredinosa-sphacelosa sit pronissimus, nisi ab alia accedente materia ab hoc corruptionis genere arceatur: unde a puro sanguine subsistente scirrhum expectare non licet.

Quando autem sub tali infarctu & stasi multum humoris seroso-lymphalis simul hæret, qui glutinosa ac mucescente sua indole conglomationem ac exsiccationem promovet, & particulæ aquosæ tenuiores ubique secedunt, falsedine autem sua intermixta, corruptionis proclivitatem impedit, tunc succedit scirrhus, qui tamen pro diversitate mix-

tura

quæ a potibus inebriativis, spirituosis, vinosis, medicamentis calidioribus, iracundia, calore externo, corporis exagitatione motu dependere possunt, ita ut abhinc major humorum congestio & appulsus ad specialem quoque aliquam partem contingere queat.

Ad alteram autem pertinent partim animi pathemata repentina, præsertim terror & metus, aut ira cum terrore permixta: adstrictiones per medicamenta in hæmorrhagiis, diarrhœis, aut febribus, præcipue acutis & quartanis, intempestive & minus considerate adhibitæ: partim externæ totius corporis perfrigerationes repentinæ & vehementes, post ipsius exagitationem perpeßæ, aut particulares certarum partium refrigerationes, quales solennes esse solent, sub hæmorrhagiis impetuosis, per impositionem linteorum frigido-madidorum in regionem hepatis, aut lienis, quæ tanto pejores effectus post se relinquunt, quo magis suscipiuntur in febribus, & hæmorrhagiis criticis.

Atrophia.

LXXXI.

Atrophia est tabida totius corporis consumptio successiva, a nutritionis, ac lymphæ distributionis defectu oriunda; sine febre hectica, aut alio graviore morbo obtingens.

SCHOL.

Manifestat sese hic affectus sub marcida & flaccida partium solidarum mollium in corpore externo, universaliore consumptione; ita ut caro quasi tacite decidat, viresque successive prosternantur. Quæ tabida corporis consumptio merito a defectu distributionis lymphæ purioris deducitur, cum e diametro opposita sit nutritioni, a lymphæ laudabilis distributione & adpositione proficiscenti. Et quamvis idem aliquando per tempus obtingat, sub gravioribus morbis, eorumque duratione, tamen ille incrementi corporis defectus hic non intelligitur, sed præsens affectus ut idiopathicus consideratur, quamquam inter symptomata ipsius calor præternaturalis quasi febrilis, sine typo tamen, sæpissime concurrat.

LXXXII.

Differt itaque atrophia ab hectica & phthisi.

Coschwitzii Pathologia.

Uu

SCHOL.

SCHOL.

Licet enim phtisi & hœtica tabida corporis consumptio jungatur, in his affectibus tamen symptoma solum constituit, & ulcerosam hepatis, pulmonum, vel aliarum internarum partium, pro causa agnoscit, quæ in atrophia strictè dicta non occurrit.

LXXXIII.

Atrophia diversis titulis insignitur pro diversitate subjectorum, & partis specialiter adfectæ.

SCHOL.

Ita enim solenniore acceptione atrophia nominatur, quando ætati infantili & puerili speciatim insidias struit: tabis vero titulum assumit, si adultiorem ætatem invadat: & tandem marasmi nomine gaudet, si senibus infesta existat, & sub omnibus his nominibus universaliter in corpore procedat. Quando autem unum aut alterum saltim membrum tabida tali consumptione corripitur, aridura vocatur.

LXXXIV.

Subjectum tam generale quam speciale ex antecedentibus patet.

LXXXV.

Causa proxima est vel lymphæ positivus defectus, vel ipsius denegata legitima distributio.

SCHOL.

Præsentia enim lymphæ nutritiæ necessario requiritur in corpore, pro ipsius nutritione, cum ex physiologicis jamjam constet, proximam nutritionis materiam nullam aliam esse nisi lympham: ubicunque itaque positivus illius defectus argui potest, ibi corporis tabes necessario sequitur. Nec tamen sufficit lymphæ in corpore sola præsentia, nisi sub humorum circulo ad partes debite distribuatur, illisque adplicetur.

LXXXVI.

Causa antecedens proximior est vel alimentorum defectus: vel lymphæ discrasia, tam spissior & mucida, quam tenuis & aquea.

SCHOL.

SCHOL.

Alimentorum præsentia sicut chylum & lympham in genere corpori suppeditat, ita eorundem defectum sub inedia, chyli & lymphæ quoque defectus sequitur, & deficiente materiali nutritionis causa deficit quoque effectus.

Quando autem lymphæ discrasia laborat mucida & spissa, tunc circulum suum tardius absolvit, tardiusque & parcius partibus adponitur, ne dicam, quod pauciore sui parte talis lymphæ in corporis nutrimentum cadat, & potius obstructionibus partium anam præbeat.

Simili modo lymphæ nimis aquosa & tenuis, paucioribus partibus gelatinosis referta, corpus nutrire nequit, sed potius ad largiores, quam par est, excretiones, alvinas, diureticas, & periphericas cum virium prostratione disponit.

LXXXVII.

Causa antecedentes remotiores, ex una parte quærenda sunt in victus atque diætæ vitiiis.

SCHOL.

Disponunt hoc intuitu ad malum præsens cibi mucidiores & viscidiores, crassi; præcipue ubi ætas puerilis aut senilis eorum concoctioni haud satisfacere potest: unde in humoribus similes impuritates generantur, lympham in specie male afficientes.

Nec minore jure potus hic accusare licet inconvenientes; sicut enim potus nimium aquosi & tenues partes laudabiles nutritias non adferunt, quin potius illas, quæ a cibis suggeruntur, ultra modum diluant, atque distemperent; ita quoque potus spirituosus, qualis est spiritus vini, abusive usurpati, chylum non modo turbant, & ad spissitudinem disponunt, sed glandulas ventriculi & intestini duodeni constringendo, menstrui salivæ necessariam eructationem, pro meliori chylicatione requisitam, impediunt atque supprimunt.

Cujus rei sæpissime in praxi quotidiana plurima occurrunt testimonia de infantibus atrophicis, qui tales, nimis credulæ superstitionis argumento, per incantationem aut fascinum creduntur acsupponuntur; cum tamen, facta debita causarum exploratione, dilucide pateat, ipsos

parentes incantatores fuisse, & sub perverſa ac intempeſtiva actum concoctionis promovendi cura, infantem tenellos ad hoc malum diſpoſuiſſe.

LXXXVIII.

Ex altera parte ad hanc cauſarum claſſem pertinet organorum lymphæ depurandæ inſervientium mala diſpoſitio.

SCHOL.

Sic in conſiderationem maxime veniunt glandulæ variæ in corpore præſentes, præcipue meſaraicæ, & pancreas: his enim per iſtricturam ſpaſticam coarctatis, aut a materia mucido-viſcida obſtructis, aut plane induratis atque ſcirrhoſis, lymphæ impurius redditur, ut ita partibus heterogeneis reſerta, corpus loco nutritionis lædat. Id quod tanto facilius ſuccedit, ſi forſan a partibus externis glanduloſis cutaneis & ſubcutaneis, materiæ tales heterogeneæ ad interiores partes transferantur; quale quid frequenter contingit apud infantem, quibus achores, tinea capitis, cruſta lactea retroceſſerunt.

LXXXIX.

Occaſionales cauſas ut plurimum ſuppeditant externæ refrigerationes, & internæ adſtrictiones.

SCHOL.

Hinc videmus, tabidas ejuſmodi conſumtionem totius corporis illis maxime familiares eſſe infantibus, qui ſub ſomno multum & sæpe ſudarunt, & frigori repente expoſiti fuerunt, vel quibus ſub iisdem circumſtantiis primæ viæ tempore nocturno & matutino potibus frigidis obrutæ fuerunt.

Neque in adultioribus deſciant exempla & obſervationes, ſi modo debite attenderentur, quod poſt repentinas perfrigerationes corporis, perpeſſa antea exaſtuatione, vel poſt diarrhœas, hæmorrhagias, & febres, per adſtringentia curatas, iisdem affectibus tabidis ſubjiciantur.

XC.

Peculiarem aliquando conſtituit cauſam verminofa ſoboles.

SCHOL.

MORBUS EX VITIO
SCHOL
Et quidem hoc præſertim
preſentem in mediis, ceteris
tincta tubercula beluorum
XC
Abſtra membrorum part
olentem, vel aliter extrin
S
Al' necque enim crudi
muri ſubſtantia ſuſtinetur
Liquor enim lymphæ deſerit
legone ſecura neque adſtrictio
n membrorum vitium hæc morbum
venit, quando perit cibus
inibus, externa remedia nimis
de huius ſubſtantia, intempeſt
affectus externi
Cruſta
Z
Cruſta lactea
Z
a lactis impuritate manat.
Sæpe
benignum ſub hoc tenetur
m occupat, ceterum externam
rendo, mox nuptus humoris
nem perit, ceterumque ulcerola
tam continue ſolentem, e que
no nova ſemper progignitur cruſta
XCII
ſubſtantiam generat huius aff
Uu 3

SCHOL.

Et quidem hoc potissimum apud infantes, quibus sæpissime copiosa sua præsentia in intestinis, chylum laudabilem subtrahunt, atque lymphæ nutritiæ laudabilis defectum producant.

XC I.

Aridura membrorum particularis ordinariæ vel lesionem violentam, vel dolores arthriticos prægressos, pro causa agnoscit.

SCHOL.

Ab utraque enim causa antecedente sæpissime partes musculosæ artuum strictura spastica adeo afficiuntur, ut remittentibus etiam doloribus, sanguis cum lymphæ debito modo non transeat, ideoque lymphæ haud legitime secreta atque adposita, & sanguine non libere transfluente, totum membrum aridum & marcidum appareat: id quod aliquando arte promovetur, quando post casus, ictus, contusiones, vel sub arthriticis passionibus, externa remedia nimis calida, oleosa terebinthinata, succinata, & hujus farinæ alia, intempestive applicantur.

Affectus externi cutim deturpantes. Crusta lactea.

XC II.

Crusta lactea est defædatio faciei ulcerosa crustacea humorosa, a lactis impuritate oriunda.

SCHOL.

Intelligimus sub hoc titulo illum affectum infantilem, qui solam faciem occupat, cutim externam afficit, in illa pustulas & pruritus producendo, mox magnam humoris lymphatico-ferosi congestionem & affusionem parit, crustamque ulcerosam crassam format, humorem spississimum continue fundentem, e quo ab aëre ambiente exsiccato & inspissato nova semper progignitur crusta flavescens.

XC III.

Subjectum generale hujus affectus sunt infantes.

Uu 3

SCHOL.

SCHOL.

Sola enim ætas prima infantilis deprehenditur huic affectui obnoxia, & quidem sub ipsa lactatione, dum post ablactationem haud facile oritur, nec ante illam præsens, post eandem persistit, sed ordinarie cessat, sub qua ætate habitus corporis spongiosus temperamenti sanguinei, aut sanguineo-phlegmatici particeps concurrere solet.

XCIV.

Subiectum speciale existit sola facies, ejusque cutis.

SCHOL.

Et quidem hoc, vel in totum, vel ex parte: siquidem non statim tota facies, sed ordinarie ab initio aliqua ipsius pars, in fronte, gena alterutra, aut mento, a pustulis ejusmodi occupantur, donec successu temporis sub scalptione ægrorum ulterius serpent, totamque faciem successive obsideant.

XCV.

Causa materialis proxima est lympha, falsedine serosa imprægnata, & inquinata.

SCHOL.

Cum enim serum falsum a lympha laudabili non semper satis cito sequestratur, hæc ab illo in corruptionem mucido-falsam trahitur, quæ partibus solidis sub suo transitu facile labem affricare potest, præsertim cum cutis tenera adhuc existat, & causæ accessorix suum quoque symbolum contribuant.

XCVI.

Antecedentem causam haud sine jure ponimus in ægotantium nutrimento, lacte nempe materno, aut nutricis, ejusque discrasia partim mucida & pingui, partim salina.

SCHOL.

Hoc nutrimentum tanquam principale atque primarium, multoties quoque unicum, eandem lymphæ nutritivæ conditionem post se trahere valet, cum utique humorum dispositio nutrimentorum conditionem sequatur, ejusmodi infantes autem raro aliud præter lac muliebre nutrimentum accipiant: id quod etiam effectus a posteriori testatur, quando infantes post ablationem ab ipso malo ordinarie liberantur.

Dispo-

Disponunt autem lac maternum ad ejusmodi discrasiam partim cibi falsi dyspepti, partim potus nimis crassi, spissi & feculenti; partim denique vitæ genus, quo matres aut nutrices, vel in genere, vel ad minimum tunc temporis utuntur, sedentarium & minus mobile: unde lac quoque tam propter particularum heterogenearum accessum, quam propter sequestrationis earundem defectum corrumpitur ac alteratur, ut in corporibus tenellis molestos tales edat effectus.

XCVII.

Occasionalem causam constituere potest liberior aëris frigiduli usus aut accessus.

SCHOLA

Hic enim præcipue circa caput & faciem largius admissus transpirationem liberiolem præpediendo, fecesum particularum salino-ferosarum tenuiorem, a lymphâ non modo impedit, sed inspissando lymphalem humorem, stagnationem ejus sub cute producit, atque ad discrasiam acrem falsam disponit.

Faciunt huc in specie sæpissime intempestivæ illæ capitis & faciei refrigerationes, quæ sunt post somnum, & sub somno excitatum atque perpeffum sudorem; quoniam sub somno & calore humores resoluti atque fluxiles ad corporis peripheriam feruntur, ibique a subsequente refrigeratione sub aura liberiole tanto facilius stagnationi, inspissationi & coagulationi subjiciuntur, unde subsequens illa corruptio falso-mucida primum suum ortum trahit.

Achores.

XCVIII.

Achores sunt levior species exulceratoria defædationis cutis, in summo capite, cum crusta spissiore, humorem spissiusculum fundentē.

SCHOL.

Intelligimus hoc nomine itidem affectum infantilem, similis cum priore indolis: dum a stagnatione humorum lymphatico-ferosorum, eorumque discrasia falsa mucida in summitate capitis, ejusque capillitio, pustulæ & ulcuscula prorumpunt, ulcerosam & copiosam satis humiditatem fundunt, crustamque spissam, pruritu infantibus molestam, producunt.

XCIX.

Subjectum generale itidem constituit aetas infantilis, cum temperamento humidioris & succulento.

SCHOL.

Ratione ætatis tamen monendum, quod quidem infantibus lactentibus familiariter eveniant achores, sed non per lactationis tempus solum subsistant, verum partim diutius ad majores annos portrahantur, partim etiam ferius, & post ablactationem intra primum & septimum annum orientur.

C.

Subjectum speciale hujus affectus non est facies, sed solum summum caput.

CI.

Causa materialis eadem est, quam in antecedente affectu declaravimus.

SCHOL.

Lympha nempe, discrasia falsa seroso-mucida laborans, in summo capite stagnans, cutimque exulcerans.

CII.

Causa antecedens dependet a victus atque diætæ erroribus.

SCHOL.

Etiamsi achores non modo infantibus in genere, sed etiam lactentibus in specie familiares existant, nihilominus, cum etiam post ablactationem frequentius orientur, diutiusque durent, non solitarie causa quærenda est in lacte nutricis, aut materno, sed etiam in victu post lactationem usurpato, ita tamen, ut sæpius quoque prima quoad numerum ordinemque agendi causa a reliquiis lactis materni sit petenda.

CIII.

Reliquas causas occasionales proxime antecedentis affectus hic quoque applicare possumus.

Tinea

...OMNIS ET VITIO
Tinea C
...capiti non minus
...a sero acrore
...per varia accidentia
...
...Videmus tamen hic vitium
...bosas simplicem cutim exhibe
...a crassa pituita procedit, se
...min liquorum non adeo copio
...que, accendit quæ quæritur
...in area habetis non frigidit
...ita ichoreis humores sunt
...in corpore immixta habet
...tingentes & ichoreis habet
...hinc, & summi capillus quæ
...hæpularum ista & brevis em
C
...Subjectum generale non
...in aliquando adoluitur.
S
...Quamvis enim etiam infantili
...ten ad eam non debent, ut quæ
...nibus quæritur hinc molibus
...in accidentia.
C
...Subjectum speciale idem est
...in declaravimus.
C
...distinguitur hic affectus a m
SCHOL
...nempe in no alterove
...Paralogia

Tinea capitis.

CIV.

Tinea capitis non minus est ulceratoria cutis in summo capite defædatio, a sero acriore salso oriunda, ab antecedente tamen per varia accidentia diversa.

SCHOL.

Differt maxime hic affectus a præcedente in eo, quod, sicut ichores simplicem crustam exhibent ulcerosam, ita hæc nullam fere talem crustam spissam producat, sed cutis affecta magis intense rubeat, ichorosum liquorem, non adeo copiosum, fundat, mediocriter inflata sit ac turgeat, cuticula ipsa quasi niteat, & ita tenuis existat, ut levio- re quoque motu scalptorio aut friatorio facillime abradatur, ex abrasa vero cuticula ichorosus humor fluat atque suberuentus, unde secedenti- bus etiam copiose squammulis furfuraceis, substrata cutis stigmata quasi cruenta sanguinea & ichorosa habet, e quibus, tanquam favo, ichor propullulat, & simul capillos quasi arrodit, & corrodit, ut in parte affecta stipularum instar & brevi eminentia appareant.

CV.

Subjectum generale non solum constituunt infantes, sed etiam aliquando adultiores.

SCHOL.

Quamvis enim ætati infantili hic affectus non plane insolitus sit, tamen ad eam non solitarie restringi potest, dum non minus aliquando adultioribus quoque satis molestus existit, & ab ætate puerili in pro- vectiorem extenditur.

CVI.

Subjectum speciale idem est, cum eo, quod sub antecedente affectu declaravimus.

CVII.

Distinguitur hic affectus a medicis in benignum & mali- gnum.

SCHOL.

Quatenus nempe in uno alterove subjecto, vel causa graviores
Cofchwitzii Pathologia. X X accef-

accesserunt, majoremque cacochymicum statum induxerunt, vel per diuturnam durationem affectus pertinacior atque rebellis factus, curam haud ita facilem admittit, atque symptomatibus gravioribus stipatus, terminos capillitii forsan transcendit, ipsamque aliquando frontem occupat, faciemque deturpando, valde molestus existit: quem affectus gradum ordinarie sub titulo, *des bösen oder Erb-Grindes*, indigitare solent.

CVIII.

Causæ materiales, tam proximiores, quam remotiores, generaliter & essentialiter eadem sunt, quas sub acboribus adesse diximus.

SCHOL.

Adest enim humorum lymphatico-ferosorum discrasia falsa; specialiter tamen hæc differentia adesse videtur, quod major culpa sero, quam lymphæ puriori sit adscribenda, ideoque in capitis tinea major materiæ peccantis acrimonia salino-ulcerosa occurrat, unde quoque ea dependet differentia læsionis, quod in hoc affectu cutis magis erosa ac foraminulis pertusa, & capilli abradi existant, nec non humor magis saniosus & ichorosus fundatur, qui non crustam aliquam spissiore & glutinosam format, sed potius furfuraceas secessiones, cum cutis substrato rubore, post se relinquit.

CIX.

Causam antecedentem merito hic ponimus in universaliori statu corporis cacochymico.

SCHOL.

Deprehendimus enim ordinarie, hoc adfectu laborantes dispositione corporis valde depravata frui, nec causam hic simpliciter in vitæ erroribus quærendam esse, sed in confluxu quasi causarum huc concurrentium: cum magis magisque ad talem statum disponant temperamentum valde phlegmaticum, vitæ genus, diætæ & victus crassior, aër rigidior, transpirationem impediens, aquarum salinarum stagnantium aut graviorum usus, hæreditaria dispositio, variæque aliæ causæ.

Scabies.

Scabies.

CX.

Scabies est cutis defœdatio chronica per pustulas ulcerosas saniosas, pruritus maximum producentes, ab acrimonia salsa humorum oriunda.

SCHOL.

Sicut antecedentes, ita non minus hic affectus corruptionem falsam humorum agnoscit, seque dignoscendum sistit, per pustulas magis aut minus saniosas, atque materia fœda repletas, quæ satis diu ægro-
tantes molestissimo pruritu fere in toto corpore angunt vexantque.

CXI.

Distinguitur scabies in siccam, humidam, atque ferinam.

SCHOL.

Dependet tota differentia inter siccam & humidam scabiem a majore aut minore copia humoris, in pustulis, scabiem constituentibus, inclusi, a quo in majorem aut minorem molem elevantur, & ambitum modo angustiorem, modo latiore formant.

De ferina scabie notandum, quod proprie pertineat ad scabiem siccam, cujus speciem subalternam constituit, quæ aliquando pro diversitate temperamentorum, aut individualis acris & salis discrasie humorum, ortum capit.

CXII.

Subiectum scabiei sicca constituunt temperamenta sicciora, nec non quoad ætatem, persona magis seniores.

SCHOL.

Temperamentum puta cholericum & melancholicum, & ubi hæc temperamenta cum aliis aut inter se invicem miscentur, ita tamen, ut purioribus illis sicca scabies vero nomine familiaris sit, & prout major aut minor discrasia falsa concurrat, ad ferinam inclinet.

Seniores præ junioribus propter majorem inclinationem ad siccitatem fibrosarum partium, & spissitudinem humorum, magis ad eorundem impuritatem falsam, consequenter hunc ejus effectum, dispositæ existunt.

XX 2

CXIII.

CXIII.

Humida scabiei magis subjiciuntur humidiora individua, de temperamento phlegmatico & sanguineo participantia.

SCHOL.

Hæc enim majore humorum abundantia turgent, & laxiore corporis habitu gaudent: Quoad ætatem vero nulla præcise ætas præ alia scabiei in genere obnoxia est, sed cujuscunque ætatis personæ ab illa corripuntur.

CXIV.

Speciale subjectum est cutis in corporis peripheria.

SCHOL.

Excipitur tamen hic solum caput, in quo, licet totum reliquum corpus cum artubus scabies obsessum sit, nullæ hnjus generis pustulæ observantur.

CXV.

Causa materialis proxima est lymphæ discrasia falsa corrupta.

SCHOL.

Hæc enim mucidior & spissior facta, sub reliquo humorum circulo ad glandulas subcutaneas delata, & sub stagnatione, quam hic subit, ad corruptionem falsam ulcerosam devoluta, qua cutim in continuitate sua lædit, erodit, pustulasque producit.

CXVI.

Causam antecedentem proximiorum iterum querimus in nimio diuturno feri falso-sulphurei, cum lymphæ connubio, & impedita utriusque tempestiva secretione.

SCHOL.

Unde, si jam in peripheria cutis stagnat, a particulis sulphureis & salinis, motus intestinus subtiliter fermentativus excitatur, falsam & ulceratoriam illam corruptionem producens, atque fermentativam suam indolem in eo manifestans, quod per contagium ulterius propagari possit.

CXVII.

Remotiores cause antecedentes, æque ac occasionales, sunt varia, & quidem tales, quæ vel feri falsi copiosum proventum

ac generationem promovent, vel secretionem & excretionem ejus impediunt.

SCHOL.

Favent autem generationi copiosæ feri, alimenta multa falsedine imbuta, aquæ impuriore falsæ, unde ab experientia comprobatum habemus, quod regionum illarum maritimarum, aut aliarum incolæ, ubi victus crassior falsus in usu est, & cibi saliti, fumoque indurati, copiose ingeruntur, aquæ etiam de marina falsa, ex propinquitate locorum ad maris littora, multum participant, præ aliis hoc morbo adficiantur, & scabies illis morbus quasi endemius existat.

Ad impeditiorem feri falsi in corpore generati excretionem faciunt omnes illæ causæ generales externæ, quæ transpirationem periphericam prohibere possunt, atque partim poros cutaneos stringendo, partim humores sub cute hærentes lymphatico-serosos inspissando & coagulando symbolum suum conferunt; quo nomine huc referimus aërem minus temperatum ac rigidum frigidum, vel in genere, vel specialiter quoque illis regionibus, de quibus modo diximus, familiarem, quo vel temporarie saltem pori constringuntur, humoresque incrassantur, vel perpetuam quasi talem dispositionem nanciscuntur, ut tanto promptius ejusmodi læsiones inde oriuntur.

Ad occasionales & externas causas pertinet partim contagium, per conversationem cum personis scabie infectis, & familiarem stropholorum, lectorum, vestimentorum, usum: partim peculiaris sordities, aut rerum lanearum pinguium tractatio: unde videmus, sartores in specie hoc morbo præ aliis inquinatos.

Intertrigo.

CXVIII.

Intertrigo est levis cuticula summa excoriatio, cum ipsius a cute substrata secessione, ab acrimonia feri oriunda.

SCHOL.

Remota enim ac secedente cuticula, cutis substrata rubra & subcruenta adparet, cum dolore, humorem tenuem salsum per poros fundens, qui sæpe vicinas quoque, quas tangit, partes arrodit.

CXIX.

Subjiciuntur huic adfectui partim infantes, partim adultiores persona, præsertim obesa, sero falso abundantes, aut ad multos sudores prona.

CXX.

Speciale subjectum existunt diversa corporis nostri regiones.

SCHOL.

Sic infantibus familiaris est hæc molestia, post aures, circa collum & axillas: senioribus autem æque ac pueris circa inguina, femora, & scrotum, digitosque pedum, cum dolore sæpe satis molesto atque pruritu.

CXXI.

Causa materialis immediata & proxima est serum falsum.

SCHOL.

Et quidem hoc non æque in toto corpore abundans, aut speciali discrasia laborans, sed potius in loco affecto sub sudoris forma excretum, ibique justo diutius detentum, nec satis cito desiccatum; quando enim partes carnosæ & cutaneæ sibi invicem fortius adjacent, a transpiratione perpetua sudor intra cutis complicationem colligitur, & sub motu partium attritorio cuticulam emolliendo & detrudendo, excoriationem illam causatur; quo facto, novus humor serofus continue stillat, cœptamque semel excoriationem fovet: unde quoque sub moderata desiccatione, vel per linteamina molliora, vel per pulveres exsiccentes commodissime tollitur. Apud infantes teneriores & ætate minores in partibus pudendorum aliquando, imo ordinarie, non æque sudor, sed urina, hanc materialem causam constituit.

CXXII.

Occasionalis causa in adultioribus ut plurimum est obesitas, & ab hac dependens motus partium sub ambulatione attritorius, quo sudatio plus, quam par est, promovetur; quam obesitatem quoque haud raro apud infantes accusare licet.

Impe-

Impetigines & serpigines.

CXXIII.

Impetigines sunt exanthemata leviora, ex pluribus minoribus pustulis quasi in cumulum collectis, hinc inde in cute nascentia, & quando latius serpendo ulterius progrediuntur, serpiginum titulum obtinentia.

SCHOL.

Utplurimum hæc exanthemata sicca sunt, ardore atque pruritu molesta, & tandem in furfures quasi secedentia, vulgo sub nomine der *Zittermähler*, *Stetresen*, *Schwinden* oder *Flechten* nota: aliquando in humidioribus subjectis humorem falsum tenuissimum insensibiliter fundunt, quo intuitu etiam latius serpere solent.

CXXIV.

Cutis in toto corpore subjectum speciale constituit.

SCHOL.

Nulla enim ipsius pars excepta manet, quin aliquando ab his exanthematibus fatis diu durantibus, cutimque defœdantibus obfideatur.

CXXV.

Causam materialem esse agnoscimus serum tenue, paucum & acre.

SCHOL.

Hoc in specialissima quadam cutis particula collectum, & sub cuticula stagnans, hanc attollit, atque sub illa mora temporis quasi exsiccatum, cuticulam a cute elevatam secedere facit, furfuresque format.

CXXVI.

Occasionales cause ut plurimum sunt corporis exastuaciones, easque sequentes repentina refrigerationes, præsertim a potu frigido, repente hausto.

SCHOL.

Hinc fit, ut quasi sub horripilatoria & vaga peripheriæ constrictione portiunculæ feri acrioris tenuis & falsi hinc inde sub cuticula incarcerentur ac detineantur, & in auras avolante portione fluida, residua portio salina in forma sicca quasi remaneat, dictumque effectum producat. CAP.

CAPUT III.

DE

LUE VENEREA CUM ADNEXIS.

I.

Lues venerea est morbus contagiosus, chronicus, peculiarem humorum lymphatico-salivalem, & sanguinis impuritatem viscido-salsam & acrem producens: primordialiter ab impura venere oriens, variis tamen modis, communicabilis, suamque tragœdiam in partibus tam fluidis quam solidis, diversis cruciatibus ludens.

SCHOL.

Luem veneream morbum esse, Germanis neque ab omni ævo notum, neque omni tempore adeo familiarem, quam nostris temporibus existit, res est notissima. Ante navigationem enim Columbi ad oras Americanas, notum fuisse hunc morbum, haud constat: sed ab illius confortibus, dum reverterentur, ad Hispanos, & abhinc in obsidione Neapolitana ad Neapolitanos, & hinc simul ad Gallos translatum fuisse, historia testatur, unde quoad prima sua incunabula morbus Americanus nominari meretur.

Acceptit autem, secundum hunc sui progressum ad varias regiones earumque incolas, varia quoque nomina, titulosque diversos: unde ab Hispanis variolarum Hispanicarum, a Neapolitanis, morbi Neapolitani, & a Gallica natione morbi Gallici, vel der Frankosen nomen ac titulum obtinuit, atque hunc ultimum quasi proprium in hunc usque diem retinuit, ut vulgo alio nomine non insigniatur: nisi quod medici, ad causas ipsius magis respicientes, luis venereæ nomen ipsi imposuerint, cum hic morbus tanquam lues contagiosa familiarissimus & ordinarius sit illis utriusque sexus personis, quæ illicita venere utuntur, ejusque castris sese dedunt, & loco stipendii illum inde reportant: qui variis hinc pathematibus complicatis, ulcratoriis mali moris, præcipue circa genitalia & partes glandulosas faucium, colli, narium, inguinum, nec non dolorosis arthriticis & osteocopis circa ossa cranii, scapularum, humerorum & tibia-

rum,

tempore notissimo præcipue in
suis, gnomosis, in fummo
suis sibi manifestare solent.

Subjuncta hujus affectus,
re experiantur, dantur sive

Sc

Va enim ex proprio vultu h
ctibus illa non sunt, quam equ
magis: luitus venereis indubi
tatio sua dicitur: si tempore caudis
in sua insuperant, non eriverunt
Vt ex oculis occasionalibus de ear
quibus dicitur: ob illa neminem
tatis, latus sua conditionis: tunc
in aqua infantes seque se adhibe
quibus cum vultibus, nec
tatis tamen notandum, nec
dibus oculis, neque uno eodem

Speciale subjunctum cum

corporis partem hanc est dicitur

De amariis cum amariis cum

impetione in sum labore, infir

tant, ex sibilis vatem opera. vultu

sum libes afflictorum, prore ex

deestime paret.

IV.

Causa materialis proxima l

quam per humores in partibus

venereis, per magis ab

est translatam

namque Pathologia

agiosus, chronicus, pernici-
salissimum, & sanguinis
& aerem producentis:
varius tamen modis,
partibus tam fluidis

anis neque ab omni ævo ne-
m, quam nostris temporibus
venit enim Columbi ad oras
und constat: sed ab illius con-
ab hinc in obtione Neapo-
los transarum fuisse, historia
motibus Americis nomina-

gressum ad varias regiones
lesque diverfos: unde ab
nis, morbi Neapolitani, &
gen nomen ac titulum ob-
in usumque tuum retinuit,
quod medici, ad causas ipsas
impulerunt, cum hic mor-
& ordinarius sit illis annis
tur, ejusque causis deo de-
t: qui variis hinc patema-
recipue circa gentes de par-
num, nec non doloris te-
arum, humorum & ubi-
rum,

rum, tempore nocturno præcipue ingravescentibus: aut nodosis, atque tophaceis, gummatosis, in summo capite, fronte, artubus, & locis tendinosi sese manifestare solet.

II.

Subjecta hujus affectus, qua ipsum vel totum, vel ex parte experiuntur, duplicis sunt generis.

SCHOL.

Vel enim ex propria culpa hoc sibi contrahunt malum, & hujus ordinis alia non sunt, quam ejus ætatis personæ, ut annos pubertatis transgressæ, lusibus venereis indulgere valeant, sine discrimine temperamenti aut sexus: si nempe causam primariam antecedentem, concubitum puta impurum, non evitarint.

Vel ex causis occasionalibus & externis eidem subjiciuntur: & hanc si respiciamus classem, ab illa neminem excludere possumus, cujuscunque ætatis, sexus aut conditionis fuerit, cum tristis observatio doceat, pueros atque infantes æque ac adultiores ac senes, viros pariter ac mulieres, juvenes cum virginibus, maritatas & non maritatas, ab illo corripiti: ubi tamen notandum, non apud omnes ab iisdem antecedentibus specialibus causis, neque uno eodemque modo ac gradu dictum affectum oriri.

III.

Speciale subjectum cum respectu ad certam principalem corporis partem haud est determinabile.

SCHOL.

De humoribus enim notissimum est & manifestum, quod peculiari impuritate in totum laborent, ipsisque solidis partibus labem communicent; ex solidis autem paucæ excipiuntur, quibus non aliqua ad minimum labes adfricetur, prout ex historia morbi pathognomonica abundantissime patet.

IV.

Causa materialis proxima læsionis ejusmodi tam in humoribus, quam per humores in partibus solidis, est miasma speciale venereum, per contagium ab uno corpore ad aliud communicatum & translatum.

Coschwitzji Pathologia.

Yy

SCHOL.

SCHOL.

Subtilis equidem & fermentativæ indolis existit hoc miasma, haud tamen ejusmodi subtilitatis, ut instar miasmatum febrilium contagiosorum humorum putredinosam corruptionem inducere posset, sed potius humoribus, præcipue lymphatico-salivalibus, & per hos ipsi sanguini specialem lentorem, mucescentiam & tenacitatem contrahens, quæ tandem in corruptionem falso-ulcerosam abit, partes solidas simul arrodentem, & tendines, membranas, glandulas æque ac alia ossa afficientem: quæ mucescentia ad sanguinem usque penetrans, in summe infectis sese haud raro manifestat sub venæsectione, quando illorum sanguis refrigeratus non modo specialem lentorem in genere monstrat, sed portiones viscosas albidas singulariter collectas continet.

V

Causam antecedentem hujus mali proximam nullatenus ponere possumus in rebus naturalibus, aut non naturalibus, earumque abusu, sed in solo contagio, ab aliis corporibus communicato.

SCHOL.

In humoribus enim lymphatico-salivalibus, quatenus in quovis subiecto solito modo constituti sunt, & specialiter liquidum spermaticum & humorem genialem constituunt, ejusmodi corruptionem atque ipsius fundamentum quærere nefas esset, dum ne unicum quidem exemplum allegari potest, quod unquam in homine vel ex feminis abundantia, vel ejus diuturna retentione, vel e contrario, ex immoderato, puro tamen veneris usu cum conjuge propria ac pura, malum hoc, nedum unicum hujus morbi symptoma essentiale generatum fuerit.

VI.

Communicatio hujus miasmatis & contagii venerei fit duplici modo: uno immediato, altero mediato.

SCHOL.

Immediatum communicationis modum nominamus, quando sub concubitu cum persona impura alterutrius sexus miasma illud contrahitur, & vel fœmella a viro gonorrhœa, aut lue venerea perfecta laborante, vel masculus a fœmella, fluorem album malignum experiente, conta-

DE LUE VENEREA

lue, dum particula illa miasma
 venter venereæ tunc excitatur
 per illorum sese infusione, tunc
 albidius venereæ sui generis
 in feminis prodegit.

Et quibus tandem, vel tunc
 regim illud bene terat, & in
 vent, tunc reliqua humores
 communicat, tunc tandem tunc
 moram generat per totum corp
 etque variis modis laet.

Mediam vero communicationem
 in uno modo citam concubitu
 ab propinquitate commercio
 sem perit per retinendum
 tum, & oculis ab infectis accep

Mediata communicatio
 ipse non sunt, quam illi
 nationem sequatur.

Zooe ex hoc dicitur de lue
 in pueris ad hunc contagium, alio
 tunc humores infundere quod
 i peribus variis, quæ tunc
 illa moris prodegit.

Unde ad un lectorem infectore
 me scabies venereæ maxime per
 veniens: a vestimenti cruralibus
 & pubem, cum thigridibus
 impingens h' impingens circa
 vireo communi illi, sucium de
 vireo solent: a talis trachu ren
 tu seculo - lymphadibus communi

gio adfcitur, dum particulæ illæ miasmaticæ immediate membris genitalibus cæstro venereo tunc excitatis, calentibus & spongiosis affricantur, porisque illorum sese insinuant, ibique primo ordinarie effectus suos edunt, ulcuscula venerea aut gonorrhœam in viris, fluorem album malignum in fœminis producant.

E quibus tandem, vel nimis diu occultatis, vel perverse tractatis, contagium illud latius serpit, & successive partes vicinas glandulosas penetrat, unde reliquis humoribus præter & transfluentibus ulterius communicatur, ibique tandem tragœdias suas ludit, donec sub circulo humorum generali per totum corpus diffusum, varias ejus partes obsideat, easque variis modis lædat.

Mediatum vero communicationis contagii modum vocamus, quando quis citra modo citatam concubitus impuri culpam, ab alia persona infecta, sub propinquiore commercio, infcius contagio afficitur: id quod fieri potest per vestimentorum, lectorum, poculorum communem usum, & oscula ab infectis accepta.

VII.

Mediate communicationis contagii effectus tam graves & præcipites non sunt, quam illi, qui immediatam contagii communicationem sequuntur.

SCHOL.

Longe tardius succedunt hæ læsiones, dum maxime externis corporis partibus adhæret contagium, ibique lentiore gradu poros penetrare, seque humoribus insinuare potest, interim autem proxime in cute & partibus cutaneis, pro diversitate mediæ communicationis, læsiones mali moris producit.

Unde ab usu lectorum infectorum, & hinc sudore communicato, ordinarie scabies venerea maxime pertinax & pessimæ indolis, ad ferinam pertinens: a vestimentis cruralibus affectus serpiginosi circa crura, scrotum & pubem, cum rhagadibus ani: ab osculis impurarum personarum impetigines & serpiginosæ circa labia & nares: & a poculorum intempestivo communi usu, faucium & uvulæ læsiones ulceratoriarum contumaces oriri solent: a quibus tractu temporis miasma per poros cutis humoribus seroso-lymphalibus communicatur, atque per illos intimius

reliquis partibus affricari potest, ita ut successive, & neglectis illis lationibus, totum malum venereum inde ortum capere possit.

VIII.

Longe autem gravior contagii translatio est, quando teneris aliquando infantibus, citra illorum culpam dira hæc lues communicatur.

SCHOL.

Id quod fieri potest sub ipsa generatione a parentibus impuris, & lue venerea infectis: ubi miseri infantes, parentum peccata luentes, miserrimo atque tristissimo modo hoc malo adficiuntur, dum tota humorum massa ita contaminatur, ut sæpius summum luis venereæ gradum, per varias externi corporis defædationes adspæcui offerant, quamprimum hanc lucem adspiciunt, & quidem ut plurimum modo incurabili: cum propter maximam tenellorum teneritudinem debita atque legitima medendi methodus locum non inveniatur, quapropter, ut sine omni auxilio miserrime pereant ac moriantur, necesse est.

Ab hoc contagii modo & gradu haud multum discedit alter, quo morbus infantulis lactentibus sub lacte nutricum, hac lue infectarum, affricantur, quoniam hoc tanquam unicum illorum nutrimentum, a nutrice inquinatum, non nisi omnes humores inquinare ac contaminare potest, unde postea diffuso per humores contagio, effectus iphus tandem elucescit, per læsiones partibus solidis inductas, faucium nempe erosiones ulcerosas circa uvulam & tonsillas, aut labiorum oris defædationes ulcerosas rodentes, consolidationem non admittentes: vel in locis pudendis serpiginosi affectibus sese prodentes; ubi specialiter circa anum rhagades ac verrucæ serpiginosæ, cum infantum contabescencia familiariter apparent. Ubi notabile est, quod in nutricum proprio corpore, nisi admodum graviter infectæ fuerint, haud raro per totum lactationis tempus, fere nihil insoliti aut morbidi sentiatur, sed illæ quasi sanæ adpareant, dum infantuli illis ad tempus loco medicorum sunt, & id, quod alias in proprio corpore conspiciendum esset, lacte detrahunt. Interim tamen non sanantur, sed ordinarie facta ablactatione, malum tandem in ipsis prorumpit, & propriis signis sese manifestat.

Gonor-

Gonorrhœa.

IX.

Gonorrhœa est profluvium p. n. materia saniosa ulcerosa ex membro virili, cum ardore atque dolore, ab urethra exulceratione modo leviore, modo graviore, ortum ducens.

SCHOL.

Inter affectus ita dictos venereos haud ultimus hic est: sed ordinarie quasi primus, qui impurum concubitum sequitur. Hunc enim excipit primo dolor & ardor cum leviore urethrae exulceratione, ab initio quidem, in principio ipsius sub frenulo, ubi levis aliqua cavitas observatur, persistente, postmodum vero per longitudinem urethrae successively progrediente, & sæpius, si prior gradus negligatur, ad penis radicem, & glandulam prostatam sese extendente: ubi propter continuitatis solutionem in parte membranosa & glandulosa stillicidium aut profluvium materiae submucidae saniosæ, & tandem liquoris genitalis, involuntarium & perpetuum, producit, quem læsionis gradum, si diutius duraverit, & malum ad summum perveniat incrementum, sequi potest ipsarum vesicularum seminalium erosio, & tandem sub hoc rerum statu veri spermatis virilis involuntaria continua excretio.

X.

Subjectum gonorrhœa generale constituit sexus nobilior, quippe qui solus ab illa vexatur.

SCHOL.

Quamvis enim sequiori sexui fluor albus familiaris sit, qui hujus vices supplere potest, & gonorrhœa muliebris dici, ad minimum tamen secundum loquendi modum, in scholis medicis receptum, uterque affectus ab invicem separatus existit: deinde ætas annos pubertatis superans, & ad exercitia veneræ apta: junior tamen præ senili, ob rationes partim morales, partim physicas plures; magis specialiter autem huic affectui subjiciuntur illæ dicti sexus, dictæque ætatis personæ, quæ illicita venere utuntur, atque concubitum cum personis impuris celebrare solent.

XI.

Speciale subjectum, aut partem affectam, declaramus urethram, glandulam prostaticam, & aliquando vesiculas feminales.

SCHOL.

In primo enim principio dolores exulcerationem declarantes persistunt sub glande, e regione frenuli, e quo loco etiam primæ guttulæ humoris effluentis leni tactu exprimi possunt: successu temporis autem materia acris partim per se, partim sub accessu urinæ transfluxa per reliquum urethræ tractum sese disseminat, & ita successively circa penis radicem glandulam prostaticam aggreditur, ubi cum liquido in illa sequestrato fermentescibili concurrens, tanto acrior facta, hic potissimum maximamque læsionem causatur: quæ læsio tunc per dolores & cruciatus, in hac regione orientes, agnoscitur, atque ut plurimum hic subsistere solet, nisi forsân neglectu totius affectus, aut perversa ipsius medicatione, virus illud altius ad vesiculas feminales deducatur, iisque simile damnum minetur.

XII.

Distinguitur gonorrhœa ordinariæ in simplicem aut benignam, vel veneream aut malignam.

SCHOL.

Circa hanc distinctionem primo notandum est, gonorrhœam distinctum plane affectum esse a pollutione: quamvis enim vi vocis gonorrhœa significet spermatis aut genituræ profluvium, & hoc intuitu apud lexicographos gonorrhœæ titulus & pollutioni & nostro affectui communis tribuatur, nihilominus tamen usus hucusque receptus sufficienter docet, a medicis plurimis & magis probatis utrumque affectum satînter distingui, ideoque apud practicis duplicem titulum in usu esse: ut taceam, confusionis fundamentum satis aperte niti ignorantia distinctionis causæ, id quod facile condonandum est antiquitati, ob minorem morborum venereorum notitiam, quippe qui a certo saltem tempore magis magisque innotuerunt.

Unde

IN LOE VENEREA CU
 in penis temporibus hanc
 materia modo spissitate ex
 seminis: pro spermatis
 variatione gonorrhœa: a vene
 re thorum, ad hanc notitiam
 e rubra tempora duratiorem
 novam pollutionis tunc per
 zens, eoque vero feminis
 munda: tubercula, gonorrhœa
 nocens.
 Hinc factum videtur: quod
 hinc gonorrhœa: ratio
 zens: excreta quippe: alicui
 liquam mancipaverit: eoque
 in noquam concurrens: hinc
 neque effectus differentiam
 rems: & cunctationis habere, me
 si affectus essentialiter disti
 neque alicuius, hoc lenis gon
 rruigiam, vel a cruda venere
 quito indurata: utique illam
 arem eia: per ipsam: hinc, nec
 ne tempore, uti timore maligna
 randum esse: pro thorum esse
 mtegra omni capere posse
 IIII
 Causa materialis proxima est
 rempora, sive albo venere
 SCHOL
 he enim inter propinqua & gla
 ram pedestem: idè innotans, p
 dia.
 XVII
 Causa antecessoria proxima

Unde primis temporibus harum rerum ignari medici omne profluvium materiæ mucidæ spissiusculæ ex urethra, ob analogiam cum liquido spermatico, pro spermatis aut genituræ excretionem habuerunt, ideoque terminum gonorrhœæ a veteribus acceptum, atque ab his pollutionibus tributum, ad hunc nostrum affectum applicarunt, quem errorem per multa tempora durantem alii recentiores probabiliter emendaturi, novum pollutionis titulum pro meliori affectuum distinctione introduxerunt, eumque vero seminalis materiæ profluvio & excretioni involuntariæ tribuerunt, gonorrhœæ titulum nostro affectui præsentem relinquentes.

Hinc factum videtur, quod speciem aliquam pollutionis, in se sane oppido raram, gonorrhœæ titulo insigniverint, & cum hæc excretio doloris, materia excreta quoque, alieni coloris ac odoris expers existeret, hanc benignam nuncupaverint: eique opposuerint malignam nostram veneream, tanquam contrariis signis & symptomatibus gaudentem. Cum autem uterque affectus differentiam notoriam indolis, causarum, formalitatis, eventus, & curationis habeat, me a tramite veritatis non deflectere puto, si affectus essentialiter distinctos distincte quoque pertraxerim, ideoque asseram, hoc sensu gonorrhœam benignam non dari, sed semper malignam, vel a causâ venerea orientem: quoad gradum autem, si comparatio instituat, utique illam tam in principio, quam sub finem benigniorem esse præ ipsius statu, nec non pro gravitate causæ materialis proximæ majore, aut minore malignitatis gradu pollere: quo etiam interpretandum esse puto aliorum assertum de gonorrhœa benigna, quod ex maligna ortum capere possit.

XIII.

Causa materialis proxima est materia acris caustica, a persona impura, fluore albo venereo laborante, communicata.

SCHOL.

Hæc enim intra præputium & glandem in principio hærens, & intra urethram pedetentim sese insinuans, primum exulcerationis fundamentum præbet.

XIV.

Causam antecedentem proximam constituit concubitus impurus.

SCHOL.

SCHOL.

Hinc facillime patebit, materiam sub gonorrhœa a effluentem non esse materiam seminalem, aut verum sperma, nisi in malo ad summum gradum provento & inveterato, sed potius in principio materiam saniosam, ex membrana urethræ glandulosa sudantem, cui tractu temporis, altius serpente exulceratione, succedit & admiscetur liquidum, in glandula prostata sequestratum, a cujus admixtione major acrimoniæ gradus, colorisque atque odoris, ex albo & quasi insensibili, in flavum aut viridescentem, & tetrum fœtidumque mutatio dependet, præcipue si virus venereum altiores in humoribus ceperit radices.

Fluor albus venereus.

XVI.

Fluor albus venereus, dicitur profluvium acre saniosum & causticum ex genitalibus mulierum, ab ulcerosa illorum læsione post contagium venereum ortum ducens.

SCHOL.

Sicut in sexu nobiliore gonorrhœa virulenta, ita ab iisdem causis in sexu sequiore hic affectus oritur atque occurrit, & cum illa, similitudine maxime, coincidit, dum non minus virulentiam suam causticitate, & erosione non modo pudendorum interiorum, sed & partium vicinarum, quas attingit, molestissima, prodit.

XVII.

Subiectum generale molestissimi hujus affectus est sexus muliebris.

SCHOL.

Huic enim soli familiaris existit, & quidem etiam ab annis pubertatis, per reliquam vitam, ita tamen, ut in specie juniores, & specialissime lascivæ personæ, exercitiis venereis illicitis deditæ, præ reliquis huic affectui subjiciantur.

XVIII.

Partem affectam specialem constituit uteri vagina, cum glandulis humorem spissiusculum seroso-mucidum, pro humectatione partium continue secernentibus & excernentibus.

SCHOL.

DE LUE VENEREA
SCHOL.
viam sibi impuro concubitu
mullin & spongiositate
sedi franelis a virus vel lue
boracibus, communicatur.
XIX.
Causa proxima materialis est
e virus infecto, a maribus
SCHOL.
Hoc materialis virus, cum liquoribus
acidis existens occurrit, ha
nde partes solidae non modo sup
cum histria saniosa existit, sed
in dicitur pubertatem, cum excels
operaque summum venereum h
a viciis quoque partes, quo in
torem efficit.
XX.
Causa antecedens proxima
qua sub antecedente effectu
torem repetere volumus,
CAPIT
DE POLLUTIONE
LIBO MULIERVM
Polluti
I.
relatis et spermatis viri
sub vitæ et somno, at
etiam regnantibus per
ve. priapism simul & sem
tium Partinga.

SCHOL.

Hic enim sub impuro concubitu miasma venereum promptissimum, propter mollitiem & spongiositatem partis, sese insinuandi locum invenit, quando scemellis a viris vel lue venerea ipsa infectis, vel gonorrhœa laborantibus, communicatur.

XIX.

Causa proxima materialis est miasma venereum, sub spermate virili infecto, a maribus communicatum.

SCHOL.

Hæc materialis causa, cum liquido illo vaginæ uteri indolis fermentescibilis existente concurrens, huic acrimoniam causticam contrahit, unde partes solidas non modo superficialiter arrodit, fluxumque continuum substantiæ saniosæ excitat, sed satis frequenter etiam profundiora ulcera pudendorum, cum excrecentiis verrucosis post se trahit, semperque summum ardorem sub urinæ emissionem inducit, imo ordinarie vicinas quoque partes, quo fluxu suo pervenit, arrodit, cutimque cruentam efficit.

XX.

Causa antecedens proxima & reliqua occasionales eadem sunt, quas sub antecedente affectu indicavimus, quapropter illas hic denuo repetere nolumus.

CAPUT IV.

DE POLLUTIONE, ET FLVORE ALBO MVLIERVM BENIGNO.

Pollutio.

I.

Pollutio est spermatis virilis involuntaria excretio, vel sub nocte & somno, atque insomniis venereis, vel etiam vigilantibus personis, cum membri virilis tentigine ac priapismo simul & semel contingens: vel diurno quoque

Coschwitzii Pathologia.

Lz

quoque

sub gonorrhoea a fluxum non
iperna, nisi in male uti
pouus in principio mania
lois sudareis, cui tractantur
& admiscetur liquidum in po
ruccione major acrimonia gra
uasi insensibili, in fluxum uti
atio dependet, præcipue i
it radices.

venereus.

profusum acre saniosum
ab ulceroſa illorum leſione
accens.

a virulenta, ita ab hisdem causis
occurrit, & cum illa, similis
us virulentiam suam causticitate,
andorum, sed & partium vicinarum.

ni huius affectus est sexu

qualem etiam ab annis puber
in specie iuniores, & specialit
illicitis delina, pre reliquis hui

instituit uteri organi, cum
so-mucidam, pri amecta
& excrementis.

Suo L.

quoque tempore sine erectione membri quocunque modo eveniens, nullam partium genitalium erosionem aut exulcerationem, sed aliquando virium dejectionem atque languorem post se relinquens.

II.

Subjectum generale constituit solus sexus virilis, sub atate annos pubertatis superante.

SCHOL.

Ætatem quod concernit, solum notamus, juniorem ac vegetam magis obnoxiam esse huic adfectui, quam ad senium deproperantem, propter seminis abundantiam, aliasque causas occasionales.

III.

Pars affecta, vel speciale subjectum morbi, sunt vesiculae seminales, cum reliquis genitalibus proximis.

SCHOL.

Vesiculæ seminales hunc titulum subeunt, sperma elaboratum, hucque depositum, ad debitum excretionis tempus non asservantes ac detinentes, ita ut simul in consensum trahantur partes vicinæ & genitales contiguæ, glandula nempe prostata, & membrum virile cum urethra, hujus partem constituyente.

IV.

Differentia, qua circa hunc affectum ejusque circumstantias speciales occurrunt, potissimum sunt accidentales.

SCHOL.

Ut plurimum enim quidem ille viget noctu, sub insomniis venereis, cum membri erectione involuntaria, ita ut excretio spermatis facta sit, antequam individua expurgantur, quæ circumstantia ut plurimum concurrens antam dedit, ut affectus specialiter pollutio nocturna dicatur: sicut autem hoc ordinarie quasi contingit, ita non minus occurrunt individua, in quibus aliquid materiæ spermaticæ, non quidem perpetuo fluxu aut madore continuo, sed certis tamen temporibus constanter, v.g. sub excretionem urinæ, & quidem vel in ejus principio, vel sub finem, & sphincteris compressione, aut sub alvi depositione, ejusque nisu fortiore, sine reliquis ardoris, doloris, aut stranguriæ symptomatibus, excernitur atque propellitur.

Nec

Nec minus huc pertinet alius excretionis modus, quando sperma virile non equidem sub hætenus recensitis circumstantiis, sed sub quacunque membri virilis erectione statim ejaculatur: aut quando subiectis debilioribus evenit, ut perpetuo quasi madore aliquid mucidioris spissiusculæ materiæ intra glandem & præputium colligatur, aut profluat, sine reliquo alicujus molestiæ in dicta parte sensu, qui tamen ultimi duo casus inter reliquos oppido rari existunt.

V.

Causa hujus mali materialis proxima est tam sperma virile, in vesiculis seminalibus collectum, quam liquidum glandula prostata, siquidem illud sine hoc facile excerni nequit.

SCHOL.

Peccant autem hi modo dicti humores diverso respectu, dum quantitatis & qualitatis vitio laborare, modoque diverso partes excretioni dicatas afficere possunt. Vel enim in culpa est spermatis bene elaborati & constituti abundantia, vesiculas feminales ultra modum turgescens atque expandens, sui que excretionem stimulando partes urgentes: vel simul concurrat spermaticæ materiæ, aut liquoris genitalis peculiaris acrimonia sulphurea, partes membranoso-nerveas genitalium titillatorio sensu stimulans, & tam membri priapismum, quam ipsam ejaculationem excitans: quæ duæ causæ in prima atque penultima affectus specie, vel singulatim, vel conjunctim occurrunt.

Vel peccat sub reliquis hujus morbi speciebus utriusque humoris aquosa tenuitas, partium nerveo-membranosarum relaxationem tonicam efficiens, unde materiam collectam retinere nequeunt, sed extra receptaculum diffluere sinunt.

VI.

Hujus profluvii spermatici, specialem quasi casum constituentis, causam antecedentem constituit atonia specialis partium principaliter affectarum. Vesicularum nempe & prostatae.

VII.

Reliquæ causæ procatartica remotiores ex genere vitæ atque victus ratione sunt petendæ.

SCHOL.

Et hæ sunt vel tales, quæ per diætam lautam plenamque, & abundantiam, & acrimoniam sulphuream orgasticam, tam sanguinis in genere, quam horum liquorum in specie, producere valent, & sub aliis occasionibus prolixius jam recensitæ sunt.

Vel quæ spermaticam materiam nimis aquosam reddere possunt, aut toti humorum massæ discrasiam talem serosam universaliorem contrahere valent, ut inde totius corporis debilitas, & generalis quasi omnium partium atonia inde sequatur: quorum pertinent cibi valde refrigerantes & mucidi, bono nutritio succo carentes, & potus tenuiores aquosi, cum temperamento valde phlegmatico.

VIII.

Occasionales causæ pro diversitate affectus possunt esse diversæ.

SCHOL.

In prioribus enim casibus illas præbent partim speculationes lascivæ, & insomnia venerea, partim remedia aphrodisiaca & stimulantia: in reliquis autem casibus animi affectus, a mœrore provenientes, morbi prægressi diuturni, aut apoplectici, & paralytici, a quibus solis etiam, citra reliquarum causarum antecedentium concursum, affectus produci potest.

Fluor albus benignus.

IX.

Sub hoc nomine intelligimus materiam mucidam, spissiusculam, albicantis, ex uteri vagina profluvium, acrimonia erodente destitutum, quod vel per intervalla certa, vel fluxu continuo mulierculis molestum existit.

X.

Differt hic fluxus a maligno venereo respectu causæ, materia excreta, & effectus proximioris.

SCHOL.

FLUORE ALBO NUNTI

SCHOL.

He enim benignus hunc morbum
 venerem, sed ex simplici
 a neque eandem cum illo morbo
 acuta maligni fluoris sit remota
 spissitate, colore & colore per se
 maximum effectum esse, quod
 vicinarum, nisi a casibus externis
 ens hinc profertur neque modo
 ne ipsi sanationibus morbum

Subjectione molli liquor affectu
 citra palertatis enim pro

SCHOL.
 In quidem hoc ordine,
 morbum venereum, sive juvenem
 a venem aliquando ipsi etiam
 ensio hinc fluxus contingit
 albus temperamentum phlegmaticum
 hinc generationem cunctis, etiam
 hinc eandem hinc fluxum cunctis

Subjectione speciale consistit
 in naturam, semper hoc ven

Causa materialis proxima
 hinc ferri, nigre, quam
 hinc copia nullam per

SCHOL.

Hic enim benignus fluor muliebris nullum pro causa agnoscit contagium venereum, sed ex simplici humorum discrasia & partium atonia oritur, neque eandem cum illo materiam excretionis fovet, dum materia excreta maligni floris sit tenuis, serosa & saniosa, hujus autem mucida spissior, colore & odore peregrino carens, existit: nec similem cum illo proximiorum effectum edit, ulceratorium nempe partium affectarum aut vicinarum, nisi a causis externis occasionalibus tale quid accidat, sed potius solo profluvio atque madore foeminis molestus existit, maribusque ipsis concumbentibus innoxius manet.

XI.

Subjectum molesti hujus affectus sunt sexus muliebris persona, ultra pubertatis annos provec̄ta.

SCHOL.

Et quidem hoc ordinarie, sive de reliquo sint maritatae, sive extra matrimonium viventes, sive juvenes, sive ad senium pronae: extraordinarie autem aliquando ipsis etiam junioribus puellis, in primo annorum septenario idem fluxus contingit: ubi tamen praeter reliquis, ex causis naturalibus temperamentum phlegmaticum, vel magis tale, multum ad ipsius generationem confert, etiamsi aliorum quoque temperamentorum subiecta eidem sub aliarum causarum concursu sint obnoxia.

XII.

Subjectum speciale constituit uteri vagina cum glandulis, mucum naturalem, semper hic reperiendum, secernentibus.

XIII.

Causa materialis proxima est idem ille mucus, in dictis glandulis secretus, majore, quam par est, copia effluens, atque excretus, suaeque copia molestiam perpetui madoris circa pudenda efficiens.

XIV.

Causam antecedentem proximam constituit dictarum glandularum atonia & laxitas nimia.

SCHOL.

Hæc enim decubitu majorem mucosæ materiæ concedit, ut inde profluvium tale per poros illarum patulis & laxos tanto promptius succedat.

XV.

Remotior causa antecedens est humor serosus phlegmaticus, in corpore abundans.

SCHOL.

Hic sicut partibus solidis in genere atoniam facile contrahit, ita speciali decubitu ad has partes delatus, iisdem particulariter atoniæ & relaxationis labem, per fibrarum emolitionem affricat. Unde maxime phlegmatica corpora ex interna dispositione huic affectui obnoxia videre licet.

XVI.

Occasionales aliquando occurrunt cause, affectum tam producentes, quam foventes.

SCHOL.

Ad harum classem pertinent morbi, præsertim graviore, prægressi, totum corpus debilitantes, ut inde actus legitimi secretorii suspendantur, & materia mucida serosa copiose augeatur: præcipue si morbi aut læsiones ipsum uterum afficiant, quo nomine partus violentus, uteri proidentia, abortus graviore aut frequentiore, imo ipse frequentior partus legitimus in personis debiliore occurrunt, & mensium anomaliam sæpissime huic affectui primam præbere solent occasionem. Deinde quoque diæta tenuis, & imprimis cerevisiæ tenues, minus lupulata, hunc morbum excitare solent, æque ac refrigerationes partium inferiorum, mensium præcipue anomalias post se trahentes.

XVII.

Eventus hujus benigni fluoris albi a maligni atque venerei effectibus plane distinctus existit.

SCHOL.

VITIORE ALBO MUCI
SCHOL.
in enim malignus inquinatio
cum cum equivoce terminis
in hoc benignum nihil tal
mentem, pullores, exchist
ne, & præcipue sterilitatem
n repetens ac violentus non
efficitur attonatio, hysterici
CAPIT
D
TIUS EXCRET
I
Puriora urina excretio
me excessum, vel splen
sam aut inficiam em
SCHOL.
si ad excessum pertinet, quan
in liquore, sua raris cum line
libi fundere.
Ad delictum ex copioso re
appellat, ut ad minimum nim
nisi, epiderm amittit, quæ n
Dolentem mitionem veni can
tum parca, sed simul cum idone
tationis minor sensibilitas & vo
Diabe
II.
diabetes est copiosa, & usque
in alterata urina crudioris

SCHOL.

Sicuti enim malignus inquinatio veneream & proprii corporis, & virorum cum ejusmodi fœminis commercium habentium, certo post se trahit, ita hunc benignum nihil tale secum ferre, sed diu durantem ac inveteratum, pallores, cachexiam, lassitudinem viriumque debilitationem, & præcipue sterilitatem fœminarum inferre: suppressiones autem repentinas ac violentas non ferre, cum has antecedentes sæpissime affectus asthmatici, hyterici suffocatorii, imo epileptici sequantur.

CAPUT V.
DE
VITIIS EXCRETIONIS VRINÆ.

I.

Vitiata urina excretio sub se comprehendit vel excretionis excessum, vel ipsius defectum, vel denique dolorosam aut insciam emissionem.

SCHOL.

Sic ad excessum pertinet, quando copia urinæ excretæ potum assumptum superat, aut nimis cito sine sufficiente alteratione urina emittitur sub diabete.

Ad defectum ex opposito referenda est ischuria, vel plenaria urinæ suppressio, aut ad minimum nimis parca in proportione ad assumpta liquida, ejusdem emissio, quam aliqui mictionem imminutam vocare solent.

Dolorosam mictionem vero constituunt dyluria, & stranguria, ubi non solum pauca, sed simul cum dolore emittitur urina: sicut ab urinæ incontinentia minor sensibilitas & voluntas mingendi occurrit.

Diabetes.

II.

Diabetes est copiosa, & ut plurimum post assumpta potulentia, minus alterata urina crudioris & aqueæ excretio nimis cita,
pro-

proportionem assumptorum superans, a colliquatione humorum oriunda.

SCHOL.

Affectus in se satis rarus existit in praxi medica, ita ut morbi titulum mereatur. Quamvis enim haud raro, sed quasi quotidie contingat, potiores strenuos, vel etiam alios, post copiosum aut tenuem potum, multam quoque brevi tempore emittere urinam, eamque minus tinctam & aqueam, hæc tamen urinæ excretio pro morbo aut læsione diureseos minus accurate habetur, dum hæc a causa occasionali & extranea oriens, temporaria existit, & cessante causa occasionali, facile cessat, nec unquam medici consilium poscat; ideoque pro spuria diabete haberi possit.

Quando autem extra hunc casum, & citra talem causam occurrit, ideoque de facta humorum colliquatione nimia testatur, tunc morbus dici meretur, & hoc respectu satis raro occurrit, & ad affectus infrequentiores referri meretur: cui corporis emaciatio aut symptoma solennis esse solet.

III.

Subiectum generale hujus affectus ordinarie constituunt senes.

SCHOL.

Siquidem in senio consummato facili negotio secretiones naturales diversimode minuuntur, turbantur, sufflaminantur, ideoque in hoc statu materiales multorum morborum senilium suppeditant causas, ita in dato quoque casu hæc generalis dispositio (non tamen sola, cessantibus nempe aliis causis) aliquid conferre potest, ut humores impuriore redditi, in serum copiosum fatiscant, huncque adfectum rarissimum aliquando producant.

IV.

Subiectum speciale primario constituunt renes, secundario ureteres & vesica urinaria.

SCHOL.

Primario intuitu renes accusandos esse, exinde patet, quod hi organum sequestrationis urinæ ordinarium constituunt, nec urina, quantum hucusque constat, unquam alibi, nisi in renibus, secernatur, atque secedat, sive de reliquo status naturalis, sive præternaturalis fuerit:

Urete-

vires & vesicam in certam his
fieri & emitti unquam san-

Causa materialis proxima

caus.

Sch

Hæc enim materiam continet
quidem quædam inchoata & ex-
er, nec tamen qualem urinæ p-
tes habere de hoc relictis affe-
ctibus creverit, & signis
ad tubulorum instrumentum

Causam antecedentem quærit

substantia, pariter in

Sch

Neque quod omnes, probabile
sunt eorumdem tubulorum in-
stium cum largiente ad tubulorum
tamen, cum lymphaticis pariter
quærit delectat in renibus secretionem
Humores quod concernit, quære
tis, vel sulphureis, vel salin
in coloreque colliquationem h-
dent: id quod in specie renum
sistenti, & oleosorum part
exaltatio inchoata, quamvis cy-

VII.

Causa occasionalis varia rece-

ne renes exstimulando copios-

nam Particula

Ureteres vero & vesicam in tantum his accensemus, quatenus copiosiori transmissioni & emissioni urinæ jam separatae inserviunt.

V.

Causa materialis proxima est urina, quantitate & qualitate peccans.

SCHOL.

Hæc enim materiam constituit excretionis hujus extraordinariæ, & quidem quantitate insolita & excessiva, qua potus & liquida assumpta superat, nec tamen qualitas urinæ peccans considerationem effugit, siquidem historiæ de hoc rarissimo affectu referunt, urinam esse aqueam, omni sedimento carentem, & aliquando pinguedine permixtam, atque sapore ad dulcedinem inclinantem.

VI.

Causam antecedentem quærendam esse putamus partim in renum substantia, partim in humorum dispositione præternaturali.

SCHOL.

Renēs quod attinet, probabile admodum est, medullarem, seu tubulosam eorundem substantiam justo laxiorem esse, hancque ob rationem serum cum sanguine ad substantiam vasculosam seu corticalem advectum, cum lymphalibus partibus permixtum, nimis cito transire, antequam debitam in renibus alterationem subire possit.

Humores quod concernit, æque satis probabile est, quod talibus particulis, vel sulphureis, vel falsis imbuti existant, quæ illorum faciliorem citioremque colliquationem & dissolutionem in serum promoverent: id quod in specie testatur conjuncta ut plurimum corporis contabescencia, & oleaginosarum partium in urina supernatio: ut & sitis & exæstuatō interna, quamvis typica non accedat febris.

VII.

Causæ occasionales variæ recensentur, ut plurimum tamen tales, quæ renes exstimulando copiosum seri decubitus invitare,
Cöschwitzii Pathologia.

Et vel mediate vel immediate in illis atomiam provocare possunt.

SCHOL.

Hujus census sunt abusus salium diureticorum, vinorum calidiorum, & remediorum positive diureticorum in febribus; nec non acidularum, imo potus thee immoderatus usus. Illis enim ad renes cum sanguine delatis, hi stimulo afficiuntur nimio, ut fibræ tubulorum urinariorum nimium moveantur, & diureseos negotium exacerbetur; quo factò tandem tonus fibrarum labascit, & talis præternaturalis & excessiva urinæ excretio remanet.

His vero purioribus, aut ad minimum multum aquosis, facili negotio fibræ renalium ductuum relaxantur, emolliuntur, tubuli magis patuli redduntur, ut sero & sanguini allabenti facillimum citioremque concedant transitum atque secessionem, ut postmodum ad vesicam in copia depluens, hanc gravitatis pondere onerando, sui frequentiore excretionem urgeat. Et quamquam acidulæ hunc effectum, neque omnes, neque semper edant, aut post se relinquunt, facilius tamen illarum usum hoc sequi potest, si forsitan sub tempestate valde pluviosa multis aquis crudioribus perfundantur, & in sua virtute reliqua multum alterantur & debilitantur; aut si inconsultiori consilio senibus, posthabito respectu temperamenti, aut reliquæ constitutionis corporis, suadeantur.

Ischuria

VIII.

Ischuria est urinæ suppressio, ejusque excretionis imminutio sine dolore.

SCHOL.

Hoc ipso sese distinguit hic affectus ab aliis mox pertractandis urinæ vitiis, quippe quæ, etiamsi urinæ emissionem imminutam ex aliqua parte simul involvant, tamen dolorifica existunt, cum in ischuria dolor sub emissionem abesse debeat. Et quamvis nos haud lateat, ab aliis ischuriam tanquam suppressionem urinæ totalem atque omnimodam, mictioni imminutæ quasi contra distingui & separatim pertractari, nihilominus tamen utramque facile conjunctim pathologicæ tractationi subji-

colle edimavimus, cum
ab invicem differant, de
mianam ipsam inter se m

Ulovia merito disting

tuam.

Abopichica nominamus, quæ
negotio secretionis urinæ, aboppe
re. de morbo per se constituit
quod diis effectibus morbidis p
natis, et typorum quæque inq

Subjectum generale certum
sua lites.

Causæ enim hanc affectum pro
in temperamento, lesa, acate
vere, quibus: hanc dilapand
ita ad experientia formæ subje

Subjectum speciale sunt organ
conferata.

iones enim de rebus, æque
e, in tamen, et quævis non
suum partem, mo aliquando
liberæ ipso tangantur, sec
consequens causæ suppressi

subjici posse existimavimus, cum non essentialiter, sed quoad gradum saltem, ab invicem differant, de reliquo autem quoad causas in genere, & formalitatem ipsam inter se maxime conspirent.

IX.

Ischuria merito distinguitur in idiopathicam & symptomaticam.

SCHOL.

Idiopathicam nominamus, quando a solo vitio viarum urinarum & negotii secretionis urinæ, absque alius cardinalis morbi præsentia dependet, & morbum per se constituit, Symptomatica autem nobis audit, quando aliis affectibus morbidis principalioribus, febrilibus, inflammatoriis, ut symptoma jungitur atque accedit.

X.

Subiectum generale certum hujus affectus æque determinare non licet.

SCHOL.

Causæ enim hunc affectum producentes ejus indolis non sunt, ut illas in temperamento, sexu, ætate, vel aliis rebus naturalibus positive quærere possimus: licet aliquando concurrente aliquid contribuant, unde ab experientia scimus, subiecta varia esse atque diversa.

XI.

Subiectum speciale sunt organa, secretioni & excretioni urine consecrata.

SCHOL.

Renes enim & ureteres, æque ac vesica urinaria diversimode afficiuntur, ita tamen, ut, quamvis non semper conjunctim, tamen alterutra harum partium, imo aliquando omnes simul afficiantur. Renes enim si solitarie spasmo stringantur, secretio urinæ cessat, quam cessantem per consequens excretio suppressa sequi debet.

Si vero tale quid in ureteribus, aut in vesica contingit, urinæ quidem secretio renibus succedere potest, sed nullus conceditur vel transitus per ureteres ad vesicam, vel exitus e vesica. Quando autem omnes partes simul per consensum strictura tali afficiuntur, totum negotium & secretionis & excretionis, necessario tollitur; id quod gravissimum quoque post se trahit periculum.

XII.

Causa ischuria antecedens proxima est spasmus aut obstructio.

SCHOL.

Spasmo enim si afficiantur modo insolito renes in sua substantia, præcipue tubulosa & medullari, nulla potest fieri urinæ in renibus sequestratio, qua deficiente, necessario quoque perit ipsius excretio.

Quod si autem vel ureteres, vel vesica urinaria spasmus patiantur, secretio quidem urinæ salva manere potest in renibus, sed transitus ipsius per ureteres ad vesicam impeditur, ut urina in ureteribus stagnet: id quod præcipue contingere potest, si spasmus circa ureterum insertionem in vesicam speciatim contingit. Si vero a spasmo, liberis manentibus renibus ac ureteribus, sola vesica circa sphincterem stringatur atque claudatur, tunc sola excretio urinæ e vesica damnum patitur.

Obstructio locum habere potest, tam in renibus, a materia mucida, tubulos secretorios renum obliterante, & negotium secretionis urinæ impediente: quam in ureteribus, a sanguine coagulato, post mictum cruentum prægressum: nec minus in meatu urinario a caruncula aliquando præsentē. Et hæc utriusque generis causæ potissimum considerationem subeunt in ischuria idiopathica,

XIII.

Symptomata ischuria causæ proxima sunt essentialiter quidem eadem, spasmus nempe, aut obstructio: sed alium affectum morbidum cardinalem præsentem pro causa antecedente agnoscunt.

SCHOL.

SCHOL.

Sic in febribus, præcipue inflammatoriis, tales spasmi particulares circa renes obtingere possunt, qui urinæ secessionem sufflaminant, ante omnia, si renes ipsi inflammati fuerint, aut vesica simile quid patiatur.

Obstructio vel ureterum, vel meatus urinarii accidit satis frequenter a calculo tam renali, quam vesicali, prout ille vel in ureteribus, vel circa vesicæ sphincterem impactus hæret, lotioque transitum haud concedit.

XIV.

Occasionales quoque & externa, nec minus plane extraordinaria, aliquando occurrunt causa, ischuriam excitantes, & foventes.

SCHOL.

Ad externas & occasionales causas referimus 1. Vulnerationes & læsiones partium vicinarum, quas sæpe spasmus excipit: 2. Urinæ voluntariam & coactam suppressionem, post multi potus ingurgitationem, quæ sane in minus adfuetis tantum in vesicæ sphinctere producere potest motum strictorium, ut plenaria ischuria sequatur. 3. Graviditatem foeminarum, sub qua in ultimis gestationis mensibus aliquando meatus urinarius a mole foetus comprimitur, & ischuriam temporariam producit: 4. Tenesimum intestini recti, a quo per consensum patitur collum vesicæ, & urinarius meatus.

Plane extraordinaria causa aliquando est renum aut ureterum talis exulceratio & erosio, ut urina in abdominis cavum dilabatur. Talem ante tres menses habuimus casum, in uxore militis, quæ per septem dies ischuria laboraverat, & ubi per catheterem nec quidquam urinæ elici poterat: Hanc cum septimo die defunctam aperiremus, utrumque renem exesum atque erosum deprehendimus, ac materia ulcerofo-purulenta repleum & tumidum, ureterem dextrum autem prope pelvim admodum dilatatum, & tribus foraminibus majoribus pertusum, unde urina omnis in abdomen effluerat, ibique reperiebatur, ne guttula præsentente intra vesicam.

Dysuria.

XV.

Dysuria est mictio admodum dolorosa, cum speciali sensu ardoris, magnoque excernendi nisu atque conamine stipata, urina tamen modo pauca, modo copiosa profuente.

SCHOL.

Distinguit sese hic affectus eo ipso a mox antecedentibus, quod ad dolorosam emissionem urinæ pertineat, cum diabetes sit excessiva lotii excretio sine dolore, ischuria vero totalis vel partialis suppressio: sicuti etiam stranguriæ ex eo contradistincta manet dysuria, quod illa stillicidio saltem doloroso & molesto sese prodat, hæc autem aliquando ad minimum, largioris quantitatis urinæ emissionem simul concedat.

XVI.

Subjectum hujus molestissimi affectus ut plurimum constituent senes.

SCHOL.

Quamvis haud omnes huic affectui subjiciantur senes, tamen frequentius in senio occurrit, quam apud juniores, cum ordinarie quasi propter secretionum & excretionum debitarum defectum, ad statum cacochymicum, humorumque acrimoniam salfam, inclinent, quæ spasticarum in vesica urinaria stricturearum causa existit; de reliquo aliquando etiam fœminæ huic affectui subjiciuntur, vel in puerperio constitutæ, & fluxus lochialis, vel extra puerperium, mensium suppressionem patientes.

XVII.

Pars affecta est vesica urinaria cum urethra.

SCHOL.

In hac enim obtingentibus strictureis spasticis, ex una parte a fundo vesicæ pressio obtingit pro excernenda urina, cum ex altera parte circa collum stricturea quasi antagonistica eveniat, urinæ exclusionem impediens,

pediens, unde dolores illi & cruciatus oriuntur, donec remittente ex parte circa collum vesicæ spasmus quantitas urinæ collecta excernatur.

XVIII.

Causa hujus dolorifica excretionis urinæ proxima & immediata est spasmus atque strictura vesicæ, quo excretio impeditur.

XIX.

Causa proxima antecedens materialis consistit vel in materia acri, salsa, stimulante, vel in materia premente aut pungente, & meatum urinarium occludente.

SCHOL.

Ad priorem classem referimus peculiarem urinæ acrimoniam falsam, qua tunica vesicæ nervea nimium stimulatur, quæ aliquando dependet ab assumtis causticis diureticis, cujus generis sunt cantharides, a quibus improvide assumtis haud raro dictus affectus ortum ducit.

Nec minus huc pertinet vesicæ urinariæ exulcerata conditio, vel ab universaliore humorum dyscrasia falsa, vel a calculo vesicali asperiore ortum ducens, in quo casu ipsa materia sanioso-ulcerosa molestam sensationem inducit, quam spasmus facile sequitur, qui tanto magis exacerbatur, si urina acris per se falsa locum ulceratum tangit, atque de novo dolores ac cruciatus excitat.

Ad posteriorem classem pertinet calculus vesicæ, licet non asperior, tamen mole sua collum vesicæ premens, meatum urinarium occludens, & pressione sua spasmos ejusmodi gravissimos causans: vel caruncula venerea, meatum urinarium obsidens: vel denique sanguis coagulatus intra vesicam hærens, a mictu cruento, qui præcesserat.

Nec citra rationis aut experientiæ fundamentum, ut causa a quibusdam allegatur fluxus menstruus aut lochialis in sexu fœminino suppressio: quamvis enim a sanguine circa uterum stagnante, immediate dolores in vesica ortum capere nequeant, tamen per consensum & connexionio-

nexionem partium haud raro contingit, ut spasmi, circa uterum oborti, vesicam simul tangant, & dolorificam urinæ emissionem causentur, sicut eodem tempore & modo pathemata tenesmoidea circa intestinum rectum cooriri possunt ac solent.

Stranguria.

XX.

Stranguria est dolorifica urinæ emissio temporaria per stititidum ipsius, cum frequenti mingendi conatu, & sensu frigido in urethra, sese manifestans.

SCHOL.

Distinguit sese hic affectus a proxime antecedente in eo, quod modus emissionis urinæ sit diversus, duratio affectus differat, nec causæ proximiores plane eadem existant. Modum emissionis quod attinet, in dysuria sufficiens ut plurimum quantitas urinæ simul & semel emittitur, sed cum dolore gravissimo juncto, cum e contrario in stranguria guttatim saltem urina prodeat, & continuum quasi mingendi desiderium urgeat.

Durationem utriusque affectus quod respicit, dysuria ordinarie est affectus chronicus, diu durans, aut si causam continentem in viis urinariis non agnoscat, citra causarum priorum internarum recursum non recurrens: Stranguria vero ordinarie affectus est paucarum horarum, aut ad summum dierum, post causæ proximæ sublationem facile cessans, sed facile quoque, data occasione, recurrens, nullum tamen periculum post se relinquens.

Causæ dysuriæ sicut ordinarie sunt intrinsecæ, ita stranguriæ causæ ut plurimum sunt extrinsecæ & occasionales, facile corrigendæ, aut removendæ.

XXI.

Subiectum generale certum ac determinatum non datur.

SCHOL.

Scd
Haud enim rem esse pre
di subicitur, aut hinc in
eius conditionis sunt, ubi
conditionis fuerit, occurre
v affectum producere possit.

Subiectum speciale est v

huria,

Distingui potest stranguria

na.

Scd

hæpatica nobis talis, que
ut vicinorum partium, mor
ti, & ordinare per breve te
hypochondrica vero est, que
tus calculis pingitur, usque

XX

Consa. hujus affectus m
nolei.

Scd

Uter enim non indiderit, ut
tam in eam dirigendo est.
que post. videretur hinc
egros invadere, vel post corp
no sequentem periferationem
vulvas & clivari: vel post
ligerantium, ut minus debet
vulvas simul ingere fuerint
libi illis motus excretoris, ut
nisi delatit: hincque sensu
sima mecum amicum prod
vici Patiniga.

SCHOL.

Haud enim certa ætas præ alia, nec sexus unus præ altero, huic affectui subicitur, aut ab illo immunis manet, quoniam causæ occasionales ejus conditionis sunt, ut facile apud unumquemque, cujuscunque etiam conditionis fuerit, occurrere, & citra individualem dispositionem hunc affectum producere possint.

XXII.

Subjectum speciale est vesica urinaria cum urebra, sicut in dysuria.

XXIII.

Distingui potest stranguria in idiopathicam & symptomaticam.

SCHOL.

Idiopathica nobis audit, quæ citra aliarum ad diuresin pertinentium, aut vicinarum partium, morbum prægressum aut concurrentem, occurrit, & ordinarie per breve tempus durat.

Symptomatica vero est, quæ aliquando affectibus nephriticis, & renalibus calculosis jungitur, iisque ut symptoma supervenit.

XXIV.

Causæ hujus affectus ut plurimum sunt externa & occasionales.

SCHOL.

Licet enim non inficiemur, urinæ acrimoniam falsam magis concentratam in causâ aliquando esse, eamque causas internas prægressas agnoscere posse, nihilominus historia morbi testatur, stranguriam repente ægros invadere, vel post corporis exæstuationem sudorificam, & proxime sequentem perfrigerationem, præcipue abdominis aut regionis coxendicis & ossis sacri: vel post potum cerevisiarum frigidarum aut refrigerantium, aut minus defecatarum, præcipue si forsân cibi fermentescibiles simul ingestæ fuerint: vel denique a calculo renali, quando sub illis motibus excretoriis, urina ex ureteribus in vesicam stillicidio quasi delabitur, hancque sensu molesto afficit, & contractionem spasticam circa meatum urinaryum producit.

Coschwitzii Pathologia.

Bbb

SECT

SECTIO III.
DE
MORBIS, EX VITIO MOTU-
TVVM ORIENTIBVS.

I.

Quemadmodum humores in nostro corpore, quantitate & qualitate peccando, varias lesiones producant morbosas, ita non minus motus partium solidarum, varia producere possunt vitia sanitatis, imo ipsi vitia nocere.

SCHOL.

Consideravimus hactenus varias primariasque humorum nostri corporis lesiones, atque sanitatis incommoda diversa hinc dependentia, non quidem cum motuum omnimoda exclusione, sed sub debita eorundem consideratione conjuncta, ita tamen, ut principaliter illos affectus pertractaverimus, quorum formalis & materialis causæ præcipuum fundamentum in læsione craseos humorum consistit: unde nunc transivimus quoque facimus ad illos, quorum formalitas sese maxime & principaliter per motuum varias lesiones exferit ac manifestat, quamvis humores nostri corporis causam materialem & antecedentem horum affectuum utique constituent.

II.

Commodioris tractationis gratia dispeccimus motuum vitia in duas classes, quarum prior motuum exacerbationes, altera autem eorundem remissiones atque defectus comprehendit.

SCHOL.

Sub priore classe perlustrabimus affectiones morbosas, quæ varii generis spasmis sese manifestant, & partim motibus dolorosis arthriticis, partim convulsivis absolvuntur.

Ad

DE MOTUUM EXACER

Ad hæc revocamus eos qui
sunt remissionis causa
pulsivis, lipochymis.CAP
E MOTUUM
TORUM**M**otus exacerbati
nati.Per illos intelligimus epemol
a materialem pro fundamento
remode & corrigende, vel
similiter ab ipsa natura fulcip
ab spasmis propter humorum
Per hoc vero, quæ a tantis ex
fovenit, & quæ ad imitatio
quando a refrigeratione externa

Palpitatio

II.
Palpitatio cordis est motus sp
le cogitatio, p. n. & extrac
u sensu ratiis, spiritus, imm
nda ad adulationem, per cog
v.SCHOL
ad teris aut intempens est h
i. & in levitate motus: non
Ubb

Ad alteram revocabimus eas læsiones, quæ in sensuum & motuum defectu, aut remissione nimia consistunt, nobisque affectus apoplecticos, paralyticos, lipothymicos, & syncopicos sistunt.

CAPUT I.
DE MOTUUM EXACERBATORUM VITIIS.

*M*otus exacerbati sunt vel idiopathici, vel symptomati-
I.
matici.

SCHOL.

Per illos intelligimus ejusmodi motus, qui causam in corpore hærentem materialem pro fundamento agnoscunt, cujus vel imminuendæ, vel alterandæ & corrigendæ, vel penitus ejiciendæ gratia directo & intentionaliter ab ipsa natura suscipiuntur & exacerbantur: quale quid e. g. sub spasms propter humorum spissitudinem removendam contingit.

Per hos vero, quæ a causa externa aliena mere passiva producuntur, foventur, & quasi ad imitationem illarum saltem adornantur, quod aliquando a refrigeratione externa partis solidæ occurrit.

Palpitatio Cordis.

II.

Palpitatio cordis est motus ipsius pulsatorius, in systole & diastole consistens, p. n. & extraordinarie, ita per intervalla auctus, ut sensu tactus, visus, immo auditus, tam ab ægro, quam aliquando ab adstantibus, per costas, & vestimenta, facile percipiatur.

SCHOL.

Haud rarus aut infrequens est hic affectus, sed potius maxime cognitus, & in sensus incurrens: non perpetua duratione ægros afficiens,

ciens, sed per intervalla ut plurimum recurrens, eam ob rationem a natura susceptus, ut sanguis in circulo suo vegetius promoveatur, & cor ipsum ab ejus extraordinaria colluvie liberetur, simulque vel spissior factus attenuetur, vel peregrinis etiam miasmaticis particulis refertus, ab illis repurgetur, aut aliquando propter causam aliquam continentem in organis, circulationi sanguinis dicatis, hærentem, eamque impediendem, simpliciter fortiori nisu transpellatur, ne sub diuturniore mora coagulationi & stasi subjiciatur.

Unde videmus, cordis palpitationem obtingere, vel post extraordinarias corporis exagitationes, sub cursitationibus: vel sub repentina sanguinis restrictione ab extremis ad interiora, per terrorem, vel sub febribus malignis, & contagiosis, gangræna, sphacelo, & venenis asumptis: vel sub hypochondriacis atque hytericis pathematibus: vel denique sub polyposa concretionem in ipso corde, aut vasis cordi proximioribus atque majoribus hærente.

E quibus si rite perpendantur, maxime elucescit, palpitationem cordis magis esse aliarum læsionum symptoma accessorium molestum, quam ipsam læsionem aut morbum, imo si recte & secundum rei naturam loqui velimus, nihil esse morbosum, sed motum cordis p. n. quidem & consuetudinem auctum, eum vero in finem a natura susceptum, ut fortiori illo motu aliquid noxii atque morbosum, læsionem inducens aut minitans, pro viribus removeatur, excutiat, aut avertatur.

III.

Palpitatio cordis vel plane temporaria & transitoria est, vel chronicum affectum constituit.

SCHOL.

Notamus hic merito differentiam, quæ circa hunc affectum in se spectatum occurrit: dum vel a sola causa externa, corporis nempe exagitatione sub motu aut cursu velociore, aut ascensione ad loca accliviora originem ducit, & cessante causa, mox iterum cessat, nec sine tali causa recurrit; vel ab aliis causis in corpore hærentibus sæpe atque frequenter recurrit, citra talem occasionalem atque externam manifestam causam, eoque ipso ansam præbet, ut prior species, tanquam magis naturalis, medicæ considerationi non subjiciatur, & tanquam affectus, nihil morbosum

DU MOTUUM EXACER

involvens, negligat. co affectum mistum, qui can me, & in præterito quope

Subiecta molles hujus
Femina præ viri.

In rem, ut ordinari q
tando concurre: hinc possunt
molesto- sequem in con
na simul dicantur, amò sic
a quope ex culpa vide ledentur
riti de his consequentia, ordi
ne esse solent, licet hinc
de quibus mentes celum, ma

Subiectum speciale est ip
Sc

Hoc enim vehementiores m
symplicibus & dubiis exper
tione tam vult prætere adose
na in conditionem tribunt, ut a
fies, mox repentinè diffidit
ne, si fames sanguinis impellit, r

Causa materiali videri
militate simul abundans.

Scu
Cum nempe hoc modo ad mos
tim per partem molliores & f
lucis & hypochondriacis, præ
partim ex utro genere sed
D b

morbosi involvens, negligatur, cum altera species proprie talem constituat affectum molestum, qui causarum indagacionem ac remotionem meretur, & in præsentî quoque nostræ consideracionis objectum existit.

IV.

*Subjecta molesti hujus affectus sunt corpora plethorica:
& Fœmina præ viris.*

SCHOL.

Ita tamen, ut ordinarie quasi cum statu plethorico, sanguinis spissitudo concurret: hinc potissimum temperamentum melancholicum, aut melancholico-sanguineum in consideracionem venit, quippe quæ, si otiosa vita simul abutantur, tanto facilius huic affectui subjiciuntur: Fœminæ quoque ex culpa vitæ sedentariæ præ viris magis ab illo vexantur, & si viri de illo conqueruntur, ordinarie hypochondriacis passionibus expositi esse solent, sicuti fœminis quoque, hysterica passione laborantibus, & quibus menses cessant, magis familiaris esse solet.

V.

Subjectum speciale est ipsum cor.

SCHOL.

Hoc enim vehementiores motus, eosque frequentiores & velociores systalticos & diastalticos experitur, sub qua motus pulsatorii exacerbatione tam vasa proxime adjacentia, quam ipsi pulmones & diaphragma in consensum trahuntur, ut ab infarctu sanguinis majore in pulmonibus, motus respiratorius difficilior reddatur, donec cessante palpitatione, & fortiore sanguinis impulsu, respiratio quoque liberior iterum evadat.

VI.

*Causa materialis ordinaria est sanguis, plus justo spissior,
& quantitate simul abundans.*

SCHOL.

Cum nempe hoc modo ad motum circulatorium & progressivum, præsertim per partes angustiores & strictiores, minus aptus sit, (qualis melancholicis & hypochondriacis, præcipue fœminis, partim ex temperamento, partim ex vitæ genere sedentario, familiarissimus esse solet.)

sub impeditiore illius progressu, notabilis aliquando ipsius portio versus majora ac interiora vasa regurgitat, & ad ipsum cor redundat: sub qua redundantia ventriculi cordis, ultra solidum & debitum sanguine replentur, ut inde primo debilior succedat pulsus, & angustiam quasi lipothymicam post se trahat, dum ventriculi repleti extenduntur, quæ pulsus debilitas tamen mox in velocitatem & violentiam mutatur, quando natura, ob damnum coagulationis sanguinis evitandum, & pro restituendo liberiore ipsius circulo, motum fibrarum cordis intendit, & sub systole validiore, citiusque repetita diastole, molem, hætenus cor obruentem, simul & semel propellit, & expulso sanguine, ab illo motu extraordinario ad tempus vacat, donec nova accedente causa occasionali regurgitationis, ad idem naturale quasi remedium recurrat.

Id quod tamen sub sola sanguinis abundantia, aut leviori ipsius spissitudine concurrente, paulo rarius contingit, nisi in ejusmodi subjectis turgefactoria sanguinis expansio aliquando accedat. Si autem vel ex temperamento, vel ex diætâ, vel ex genere vitæ & animi pathematibus, sanguinis spissitudo indies increbescat, tunc utique frequentiores quoque contingunt palpitationis recursus.

VII.

Aliquando certa & specialis sanguinis impuritas & discrasia in culpa est.

SCHOL.

Non enim semper sola sanguinis spissescencia est accusanda, dum etiam in aliis affectibus aliquando symptomatice occurrit, ubi particula miastmaticæ, putridæ sanguini permixtæ sunt, ad quarum citiorem expulsionem & eliminationem e corpore, natura iisdem motibus extraordinariis insurgit, id quod accidit in febribus malignis, sphacelo, & veneno assumpto.

VIII.

Aliquando causa materialis non hæret in ipso sanguine, sed in organis, aut circa illa, que motui sanguinis inserviunt.

SCHOL.

Huc pertinent polypi, in corde ejusque ventriculis, aut vasis sanguife-

is regerenti, æque ac circum
militis non sepe ligandis
quorum coarctatum cutis
dem de illarum præsentia
proque sunt liquoris pericardii
live in corde, live in ære

Diffinivimus ceteros,
vel hætenus receptis, sed
hætenus, præparatum

Scio

U quod in tarum veteri
in cuius occasionalis confider
conditio ad stultitiam, &
repositionem, hinc conting
re motum interiorum fibrarum
re quantitate ab inferioribus
repellatur, qui tamen hinc re
vera repellit ac propellit neq
in proportionem & gradum p
reclitate ad ejus indispensionem
materialis præterit in corde ejus
conditio hætenus quantitate

Spa

Spasmi sunt species motuum
in molibus fibrarum, vel totum
vel musculi huius, extraor
dinarie affertur, & dolores

guiferis reperiundi, æque ac carnosæ ipsius cordis excreſcentiæ, quas tamen cauſas non æque dignoſcere, & certo perſpicere licet, niſi omnium reliquarum ordinarium cauſarum defectus tale quid arguat, atque probabilem de illarum præſentia conjecturam ſuppeditet: de quarum claſſe quoque ſunt liquoris pericardii nimia quantitas, tubercula, calli, oſſicula ſive in corde, ſive in arteriis, ſive extrorſum illis adhærentia.

IX.

Suſtinuerunt veteres, non ſolum a cauſa ſanguinea, aliisque hæcenus recensitis, ſed frequenter etiam a flatu, vel materia flatulenta, palpitationem cordis ortum ducere.

SCHOL.

Id quod in tantum verum eſt, & rectiſſime ſe hadet, ſi flatulentia tanquam cauſa occasionalis conſideratur; cum enim ſine exceptione quaſi hypochondriaci ad flatulentiam, & ſpeciatiſim anotericam, maximam habeant diſpoſitionem, hinc contingit, ut præſentibus multis flatibus, iisque per motum inteſtinorum ſtrictorium ſurſum propulſis, ſanguis etiam majore quantitate ab inferioribus ad ſuperiora particulariter congeratur ac propellatur, qui tamen huc redundans & regurgitans ordinario pulſus motu diſpelli ac propelli nequit, ſed utique majorem motus pulſatorii proportionem & gradum poſtulat, & ita naturam phyſica quadam neceſſitate ad ejus ſuſceptionem inducit: ſi autem flatus tanquam cauſa materialis proxima in corde ejusque ventriculis hærens accipiatur, nexus cauſalitatis hæc æque quadrare videtur.

Spafmi.

X.

Spafmi ſunt ſpecies motuum exacerbatorum, in partibus ſolidis mollibus fibroſis, vel totum muſculum, vel partem ipſius, vel plures muſculos ſimul, extraordinaria fibrarum tenſione rigida ſimpliciore afficiens, & dolores ut plurimum efficiens.

SCHOL.

SCHOL.

Distinguit se spasmus a convulsione in eo, quod spasmus consistat in simpliciore rigida partium musculosarum tensione; convulsio autem motu reciproco antagonistico plurium musculorum, in officio sibi oppositorum, absolvatur, & quod spasmus ordinarie sit dolorificus, quod sub convulsione non sentitur.

XI.

Subiectum spasmodum generale constituunt individua maxime plethorica, præcipue notabili humorum spissitudine simul laborantia.

SCHOL.

Hæc enim individua, si præterea pleno victu, lautaque diæta, vitæque genere otioso utantur, causam maxime suppeditant, propter quam natura sanguinis abundantis depletionem & imminutionem sinceram, aut spissioris & ex spissitudine restagnantis transpressionem per partes spongiosas aut tubulosas, pro ipsius attenuatione, & mobilitate conservanda intendit.

XII.

Spasmi tales sunt vel universales, vel magis particulares.

SCHOL.

Illi sunt motus ejusmodi exacerbati, generaliter per totum corpus varie sese diffundentes, & ad generaliore[m] humorum, aut sanguinis in specie transpressionem, aut expressionem hæmorrhagicam tendentes, sub variis ita dictis rheumatismis & congestionibus, aut harum incompletis moliminibus conspicui.

Hi illi sunt motus, qui circa unam aut alteram solum, vel plures corporis partes obversantur, quales sub affectibus arthriticis vagis aut fixis, podagricis, ischiadicis, chiragricis & gonagricis, imo colicis hæmorrhoidalibus, in conspectum veniunt. Cum autem de generalioribus rheumatismis, & moliminibus congestoriis incompletis, sub reliquis congestionibus jam dixerimus, nunc ad particulares illas spasticas & dolorificas afflictiones transgredimur, initium faciendo a genere, arthritide nempe tam vaga, quam fixa, & abhinc ad species subalternas, podagram, ejusque sorores, progrediendo.

Arthri-

DE MOTU ET

Art

Arthritis est affectus
motorius, articulo-
rum sive sse extren.Forme arthritidis tot
in partem musculorum
lesas, tenivas, arthriti-
vel comitate dicit, vel per
dum motus inordinatos
in ipa articulatione, que
que multo hinc circumspere
vide quoque arthritidis no-
tionem, sed pro indignitate
nisi articulis nomine
e, tam superiores, quam
quamvis non semper hinc
de frequenter hinc diffundit
ne affectu, non solum hinc
e ad scapulas protrahunt
nisi vaporesque partem affi-
verunt, spirituumque
nisi de spasticis motibus dicitur
nisi inter duo arthritidis, & ne
nisi.

Arthritis dicitur vel Va

S
Sed vaga cholera ab uno co-
si fixa certam aliquam sedem,
nisi, modo superiores, n
si fixa sunt eam, quem
si vel plane continet per co-
nisi sub recitibus repetit
nisi Podagra

Arthritis.

XIII.

Arthritis est affectus spasticus dolorosus, tractorius, & lancinatorius, articulationes precipue occupans, & circa partes tendinosas sese exerens.

SCHOL.

Formale arthritidis consistit in motu tonico exacerbato, vel spastico partium musculosarum, & tendinosarum, per sensationes valde molestas, tensivas, tractorias, lancinatorias, dolorosas sese manifestante, quæ vel continuæ sunt, vel per intervalla recurrunt, vel sub artuum & articulorum motibus increbescunt, ita tamen, ut sensus doloris molestus non tam in ipsa articulatione, quam circa illam & in ejus ambitu, partibusque musculosis circumjacentibus sentiatur.

Unde quoque arthritidis nomen non æque pro explicanda morbi formalitate, sed pro indigitando loco affecto inservit, quo intuitu etiam sub morbi articularis nomine occurrit, quoniam potissimum artus in genere, tam superiores, quam inferiores, eorumque confinia occupare solet, quamvis non semper strictissime hunc terminum servet, sed latius sese frequenter satis diffundat: ita, ut partes superiores magis occupante affectu, non solum humerus & brachia patiantur, sed dolores etiam ad scapulas protendantur, ibique sæpius fixam sedem teneant, & dorsi superiorem partem afficiant: sicuti si circa inferiores magis artus versentur, ut plurimum præsertim in morbi initio, dolores illi tractorii & spastici musculos lumbares afficiunt, nec raro dignotionis confusionem inter hos arthriticos, & nephriticos, hisce partibus alias familiares, inferunt.

XIV.

Arthritis dicitur vel Vaga, vel Fixa, vel Scorbutica.

SCHOL.

Sub vaga dolores ab uno corporis loco ad alium transcurrendo, nullam sibi certam eligunt sedem, sed modo dextrum, modo sinistrum artuum latus, modo superiores, modo inferiores magis partes occupant, sub fixa autem eam, quam semel occupaverant, partem aut regionem, vel plane constanter per totum morbi decursum retinent, vel ad minimum sub recursibus repetunt.

Coschwitzii Pathologia.

Ccc

De

De scorbutica vero notamus, quod revera essentialiter cum priori eadem sit, & cognomen saltem exinde acceperit, quod vel in quibusdam subjectis scorbutica quædam impuritas aut viscidior sanguinis & humorum conditio tanquam causa concurrens revera adsit, vel quod ex hypothesi pathologiæ falsæ & acris, majorem aut minorem salium scorbuticorum rodentium, pungentium præsentiam, ex contumacia & vehementia dolorum, in mente sibi fingere soleant scriptores.

Chiragra, gonagra, podagra, malum ischiadicum.

XV.

Chiragra est species arthritidis fixæ particularis, in carpo, metacarpo, digitisque manuum occurrens, dolore acerbo ac tumore sese manifestans.

XVI.

Gonagra est species arthritidis fixæ, circa genua, dolore & tumore occurrens.

XVII.

Podagra est species arthritidis fixæ, simili dolore atque tumore, intercurrente rubore, in tarso, metatarso, digitisque pedum occurrens.

XVIII.

Ischiadicum malum est species arthritidis fixioris, ab osse sacro incipiens, ad caput ossis femoris extensa, sedemque doloris fixiorem circa ipsius acetabulum formans.

SCHOL.

SCHOL.

De omnibus hisce affectibus dolorosis & spasticis probe notandum est, quod, quamdiu in genere circa artus obversantur, nec certam eorum particulam specialiter obsident, nomen generale arthridis retineant; quando autem hanc indolem mutant, & in una certa quadam particula, magis circa articulationes ipsas firmiter fixiusque hærent, tunc varias quoque speciales denominationes accipiant, & diversos quoque quoad externam faciem affectus constituent, præsertim si in una illa membri particula contumacius persistant.

Unde facillime patet, omnes modo recensitos affectus speciales essentialiter a genere non differre, sed differentiam nominis solum a parte specialiter affecta accipere, neque exinde necessarium esse, ut singulam speciem peculiari pathologia prosequamur, sed commode satis omnes sub uno arthritidis titulo pertractari posse.

De ischiadico malo in transitu notamus, quod incipientes hi dolores ischiadici, dum circa regionem lumbarem adhuc hærent, magnam familiaritatem atque similitudinem habeant cum doloribus nephriticis, eosque facile mentiantur, nec non aliquando, verum non semper, cum illis complicentur, id quod subinde varios in diagnosi & praxi post se trahere valet errores.

Favet huic falsæ diagnosi aliquando inspectio urinæ, eamque dignoscendi minor habitus: habent enim arthriticorum urinæ parallelum quid quoad primum intuitum cum urinis nephriticorum & calculosorum, dum utræque arenulas quasi rubras satis copiosas visui in vitris urinariis præbent, ab imperitis pro sabulo calculoso habitas: quarum differentiam essentialem tamen ab illo in regulis pathognomonicis nostris explicavimus.

XIX.

Subiectum omnium horum affectuum generale sunt homines plethorici, quoad temperamentum sanguinei & cholericæ, vel potius ex utroque mixti: quoad ætatem diversi.

SCHOL.

Respectu enim constitutionis ut plurimum illi his affectibus subijciuntur, qui habitu corporis gaudent floridiore, spongioso, vitamque amant otiosam, diæta fruuntur lauta, plena, vinosæ, iræ ac veneri dediti existunt.

Ætatem quod concernit, haud familiares sunt dicti affectus ætati puerili ac infantili, sed potius juvenili circa partes superiores, maxime autem viridiori ac vegetæ virili circa lumbos & ischium tunc temporis, ubi motus & molimina excretoria ad hæmorrhoides tendere incipiunt, neque tunc nisi pro moliminibus ad hæmorrhoides in genere tendentibus explicari possunt: paulo provectiori autem ætati circa extremitates præcipue inferiores.

Ante omnia autem ejusmodi personæ talia pathemata sub reliquis circumstantiis experiuntur, quibus in juniore ætate excretiones sanguinis spontaneæ cujuscunque generis, præcipue largiores & frequentiores, familiares fuerunt, & postmodum suppressæ sunt, aut quæ artificialibus sanguinis ventilationibus aduetæ, easdem neglexerunt.

XX.

De subjecto speciali aut parte affecta, non est, quod multa addamus, cum hoc pertinentia in superioribus sufficienter tacta sint, ubi loca specialia singula speciei indigitavimus, simulque musculosas cum tendinosas partes potissimum affici diximus.

XXI.

Causa omnium horum dolorificorum affectuum atque spasmodorum materialis est sanguis, tam quantitate excessiva, quam qualitate, aut motu peccans.

SCHOL.

Quantitate excessiva sanguinem peccare, exinde constat, quod hi affectus primario subjecta plethorica aggrediuntur, in quibus sanguis vel propter molem physicam, vel propter majorem commotionem organisticam, quotidianis & plane ordinariis motibus haud sufficienter per partes tubulosas transpirari, & circumpelli potest, quin naturæ molestias quasdam pariat.

Huic quantitatis læsioni succedit altera qualitatis labes, ut plurimum in spissitudine plus justa consistens, cui tamen, ratione diætæ aromaticæ

DE MOTU ET
 a scope vicia, pingu
 molis interit, & cog
 n exiliter: neque
 mibusdem fufcipis, gravi
 flagris cuilibet facie im
 is eluceat, præcipue
 i ex data vitæque gener
 ole & geniofamiles est
 Morum languis pecc
 ipse hoc spasmodic affe
 turbulenti excreto in vari
 iacitior, neque dioc motu
 fatis vitæ: sed quibus
 us imminuere ut depet
 nes, pro diverfitate ten
 ut huiorem languis tra
 quibus reuocacione, v
 Causa autem dicitur
 in quantitate argenti,
 amotionem regulam e
 He enim non temper
 i, illos enim forent, ac per
 ipse, hinc cum vira qu
 a vicia, hinc quæ
 mata velu mentio, quo
 ure, a quibus multa humor
 te exime commoveret
 Occasionalen hic fuppe
 tiones insignem, tam
 C

maticæ atque vinosæ, jungere se potest acrimonia sulphurea, partibus tendinosi infensa, & orgasticarum commotionum fundamentum primum existens: neque in totum hic negare volumus discrasiam falsam in quibusdam subiectis, graviora symptomata producentem, cum ex modo allegatis causis facile impeditior secretionum & excretionum successus elucescat, præcipue, si forsan ejusmodi impuritates serosæ antea jam ex diætæ vitæque genere in corpore abundaverint, aut ex locorum indole & genio familiares esse possunt.

Motum sanguinis peccantem accusamus, quando in illis, qui præcipue hos spasmodicos affectus circa partes inferiores experiuntur, hæmorrhoidalis excretio in viris, aut menstrua in fœminis, justum non habet successum, atque hinc molimina restagnatoria & reluctatoria ad partes affectas oriuntur: sub quibus natura, vel sub sola plethoræ præsentia, ejus imminutionem aut depletionem per hæmorrhagicas sinceras excretionem, pro diversitate ætatis congruæ, vel si reliquæ discrasie concurrant, fortiorem sanguinis transpressionem per partes porosæ, simulque spissioris attenuationem, aut impurioris depurationem intendit.

XXII.

Cause antecedens & remotiores sunt illæ, quæ sanguinem vel in quantitate augent, vel ipsius & reliquorum humorum commotionem orgasticam excitant.

SCHOL.

Hæ, etiamsi non semper solitarie & proxime affectus hosce producant, illos tamen fovent, ac pertinaciores reddunt, & sunt diætæ in genere plena, lauta, cum vita otiosa conjuncta, in specie vero calida aromatica, vinosæ, spirituosæ, quæ ex utraque parte nocet: nec non animi pathemata vehementiora, quo nomine ira, & suo sensu venus, hanc classem lubeunt, a quibus massa humorum tam intestine & orgastice, quam localiter eximie commovetur.

XXIII.

Occasionalem hic suppeditant causam partium solidarum alterationes insigniores, tam relaxatorie, quam strictorie.

SCHOL.

Harum illæ decubitui humorum majori ad partem favent, hæ autem necessariam exhalationem & transpirationem impediunt, simul quoque humorum alterationem coagulatoriam aut inspissatoriam producunt. Pertinent huc extremorum artuum refrigerationes vehementiores tam humidæ, quam siccæ, vel diu continuatæ, vel sæpius repetitæ, atque perpeffæ; particulares membrorum fatigationes ac debilitationes per nimios motus laboriosos, aut læsiones partium prægressas particulares: nec non pedum speciales fatigationes stando inductæ, quarum causarum omnium effectus sætis frequenter multis post annis sese exferere solent.

Asthma Convulsivum.

XXIV.

Asthma convulsivum est affectus spasticus constrictorius thoracis acutus, respirationem suppressens, & suffocationem immitans, a sanguine circa pectus restagnante vel congesto ortum ducens.

SCHOL.

Acutum nominamus hunc affectum, quia non modo acute, ex improviso quasi, ægrotantes invadit, sed brevi quoque tempore horarum aut dierum, vel in pejus ruit, vel transit, licet aliquando novis paroxysmis, vel statariis, vel vagis iterum insurgat.

Consistit autem 7° formale hujus acuti & fontici affectus principaliter & primario in motu partium fibrosarum exacerbato spastico, principaliter musculos pectorales occupante, thoracemque comprimente, ita tamen, ut reliquæ etiam partes, præcipue inferiores, ab illo non immunes maneat, unde tanto major atque facilior sanguinis ad interiora contingit compressio & regurgitatio, vasorumque pulmonalium oppletio, asperæ arteriæ minores ramificationes tanto facilius comprimens, aërisque liberiores ingressum impediens.

Unde

Unde sese exferit per repentinam, eamque summam respirandi difficultatem, sonum sub respiracione sibilum, & vocem sonoram, anhelitum summum, cum maximo instantis suffocationis metu, sub sensu specialis musculorum pectoralium, & thoracis compressionis atque stricture, præsertim sub ægrorum decubitu supino, manente respiracione paulo liberiore sub sedendo; sub quibus omnibus faciei ac capitis rubor, pulsus celeritas & inæqualitas, cum vasorum sanguiferorum turgescencia, cordisque palpitatione, concurrunt.

XXV.

Differt hoc asthma ab asthma tam humoroso, quam sicco; a catarrho suffocativo, atque ab incubo, licet quoad primum intuitum, cum omnibus his aliquam habeat analogiam externam.

SCHOL.

Ab asthma utroque sese distinguit tam ratione materiæ peccantis, quæ in his serosa, in nostro præfenti sanguinea existit, quam modi invasionis, & temporis durationis: nostrum enim asthma est acutum, quoad invasionem & durationem, illa vero sunt chronica, quæ neque uno impetu, sed diuturniore tempore successive invadunt, neque breviter decurrunt, sed uno tractu per septimanas, menses, imo annos durant, vel si varios recursus servent, ad minimum sub singula exacerbatione longius tempus constanter tenent.

A catarrho suffocativo differt hoc asthma primario respectu materiæ peccantis, subjectorum, & ipsius formalitatis. In illo enim æque præsto est materia seroso-mucida; in hoc sanguinea: illius subjecta sunt infantilia, senilia & phlegmatica; hujus corpora juvenilia, aut virilia vegeta, ad minimum plethorica, & cholericæ, vel ex hoc temperamento notorie mixta: illius formalitas magis consistit in partium fibrosarum atonia & relaxatione paralytoidea, hujus, in earundem stricture exacerbata spastica.

Ab incubo potissimum sese distinguit modo invasionis, tempore durationis, & eventus. Incubus enim solum sub somno & dormientes invadit, expergiscens ægris statim & totaliter cessat, nec ullum periculum aut suffocationis metum incutit, certumque corporis decubi-

tum

tum pro causa occasionali agnoscit: cum ex opposito hoc nostrum asthma, vigiles æque ac dormientes invadat, expurgiscentibus ægris non cesset, sed continuet, sedentibus æque ac decumbentibus molestum sit, per plures ad minimum horas, si non dies, protrahatur, funestumque eventum, vel per suffocationem, vel per vasorum rupturas in pectore, imo in capite, ideoque hæmoptysin, vel apoplecticos affectus minuetur.

XXVI.

Subjecta asthmatis convulsivi sunt persona quoad temperamentum activiores & calidiores, simul Plethorica; quoad ætatem, provectiorem juvenilem, vel vitilem vegetiorem agentes: ratione sexus, viri præ fœminis.

SCHOL.

Temperamenta itaque, quibus hoc asthma magis imminet, sunt cholericum, cholericum-sanguineum, & sanguineo-cholericum, longe rarius-melancholicum, nisi cholericus accessus superveniat; vel causæ occasionales concurrant: quoniam modo dicta temperamenta, tam ratione fibrarum magis firmarum atque tensorum, quam ratione animi activi, firmi, & alacris, nec non ipsius sanguinis ad commotiones orgasmicas prout, præ aliis dispositionem faciliorem ad ejusmodi motuum exacerbationes fovent, prout plures hac de re a nobis allatæ sunt rationes in dissertatione de asthmatis convulsivi & catarrhi suffocativi differentiis.

Quoad ætatem observamus, ipsi subjectam esse neque infantilem, neque admodum senilem, sed ordinariæ & ut plurimum intermediam, provectiorem juvenilem, & virilem vegetiorem: ita tamen, ut non omnes plane excludamus senes, cum utique casus quoque extraordinarii existant, ubi senes respectu humorum, juniores viribus, diæta vitiosa, vitæ genere & animi activitate antecedunt.

Ratione sexus, viros præ fœminis hoc affectu frequentius corripimus, id quod solennioribus huic sexui evacuationibus sanguineis spontaneis, maximopere adscribendum esse arbitramur.

XXVII.

XXVII.

Subjectum speciale in hoc affectu varia constituunt corporis nostri partes, quæ sub illo simul patiuntur, & afficiuntur.

SCHOL.

Ita enim pro tali haberi debent musculi thoracis tam intercostales, quam qui pectoralium nomen atque officium gerunt, a quorum numero neque excludimus diaphragma, aut musculos, abdominis respirationi inservientes, qui motu strictorio fortiore percussi, costarum totiusque thoracis motum elevatorium sufflaminant: præterea sub sanguinis congestione regurgitatoria patiuntur cor cum vasis sanguiferis, atque pulmonibus, dum illud a sanguinis quantitate obruitur, ne motum pulsatorium ordinate prosequi valeat, vasa distenduntur, & pulmonum vasa adeo sanguine repente infarciuntur, ut tota vesicularum pulmonalium compage, nimium expansa, asperæ arteriæ bronchia interjecta comprimantur & coarctentur, ne aëri liberior permeandi concedatur facultas.

XXVIII.

Causam materiale proximam constituit sanguis.

SCHOL.

Hic enim ultra modum & impetuose ad pectoris confinia congestus atque compressus, liberiore suo circulo orbatus, circa cor & pulmones restagnat, metumque summum suffocationis incutit: de quo testatur partim temperamentum, partim ætas, partim status plethoricus, ut plurimum vel physice vel moraliter conjunctus, i. e. commotus.

XXIX.

Antecedentes causa sunt tam ipsa sanguinis abundantia, quam omnia, quæ plethoram physice ac materialiter augere, & sanguinis expansioni organica, materiali potissimum concursu, favere possunt.

SCHOL.

Illam sanguinis abundantiam generaliter apud ejusmodi subjecta peccat, sive id fiat mole physica valorum capacitatem superando, sive per commotionem organica expansionem majus spatium requirendo.

Coschwitzii Pathologia.

D d d

Hanc

Hanc orgasticam expansionem maxime promovent diæta lauta, plena atque vinosæ, cum vitæ genere otioso concurrens: ubi in specie vina generosa, Hungarica, Italica, Gallica calidiora, tanto magis in considerationem veniunt, quanto plus illa particulas sulphureas, oleosas & pingues in sanguinis massa adaugent. Nec minus sub hac causarum classe comprehenduntur sanguinis evacuationes, earumque suppressiones, sive illæ naturales consuetae per nares, vel menstrua in foeminis, aut hæmorrhoidales in viris fuerint, sive etiam artificiales assuesactæ per V. Sectiones & scarificationes, præcipue largiores, postmodum autem neglectas.

XXX.

Ad occasionalium causarum classem referimus animi pathemata iracunda graviora: corporis exagitationes commotiones: prægressam scarificationis consuetudinem: & aliquando flatulentiam antecedentem.

SCHOL.

Animi enim pathemata iracunda vehementiora non solum energiam suam exerunt in sanguinem, illum orgastice commovendo, dum partes bilioso-sulphureæ in majore ipsi communicantur quantitate, sed maxime etiam in partes solidas, musculosas, nerveas, motus spasticos tractorios vehementiores & pertinaciores producendo, quales sub omni ira manifestissime observantur.

Ad exastuatoriam corporis commotionem disponunt exercitia athletica, saltatoria, cantatoria, cursoria: aut humorum exagitationes ab aëre calidiore & sicciore, sive solari, sive conclavium nimium calefactorum: quæ tanto efficacius noxam inferre possunt, si mox post illarum cessationem corpus sudore forsan perfusum aëri frigido committitur, aut potibus frigidis glaciatis, largiter & repente haustis, refrigeratur: unde pororum externi corporis constrictiones spasticæ, ad musculos substratos sese diffundentes, facili negotio oriuntur, nec raro circa vitæcera nobiliora infarctus, stases, inflammationes prognascuntur.

Neque

DE MOTUM EX
Neque immo merito
tionem in capite
tionem præter. in
musculis tanto
Flatulentia, etiam
tamen eundem in
o immo etiam chyl
minos multorum ab
malentiam inest
fanc

Causa efficiens omnium
in concurrentiam, et

At, & quomodo natura
naturam connexionem part
spastica a principio agere
queant, in tantum usque
nari debet: quod autem
motus illos fluidis præ
excretionis in cere per
in illis calidus, ubi con
sca talis directio usque in
illa restrictio quasi partem
quod motus aquæ de sub
contingere possit: ubi autem
mit fuerit, & cetera ex
in directionem talem, si in
in via, & gradus morandi

Ca
X
Calica est amissus in
dolor, & fœcunda ex
tore vasa.

Do

Neque immerito mentionem hic injicimus consuetudinis repetitæ scarificationis in scapulis, & dorso superiore, quippe quæ aliquando occasionem præbet, ut spasticæ tractiones, & motus extraordinarii, in illis musculis tanto facilius orientur, & exacerbentur.

Flatulentia, etiamsi affectum non excitet, atque primario causetur, tamen eundem in paroxysmo graviolem reddere potest ac solet, quo intuitu etiam clysteres revellent ac carminativi tam relaxando spasmos musculorum abdominis & diaphragmatis, quam expansionem flatulentam intestinorum removendo, eximiam in paroxysmo opem ferunt.

XXXI.

Causa efficiens omnium horum motuum qua talium, sub hoc affectu concurrentium, est, & manet ipsa natura.

SCHOL.

An, & quomodo natura in hoc negotio concurrat, id facile ex tota causarum connexionione patet: in quantum nempe motus illi tractorij & spastici a principio agente dependent, nec sine illo in actum deduci queunt, in tantum utique natura, tanquam causa motuum efficiens considerari debet: quod autem semper, & in omni casu, natura quasi a priori motus illos studiose pro transpulsione sanguinis, & sub intentione excretionis sinceræ per pectus suscipiat, id asseri nequit: quoniam in illis casibus, ubi causæ occasionales affectum provocarunt, specifica talis directio atque intentio locum non habet, sed potius generalis illa restrictio quasi passiva sufficere potest, licet ex fundamento consuetudinis motuum atque decubituum prægressorum, aliquando aliquid activi concurrere possit: ubi autem evacuationes sanguinæ spontaneæ suppressæ fuerunt, & citra externas occasiones notabiles tale quid accidit, ibi directionem talem, & intentionem naturæ, etiamsi respectu electionis viæ, & gradus movendi, erroneam, agnoscere decet.

Colica.

XXXII.

Colica est acutissimus intestinorum tam tenuium, quam crassorum, dolor, a flatulenta eorum extensione, & spastica contractione ortus.

SCHOL.

Colicæ enim simpliciori variis ex causis subjiciuntur infantes, adultiores, seniores, viri & fœminæ, cum hæc potissimum errores diætæ & regiminis vitæ, pro causâ antecedente agnoscat.

Spasmodicæ autem & convulsivæ vel infantes, vel adultiores plethorici, cholericæ & hæmorrhoidarii subjecti existunt, cum hæc vel causam biliosam, vel hæmorrhoidale negotium turbatum sequatur: cui ad lætus ponimus negotium menstruum in fœmellis.

XXXV.

Subjectum speciale primario constituunt intestina tam tenuia, quam crassa: secundario partes vicinæ & abdominis musculi.

SCHOL.

Utplurimum quidem intestinum colon pro vera sede colicæ haberi solet, ast experientia docet, hoc assertum generaliter & sine exceptione non valere, sed potius restrictionem debitam mereri: etiamsi enim colon non sit excipiendum, tamen potissimum inflationum & borborygmore minus dolorosorum subjectum existit, dum hoc intestinum tanquam crassum adeo sensibile non sit, nisi plane excessiva sit illius expansio, quæ tamen ob peculiarem ipsius structuram cellulosam haud æque facile succedit. Ubicunque autem sensibilissimi adsunt dolores lancinatorii & spastici, ibi certo intestina tenuia maxime patiuntur, id quod potissimum testatur locus dolorum, qui tunc in medio ventris circa regionem umbilici sentiuntur, ubi tamen colon situm suum non habet.

Quod autem reliquæ partes per consensum patiantur, id testatur partim musculorum abdominis expansio, præcipue si colon præ reliquis intestinis afficiatur, partim dolores renales atque lumbares, partim denique nausæ atque conatus vomendi, haud raro concurrentes.

XXXVI.

Causa colicæ simplicioris & benignæ proxima materialis, est materia mucida, ex parte viscida, in intestinis hærens.

SCHOL.

Hæc materia ex reliquiis alimentorum generata, ejus indolis est, ut in consistentia sua semiliquida, per calorem in corpore accedentem expandi, & quasi in bullas elevari possit: quo facto, in ea intestinorum portione, ubi tale quid fit, intestinum flatu distenditur, ultra modum naturalem expanditur, molestaque sensatione afficitur: quam facile excipit spastica intestini strictura, quæ flatum ita generatum, vel ad superiora, vel ad inferiora propellit, & strepitus, aut murmura hinc inde per intestina vagantia, producit: vel, si ex utroque latere flatus generati, & intestini expansi concurrat, flatus incarcerationem, majoremque & fixiorem dolorem in ea parte intestini causatur.

XXXVII.

Cause antecedentes quærendæ sunt potissimum in victu crassiore & crudiore.

SCHOL.

Ea enim alimenta potissimum hujus materiæ peccantis generationi favent, quæ succum aquosum aut mucidum, vel partes crudiores, graviore, continent: unde horum classem subeunt legumina, pisæ, fabæ, olera valde humida, & succo aquoso turgentia, cucurbitæ, cucumeres, melones, pepones, piscium mucidorum carnes, quibus haud immerito quoque adnumeramus cereviasas valde aquosas, non sufficienter defecatas, quæ fecibus suis motum intestinum quasi fermentatorium producant, in tali materiæ mucida jam præsentem: quorsum etiam referri mentrentur dulcia fermentescibilia, eundem effectum edentia, & quidem hoc tanto magis, si forsân simul eodem tempore concurrant.

XXXVIII.

Colica convulsiva pro causa sua proximior agnoscit vel saburram biliosam, vel sanguineam congestionem.

SCHOL.

Illæ, saburra biliosa, tam apud infantes, quam apud adultiores & seniores acrimonia sua caustica substantiam intestinorum aggreditur, tunicam nerveam vellicando, rodendo, motusque spasticos immediate producen-

ducendo, qui ordinarie continuare solent, donec causa illa materialis vel correctâ, vel educta fuerit.

Hæc nempe congestio sanguinea originem ordinarie capit a negotio hæmorrhoidali, vel menstruo turbato: unde contingit, ut per modum restagnationis, sanguis majore impetu ad intestina redundet: quæ sanguinis redundatio in vasis intestinalibus primo expansionem tunicarum molestant efficit, unde postmodum in tunica nervea spastica tractiones oriuntur, quæ ad incarcerationem materiæ flatulentæ in intestinis faciunt, qua a calore expensa, intestinorum canalis distenditur, & ita ex duplici fundamento molesta sensatio oritur, sæpissime tantas inducens motuum anomalias, ut gravissimorum symptomatum syndrome coorietur.

XXXIX.

Causam antecedentem hujus colica constituit vel prægressa iracundia, vel sanguinis abundantia.

SCHOL.

Iracundia prægressa symbolum suum hic confert, quatenus vel in proprio corpore præsto fuit, & quidem in adultioribus, quando sub illa bilis extraordinarie commovetur, & spasticis motibus ad intestina majore copia propellitur, in quo casu aliquando concurrit peculiaris bilis acrimonia caustica, aut ipsius cum reliquiis ciborum acidis & fermentescibilibus concursus, unde in acrimoniam acido-causticam p. n. degenerat: vel quatenus in alieno corpore perpeffa effectus suos in alterum corpus edit: id quod fit apud infantes pusillos, qui lacte nutriuntur nutricum aut matrum, quando hæc ira vehementer commotæ, mammas emulgendas tenellis præbent pusionibus, ipsisque lac biliosus impuritatibus inquinatum offerunt, quo infantes adeo læduntur, ut gravissima tormina, diarrhœas biliosas, porraceas, incurrant, siquidem id pluribus sub diarrhœa biliosa deductum fuit.

Sanguinis abundantiam quod concernit, hæc vel universalis esse poterit, vel ut particularis considerari meretur. In priori sensu plethoram in genere consideratam ut causam agnoscimus, dum manifesto videmus, ut plurimum homines plethoricos, vicarias evacuationes sanguineas negligentes, otiosos, huic affectui præ aliis obnoxios fieri, graviusque

que ab illo detineri. In posteriore vero sensu hanc abundantiam sanguinis particularem ita interpretamur, ut majorem ipsius quantitatem in vasis mesaraicis supponamus, quam proportio vasorum ferre potest, ita ut restagnatoriæ oppletiones circa venam portæ exinde oriantur, dictos spasmos producentes: id quod maxime fit, quando vel per hæmorrhoides, vel per menses, sanguis haud debite evacuari potest. Quæ causarum diversa præsentia & connexio aliis ansam præbuit colicam dividendi in flatulentam seu phlegmaticam, biliosam, & hæmorrhoidalem.

XL.

Causæ occasionales & extrinsecæ, colicam excitantes & foventes, ordinariè in erroribus diætæ aut regiminis, vel in morbis prægressis sunt quærendæ.

SCHOL.

Prioris generis sunt ingestiones ciborum crudiorum, flatulentorum, aquoso succo prægnantium, aut dulci fermentescibili turgidorum: quorum pertinent fructus horæi varii, melones, cucumeres, mala persica, legumina, potus cerevisiarii haud sufficienter excocti & defecati, præcipue post ingestionem dulcium, aut pinguium ingurgitati.

Ad alteram classem pertinent refrigerationes pedum & abdominis, quibus spastica excitatur contractio in extremis, unde partes excrementitiæ ferosæ reprimuntur ac repelluntur ad interiora, & partes nervosas afficiendo, in illis spasticas tractiones producunt.

Ad morbos prægressos aut antecedentes si respiciamus, haud raro accidit, ut post febres per adstringentia male tractatas, ejusmodi dispositiones ad colicam spasmodicam remaneant. Nec minus idem aliquando contingit, quando apud fœminas profluvia sanguinea, sive menstrua, sive lochialia, adstringentibus aut opiatis intempestive sistuntur.

A podagra retrocedente, aut per topica repellentia retropulsâ, sæpissime colica convulsiva oritur, quando spasmi ab exterioribus ad interiora transferuntur, ibique tragœdiam maxime funestam ludunt: sic

etiam

proportione ad esse po
primam ipsi occurrere
secretis in carceribus, quibus
tas solennes esse solent.
ut invadit præterea, quæ
aut fœtus externis res

Cardiaca est motu
vitiis, doloribus & h
in digestionis (q̄e in car

solent hic affectus a quib
nam, prout nempe vel
secretis congectiones & r
ormarum vitarum pro cre
tate & indolis essentiam re
torem diversitatem interre
tando, tanta præter necessi

Diffinguntur itaque a
nasticam,

Per illam intelligimus, quæ
est lesionibus occurrat, aut
nige in febris, sive chroni
rux inflammationibus ventri
thoracico, aliisque affectibus
culo distric. Sub hac comp
in cetera mortis ætate præfer
tamen agnoscere, præter est,
Mortuus Podagra

etiam symptomatice ad esse potest colica, ac supervenire aliis morbis, qui primam ipsi occasionem suppeditant; qualis est nephritis calculosa, & hernia incarcerata, quibus ejusmodi colicæ passiones gravissimæ haud minus solennes esse solent. Eodem quoque modo ut symptoma colicus dolor invadit puerperas, quando abdominis ligaturam debitam negligunt, aut simul externis refrigerationibus sese exponunt.

Cardialgia.

XLI.

Cardialgia est motus spastico-tractorius orificii ventriculi superioris, dolorificus & anxius, sub diaphragmatis consensu metum suffocationis sæpe incutiens.

SCHOL.

Solet hic affectus a quibusdam distingui in cardialgiam & cardiognum, prout nempe vel idiopathicus, vel symptomaticus existit, vel quatenus congestiones & restrictiones sanguineas, aut solum cruditates primarum viarum pro causa agnoscit; verum, cum hæc differentia causæ & indolis essentiam rei non mutet, sed saltem gradus & symptomatum diversitatem inferat, hanc distinctionem tetigisse sufficiat, monendo, entia præter necessitatem non esse multiplicanda.

XLII.

Distinguiamus itaque cardialgiam in symptomaticam & idiopathicam.

SCHOL.

Per illam intelligimus, quando hic spasticus affectus sub aliis morbis aut læsionibus occurrit, iisque supervenit: quale quid frequenter contingit in febribus, sive chronicis, sive acutis, læsionibus vulneratoriis, aut inflammationibus ventriculi, duodeni, diaphragmatis, malo hypochondriaco, aliisque affectibus sanguinis translatorii in partibus a ventriculo diffitis. Sub hac comprehendimus hunc spasticum affectum, quando citra morbi alterius præsentiam, causam proxime in ventriculo hærentem agnoscens, præsto est, & oritur.

Coschwitzii Pathologia.

E e e

XLIII.

XLIII.

Subjectum hujus affectus generale est varium.

SCHOL.

Haud certam ætatem, certumve temperamentum, aut sexum hic determinare licet, cum pro differentia caularum, diversis quoad hos respectus, personis eveniat, sive adultiores, sive senes fuerint, sive masculi sint, sive fœminæ.

XLIV.

Subjectum speciale constituit ex parte ventriculi orificium superius, ex parte diaphragma.

SCHOL.

Utraque pars cum altera ita cohæret, ut se invicem in consensum facillime trahant, transitum enim oesophagus per diaphragma fortitur, haud procul a circulo nerveo in parte diaphragmatis sinistra, atque ab hoc artificio nexu comprehenditur, unde in alterutra parte nullus contingere potest motus, quin altera simul ab illo afficiatur. Contracto itaque ventriculi orificio, trahitur quoque diaphragma, unde respirationis difficultas suspiriosa dependet, sicut a diaphragmate spastice tracto atque commoto ventriculi orificium comprimitur, nervique hic occurrentes, in consensum trahuntur.

XLV.

Causa hujus affectus idiopathici ordinarie est saburra quedam peregrina & vitiosa, in ventriculo hærens.

SCHOL.

Ad hanc classẽ pertinet partim saburra viscida, mucida, a cibis dyspeptis in ventriculo collecta, gravitatis pondere ventriculum male afficiens, ut inde motus a natura pro ipsius extrusione suscipiantur, unde vomitus quoque sæpissime sequuntur: partim saburra biliosa aut acida, quæ acrimonia sua tunicam villosam, nerveamque afficit, & morficando, vellicando motus talismodi tractorios producit: partim verminosa soboles, quæ in ventriculo aliquando hospitium suum quærit, & mor-

endo libitum ventriculo
sica & purgata drastica

Symptomati affectu

hanc, & per consensum

ha in affectibus hypochon
dromum diaphragma prem
sente afficit: in vulneribus
trum, ventriculi, pleuræ,
in nervosum, & quibus dicitur

XL

Occasionalem causam

quam externa,

la contingit sub ingurgit
sionis præcordialis, post
quo etiam aliquando e
stercorum per exanthema
tu ad interiora.

Convulsion

XL

Convulsiones & epilepsia

statum essentialiter con
spiciuntur,

blet nimirum distinctio com
turi horum motuum gradui

occupanti epilepsia titulus

reberentia ista delum

na, etiam, qui potius

mordendo substantiam ventriculi lædit: quorum etiam venena, aut emetica & purgantia draffica assumta referimus.

XLVI.

Symptomatici affectus cause in aliis partibus hærent, varia existunt, & per consensum eundem provocant.

SCHOL.

Ita in affectibus hypochondriacis & hysteriis per inflationem intestinorum diaphragma premitur, & tensione sua ventriculi orificium moleste afficit: in vulneribus aut ulceribus, vel inflammationibus intestinorum, ventriculi, pleuræ, diaphragmatis, idem contingit per consensum nervorum, a quibus dictæ partes participant.

XLVII.

Occasionalem causam sæpe constituit refrigeratio tam interna, quam externa.

SCHOL.

Illæ contingit sub ingurgitatione poruum frigidorum repentina; hæc sub regionis præcordialis, post sudores perperfos, refrigeratione immediata: quo etiam aliquando e longinquo facit retrocessio excretionum periphericarum per exanthemata cutanea, per materiæ noxiæ translationem ad interiora.

Convulsiones & epilepsia.

XLVIII.

Convulsiones & epilepsia, etiamsi quoad motum spasticum exacerbatum essentialiter conveniant, tamen a medicis ordinariè distinguuntur.

SCHOL.

Solet nimirum distinctio communiter desumi a differentia gradus, ut minori horum motuum gradui convulsionis, majori vero & totum corpus occupanti epilepsiæ titulus tribuatur: quæ tamen distinctio a gradus vehementia saltim desumpta, secundum mentem Ill. Stahlî rem non exhaurit, quin potius secundum ejus animadversionem,

distinctio a genio morbi idiopathico aut symptomatico deducenda ac desumenda esset; ubi illis moruum convulsivis exacerbationibus, quæ aliis gravioribus aut sensibilibus morbis præsentibus aut imminenti- bus superveniunt, & cessante aut remittente tali morbo iterum evane- scunt, seu leviores, seu graviores fuerint quoad gradum, nomen con- vulsionum strictius competere; epilepsiæ vero denominationem illis maxime tribuendam esse, quæ sine tali morbi alicujus notabilis aut ma- nifesti præsentia, hominibus de cætero sanis adparentibus obtingere, & continuare solent.

XLIX.

Convulsiones sunt motus partium musculosarum & tendi- noso-nervearum spastici reciproci, aliis affectibus primariis jam præsentibus aut imminenti- bus supervenientes, aut juncti.

SCHOL.

Dicuntur itaque convulsiones motus ejusmodi extraordinarii sym- ptomatici, cum aliis morbis juncti, ipsis durantibus durantes, & sub illo- rum cessatione iterum cessantes, tractione reciproca & antagonistica par- tium ut plurimum musculosarum, in una aut pluribus corporis partibus simul, vel etiam in toto corpore sese manifestantes, ut sensum visus & ta- ctus incurrant, & vel musculus unus aut alter, vel universum quod- dam membrum, vel totum denique corpus violenter & citra voluntatem, ægri imo ipso inscio, moveri videatur.

L.

Epilepsia est motus partium musculoso-tendinosarum spasti- cus reciprocus, cum artuum motu violento jactatorio, idiopathi- cus, citra alius morbi cardinalis præsentiam præfens.

SCHOL.

Distinguit se epilepsia a convulsione in eo, quod individua de cæ- tero sana apparentia, sine alius morbi primarii complicatione illis affi- ciantur motibus, ita ut repente in terram decedant, aut decumbant, non adver-

DE MOTU EXAC

crebibus id quod alius vultu
mi sine fenâ jacent. &
i hinc inde jacent. v
quædam, quæ sicut
in paginam colligantur, p
i de reliquo manent.

Veteres epilepsiam d
viam, & istam.

Describit hæc distinctio spec
i in se recipit. v
natur, & movetur. D
ma magis retroviam corp
lineam, quando corpus r
sicut, commotus tamen
a quæ tamen distinctio
supponatur hæc differe

Distinguitur majore
distuliam.

Hæc distinctio enim e tempo
quodam, respectu v
re ad illos, remanent v
nt, ita hæc major sicut d
per motum temporis, sepe
accesserit, quem cum con
ter conatur.

Subiectorum, respectu co
nia.

E

advertentibus id quasi aliis adstantibus, nec ipsis ægris præsciis, ut quasi mortui sine sensu jaceant, & vel totum corpus, vel aliqua corporis membra hinc inde jactentur, aut violenter moveantur, dentes strideant, oculi torqueantur, spuma salivalis ex ore profluat, & manus fortissimo spasmus in pugnum colligatur, post paroxysmum vero ægri tales apparenter sani de reliquo maneat.

L I.

Veteres epilepsiam distinxerunt in emprostotonum, opisthotonum, & tetanum.

SCHOL.

Respicit hæc distinctio specialissimum modum motuum epilepticorum, ita ut *emprostotonum*, vocaverint, si totum corpus antrorsum magis trahatur, & moveatur: *Opisthotonum* autem, si ex opposito motus illi tractorii magis retrorsum corpus flectant, trahantque: & denique *tetanum* dixerint, quando corpus rigidum saltem tenetur, nec truncus multum jactatur, commotis tamen reliquis membris, brachiis nempe, & pedibus, quæ tamen distinctiones omnes ad rei essentiam nihil faciunt, sed de symptomatum saltem differentia testantur.

L II.

Distinguitur majore utilitate in epilepsiam recentem, & habitualem.

SCHOL.

Hæc distinctio enim a tempore durationis desumpta, utilitatem habet practicam, respectu prognoseos instituendæ; sicut enim epilepsia in genere ad illos pertinent affectus morbosos, qui curatu difficillimi existunt, ita sane major adhuc difficultas in debellando hoc malo occurrit, si per moram temporis, sæpeque repetitos motus, habitus consuetudinalis acceperit, quem certe considerare debet medicus, quando curam suscipere conatur.

L III.

Subjectorum, respectu convulsionum, nulla observatur differentia.

SCHOL.

Quamvis enim magis specialiter & frequentius infantes illis subjecti adpareant, propter morbos huic ætati solenniores, quibus convulsiones facile sociantur; quales præcipue sunt dentitio, & quidem difficilis, variolæ, morbilli, asthmata, præcipue illa, quæ retrocessionem excretionum subcutanearum violentam aut repentinam sequuntur: id quod frequentius accidit a scabie, tinea capitis, aut crusta lactea retrocessis: nihilominus tamen omnis ætatis, sexus & reliquæ conditionis personæ, conspirantibus reliquis causis, iisdem obnoxia fieri possunt ac solent.

Adultioribus itaque si eveniant, ordinarie id contingit sub aliis gravioribus morbis, v. g. febribus inflammatoriis, malignis, exanthematicis, difficulter procedentibus, a læsionibus partium nervosarum gravioribus, in specie capitis, aut aliarum ipsi vicinarum, quemadmodum utrique ætati a vermibus haud infrequentes esse solent.

LIV.

Epilepsia subjecta, quoad ætatem, magis adulta, ratione temperamenti, cholericæ, & melancholicæ, ut plurimum observantur.

SCHOL.

Possunt equidem epilepsia veræ omnes ætates subijci, cum autem in ætate infantili & puerili, ordinarie maxima suspicio aliorum affectuum morbosorum, & ad minimum verminosa sobolis subsit atque concurrat, hanc ob rationem ætas adultior quasi cum illius exclusione, tanquam subiectum morbi consideratur.

Temperamenta quod attinet, illa præ aliis huic affectui subjecta existunt, quibus firmiores sunt fibræ, & quæ de reliquo ad exacerbationes motuum præcipue ab animi pathematibus, ira aut terrore, proniora sunt, quo respectu cholericæ & melancholicæ temperamenta, & quæ horum quidquam sub reliqua miscela continent, magis ad hunc morbum inclinant.

LV.

Causam convulsionum materialem & proximam quod concernit,

DE NOTUM EXAC

ut, hac erit dixerit, pro
ganitur aut supervenitCum enim convulsiones
æque sine facile videbit, ca
in ratione convulsionum,
pendentem, quatenus nemp
m, ut summe fontium, equi
nos, aut doleriticos æque
nos, idcirco sub generalior
a removersit, quatenus mor
ta, ut id, quod continetur m
videntia quodam respectuin sub dentitione diffi
plurimum sub sui procer
conculis invellens, pug
sensibiles existunt, unde pe
municantur idcirco molest
na subceptionem.Sub variolis æque morbill
malignis, inflammatoriis &
id, quod, si dicitur in mal
ut exacerbo retrocedere, tam
tum partium solitarum interna
verminosa sobolis effluere
tur, morbus ordinarius la p
ocasionales turbos, natura e
turo suscipere solent.Læsiones partium membrano
a corrosivis & causticis, quo
parvissimi, sedis maxime
prima ad spiritum ratione
sua committitur, autum qu

cernit, hæc erit diversa, pro diversitate morbi, cui convulsiones junguntur aut superveniunt.

SCHOL.

Cum enim convulsiones symptoma sint, alios morbos concomitans, quisque sane facile videbit, causam non subesse peculiarem atque specificam ratione convulsionum, sed generaliore, ab ipso morbo cardinali dependentem, quatenus nempe ipsa natura generalem ipsius morbi causam, ut summe santicum, ejusque affectus maxime periculosos aut deleterios, aut dolorificos atque molestos, vel physice sentit, vel moraliter æstimat, ideoque sub generaliore intentione molestias aut noxas molienti aut removendi, ejusmodi motus suscipit, & gradu majore aut minore intendit, ut id, quod ordinariis motibus obtemperare nec potest, nec cupit, violentia quadam exprimat & expellatur.

Ita sub dentitione difficiliore causam materialem præbent dentes, qui ut plurimum sub sui protrusione ordinaria magis gingivas & periostium, maxillas investiens, pungendo, premendoque afficiunt, ibique dolores sensibiles excitant, unde per consensum partium nervosarum naturæ communicantur ideæ molestæ, ut inde commoveatur ad violentæ excussionis susceptionem.

Sub variolis atque morbillis, ut & sub reliquis febribus contagiosis, malignis, inflammatoriis & exanthematicis, miasma illud morbosum adest, quod, si diutius in massa humorum persisteret, vel semel expulsum ad eandem retrocederet, tam mixtionem humorum invertere, quam texturam partium solidarum internarum ac nobiliorum labe ulceratoria, aut putredinosa-sphacelosa afficere atque evertere posset: quod ut præcaveatur, motibus ordinariis & placidis non sufficientibus, aut per causas occasionales turbatis, natura extraordinarios tales ac violentos motus haud raro suscipere solet.

Læsiones partium membranso-nervearum si adsint, sive a vulnere, sive a corrosivis & causticis, quorsum etiam venena pertinent assumpta, dolor gravissimus, sensus maxime incurrens, producit in parte læsa, ibique prima ad spasticam tractionem suppeditatur occasio, quæ per nervos altius communicata, motum quasi reciprocum causatur, ut natura, quæ

quæ per nervos sensum molestissimum sub specie motus continuati percepit, nunc per eosdem nervos reactionem instituat, partesque solidas extra ordinem moveat, quo causa molestiæ, si fieri potuerit, impetu quasi removeatur.

Idem fere observatur a vermium præsentia, si vel vivi dentibus intestinorum tunicæ nerveæ adhæreant, vel aut vivi, aut mortui, ex magno numero in globos convoluti, intestina, præsertim tenuia, nimium expandant tendantque, vel corrupti ac putridi putredinosæ corruptionis ulteriorem disseminationem & communicationem minentur.

LVI.

*Occasionalem convulsionum causam frequentissime suppedi-
tant animi pathemata graviora, & refrigeratio.*

SCHOL.

Inter animi pathemata huc facientia præcipue ira & terror eminent, a quibus ordinarie motus spastici excitantur, in totum corpus redundantes, qui speciatim in gravioribus morbis exitiosi esse solent.

Refrigeratio autem maxime considerationem meretur sub affectibus exanthematicis, sive chronicis, sive acutis, cum facillime exanthematum retrocessionem & translationem ad partes internas nobiliores producere valeat.

LVII.

*Epilepsie, quam idiopathicam esse diximus, causa prima &
proxima ut plurimum sunt immateriales.*

SCHOL.

Rarissime enim sub perveſtigatione causarum aliquam materialem inveniemus, quæ tanquam proxima, unde primi illi motus originem sumferint, accusari possit, licet deinde ejusmodi causæ non deficiant, quibus affectus semel præfens fovetur, augetur, graviorque redditur, sed ordinarie primam ipsius causam proximam antecedentem offendimus im-

mate-

MOTUUM EXAGE
 talem, motum fundam
 gravioribus, in neq
 ma. affectionem motu
 tione venienti & maxime
 e & erronea, ordinari mo
 iponatur eorundem exae
 aliquam molesti aut pericu
 refrigerandi, indica, mot
 us & toto corpore, nec ne
 ne conveniat cum illis me
 rie ab vehementi iracundi
 n fieri solent, et tamen d
 me elucet, & motus illi
 nis cholericis, aut cholericis.
 Unde pro hac diversione ha
 illi equalis, & hupiriva,
 n generaliter coincidit cum
 hæ aque rixosis, sub ira
 h quam anxietas, quæ per
 multiplicatis solentis esse sol
 i oris & lingue motu
 h, sese extere solent, & h
 es, & vel fixa tructuena
 rium stridores, lingue vol
 ma tandem vel in manifest
 rior, extraneorum sermone
 terum concurrentibus, vel in dete
 que delinunt, nec raro turp
 post se reliquant.

Similis conditio est d
 causam primam consi
 Sc
 hinc frequenter tim in qui
 causam vel terrore principali
 affectionem Paralyticam

materiam, motuum fundamento nitentem, quæ ex animi pathematibus gravioribus, ira nempe, aut terrore oriunda, affectum animi & animæ æstimatorium inducit; dum ex impressione & præfiguratione animæ vehementi, & maxime repentina ac inopinata, licet falsa quandoque & erronea, ordinarii motus turbantur, & in eorum locum tales suscipiuntur eorundem exacerbationes, quæ generaliter intentionem quidquam molesti aut periculosi avertendi, summa violentia abigendi, aut effugiendi, indicat, unde omnes epilepticorum motus, qui in artubus & toto corpore, nec non thorace observantur, in genere exactissime conveniunt cum illis motibus & conatibus eluctatoriis, qui ordinarie sub vehementi iracundia, pugna, contentionibus, per manus & artus fieri solent, ea tamen distinctione, ut differentia temperamenti maxime elucescat, & motus illi a suo vigore sub defectu temperamenti purioris cholericæ, aut cholericæ-melancholicæ, multum remittant.

Unde pro hac diversitate sæpissime quoque concurrunt vel clamorosi illi ejulatus, & suspiriosa, sæpius anxia repetita respiratio, quæ itidem generaliter coincidit cum vociferationibus & exclamationibus iracundis atque rixosis, sub ira occurrentibus: vel meticulosa & errabunda quasi anxietas, quæ post terrores graviores, vel solos, vel cum ira complicatos solennis esse solet, ac variis vagisque oculorum, dentium, oris & linguæ motitationibus, deficiente tamen fermone & loquela, sese exserere solet, & sub epilepsia itidem per oculorum vibrationes, & vel fixas truculentas, vel tortuosas & torvas motitationes, dentium stridores, linguæ volutionem variam conspicua existit: quæ omnia tandem vel in manifestiores & generales quasdam excretiones, urinæ, excrementorum, spermatis, ciborum e ventriculo, pro diversitate causarum concurrentium, vel in defatigationes & lassitudines membrorum insignes desinunt, nec raro torpores ac debilitationes circa actus rationales post se relinquunt.

LVIII.

Similis conditionis est dispositio hæreditaria, sæpissime solitarie causam primariam constituens.

SCHOL.

Satis frequenter enim in quibusdam individuis nullæ tales causæ ab iracundia aut terrore principaliter adsunt, sed hæc altioris recessus
Coschwitzii Pathologia. Fff causa

causa subest, qua natura iisdem motibus quasi assuefit apud infantes, quibus obnoxii fuere parentes, ita tamen, ut tanto facilius in actum deducantur, si eadem causæ antecedentes accedant, a quibus apud parentes affectus concitatus fuerat, aut ad minimum ab iisdem foveantur, cum præcipue ejusmodi subjecta vel ex naturali dispositione teneriora & sensibilia existant, vel ex educatione indulgentiore talia fiant, eamque ob rationem ipsis animi pathemata tanto facilius noceant.

Nec possum, quin huc etiam referam consuetudinem convulsivorum motuum prægressam, quo nomine aliquando illi in ætate provectiore, a causis denuo accedentibus, epilepsiæ facilius subjiciuntur, qui in pueritia affectibus convulsivis symptomaticis frequentius expositi fuere.

LIX.

Pro ulteriore autem epilepsiæ fomentatione & inveteratione, concurrere possunt causæ materiales variæ.

SCHOL.

Quando enim semel producta est epilepsia a causa immateriali antecedente, facile quid est, ut deinceps a causis materialibus concurrentibus, & occasionalibus accessoriis, non modo foveatur, sed de novo semper excitetur, promoveatur, & augeatur, quæ licet variæ sint, ut plurimum tamen ita comparatæ sunt, ut motuum concitationibus ansam præbeant, sui que excretionem generaliter possant.

LX.

Pertinet aliquando ad hanc causarum classem plethoræ, cum sanguinis consistentia spissiore.

SCHOL.

Hæc enim motus naturæ intensiores pro attenuatione & imminutione possit: quod tanto facilius succedit sub plethoræ commotione a potibus spirituosissimis ac inebriativis, quæ ordinariè in ejusmodi subjectis plethoricis paroxysmorum promptiores recursus causari solet, & quidem tanto magis, si venæsectionibus jamjam adsueta, easdem neglexerint, sub qua circumstantia facillime circa æquinoctia, aut solstitialia tempora recurrere solent paroxysmi.

Pari

DE MOTU EX

Pari fundamento illi motus
no terra circa mensuram
& horum motuum habitum
in ascendendum, promoci
ismodi motus per errorem

Haec vero nimia q
tas in voracibus subjectis

Ventriculorum enim prægra
u commotiones disponunt, ut
sunt excretionis, sicut, ut

Simili quoque modo p
confutantur.

Quando nempe hoc motu
phantasibus detenti, ve
venereis voluerit supprim
intendit, ut quæ retinen
reteris, ad fructum gener
sunt, et sub excretionis fieri
nam experiantur, unde ex
individua, quæ sunt cum
epia correpti fuerint; quod
illa, sub paroxysmo epilep
tæque ejaculatio, que ordinariè

Mania, eju

Mania est delirium idiop
variata sine febre.

Pari fundamento illi nituntur paroxyfmi epileptici, qui in foemino sexu circa menstrua tempora occurrere solent, ubi natura femel ad horum motuum habitum delata, mensium, praecipue paulo difficilius succedentium, promotioni, non raro sine necessitate, exacerbatos ejusmodi motus per errorem adplicat.

LXI.

Haud raro nimia quoque ciborum & potuum ingurgitationes in voracibus subjectis, paroxysmorum recursus accelerant.

SCHOL.

Ventriculum enim praegravando, eundem ad nauseosas & spasticas ipsius commotiones disponunt, simul quoque sub paroxysmorum finem vomitoriae excretioni favent, aut illos in diarrhoeam terminare faciunt.

LXII.

Simili quoque modo phantasia venerea saepius causam talem constituunt.

SCHOL.

Quando nempe hoc morbo correpti juniores, plethorici, venereis phantasmatis detenti, vel ex nimia continentia, aut castitatis voto, venerem totaliter supprimunt, ac materiam, quam excernere natura intendit, vi quasi retinent, vel quando e contrario motibus illis venereis, ad spasticum genus aliquatenus pertinentibus, nimium indulgent, & sub excretionem spermatica, aut post illam, paroxysmorum recursum experiuntur, unde exempla prostant, quod specialiter ejusmodi individua, quoties cum uxore concubuerunt, sub actu venereo epilepsia correpti fuerint; quod idem in aliis subjectis denotat involuntaria illa, sub paroxysmo epileptico facta, membri virilis erectio, spermatisque ejaculatio, qua ordinarie paroxyfmi solvuntur.

Mania, ejusque species.

LXIII.

Mania est delirium idiopathicum, seu gravissima rationis perturbatio sine febre.

SCHOL.

Non dubitamus, hunc affectum morbidum ad morbos motuum exacerbatorum referri posse, cum partim sub motuum exacerbatione sese manifestet, partim ipse morbus sit principii moventis & agentis in corpore nostro, animæ.

Distinguimus autem maniam ab aliis deliriis, quod hæc sint symptomata, sub febrilibus affectibus concurrentia, mania vero existat idiopathica, nullamque febrem comitem agnoscat. Individua enim maniaca de reliquo quoad corpus sana apparent, appetitu gaudentia bono, orthostadia fruuntur, motusque voluntarios non modo libere peragere possunt, sed violenter ut plurimum exercent; sub sermonibus inconcinnis, minus connexis, vociferationibus, clamoribus, & furiositate conjuncta, præcipue si ad iram commoveantur.

LXIV.

Differentia mania occurrit tam quoad gradum, quam quoad objectum, circa quod versatur.

SCHOL.

Respectu gradus alia est levior, quæ solis sermonibus inconcinnis, cantationibus, aut gesticulationibus insolitis sese manifestat; alia vero gravior, quæ violentiis variis sese exerit, & in furorem abit, ut vel homines violenter aggrediantur ægri, vel res durissimas, vincula, catenas, aliaque frangant. Ratione objecti, circa quod versatur, alia ludicra, jocosa atque ridicula tractat, quæ Medicis *moria* aut *morosis* audit; alia est occupata circa amorem certæ cujusdam personæ alterius sexus, quæ si moderatior adhuc existat, *erotomania*, si autem in sexu sequiore ad summum gradum lascivi desiderii, cum gestibus impudicis, corporisque denudatione pervenerit, *furoris uterini* titulum gerit. Alia circa objecta meticulosa, tristitia observatur, tristibusque gestibus, solitudine, humani consortii fuga & averfatione, gemitibus, suspiriis sese prodit, quæ *melancholia* vocatur.

LXV.

Subjecta huic affectui obnoxia pro diversitate objecti sunt diversa atque varia.

SCHOL.

DE MOTUUM E

Si enim frigiditate
sibi esse solet, vel ad mi
ira objecta ire aut ambire
in cholericum, aut chol
ad naturaliter ad action
monia incitat.

Ad morbos vel long
precliviores existunt, qui
morbo alio, & major ing
et accendit pervergens

Erromania & nervosa fu
litas juvenes, pædonica,
participantes, veteris ætate
a; unde tam virgines
capitur.

Melancholia tanquam
melancholici perionas, qui
a majore vero sanguinis
infectibus, flagrationibus
luna, melancholia delecta, pe

Subjectum speciale
non possunt, nisi ex parte

Hec enim in his affectibus
a pure meritoque hi morbo
qua talis, sane minimum pe
ad ad illorum lesionem p
propositionibus et remon

Cum vero anima sola ita
a hanc casus, et huiusmodi

SCHOL.

Si enim strictiore sensu *maniam* accipiamus, quæ ut plurimum furiosa esse solet, vel ad minimum facile in furorem degenerat, & quæ circa objecta iræ aut ambitionis versatur, omnium maxime temperamentum cholericum, aut cholericomelancholicum ipsi subjicitur, quippe quod naturaliter ad actiones vehementiores, taliaque animi pathemata erronea inclinat.

Ad *morosin* vel sanguinei, vel juniores personæ, vel etiam senes, procliviores existunt, quippe quibus familiaris esse solet minor judicii firmioris usus, & major ingenii lusus, varias diversasque ideas, multum sæpe confusas, producens.

Erotomania & *uterino furori* maxime subjiuntur personæ utriusque sexus juniores, plethoricæ, de temperamento sanguineo & cholericom participant, venereis actibus vel animo indulgentes, vel jamjam adfuetæ; unde tam virgines & adolescentes, quam viduæ juniores ipsi subjiuntur.

Melancholia tanquam subjecta ut plurimum agnoscit temperamentum melancholici personas, quippe quæ minore judicii perspicuitate gaudent, majore vero sanguinis spissitudine laborant, ideoque variis sanguineis infarctibus, stagnationibus, oppletionibus obnoxia existunt, meticulosæ sunt, mœstitiæ deditæ, patresque difficultatum semper audire solent.

LXVI.

Subjectum speciale ipsius afflictionis morbosa aliud constituere non possumus, nisi ipsam animam.

SCHOL.

Hæc enim in his affectibus vere ægrotat, nec sana existit; unde etiam jure meritoque hi morbi, morbi mentis dicuntur, in quos medicus, qua talis, sane minimam potestatem habet, ut directe & immediate aliquid ad illorum sanationem præstare valeat, sed potius moralibus regulis, propositionibus ac remonstracionibus majora jura tribuere necesse habet.

Cum vero anima nostra ita ægrotans, per varias materiales in corpore hærentes causas, a faciliiori restitutione ad integritatem, multoties

diatur, sæpe medicus occasionem nanciscitur, ut privative aliquid agere, illasque causas malum aggravantes & foventes, subtrahere possit, & hac via mentis ægritudinibus mederi valeat.

LXVII.

Causa talismodi materiales, omnes hosce affectus secundum suas species foventes, consistunt vel in sanguinis & humorum generali abundantia, & orgasmo; vel in sanguinis spissitudine; vel denique particulari ipsius congestione restagnatoria.

SCHOL.

Prima harum causarum ordinarie subest in mania stricte dicta, æque ac causarum tertia: Individua enim cholericæ & cholericæ-sanguineæ, quando plethora laborant, simul ad orgasmicam sanguinis commotionem & expansionem pronissima existunt: quæ pedissequam agnoscit peculiarem, majoremque ipsius ad caput congestionem restagnatoriam, unde vasa sanguifera turgida meninges expandendo substantiam cerebri premunt, nec non sensorium commune ita afficiunt, ut illud suo officio satisfacere nequeat, nec anima suas actiones principes per organum principale ita affectum & alteratum, in corpore, debito modo edere valeat.

Nec minus valet eadem causa, sanguinis nempe abundantia, atque major, quam par est, ad caput commotio, in morosi simpliciore, præcipue si juniores aggrediatur: cum in senibus causa magis in genere nervoso debilitato quærenda videatur.

Ad erotomaniam & furorem uterinum si mentem dirigamus, omnino sanguinis abundantia & orgasmica commotio manifestissima esse solet, cum dicti affectus sub plena lautaque diætâ occurrant, optimeque sanguinis detractionibus & fame curentur: quæ causa etiam in virili sexu specialem orgasmum spermatis virilis, & peculiaris hinc pendentia symptomata venerea tentiginosa, causatur. In fœminis autem peculiaris concurrit sanguinis restagnatoria congestio circa uterum in furore uterino, unde vel mensium suppressiones, vel eorundem largiores & minus tempestivæ eruptiones concurrere solent.

In

In melancholia autem potissimum sanguinis spissitudinem accusare licet, partesque, per quas sanguis moveri debet, angustiores & strictiores: hoc enim utrumque, sicut in statu sanitatis causa existit, ut melancholici difficiliorem habeant sanguinis circulum, præcipue per capitis & viscerum abdominis confinia, ideoque circa actiones animales tardiores, difficiliore, meticulosi, speculabundi, timidi existant, ita in hoc statu morbido animæ maximum quoque confert symbolum pro aggravando fovendoquo malo.

LXVIII.

Causæ remotiores & antecedentes, materiales tamen, ex iis, quæ sæpius in pathologicis, alia occasione proposita sunt, facile erunt inveniendæ.

SCHOL.

Sunt enim illa omnia ex diæteticis, quæ vel plethoram in genere augment, vel sanguinem organice commovere possunt, vel spissitudinem nimiam ipsi conciliant: quo nomine, diverso tamen respectu, accusare licet diætam plenam, lautam, vinosam, aromaticam, spirituosam, cum vita otiosa junctam: potuum sufficientium & diluentium tenuiorum defectum: ventilationum sanguinis & motuum laboriosorum corporis neglectum, nec non excretionum debitarum naturalium suppressionem, quo ipso etiam tam mensium suppressionem, quam in viris licitam & debitam spermatis excretionem denegatam, intellectam volumus.

LXIX.

Causa primaria & proxima omnium horum affectuum est immaterialis.

SCHOL.

Consistit enim semper in illegitima objectorum, circa quæ versantur, æstimatione morali, & nimis firma idearum de illis fictarum aut conceptarum impressione & præfiguratione, quæ alio, quam par est, ordine celebratur.

LXX.

Occasionales causæ admodum sunt variæ, pro diversitate temperamentorum & individuorum.

SCHOL.

SCHOL.

Ita enim uni occasionem præbet ira, cum ambitione mixta, alteri voluptas atque libido: sicut alii per curas domesticas, ærumnas, meditationes & speculationes profundiores circa res spirituales, peccata commissa, pluraque alia, ad infortunatam hanc mentis conditionem disponuntur ac detruduntur.

Hydrophobia, seu rabies canina.

LXXI.

Hydrophobia est gravis & peculiaris maniaci delirii species, a morsu canis rabidi in specie producta.

SCHOL.

Distinguit se hoc delirium ab aliis, præcipue ob causam plane specialem, nec non peculiaribus plane symptomatibus. Rabies enim canina propterea vocatur, quod partim a morsu canis rabidi oriatur, partim homines ita afflictos canibus quasi similes reddat; dum in majore ipsius gradu latrant, ejulant, mordent, ore spumant, dentibus strident, ringunt, consortium hominum fugiunt, & specialissime instar canum rabidorum, aquas & liquida timent, (unde affectus hydrophobia nomen accepit.) De reliquo commotiones febriles, cardialgiæ, cordis palpitationes atque tremores, cum somni defectu, viriumque prostratione, facie rubicunda, oculis torvis atque fulgentibus, huic affectui sunt solennes.

LXXII.

Subiecta certa hujus affectus haud determinare licet, dum omnes ipsi subiecti existunt, qui morsum canis rabidi passi sunt, nec cito a causa morbifica liberantur.

LXXIII.

Causa materialis proxima & immediata hujus mali, est miasma venenarum, cum saliva canis rabidi communicatum.

SCHOL.

Hoc enim tanquam summe agile atque subtile fermentescibili sua indole sub morsu & vulnere inflicto sanguini & humoribus communicatum, instar aliorum miasmatum humores penetrat, motusque peregrinos dissolutorios producit, & procul dubio partibus nervosis nobilioribus

bus internis maxime infensum exiit; ut inde tales motuum anomalie in genere nascantur, quales sub febribus etiam malignis, a causa miasmatica abortis, oriri solent. Ubi haud parum contribuit terror ille repentinus, & gravis, quo personae tales sub morfu canis rabidi afficiuntur, specialissime in animo turbas primo afficiens.

CAPUT II. DE MORBIS EX MOTUUM DEFECTU.

I.

Morbos, a motuum defectu pendentes nominamus in genere eos, qui maxime sub totali aut particulari sensationis & motus voluntarii abolitione, nec non rationis depravato usu simul juncto, in sensus cadunt, seque manifestant.

SCHOL.

Sicut in antecedente capite illos pertractavimus affectus morbosos, qui sub motuum extraordinaria exacerbatione contingunt, ita hos etiam pertractare necessitas suadet, cum æque periculosi existant ac illi, sique remotionem & curationem poscant: sunt autem affectus huc pertinentes inter alios, affectus apoplectici, soporosi & lipothymici.

Apoplexia.

II.

Apoplexia est abolitio rationis, sensationis & motuum voluntariorum totalis & repentina, in toto corpore se manifestans, a laeso generis nervosi officio dependens.

SCHOL.

Manifestat se apoplexia, quando ægri repente ac subito quasi attoniti decidunt, sine motu voluntario, & sensu, ac rationis exercitio, superstitè solum pulsu ac respiratione, oculi modo clausi, spasmo tamen

Coschwitzii Pathologia.

G g g

non

non constricti, modo aperti sunt, in utroque tamen casu visus presentiam non explicant, artusque flaccidi, quo ab aliis collocantur, jacent.

Notandum tamen est, aliquando hunc affectum adeo gravem esse, atque acutissimum, ut neque motus vitales per tempus maneant, sed unico momento in toto corpore omnes simul & semel motus, vitæ presentiam declarantes, aboleantur, & homo mortuus decumbat, unde etiam apoplexia lethalis aut lethifera vocari solet.

Hemiplexia.

III.

Hemiplexia, aut hemiplegia, itidem est sensus & motus repentina & totalis abolitio in dimidio corpore, salva manente altera parte.

SCHOL.

Est itaque essentialiter idem affectus cum priore, in eo tamen ab illo differens, quod dimidium saltem corpus per longitudinem affectu tangatur, & alterutrum ipsius latus a capite ad calcem afficiatur, alterum vero immune ac liberum maneat, ut ejus membra citra difficultatem & impedimentum pro arbitrio moveri possint, & sensus in illo sit exquisitus, & quidem haud raro adeo exacte, ut dimidium nasi & linguæ ita patiat, ut in læso latere nec frigoris, nec caloris sensum percipientes ægri, in altero latere omnia percipiant, & ex uno saltem olfactum gustumque possideant, nec non frigidiores in latere affecto præ sano existant.

De cætero rationis quoque usus hemiplecticis in tantum conservatur, ut indicia rationis ordinarie præbeant, licet loqui non possint, proximi autem sunt ad rationis amissionem, id quod testatur promptissima omnium oblivio, & facilis hemiplegiæ in apoplexiam veram transitus.

Paralyfis.

IV.

Paralyfis est sensus & motus voluntarii abolitio particularis, unius saltem membri corporis, reliquis manentibus salvis.

SCHOL.

SCHOL.

Quemadmodum hemiplegia totum alterutrum corporis latus occupat, ita paralyfis unam saltem corporis partem particulariter obsidet, five fit brachium, five crus, five lingua, five harum aut aliarum partium specialissima particula: quale quid in digito, ipsiusve uno articulo, ani aut vesicæ sphinctere obtingit. Privatur autem pars, ita paralyfi tacta, etiam sensû & motu, & quidem pro gradu affectus diverso, vel totaliter, ut nihil in illa sentiant, neque partem movere possint; vel ex parte, dum aliquem adhuc sensum, licet valde stupidum, & levissimam quasi ad motum dispositionem retinent, aut vel motum, vel sensum, sine alterutrius concursu, servant: quem ultimum paralyseos gradum aliqui paralyfin spuriam salutare solent.

V.

Parefis est paralyseos singularis species, simulac rarior, quando post vehementissimam colicam musculi abdominis solum insensibiles evadunt, ventrisque inflatio quasi tympanitica sequitur.

VI.

Rarissima adhuc species horum affectuum est, cujus autores mentionem injiciunt, eamque catochum appellant, quando affectu paralytico totum corpus afficitur, motuque & sensu privatur, excepto solo capite, in quo nulla notabilis lesio, neque sensuum, neque motuum, neque rationis occurrit aut observatur.

VII.

Distinguitur apoplexia ordinarie in sanguineam & serosam, five phlegmaticam.

SCHOL.

Cum enim causa apoplexiæ duplex sit, eaque vel a sanguinis purioris, vel a serosæ colluviei, cum sanguine permixtæ, congestione &

stagnatione oriatur, secundum hanc causam materialis proximioris differentiam, distinctio apoplexiæ in scholis medicis nota est, ejusque signa a temperamento, ætate, & vitæ genere desumuntur. ita ut temperamentis calidioribus, plethoricis, junioribus, in victu pleno, lauto, vinoso viventibus, sanguinea; phlegmaticis vero, pueris ac senibus, serosa apoplexia adscribatur: ubi notamus, hanc distinctionem non modo de apoplexia completa, sed de omnibus reliquis hactenus recensitis speciebus subalternis valere, iisque applicandam esse.

VIII.

Subjecta itaque affectuum apoplepticorum, hemiplecticorum, paralyticorum, secundum hanc distinctionem sunt diversa.

SCHOL.

Subjecta enim apoplexiæ sanguineæ sunt quoad ætatem, juniores, vegetæ & mediæ virilis ætatis; quoad temperamenta vero, sanguinei, cholericæ & melancholicæ plethorici, qui diætâ lauta, vinosâ, calidâ, & vitæ genere ad exæstuationes disponente, abutuntur, aut animi pathematibus vehementioribus tam iracundis, quam terrificis valde obnoxii sunt. Phlegmaticæ apoplexiæ subjiciuntur maxime senes, aut infantes, & phlegmatici, aut multum de phlegmatico temperamento participantes.

IX.

Subjectum speciale constituit primario genus nervosum.

SCHOL.

Eo quidem sensu, ut in apoplexia vera, probabiliter universum nervorum principium afficiatur, & inde actiones animæ in totum corpus sufflaminentur; in hemiplegia autem dimidia ipsius pars cum nervis abinde pendentibus patitur: sicut in paralyti particulares nervi in uno alterove membro tanguntur: secundario vero respectu, vel totum, vel dimidium corpus, in apoplexia & hemiplegia pars autem specialiter læsa in reliquis speciebus sub alternis subjectum speciale efficiunt.

X.

Quemadmodum formalitatem affectuum horum læso generis nervosi officio adscripsimus, ita causa omnium horum affectuum proxima antecedens aliquando est læsio continuitatis in genere nervoso.

SCHOL.

Quando nempe a violentia externa, casu, ictu, contusione, vel principio nervorum, vel medulla spinalis, tanquam ejus continuatio, vel particulares nervi conquatuntur, extra situm locantur, aut disrumpuntur, & ita ob instrumenti defectum actio per illud perpetrari nequit.

XI.

Vel læditur generis nervosi officium per modum compressionis.

SCHOL.

Quando nempe materia quædam peccans ex classe humorum corporis nostri, in cerebro, & circa principii nervorum confinia, tubulos cerebri atque nervorum premendo, officium illorum invertit, salva licet manente illarum partium continuitate.

XII.

Causa talis proxima materialis deprehenditur vel sanguis, vel serum.

SCHOL.

Fit hoc, quando alteruter dictorum humorum circa confinia medullæ oblongatæ, aut spinalis, in vasis sanguiferis aut lymphaticis stagnat, vasorumque infarctum graviorem, & per hunc medullæ oblongatæ compressionem notabilem causatur, ut lymphæ nervorum influxus & transitus legitimo more fieri nequeat, vel tunicæ involventes a meningibus oriundæ, in suo motu impediuntur, & ita negotium sensationis & motus per primarium utriusque actus organum celebrari non possit.

Vel contingit eadem læsio in casu penitus deplorato ac desperato, ab alterutro dictorum humorum extravasato, postquam vasorum sanguiferorum aut lymphaticorum ruptura præcessit: quæ extravasatio ut plurimum

rimum in ventriculis cerebri, circa plexum choroideum post mortem reperiri solet, & pro differentia humoris, differentiam apoplexiæ sanguineæ & phlegmaticæ constituere, simulque veram causam apoplexiæ illius deleteriæ atque lethiferæ esse, de qua in superioribus mentionem fecimus.

Quamvis verò hæc ordinaria causa esse soleat, nequaquam tamen in totum negamus, quod in certis ac peculiaribus casibus aliquando tubulorum nerveorum obstructio a lymphâ nervorum mucidiore aut spissiore in culpa esse possit, & quidem hoc maxime in paralyticis singularem partium resolutionibus.

XIII.

Differentia specifica singulorum affectuum apoplecticorum secundum recensitas species, fundata probabiliter est in diversitate gradus staseos humorum, & specialissima affectionis generis nervosi.

SCHOL.

Motuum diversæ hujus læsionis quod attinet, a quo diversitas affectuum denominatorum dependet, secundum nostram quidem sententiam, in *apoplexia completa*, (non tamen lethifera acutissima,) probabiliter tota medulla oblongata, a stasi humorum facta ita comprimitur, aut a lymphâ mucidiore obstruitur, ut neque lymphâ nervorum libere transire, neque sensationes per illam animæ ex toto corpore communicari possint, unde tunc per totum corpus sensus & motus voluntarii, nec non rationis exercitium, intercipiuntur.

In *hemiplegia* vero, alterutrum saltem latus afficiente, non totam medullam oblongatam, sed dimidiam ipsius solum partem pati credimus, unde consensus passionis omnes ejusdem lateris nervos tangit, ut in dimidio corpore dictæ actiones lædantur, salvis manentibus illis in latere opposito sano.

Si autem talis nervi cujusdam particularis, ad certam aliquam partem excurrentis, vel compressio, vel obstructio solum contingat, ab illa *paralyse* certarum partium deducendas esse persuasi sumus.

Unde etiam *catochum* in specie non æque medullæ oblongatæ læsioni

quam potius melius
as: quomodocumque
peritum inferiorum cu
dulle spinatis sub luxatione
ut concussione.

Removetur & an
bera, vel sero mucidi
tioni sarent,

Hoc nomine parit dicitur
sensu, motu, etc. vel
sensu affectus sero
lunda, cum potum dicitur

Occasionales causa
nervorum congestione &
tam ad caput, sub im
leat.

Hoc respectu inest
paritatem partium violenta
in, & gravata potest
t. exponant, & ita vint
t, imo stam & repozarum
nes autem & tenes repe
extremarum, & his medi
ciores producere valent, at
i sturam nervorum re
& in diversis respitibus
manere.

fioni, quam potius medullæ spinali, infra capitis confinia læfæ adscribimus: quemadmodum simile quid satis manifeste contingit in paralyfi partium inferiorum corporis, falvis manentibus superioribus, post medullæ spinalis sub luxatione vertebrarum dorfalium factam lacerationem aut concussionem.

XIV.

Remotiores & antecedentes caufa tales sunt, quæ vel plethoræ, vel feri mucidi copiofa proventui, vel humorum incrassationi favent.

SCHOL.

Hoc nomine partim diæta plena, lauta, vinofa, partim victus craffior, tenuis, mucidus, ær vel nimis calidus, vel humidus & frigidus, pro diverfitate affectus ferofi aut fanguinei, vel vita quoque fedentaria, fpeculabunda, cum potuum diluentium defectu accufari folent.

XV.

Occasionales caufa proximiores ordinarie tales sunt, quæ humorum congestionem & refagnationem impetuofam ac repentinam ad caput, sub impeditiore illorum regressu, producere valent.

SCHOL.

Hoc refpectu inebriationes, animi pathemata vehementiora, refrigerationes partium violentæ hunc censum fubeunt. Inebriationes enim, & graviora pathemata iracunda, fanguinem potiffimum commovent, expandunt, & ita nimia vaforum expansione oppletiva ftagnationem, imo ftasin & rupturam vaforum producere poffunt. Refrigerationes autem & terrores repentini potiffimum fticturas partium folidarum extremarum, & his mediantibus, humorum reftrictiones ad partes superiores producere valent, aut particulariter frigus externum in locis certis fibrarum nervofarum relaxationes & atoniam producere aptum eft, & ita diverfis refpectibus ad morbum talem fonticum difpofitionem relinquere.

XVI,

XVI.

An, & quantum ipsa natura in his afflictionibus concurrat, aut patiatur, id facile ex tota affectuum connexionione patet.

SCHOL.

Passive enim illam affici, extra dubium est, dum ipsi effectus atque influxus solitus in corpus suum ob læsionem instrumentorum denegatus existit: quamvis enim haud semper determinare ac affirmare liceat, læsionem instrumentorum præcise tantam adesse, ut totaliter omnis animæ energia per illa sit intercepta, nihilominus tamen nobilitas summaque necessitas horum organorum pro motibus hætenus consuetis continuandis, tanta est, ut etiam minor illorum læsio tantam naturæ producat apprehensionem, ut a re plane insolita, atque repente nobilissimum animæ instrumentum ingruente ac afficiente, haud raro ita attonita quasi atque perterrita adpareat, ut desperabunda quasi ipsamet motus etiam quadantenus possibiles deferat, & ita per sui subtractionem quasi in nexu causalitatis concurrat

Coma & lethargus.

XVII.

Coma est affectus soporosus, sive propensio gravior in somnum, cum vel sine delirio, febribus acutis & inflammatoriis, ut symptoma, accedens.

SCHOL.

Differt coma in eo a lethargo, quod hic idiopathicus sit affectus, illud symptoma febrile, cum febre iterum cessans & transitorium, cum lethargus, ejusque species carus, partim sine omni febre sponte oriantur, partim ratione durationis & eventus a comate differant, dum lethargus facile in apoplexiam degenerat, carus vero diutius per septimanas pluresque menses duret.

XVIII.

Dividitur coma in vigil & somnolentum.

SCHOL.

Coma vigil Medicorum
in propensionem habet
gravior, vel facilis exper
iam delibentes.

Somnolentum ex opt
u acutis decumbentes,
is dormiant, & licet ex
morum profundiores re
ermonum minus compete

Familiaris est his q
diaz & plethorica.

Licet epiodem senectute
mentis illam observam
e ante constitutus, cum
rior ac vehementior:
cipis vel somnolenti ma
mencorum, ita ut singu
tis vero & melancholicis
momenti ratio facile ex
me dari potest.

Lethargus est maxima
que præcinitas idiosync
gentia occurrens.

Differt in eo lethargus a
concedentibus et sympon
licet aliquando motus fe
regus individuum de cætero
hincum orbiculata permo
na corporis erecti operis
Cognoscitur Pathologu

SCHOL.

Coma vigil Medicis audit, quando febricitantes gravissimam quidem propensionem habent in somnum, sed somnum vel plane non assequuntur, vel facilius expergefiunt, mox denuo in priorem somnolentiam delabentes.

Somnolentum ex opposito coma vocatur, quando ægri tales febribus acutis decumbentes, non modo somnolenti sunt, sed actu profundius dormiunt, & licet expergefacti, tamen momentaneæ in eundem somnum profundiorum recidunt, cum oblivione rerum actarum, aut sermonum minus competentium ad quæstiones propositas prolatione.

XIX.

Familiaris est hic affectus symptomaticus ut plurimum junioribus & plethoricis.

SCHOL.

Licet equidem senioribus eundem non penitus denegemus, tamen frequentius illum observavimus in juvenibus, vel ad minimum in viridioribus ætate constitutis, cum sanguinis motus in illis semper & ordinarie sit fortior ac vehementior: ubi simul notamus, nos differentiam comatit vigilis vel somnolenti maxime observasse secundum differentiam temperamentorum, ita ut sanguineis aut magis talibus somnolentum, cholericis vero & melancholicis vigil coma magis familiare existat, cujus phænomeni ratio facile ex naturali dictorum temperamentorum dispositione dari potest.

XX.

Lethargus est maxima & perennis in somnum propensio atque proclivitas idiopathica, sine febris acuta aliisque morbi presentia occurrens.

SCHOL.

Differt in eo lethargus a comate utroque, quod non febribus acutis antecedentibus ut symptoma superveniat, sed per se ut morbus existat, licet aliquando motus febriles ipsi ut symptoma jungantur: unde lethargus individua de cætero sana aggreditur, ut quoque sub aliquo ad minimum orthostadia permanere possint, nisi quod vertiginosi quid sub situ corporis erecto experiantur.

Coschwitzii Pathologia.

Hh h

XXI.

XXI.

Distinguere solent practici hunc affectum secundum differentiam gradus in lethargum stricte dictum, & carum.

SCHOL.

Per carum intelligunt leniorem ipsius gradum, ubi ægrotantes successively in somnolentiam illam delabuntur, & diuturno successu ad affectum disponuntur, ita ut per plures menses hoc affectu laborent, a somno quidem excitentur, sed statim, aut facile in eundem recidunt, cum minore oblivione rerum actarum aut agendarum.

Lethargi nomine vero indicant affectum magis acutum, brevisque periodi, ubi ægrotantes post prægressos aliquando vertiginosos graviores insultus, in somnolentiam profundam incidunt, eamque constantem, ita ut vix excitentur, & excitati penitus obliviosi sint, ut ciborum etiam capiendorum haud reminiscantur: sub quo rerum statu aliquid febrilium commotionum, quæ tamen exquisitæ non sunt, concurrunt; & nisi materia purulenta ex auribus & naribus profluat, vix ad septimum usque diem ægri superstites manent, sed sæpe quarto die moriuntur, superveniente apoplexia.

XXII.

Subjecta quod attinet, notari debet, caro magis senes atque phlegmaticos, lethargo strictiori, aque quidem senes, sed magis calidioris temperamenti personas subjici.

SCHOL.

Id quod merito intelligimus in tantum, quantum a temperamenti & causarum intrinsecarum concursu affectus produci potest: si autem causæ occasionales specialiores concurrant, satis frequenter sine consideratione temperamenti, aut ætatis, ille occurrere potest in diversis quoad temperamentum & ætatem subjectis.

XXIII.

Causa horum affectuum soporosorum generalis eadem esse apparet, quæ in antecedentibus indigitata est, licet gradu aliquanto levior: nempe læsio generis nervosi & cerebri, quoad ipsorum officium.

SCHOL.

In comate enim præ
que congectione & concre
libitatis compingitur, u
no nervorum genus defe
ficio haud rite frangi pot
orum sensibus, natura n
ntire, neque actionem u
sita quali manere debet.
minis huius instrumentis ut

In lethargo, qui sup
est libere crani material
coppi in cerebro stagnat,
resoluit, & succellere magis

Causa utriusque aff

174.

In comate quidem ma
& sanguinis commotiones
pstant atque rugati: quæ
sua disparantia, vel etiam
corpore delata, sed incommo
Causa atque lethargia ve
m & mercatorum lesqui
copiam somnum sibi cono

Præterea ab authoribus
mes vulneratoris, quas p
mor, nec quidem male,
sita testetur; neque tamen
finitione sensu non mori

SCHOL.

In comate enim procul dubio a vehementiore sanguinis humorumque congestione & coacervatione in capite, sub æstu febrili, cerebri substantia comprimitur, ut lymphæ nervorum haud rite secernatur, quo ipso nervorum genus defectum nutrimenti & debiti toni patitur, suoque officio haud rite fungi potest. Unde obnubilatis per relaxationem nervorum sensibus, natura neque a rebus externis ideas percipere atque sentire, neque actionem debitam per nervos instituere valet, sed torpida quasi manere debet, donec, remota compressionis causa materiali, anima suis instrumentis uti possit.

In *lethargo*, qui ut plurimum senibus familiaris esse solet, eadem potest subesse causa materialis, dum æque vel sanguis, vel serum in magna copia in cerebro stagnat, fibras nervosas relaxat, emollit torpidasque reddit, & successive magis officium cerebri atque nervorum lædit.

XXIV.

Causæ utriusque affectus occasionales sunt vel internæ, vel externæ.

SCHOL.

In comate quidem magis internæ versantur causæ, graviores nempe sanguinis commotiones ad caput, quæ tamen ab externis excitari possunt atque augeri: quales sunt potus vinosi, remedia volatilia calidiora diaphoretica, vel etiam opiata & narcotica, intempestive ab extra ad corpus delata, sed intrinseco nexu noxas suas edentia.

Carus atque lethargus haud raro eundem præposterum usum opiatorum & narcoticorum sequitur, quando somni defectu laborantes senes per opiata somnum sibi conciliare student.

Præterea ab authoribus ut causa lethargi & cari allegantur capitis læsiones vulneratoriæ, quas præcipue apud senes hi affectus facile sequuntur, nec quidem male, cum utique historia practica illud quasi quotidie testetur; neque tamen inficiari possumus, hoc in casu lethargum strictiore sensu non morbum, sed symptoma læsionis cardinalis esse.

Memoriæ debilitas,

XXV.

Memoriæ debilitas est functionis animalis læsio, per oblivionem rerum præteritarum, vel præsentium, sese manifestans.

SCHOL.

Hic defectus partim cognoscitur ab ægris ipsis, qui propria confessione Medicum de præsentia affectus certiores reddere possunt: vel ab adstantibus quoque, qui in sermonibus vel actionibus ægrorum hunc defectum notorie observare valent.

XXVI.

Subiecta hujus affectus ordinarie sunt, quæ debilioribus ætate gaudent nervis.

SCHOL.

Hanc ob rationem naturalis quasi deprehenditur memoriæ debilitas tam apud infantes, quam senes, in quibus ordinarie talis generis nervosi debilitas deprehenditur. Nec tamen deficiunt aliæ ætates, hoc malo laborantes, quando per causas varias ad idem disponuntur.

XXVII.

Subiectum speciale constituit cerebrum, cum nervorum principio.

SCHOL.

Accusamus has partes, in quantum primum illud organum principalium actionum animæ constituunt, licet de reliquo nobis maxime constet, nec cerebrum, nec nervorum principium, sed ipsam animam cogitare, factorumque aut faciendorum reminisci: cum tamen anima sine hoc instrumento ordinarie nihil agat, illud ad minimum ut subiectum causæ consideramus: nullatenus autem decisionem in nos suscipimus, an cerebri pars anterior media aut postica specialissime patiatur, cum tales decisiones magis ad mentis fisiones pertineant, quam revera & fundamentaliter probari possint.

XXVIII.

XXVIII.

Causæ, memoriæ debilitatem producentes, sunt vel materiales, vel immateriales, nervosum genus debilitantes.

SCHOL.

Ad priorem classẽ referimus decubitus humorum, præsertim seroforum, ad caput, tam vehementiores, quam diuturniores, unde facile a morbis prægressis, tam febrilibus, quam aliis congestoriis, nec non ab hæmorrhagiis nimii, & affectibus apoplectoidis, memoriæ debilitationes causantur: dum sub primo decubitu, licet sanguineo, partes distensione debilitantur, postmodum autem per sanguinis depauperationem partes seroso-mucidæ, atoniam nervorum producentes, remanent.

Ad alteram causarum classẽ pertinent animi pathemata, sub mœrore, tristitia, curis, perpessa: nec minus nimiam in juventute factam memoriæ prægravationem.

XXIX.

Occasionalem causam frequenter constituit tam rei veneris abusus, quam capitis læsio violenta.

SCHOL.

Hinc sæpe videmus tales, qui juvenes in veneris castris strenue & nimium militarunt, postmodum stupidos, obliviosos, & ex omni genere enervatos, cum per nimiam spermatis excretionem, purior & subtilior lymphæ pars perdatur, quæ cum lymphâ nervorum maximam similitudinem habet, hujusque defectum post se trahit.

Nec infrequenter contingit, ut per violentas capitis læsiones, vel partes interiores ipsæ in sua substantia lædantur, vel congestiones graviores humorum primo huc invitentur, a quibus postea eadem debilitatio facili negotio producitur.

Incubus.

XXX.

Incubus est defectus motus respiratorii & voluntarii, sub somno, gravissimam anxietatem & suffocationis metum ægris incutiens.

Hhh 3

SCHOL.

SCHOL.

Affectus hic maxime notabilis nunquam vigilantibus, sed semper dormientibus, vel ad minimum semidormientibus, & simul somniantibus, evenit, eosque ad ejulatus, & clamores obscuros, sub maxime suspiriosa & impedita respiratione, quasi pectus gravissimo pondere comprimere-
tur, perducit: donec expergefacti ad se redeant, lassitudinem sentientes; sed de reliquo nihil morbofi percipientes.

XXXI.

Subiecta hujus affectus ut plurimum sunt juvenilia & plethorica.

SCHOL.

In his enim maxime hic affectus temporarius observatur, quippe quæ ad coacervationes, & congestiones sanguineas circa pectus, semper proniora sunt.

XXXII.

Subiectum speciale est thorax, qui in debito suo motu impeditur.

SCHOL.

Quando enim causa materialis, quæ mox nominanda erit, thoracem obruit, tam pulmonibus, quam partibus musculosis denegatur debitus motus, unde sanguinis regurgitatoria stagnatio in pulmonibus & pectoris confiniis causatur, oppressionem talem spiritus anxiam producens.

XXXIII.

Causa materialis est sanguis, tam decubitu majore, quam spissitudine peccans.

SCHOL.

Hic enim sanguis in plethoricis ejusmodi subiectis ad confinia pectoris majore quantitate coacervatus, tam pulmones obruit, ut aër inspiratus libere transire nequeat, quam musculos pectoris ita in motu suo, quem thoraci præstare debent, sufflaminat & impedit, ut deficiente ex parte motu respirationis debito, sanguis in pulmones ingressus, liberum egressum proxime non inveniatur, id quod tanto magis contingit, si spissitudo sanguinis simul in culpa fuerit, sui que transitum per angustiores vias ipse impediverit.

XXXIV.

XXXIV.

Causa occasionalis hujus molesti, sed nullo modo periculosi affectus, ordinarie est situs corporis illegitimus in lecto.

SCHOL.

Observamus enim, ordinarie hoc malum haud citius aut frequentius ægros invadere, quam si supina, & speciatim brachiis supra caput elevatis decumbant, sub quo situ in specie musculi intercostales, a pectorali ita suspenso comprimuntur, ut thoracem debite movere nequeant: sub quo decubitu præterea insomnia graviora & anxia solenniora esse solent, hoc malum aggravantia: siquidem rarissimum sane erit, sine anxiiis insomniis incubum occurrere; unde etiam fit, ut expergefacti saltem ægri, situmque corporis mutant, statim ab hoc malo liberentur.

XXXV.

Occasionaliter non minus hunc affectum aliquando produciunt & sovent potus inebriativi, & motus corporis nimii.

SCHOL.

In tantum nempe, quod sanguinem non modo magis exagitent, ipsique expansionem majorem & progressum impeditiorem concilient, sed etiam ad graviores somnum & anxiam insomniam disponant.

Lypothymia & syncope.

XXXVI.

Lypothymia, & syncope sunt defectus sanctionum vitalium & animalium repentini & temporarii, ita ut ægroti mortuis simillimi adpareant.

SCHOL.

Consistit formalitas horum affectuum in abstractione naturæ temporaria ab ordinariis motibus & actionibus, tam animalibus, quam vitalibus: ubi quasi tædio affecta, totam œconomiam animalem in tantum negligit ac deserit, donec vel sponte ad se redeat, vel artificialibus auxiliis

liis ad officium suum per objecta, sensoria externa paulo acrius afficientia, quasi revocetur, motusque ordinarios iterum aggrediatur.

XXXVII.

Lipothymia & syncope, non quoad essentiam, sed quoad gradum ab invicem differunt: ita ut secundum magis receptam sententiam lipothymia leviolem, syncope vero graviorem, imo gravissimum denotet gradum.

SCHOL.

Cadit interim uterque affectus signis suis in sensus, dum ægri quasi mortui adparent, ut vires & motus, non modo animales & voluntarii, sed etiam vitales dispareant, & non solum sensus & motus, verum etiam pulsus & respiratio ad tempus deficere videantur: pallent enim repente in toto corpore, frigent ad minimum in extremitatibus nasi, faciei, manuum ac pedum, quoad tactum, & omnis quasi sanguis in corporis peripheria evanescit; oculi clauduntur torpide, licet spasticæ non constringantur, neque os, nisi in adfuetis, hiat, sed clausum est, quamquam aliquando aliquid salivæ humoris effluit: & in lipothymia pulsus summa debilitas, imo quasi defectus, solo quandoque cordis tremore perceptibilis, adest, cum respiratione vix sentienda.

In *syncope* vero hæc pulsus debilitas, & respirationis summa infensibilitas, in totalem & omnimodam cessationem desinit, ita ut ne minimum quidem indicium utriusque sub exactissima licet perscrutatione observari possit. Quamvis autem hæc ita se habeant, nullus tamen in utroque affectu supervenit corporis rigor, aut manuum pollicumvespastica tractio, aut salivæ spumescencia in ore, quibus signis partim a morte, partim a convulsionibus & epilepsia distinguuntur. Unde veri syncoptici a mortuis nullo alio indicio discerni, aut pro talibus haberi possunt, quam quod hi mox vel paucò tempore obrigescant, illi autem torpidi & flaccidi saltem & citra putredinis successum diutius decumbant.

XXXIII.

Subjiciuntur his affectibus in genere persona debiliores & sensibiliores.

SCHOL.

DE MORBIS
Sunt illi tales a natura
in genere nervorum
non valde sensibiles:
sunt enim refecti merent

Causa horum affectuum
est.

Mortalem enim, &
non hanc, hanc, hanc
est, spasticam, hanc
affectus fundamentum
vel a solis moribus
hinc, tamen admodum
in moribus suis turbat
si autem aliquando
ne in illis lipothymia
est, vel ob media simplici
quæ, vel tibi corde
in aut locali negotio
ad ad somnolentiam &
In syncope ad hoc
determinationem, cum hinc
in respirationem hinc
non de illa reserue
hinc colligere licet
experis, aut sub pauper
tantum: ubi vel ex hinc
rem laborioso prohibuit
sunt licet.

Mox autem paucis
hinc,
sunt hinc.

SCHOL.

Sive illæ tales a natura fuerint, sive a morbis prægressis, aut inedia emaciati, & genere nervoso debiliore gaudentes, uno verbo, corpore & animo valde sensibiles: quo nomine præ aliis fœminæ & senes ad hanc classem referri merentur.

XXXIX.

Causa horum affectuum proxima ut plurimum est immaterialis.

SCHOL.

Materialem enim, & quidem immediatam proximam causam in corpore hærentem, hosque affectus producentem, explicare ac determinare, sæpissime admodum difficile est, cum potissimum videamus, hosce affectus fundamento æstimationis moralis niti, quatenus nempe natura vel a solis moralibus causis, v. g. animi pathematibus, vel, licet a physicis, tamen æstimationem moralem post se trahentibus, afficitur, atque in motibus suis turbatur.

Si autem aliquando materialem quendam defectum accusare licet, id sane in illis lipothymicis locum habebit, quæ nutrimenti corporis defectum, vel ab inedia simplici, vel sub morbis gravioribus prægressis, sequuntur: vel ubi causæ materiales, a plethora dependentes, in menstruo aut lochiali negotio turbato, vel in pathematibus hysteris aliquid ad fomentationem & resuscitationem mali contribuere possunt.

In syncope adhuc major versatur difficultas propter defectum observationum, cum hic affectus verus talis adeo sit rarus, ut præter solam recensionem historiarum in se rarissimarum, vix quidquam notatu dignum de illo reperire, multo minus aliquid certi de veris causis antecedentibus colligere liceat: nisi quod historiæ synopes ordinarie de puerperis, aut sub puerperio gravissimis passionibus hysteris vexatis, loquantur: ubi vel ex spasmo, vel a sanguinis lochialis profusione, vel a partu laborioso probabiliter virium & animæ & corporis defectum accusare licet.

XL.

Magis autem patent lipothymicorum affectuum cause occasionales.

SCHOL.

Huc pertinent ira, terror, metus, mœror, imo aliquando gaudium, vel res externos sensus, vel vere, vel per imaginationem moleste afficientes: cujus census sunt dolores sensibiles, pectoris angustationes vel a vestimentis, vel a flatibus incarceratis: saporis & odores ingrati, præcipue hi ultimi, qui, licet aliis individuis gratissimi sint, his tamen subiectis aliquando ita adversi existunt, ut illos maxime fugiant ac aversentur.

Mors.

XLI.

Mors est omnimoda motuum vitalium cessatio, in mixtionis animalis dissolutionem & corruptionem putridam definens.

SCHOL.

Sicut vita formaliter & essentialiter in mixtionis animalis conservatione, per motuum vitalium continuationem jugem ac perennem consistit, qua particulæ mixtionem turbantes fecernuntur & excernuntur: ita oppositum vitæ, nempe mors, in dissolutione mixtionis, & putredinis inductione consistere debet.

Quapropter etiam mortem ad motuum defectus merito referimus, cum nullus sane affectus unquam medico obvius proxime explicatis motuum deficientium morbis propinquior, & quoad externum aspectum similior, reliquos omnes autem effectu suo longissime superans existat, quam hic, qui syncopiticis personis, æque ac aliis in proximo periculo decumbentibus, sine omni individuorum aut subjectorum discrimine ant exceptione, ultimum superaddit rigorem emortualem, cum putredine mox insequente, & tam medicum, quam medici artem eludendo, omnibus ægrorum cruciatibus, & medici laboribus constantissimum imponit

F I N E M.

INDEX